Школски Лист.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Предплата је на целу годину 1 ф. 50 новчића, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор.

Бр. 1. и 2. У Сомбору, за Јануар и Фебруар 1896. Год. XXIX.

ГОВОР

што га је говорио проф. **Светозар Дамјановић**, у великој дворани. српске учитељичке школе у Сомбору на дан *Светог Саве* 14. јануара 1897. године.

Поштовани зборе, драги ученици и ученице!

Света је истина, да је овај век, век просвете и напретка Дух времена јури неизмерном брзином напред, те ко с њиме не путује, тога хоће, да прегази и време и свет. Сретнији народи, којима на небу живота сунце сјаше, ти народи одмакоше у просвети подалеко; народи пак, којима не би суђено, да се одмах на уранку сунца просветнога огреју, ти народи још не дођоше на ону просветну висину, на којој би могли и требали бити!

И наш народ је таквог удеса! Док се други сретнији народи збратише с напреднијим духом времена, те с њиме корачаху напред, дотле је Србин морао стајати на мртвој стражи, дотле је Србин морао бити грудобран, заштита и тих сретнијих народа и просвете те! Но на срећу нашу не остаде свагда тако. Бурна она времена прохујаше те и Србину поче на небу просветноме свитати и Србина озари зрачак просвете те и он ето хита, да се ухвати у коло бољих, сретнијих и напреднијих народа. И даће ваљда Бог и срећа Србинова, те ће и њему сванути лепши и ведрији дани! Та када је Србин могао бити тада први, кад је требало крви, ваљда ни сада на књизи неће бити лошији, кад је Србин могао бити јунак на мегдану, ваљда ће бити и јунак на просветноме дивану!

Ми хвала милом Богу имамо већ доста фактора, који су позвани, да шире и потпомажу просвету у народу нашем. Поред цркве нам свете, ту су нам школе наше, ту нам је Матица Српска, ту мезимче — позориште наше, ту су нам певачке дружине, ту добротворне женске задруге, ту и остала друштва, којима је це лепа и племенита. Сви ови фактори треба да врше савесно свој

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА БЕОГРАД

свети задатак, па и врше га, а вршили би га ваљда још и боље, да смо и ми сви друкчији, него што смо. Вршили би га ваљда још боље, да је у нас више слоге, више међусобне љубави, а мање раздора, нелоге и партајске страсти. Но даће ваљда Бог и срећа јуначка, те ћемо и у том погледу ваљда кадгод бољи бити!

Ја споменух мало пре факторе, који су позвани, да промичу напредак и шире просвету у народу нашем. Сви су ти фактори важни, сви су снажни у ширењу просвете, но најважнији и као да најснажнији фактор јесте школа. Поље на коме овај фактор свој задатак врши, то је свеж ум и младо срце дечије, а то поље као да је најзгодније и најплодније, јер што се на осетљивом земљишту свежег ума и младог срца дечијег посеје, то ће пустити корена, то ће донети плода!

Задатак је школин, да ум дечији обогати науком, која му је за живот нужна, а срце да му оплемени врлинама, које ће га као човека у животу крунисати. И ако школа врши тај задатак онако, како ваља, то она тада испуњава савесно дужност своју према народу своме, подижући и дајући му врсне и ваљане чланове. Настава дакле и васпитање то је језгро задатка школинога, те ако је то језгро здраво, здрав ће нам бити и народ наш. „На млађима свет остаје“ вели позната народна, а какви ће бити млађи, то зависи највише од школе нам народне. Школа је дакле расадница, која треба да нам спреми и однегује ваљане чланове народу.

На како треба школа да врши тај свој задатак? Ево како!

Кроз школе наше треба да провејава дух вере наше православне. Тај дух окрепиће децу нашу, тај дух очеличиће их, те ће у животу своме љубећи веру своју — љубити и све оно, што је свето и племенито нашем народу. Задатак је школи народној, да деци нашој покаже пут у цркву, да им тај тако омили, да с њега не сиђу док их траје. Љубав према вери својој треба да иде руку под руку са љубављу према народу своме. И овој врлини треба да нас школа научи! Светлим примерима из историје наше, из те богате ризнице и добра и патње народа нашега, треба школа да усађује у деци љубав к народу нашем. Тим и таквим примерима треба да их учи, да познају прошлост народа нашега, те да се на њој поуче и да из ње поцрпе поуке за свој потоњи живот.

Историјом књижевности наше, тим извором и носиоцем родољубља и поноса народног, треба школа да децу приљуби књизи нашој, књизи народној, да им каже, да је само у њој — у књизи

нам народној, у песми народној најбоља храна духу Србинову. Школа треба да упућује децу, да их саветује, да пригрле и да чувају лепе обичаје наше, то дично обележје народа нашега, обележје, којим се Србин разликује и којим се Србин одликује од осталих народа.

Једном речју: школу нашу народну треба ваздa да провејава дух вере прађедовске и дух народа српскога, јер ће нам само тада бити оно, што треба да нам буде, биће весница лепших дана наших и лепше будућности наше.

Но је ли доста, ако само школа нам народна врши свој свети позив, свој узвишени задатак онако, како то треба и како то ваља? Треба ли остали позвани фактори изван школе да скрсте руке, па да сву срећу народну само из школе изгледају? Не — богме не! Школа сама не може и није кадра све учинити. Њој у времену племенитог али и тешког задатка треба помоћи. Поред школе треба да и сви остали фактори, који су позвани, да поведу нам народ напред, сви ти треба да врше савесно свој задатак и тек онда ћемо моћи ведра чела погледати у очи лепшој будућности народној.

Међу овим факторима породица — кућа је најмоћнија помоћница школина. Кућа наша треба руку под руку да иде са школом нашом у делима васпитања деце наше и тада ћемо од тог и таквог заједничког рада и куће и школе — сигурна успеха имати.

Куће наше треба да су домаћи храмови, у којима треба да живи љубав према вери нашој, вери прађедовској, љубав према имену и језику народном, љубав према лепим обичајима нашим, љубав према свему ономе, што је наше, што је народа нашега, и тада — само тада ће и деца наша бити у животу своме верни следбеници вере нам православне, честити синови и верни служитељи на олтару нам народноме. Кућа треба да помаже школи. Кућа треба да учврсти све оно, што је у школи назидано — подигнуто! Јер ако ће кућа наша све оно, што нам школа подигне — развaљивати, све оно што нам школа сагради — разграђивати, ту онда неће бити напретка, ту нема изгледа на лепшу будућност!

Школа и кућа дакле то су поред цркве два најмоћнија фактора, који нас могу подићи, па и подићи ће нас, ако буду заједнички делали на делу васпитања деце наше — те узданице наше. Заједнички рад школе и куће наше подићи ће нам нараштај, подићи ће нам народ на просветну висину, те ћемо и ми већ једном

том и таком просветом народном извојевати себи достојно место у колу осталих виђенијих народа — јер „И просвета је оштра, као убојни мач!“

Господо и другови! Наставници и учитељи! Вршимо свој свети позив учитељски савесно и тачно, вршимо га радо и вољно, јер од таког рада нашег зависи срећа и спас народа нашега! Приправници и приправнице, ученици мили и ученице драге! Кад данас-сутра уђете у народ, народ ће вам поверити децу своју, узданицу своју. Пригрлите их, чувајте их, пазите их, настављајте их и упућујте на стазу праву и ради мира савести своје и ради добра и среће народа свога!

Родитељи, оче и мајко српска! Пружите руку наставницима деце ваше, помозите школи у раду њену, јер тим ћете помоћи себи, деци својој, народу своме!

Вршимо дакле свиколици своје дужности према народу своме орно и вољно и дух св. Саве данашњег светитеља и првог просветитеља српског, водиће нас лепшим и сретнијим данима — лепшој и бољој будућности! Светитељ и просветитељ Сава молиће се Вишњем Богу за нас све — за народ свој и Бог ће нас благословити!

ПРЕДЛОГ У ПОГЛЕДУ ОСНИВАЊА ЗАБАВИЉИШТА.

У једном од наших јавних гласила а под насловом: „Два — три сувремена предлога“ изашао је чланак од „Радише“ који под утецајем пронетога гласа о скорашњем сазиву нашега народно-црквенога Сабора износи нека „горућа“ питања, која поглавито засецају око усавршавања наших највиших народних школа.

И ако веома ценимо рад око унапређења свакако најважнијега питања народнога т. ј. просвете, што је дају: основне, — в. девојачке — и учит. школе разне врсте (било то забавиљишта, било пак учит. школе за изображење наставника основних и в. девојачких школа) то ипак не можемо а да не замеримо, ако се та веома важна питања олако узимају. Овим речима никако нећемо да изразимо сумњу у погледу педагогијскога знања г. Радише, али осуђујемо начин писања, којим се преко колена преламају ствари, које засецају у народни живот.

По мнењу г. Радише питања као што су: 1. „Оснивање и уређење праве учитељске вежбаонице уз обе сомборске учитељске школе; 2. устројење уз женску учитељску школу и течаја за обра-

зованье забавиља; 3. устројење испитнога поверенства уз учитељске школе за полагање учитељских испита за више девојачке школе", дају се „одмах, или врло брзо оживотворити" и то на начин, како он то предлаже.

Између ова три предлога сваки посепце од великога је значаја и обрада му захтева много времена а дубљега размишљања и проучавања, те да се и приближно добро обради. Да ли је боље, да поред сваке учит. школе постоји једна вежбаоница, или више: о томе нећемо овом приликом да говоримо; да ли би у испитно поверенство за оспособљење учитеља виш. дев. школа имали ући само професори препарандија, или и други ко... и о томе ћемо ћутати, јер као што смо мало пре приметили, то су ствари врло замашне и опсежне, а да би се то олако могло преломити преко колена, као што то г. Радиша држи; но овом приликом узећемо у претрес само онај предлог, што се односи на устројење „течаја за образованье забавиља", а задовољни ћемо бити, ако нам пође за руком, да докажемо да ће боље бити, ако се ово питање, које се има „што пре решити", не буде решило по предлогу г. Радише, све и ако је онај „саборски закључак" зготовљен по рецепту угарских државних забавиљишта, него на начин, који ће сврси најбоље одговарати, а чему смо ради овим чланком што-шта допринети.

Ако се не варамо, законски предлог срп. нар. црквен. сабора од 1892. године у погледу забавиљишта стоји на истој основи, на којој и г. Радиша, а на име: „Женске учитељске школе ваља тако преустројити, да прве две године обухвате наставно градиво за забавиље, ту да наставу заокруже и заврше, те на крају друге године да полажу испит за забавиљско оспособљење и ученице се пуштају у живот..."

Онима, који су овај предлог спремили за сабор мање замерамо, него г. Радиши из разлога, што у нашем сабору са по све незнатним изузетком — на жалост — седе људи, који се нису бавили изучавањем педагогијских наука, нити им је то по занимању струка, те се само под притиском околности позабаве и са стварима око школе. Према овим пак г. Радиша својевољно се упустио у расправљање питања, која засецају у суштину једне врсте народних школа — као што је забавиљиште, а према озбиљној садржини чланка нити можемо нити смемо претпоставити, да је лаик, или да је из пуке таштине за писањем рад нашу в. школску власт да наведе на штетно и некорисно решење.

Писац ових редака намеран је био у своје време опширнији предлог изнети у погледу оснивања забавиљишта; но пошто г. Радиша жури највишу власт школску, да „ове ствари као горуће, које одлагања не трпе, ваља одмах, или бар што пре решити“,*) то се и писац овога чланка побуђеним осећа своју примедбу учинити, да, ако би се хтело „одмах или бар што пре решити,“ да се не реши баш са свим у смислу чланка г. Радише, а и пре но што би се на врат на нос решило, боље би било, да се наша највиша школска власт у овој ствари претходно стави у споразум са проф. колегијама учит. школа, које ће јој свакако најбоље моћи саветом послужити...

Забавиљишта, или „стручни течајеви за образовање забавиља“ као стручни заводи, сродна су са учит. школама, пошто и једни и други поред стручно-наставничкога образовања дају и опште образовање, које ради подизања интелингенције кандидата, а које пак да би им пружили градива, што ће они доцније као наставници употребити на образовање душе и срца поверене им деце. Ово потоње у већој мери важи за будуће наставнике осн. школа, но за забавиље а то је уједно и један од најглавнијих разлога, што су државна забавиљишта у погледу свога устројства тако непотпуна тако несавршена!

Данашњим даном у смислу држ. закона (од 1891. год. XV. зак. чл.) стручни течај за образовање забавиља траје 2 године, а предузима се: наука вере, матерњи језик и књижевност**), домаћа повесница земљопис, зем. устав, природне науке, геометрија и цртање, женски ручни рад, педагогија (специјална) и дидактика, антропологија и дијететика, пословна настава, певање и свирка, гимнастика и похађање, односно практичан рад у вежбаоници. Ово је дакле наставни план за забавиљишта, који, када сравнимо са наст. планом учит. школа, лако нам је увидети, да се овај разликује од пређашњега у погледу *разноликости градива*, јер не садржава у себи ни историју света, ни географију осталих земаља осим домовине, ни математику, ни немачки језик... Ако пак к' томе додамо још, и то, да течај не траје више од 2 године лако нам је извести и тај закључак, да и оно градиво, што се и у једне и у друге врсте заводима заједнички предузима, не *предузима се у једнакој количини.*

*) А како дознадосмо и Саборски Одбор озбиљно расправља ствари у погледу припреме за скорашњи Сабор.

**) За нас разуме се и мађарски језик, црквено славенски језик, појање и т. д.

Дакле ни *по количини ни по каквоћи* наставнога градива те две врсте завода не слажу се, према чему чудновата изгледа и сама помисао, такове врсте комбинације, као што то себи замишља г. Радиша т. ј. *да се забавиљиште и учитељичка школа тако споје, да прве две године заједнички похађају и оне ученице, које се спремају за наставнице осн. школа и оне које се приуготовљавају за забавиље.*

Узмимо на пример српски језик и српску књижевност. Овај предмет је у учит. школи — рецимо — по разредима овако подељен: I. разр. граматика, II. разр. синтакса, III. разр. писмени саставци (поетика, штилистика и т. д.) IV. разр. историја срп. књижевности. Али будуће забавиље имају на изображење само 2 године; како дакле да оне за две године сврше оно, што ученице учит. школе ваља да сврше за 4 године? Да ли да се сво то градиво за љубав будућих забавиља сузи на количину, која се дâ свршити за две године, а на штету изображења будућих учитељица, или да се за љубав будућих учитељица осн. школа натовари на грбачу и будућим забавиљама — а на штету сугласности осталих предмета — све то градиво српскога језика. И једно и друго немогуће је, а треће што, по овој стази ходећи, не да се произвести. *Дакле комбиновати забавиљиште и учит. школу овако није могуће*, јер што смо овде навели за српски језик и историју срп. књижевности, то важи и за педагогију и ист. педагогије, а то исто важи мање-више и за остале предмете, но не налазимо за потребно упуштати се у овом погледу у детаљности, пошто је већ из наведенога примера лако створити и слику целине.

Јесмо ли пак тога уверења, да се предлог г. Радише не да спровести, то нам се и нехотице намећу питања: Да ли је у опште могућа каква комбинација, или ако није, шта да се чини?

„Стручни течај за образовање забавиља“, као што смо рекли у смислу држ. закона састоји се из две године и то из разлога, што се држи, да будуће забавиље могу набавити потребно оспособлење за две године што је свакако погрешно*).

Забавиља (а може и мушко бити) добија у забавиљишту, као што рекосмо, *опште* и *стручно* изображење. У погледу првога држ. закон за сада задовољава се према забавиљама са спремом у пола толиком, као гледе учитељица (учитеља) осн. школа. Према чему је у погледу интелигенције дегредира на нижи ступањ од

*) Без сумње овде је врло важну улогу играла и та околност, што је прво доба оснивања многобројних забавишта претпостављало потребу многих забавиља.

учитељице осн. нар. школа, а у самом животу она по положају и по награди (јер и код забавиља је минимум плате 300 форинти) заузима исто место, као и пређашње; јер, као што знамо, нико је не рачуна у врсту: швања, модисткиња... но у ред учитељица, односно наставница. Према чему можемо ставити питање: од куда, да држ. закон за истоветне сталеже (и награде) не тражи истоветну интелигенцију?

Врло се вара, ко узрок тој аномалији тражи у томе, што бајаги учитељицама осн. нар. школа треба више знања из историје, природних наука и т. д. него забавиљама, јер су онима поверена деца старија, те за њихово изображење и васпитање потребне су веће наставничке науке, но што је случај за децу од 3—6 година! Да овај узрок не можемо за озбиљан узети, види се из тога, што будуће учитељице осн. нар. школа приликом учења у учитељичкој школи упознају се са многим знањима, која њима — као наставницама — у осн. нар. школама никако неће требати. Која учитељица предузима у основној школи алгебру? Па ипак она је учи у учитељској школи, а зашто? Свакако с тога, да и алгебром, као згодном дисциплином, усавршава своју индивидуалну интелигенцију. Та данашњим даном занатлијски шегрти похађају своје специјалне школе, да би, набавивши нека знања, доцније као занатлије не само вешти, но и што више интелигентни радници и грађани били. А шта да рекнемо о занатлијским ученицима који, користећи се новијим установама са којим занатом скопчаних грађанских школа, уче известан занат, а уз то сврше и шест разреда грађанске школе?! Или зар од будућих забавиља да не тражимо већи ступањ интелигенције, но од занатлија? Садашњом установом забавиљишта никако се и не тражи, јер 6 година грађанске школе по времену управо одговара броју година, које забавиља проведе око свога усавршавања (4 године виш. дев. школе и 2 године течај у забавиљишту). Ово је пак једнострано напредовање људскога друштва, у коме личности, које припадају наставничком особљу, не стоје на вишем ступњу интелигенције, но одличније занатлије.

Што се пак тиче стручнога изображења забавиља становиште, које заузимају држ. закони, какођер је *погрешно*.

Забавиље, по пропису наставнога плана за забавиљишта, у погледу стручнога изображења свога из психологије уче онај део, који се односи на децу, рецимо, до 6 године; из логике тек нај-

главније законе мишљења; из дидактике (и методике) онај део, који је у тесној вези са пословним радом деце; из педагогике опет само оно, што се креће у опсегу тога доба; из историје педагогије кратак поглед развитка забавишта у старом, средњем и новом веку. До душе нешто опширније се упознају кандидаткиње са радом овога потоњега века, као што је рад Амоса Коменскога, али и то је у тако ускоме оквиру, да дотичне никако не могу стећи потпуну, заокругљену слику о епохалноме раду овога великана на пољу педагогије, као што им је тавна слика и рада Оберлина и Л. Шеплерове. Тек код Песталоције се обраћа прилична пажња, која достиже свој врхунац код Фребла и преглёда доба, које је наступило по раду овога основаоца модернијих забавишта.

Ово површно и као од беде предузимање теоретичнога знања у погледу стручнога изображења, хоће да се паралише многовременом практичном спремом, што нас све живо потсећа на препарандије из старијих времена, где се према околностима није ни обраћала каква пажња теорије стручнога изображења, но присвајала се такозвана „вештина учитељевања“ на основу практичнога рада у назови вежбаоницама, или као што је то било у почетку прошлога столећа у Франкеовом семинару као зачетку садашњих учит. школа.

Да ово и оваково стручно изображење не може одговарати ни позиву забавиља, ни духу напредна времена, лако је схватити, ако нам је иоле позната циљ забавишта, која обзируħи се на развијање тела поверене им деце, ваља да на известан начин утичу и на развитак највиших идеја: истине, лепоте, и доброте (а што одговара разуму, чуствима, и вољи дакле трима појавама душевнима), чега, да кажемо клицу још при рођењу своме доноси дете на овај свет. Узмимо на пр. психологију:

Као што мало пре наведосмо, у државним забавиљиштима из ове дисциплине предузима се наука о души мала детета, другим речима посматрају се душевне појаве код детета до 6. године — што је врло погрешно. Душа, као такова, једна је и иста у нормално развијена створења божја, које се назива човеком, било оно младо, било одрасло. Разлике, у колико се о њима може говорити према добу старости, односе се на душевне појаве, које су у млађе доба простије, несавршеније (или још неразвијене), но у зрелије доба. Али те разлике у погледу интензивности, и компликације душевнога рада не дају се по битности и суштини својој оделити

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
И. Бр. 104528

ШКОЛСКИ ЛИСТ

1897.

ГОДИНА ДВАДЕСЕТ И ДЕВЕТА.

УРЕДИО И ИЗДАО:

НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

СОМБОР.
ШТАМПАРИЈА ФЕРД. БИТЕРМАНА И СИНА.
1897.

САДРЖАЈ.

Стр.

Говор о св. Сави од Св. Дамјановића 1
Предлог у погледу оснивања забавилишта од Михајила 4. 38
Честитка Николе Ђ. Вукићевића 12
Светосавска прослава у општинским школама краљевине Хрватске и Славоније 14
Школе у Минхену превод М. Бандића 15
† Иван М. Поповић од Ст. С. Илкића 18
Светосавско славље у Сомбору од Ст. С. Илкића 19
Говор на опелу В. Пајтићеве од Ст. С. Илкића 22
О разним дечјим карактерима по С. Стерну од М. Гавриловића 33. 72. 88 119. 154
Последњи покушај, да се удружи срп. нар. учитељство из архијепископије карловачке и митрополије српске од А. Варађанина . . . 35
О Св. Сави написао Ј. Константиновић 42. 53
† Десимирка Калића од Д. Живића 44
Христос воскресе од Ст. С. Илкића 49
Из „Опште Педагогике“ др. В. Бакића 50. 65
Анкета за вероисповедну наставу од А. Варађанина 56. 74
Српском народу 58
Испити у срп. учитељским школама сомборским на свршетку 1896/7. шк. године од В. 82
Позив на народ Српски 90
Српска мушка учитељска школа у Пакрацу од Н. Шумоње 94
О недељним школама превод Ст. С. Илкића 96
Мојим искреним пријатељима и поштоватељима од Н. Ђ. В. 100
Министарски извештај о школама у години 1895/96. од М. Бандића . 101
Испит зрелости у женској учитељској школи у Горњем Карловцу године 1897. од В. 102
Како треба водити дневник и бележницу о месечном успеху ученика? од В. 103
Књижевни преглед од Ј. Ј. Кнежевића 105
Ко спречава дечије школско васпитавање и настављање од Б. Свирчевића 113
Школски Савет од В. 121
О учитељско васпитачком позиву и служби од Д. Ђурића 123
Даровни уговор 125
Са XIV. скупштине учитељског удружења краљевине Србије од А. Варађанина 129
Повторна школа од П. Терзина 133

Стр.
Примери за објашњење катихизиса по Ј. Е. Шмиту од М. Борђошког . 137
О настави певања у народној школи од Др. Блажека 140
Развијање религијозног чувствовања у школи од Ст. С. Илкића . . . 145
Седница Школског Савета од 16. октобра саопштио В. 150
Нешто о зборном читању од Ј. Ј. Кнежевића 155
О дечијем јогунству од Д. Ђурића 159
Спојено образовање учитељица и забавиља од В. Петровићеве . . . 165
Поступак при настави у читању и разумевању недељних и празничних еванђелија од В. 167
Двадесетпетогодишњица учитељичког рада од Б. Свирчевића 168
Књижевни преглед од В. Петровићеве 170
Позив на претплату 177
Школа и политика од Р. Поповића 178
Учитељство основних школа у Русији од Ст. С. Илкића 181
Закон о уређењу плата наставника средњих и основних школа у Црној Гори, из „Просвјете“ 186

Осим тога скоро у сваком броју биле су рубрике: Некролог, Школске вести, Разно, Нове књиге и Листови и Упражњена учитељска места.

Сарадници у 1897. години; *Аркадије Варађанин* управитељ в. дев школе у Новом Саду. — *Богдан Свирчевић* учитељ у Вел. Бечкереку. — *Вјера Петровићева* проф. на срп. женској учит. школи у Сомбору. — *Др. Војислав Бакић* професор Велике Школе у Београду у Србији. — *Драгутин Блажек* учитељ харм. појања и певања у српским учит. школама у Сомбору. — *Душан Живић* учитељски приправник у Сомбору. — *Душан Ђурић* учитељ у Осеку. — *Јован Јанко Кнежевић* проф. учит. школе у Пакрацу. — *Јован Константиновић* катихета учит. школе у Пакрацу. — *Милан Стојшић* проф. учит. школе у Сомбору. — *Милош Бандић* учитељ у В. Кикинди. — *Јереј Милутин Гавриловић* парох у Сомбору. — *Јереј Младен Борђошки* катихета учит. школа у Сомбору. — *Никола Шумоња* управитељ учит. школе у Пакрацу. — *Павле Терзин* учитељ у Ади. — *Радивој Поповић* учитељ глухо-немих у Митровици. — *Светозар Дамјановић* проф. женске учит. школе у Сомбору.

Главни сарадник: *Стефан С. Илкић* учитељ у Сомбору.

на доба пре и после 6 година, а да се не изложимо томе, да услед целидлачења у погрешку не паднемо. Истина, доказано је, да мозак детета тек у 6—7. години добије сталан облик, али то још не значи, да се н. пр. самосвест (која се појављује између 2. и 3. године) детета до 6. године другачије има схватити, но код одраслијега; да се асоцијација и аперценција престава друкчије извршује код детета од 4—5—6 година, но код деце од 7—8 година итд. Према чему што зна о самосвести, аперцепцији... будућа учитељица осн. школе, ваља да зна и будућа забавиља, јер поред тога што и једна и друга ради на садашњости, мора имати пред очима будућност. Када забавиља свесно утиче на правилан развитак оних душевних способности, које се опажају на детету у добу до 6. године; то она мора на уму имати и дотле још не развијене способности, а које се развијају на основу и помоћу већ развијених душевних способности т. ј. мора у сваком повереном јој малом детету гледати будућега човека. Код кога се у раном детињству учвршћује нека страст, она ће у толико снажније делати у одраслије доба... а страстан човек тешко ће се одржати на висини нравствености.

Са ово неколико речи хтедосмо нагласити, да није довољно, да будућа забавиља изучава само психологију детета до 6. године, но треба да се с овом науком упозна у опширности, какова се с правом може захтевати од наставника на основној школи. Јер и ако се не може говорити о моралном карактеру код дотета од 5—6 година, пошто се исти оснива и развија на осталим душевним способностима, али од којих се неке појављују и код детета у раној младости (пре 6. године): то ипак безусловно потребно је, да забавиља буде на чисто, шта је то морални карактер и шта су услови његова развитка. Но о моралном карактеру не може бити говора ни код деце, која похађају основну, в. девојачку школу, па богме у почетку ни код ученика учит. школа, и ипак никоме не пада на ум, да из тога извађа закључак, да наставници ових завода не морају знати психологију човека, рачунајући са двоструком задаћом ове науке

Ако је погрешка, што се наставницима одраслије деце не даје прилика, да се упознају са психологијом детета до 6. године, то се у већој мери може замерити, ако се забавиље не упознају са психологијом човека. Према садашњем стању ствари наставници осн. школа упознају се са психологијом деце у добу од 6—12. године, односно са психологијом човека и у осталим старијим перијо-

дама живота, а не упознају се (јер ово садашње узгредно напомињање таман је толико, као ништа) у добу до 6. године; из чега се јасно види, да препарандије такођер дају својим ученицама крњу психологију човека. Докле забавиље раде са малом децом, не обзирући се, шта ће од њих бити: дотле учитељице осн. школа, развијајући одраслију децу, не воде рачуна о томе, какве су душевне процесе прешла иста деца, док још нису њима поверена била. Погрешност овако несавршенога наставнога плана очигледна је, јер не само да доваћа у опасност природну постепеност у развитку и рачунање са битношћу божија створа као човека (у свима фазама његова развитка), него ствара кинески зид између забавишта и осн. школе.

Одиста чудновато изгледа, што се у препарандијама толико и толико наглашава: да наставница основне школе ваља увек да одржава свезу између осн. школе и главних чинилаца (родитеља) домаћега васпитања, а овамо не тежи се за тим, да се учитељица уведе у тајне тога домаћега васпитања. Или примењено на забавишта, којима се хоће да замене знатан део домаћега васпитања, не тежи се, да се учитељице осн. школа уједно упознају са оним, што се забавиљама препоручује.

Дакле не учи се психологија ни у препарандијама ни у забавиљиштима у тој мери, да иста опсиже цела човека, но и на једној и на другој врсти завода учи се овај предмет крње — непотпуно. Како би се овоме злу доскочити могло, о томе ћемо доцније рећи своје мнење, а сада пређимо на остале предмете стручнога васпитања у држ. забавиљиштима.

Из логике учи се таман толико, да се може рећи, да се и та дисциплина предузима. Просто да се изразимо: у пола толико градива, као у препарандијама. Када узмемо у обзир, да се логика у препарандијама у уобичајеном обиму предузима до душе и као преднаука (са психологијом) за методику и дидактику, но у главноме у сврху, да се кандидати сами науче правилноме мишљењу, што је њима не само као будућим учитељима потребно, но и као интелигентним члановима друштва: то нам неразумљиво долази та околност, зашто да се од будуће учитељице осн. школе тражи правилније мишљење, но од будуће забавиље? Зар, да кажем, забавиљи није потребно знати како долазимо до престава, чистих и јасних појмова, пресуда и закључака, или у чему се састоји дедукција, синтеза, дефиниција, дивизија итд.? Та за Бога у суштини она ради

на истоме (и ако донекле на други начин и другим срествима), на чему и учитељица осн. школе. Циљ је и једнима и другима допринети са своје стране известан део к најузвишенијој сврси васпитања — оспособљењу детета, да временом само собом ради на усавршавању себе самога, у чему пак игра главну улогу правилност мишљења, а овога законе излаже логика, која је за све људе једна и иста. Напуни ли се свест детета у добу, када полази забавиште (а у то време саразмерно највише престава набавља се), погрешним, тамним и збрканим појмовима, тешко ће се напредовати у добу похађања осн. школе, а зло ће бити са таковим дететом и кад постане одрастао човек.

Са ово неколико речи хтедосмо рећи, да не увиђамо, зашто је учитељици осн. школе потребнија опсежнија логика, но забавиљи, било то са погледом на њихов позив, било пак са погледом на њихову личну интелигенцију.

Дикактика је такођер више опште-наставничкога значаја, излажући дух наставе, те се у погледу разноликости с гледишта двеју врсте завода такођер не би смела чинити такова разлика као у погледу методике, што је свакако специјалитет, те се понаособ мора изучавати. Особито што се прве дисциплине тиче, она за забавиљиште свакако би се могла узети као елементарни део оне пространије за учит. школе.

Не упуштајући се до крајности у потанко разглабање сваког појединога предмета, који служи на стручно-наставничко изображење кандидата, прећи ћемо на ист. педагогије и методику.

(Свршиће се.)

— — —

ЧЕСТИТКА

Н. Ђ. Вукићевића управитеља српских учитељских школа у Сомбору.

Приликом прошлогодишње двадесетпетогодишњице кр. учитељске школе у Београду, г. Н. Ђ. Вукићевић управитељ српских учитељских школа сомборских и пр. гл. школ. референт, упутио је на управу поменуте школе сљедећи поздрав:

Управитељу Учитељске Школе
Господину *Јеврему А. Илићу*

Велештовани Господине Управитељу!

Врло ми је мило што сам из цењеног писма вашег од 1. Јануара о. г. разабрао да ће српска учитељска школа у Београду

о Светом Сави 14. Јануара о. г. свечано прославити двадесетпетогодишњицу својега опстанка.

Радо бих се одазвао уваженом позиву вашем, господине управитељу, да на ову просветну славу у Београд дођем и лично учествујем у тој дичној светковини српскога напретка; али старост моја не допушта ми у ово зимње доба тако далеко путовати, а и званични послови па и наша овдашња светосавска свечаност не дозвољавају ми то да сада учиним.

С тога духовно учествујући у прослави знатнога културнога напретка у повесници народа нашег у дичној Краљевини Србији, као стари трудбеник на пољу српске народне школе и као многогодишњи управитељ прве и најстарије учитељске школе српске, узимам ову прилику, да писмено честитам Вама, велештовани г. Управитељу, сјајну двадесетпетогодишњицу прве српске учитељске школе у Србији, која је позвана да спрема ваљане учитеље за Краљевину Српску и за остале српске покрајине на балканском полуострву.

Колико се мени чини, у ново ускрслој држави Српској није се до сада достојна пажња давала религиозно моралном васпитању и образовању младежи у школама, па с тога покрај свега спољнога блеска опажа се назадак у благонаравности и у побожности у свима слојевима грађанства млађег у Србији, а то не води народ к правој и сталној срећи.

Моје је стално и на многогодишњем искуству утврђено уверење, да је по наш српски народ само она просвета добра, која се оснива на светој науци православне цркве и на светом Еванђелију.

За таквом просветом инстинктивно чезне наш народ. Таква се просвета њему мили и само таква просвета спасоносно упливише на његов развитак; јер она одговара духу, и прошлости нашега народа и она му само може без штете бити.

Познавајући ваш књижевни и наставнички рад, уверен сам да ви делите моје мишљење, па с тога се и надам, да ћете ви, колико год можете, допринети к томе, да бар учитељске и народне школе у дичној краљевини српској одговарају духу народа српског, да по превасходству поштују Светосавски аманет и да тако преустројене буду, да могу благотворно утицати на право и темељно образовање народа српског, а да престану бити копија западњачких, нарочито француских модерних школа, које нигда немогу народу нашем од праве користи бити; јер само једнострано и насилно у неприродном правцу образују разум, а срце и вољу остављају у назатку.

Наш је овде положај много тежи него ваш тамо, па ипак су наше школе организоване тако, да се у њима деца у духу своје свете православне вере и миле народности наше васпитавају, да се упознају са језиком свете наше цркве, и да из ране младости науче читати и појати у цркви при богослужењу. Школе наше

стоје у најтешњој заједници са црквом нашом; јер ми смо уверени, да нас само та крепка свеза одржати и унапредити може.

Па кад је то тако овде код нас, дај Боже, да скоро буде тако и још боље тамо код Вас у земљи наших праотаца, у држави која је српска и православна!

Кад би се ова скромна жеља моја што скорије остварила тамо код Вас, онда бих ја у мојим старим данима са праведним Симеоном ускликнуо: „Сада отпусти, Господе, мене с миром; јер очи моје видиле су зору лепше будућности мукотрпног народа српског, који ослобађа се туђинштине, и оснива васпитање и наставу свога подмлатка на тврдом темељу свете вере православне и своје миле народности.“

У то име нека је срећна прослава ваша и благословена!

У Сомбору, на дан када се Св. Сава у Светој Гори — Атону спомиње. 1896. год.

То од срца жели:

Никола Ђ. Вукићевић,
српске учитељске школе сомборске управитељ
и заменик гл. школ. известиоца
у Митрополији карловачкој.

СВЕТОСАВСКА ПРОСЛАВА У ОПШТИНСКИМ ШКОЛАМА КРАЉЕВИНЕ ХРВАТСКЕ И СЛАВОНИЈЕ.

Од како су српске школе у Славонији и у Хрватској покомуналне, од тога времена горко су се тужили Српски родољуби, да им браћа Хрвати а особито њихове власти забрањују држати Светосавску славу у школама; сада је баш на нашу нову годину 1897. висока Хрватска влада издала наредбу о том како се имају светосавске прославе држати.

Наредба та овако гласи:

НАРЕДБА.

кр. хрв.-слав.-далм. земаљске владе, одела за богоштовље и наставу, од 1. јануара 1897. број 4237/1896., у погледу начина прославе празника св. Саве по грчко-источној школској младежи при овоземаљским пучким школама.

Савезно с ово страном наредбом од 3. јула 1889. бр: 6798. (школ. и наставни ред §. 10., тач. 9., сл. б), којом је одређено, да ученици грчко источне вероисповести имају учествовати при обходу на дан празника св. Саве (26./14. јануара), налази кр. хрв.-слав.-далм. земаљска влада, одел за богоштовље и наставу, дозволити, да се и светосавска школска свечаност може прославити по досадашњим обичају и у пучким школама т. ј. да на тај дан може

литија доћи из цркве у школу и да се тамо може, после прописно обављеног дела свечаности, декламовати, певати и пригодни говор држати, ну само под тим уветом, ако надлежни православни свештеник-вероучитељ или његов заменик споразумно са учитељем одабере и установи текст декламација, песама и пригоднога говора строго према односним одредбама претпостављене му духовне власти, те се чине обојица одговорнима за сваку славе ове недостојну згоду.

Учитељ пако дотичне школе дужан је помагати свештеника при приређивању ове свечаности; нарочито у погледу уређења школске собе, у којој ће се прослава обавити и настојати, да деца одабране комаде ваљано науче. А замоли ли дотични свештеник учитеља православне вере за савет у погледу избора песама, декламација и деце, која су за издавање истих најспособнија, има се исти драговољно одазвати.

За управу дотичне школе одговорна учитељска особа без обзира на вероисповест има такође присуствовати ономе делу свечаности, који се обавља у школи.

И у оним школама, где православна школска деца не би могла присуствовати светосавској литургији због превелике удаљаности од цркве или због зла времена, може се приредити деломична јавна светосавска школска свечаност певањем, декламовањем и говором ако се с том надлежни свештеник-вероучитељ са дотичним учитељем споразуме и договори пак је за дотичну прославу и овакове свечаности одговоран.

Светосавску свечаност слободно је приредити и прославити у свакој школи, у којој број православне деце износи барем петнаестерицу (15) школских полазника.

За време школске ове прославе празника св. Саве, има се школска обука за децу других вероисповести сасвим обуставити, те иста распуститити.

Наредба ова ступа данашњим даном у крепост, пак се је овоземаљске области и управе пучких школа тачно држаги имају.

У Загребу, 13. јануара 1897.

Гроф Куен-Хедервари.

ШКОЛЕ У МИНХЕНУ.

Од многих културних средишта у Немачкој и Монаково-Минхен, главна варош Баварске заслужује пажњу, не само због

разних својих богатих збирака и других знаменитости, него и због тога што су им школе тако уређене, да ће сваког странца изненадити.

Већ и саме улице, тргови, јавна здања, споменици буде у младићским срцима љубав к' образовању и негују домољубиве осећаје. По улицама и трговима на сваком кораку наилази човек на споменик каквог заслужног човека, владара, песника, научењака и других знаменитости. Да минхенско дете никад и не иде у школу, опет би се оно врло лако упознало са историјом своје домовине, које из оних ремек дела по улицама, које са оних силних слика које богато красе баварски народни музеј. Очаравају оне и странца; а колико тек утичу на душу малих бавараца.

Спољашњост њихових школских здања чини врло добар утисак на посматраоца. Просте су, па ипак украшене, али без раскошних украса. Старија здања једва се у нечем разликују од осталих зграда; али новија здања се већ и по спољашњости разликују у толико, што су већином зидана од црвених цигаља, а на крову се налази часовник под једним торончићем. Ова су здања понајвише дво- или троспратна.

Околина школе је чиста и мирна. Пут за кола у околини које школе је тако удешен, да се кола једва чују, кад туда пролазе. Улице у којима се школе налазе врло су широке, путеви за пешаке су шири него у ма којој нашој вароши, те ученици без сваке опасности и у гомилама могу ићи у школу или из школе.

У Минхену има сада 28 основних школа. Сама варош је подељена на 26 школ. округа, и за сваки округ има одређени број улица. Од 26 школа су 23 римокатоличке а 3 друге вероисповеди. Осим ових има још 2 заједничке или помешане вероисповедне школе, које немају свога округа и у које могу ићи деца из ма ког школског округа.

Основне школе су без разлике све са 7 разреда и изузимајући неке преградске школе, све друге су одељене за мушку и за женску децу. Из овога се види да обавезност похађања основних школа како у Минхену тако и у целој Баварској траје 7 година; а код нас ма да закон наређује да су школе са 6 разреда, ипак има још врло много општина, које немају шесто разредну школу. Али баварски народ озбиљније схвата важност школе, не туђи се од нар. школе него врло радо шаље своје дете у школу већ и с тога, што кад дете редовно сврши основну школу лакше прелази у средњу школу и што му је тамо сигуран напредак.

Код нас што год су виши разреди тим је све мање ученика, а у Минхену се то не примећује, него шта више има једна школа која од 1—7 разреда има по три паралелна разреда и у сваком разреду довољан број ученика.

У појединим разредима и у Минхенским школама има од 25 до 75 ученика. Претоварен није тамо ни један разред, јер чим

школска власт примети претовареност у ком разреду одмах отвара паралелан разред.

У школским здањима особито у новијим су школске дворане 11 m. дугачке, 7. 20 m. широке и 4 m. високе и у свакој дворани има места за 72 ученика.

Унутрашње уређење школа је за углед. Бар у новијим здањима опажамо врло практичне новотарије, које особито здравственим захтевима потпуно одговарају.

Описаћемо само једну од новијих школа у Минхену, на коју је потрошено 325.009 фор. на зидање и друге потребе за уређење и која има 30 школских дворана. Улази су одељени за мушку и за женску децу, који иду кроз степеник. Дуж целе зграде воде два широка ходника, који из степеника кроз засебне прозоре светлост добијају. Већина шк. дворана је смештена с уличне стране. При земљи има 6 дворана, 1 дворана за гимнастику, стан домарев, кухиња за кување чорбе и соба за раздавање чорбе. Дворана за гимнастику и степеник имају засебан излазак у двориште У првом спрату има 8 дворана, опет 1 дворана за гимнастику, тамо је писарница за учит. управитеља. У другом и трећем спрату има по 8 школ. дворана, ту су дворане за наставничко особље и за књижницу. У подруму је смештено купатило са 28 када. Свака школска и друге дворане имају електричан часовник, који стоји у свези са часовником што је у торњу на школ. згради.

Школске дворане су видне и простране. Учитељев сто стоји на узвишеном постољу, ту стоји и шк. табла. На једној страни су црвене повуке, а друга је са свим чиста која се употребљава при цртању. У женским разредима налазе се засебне табле, које се употребљавају при предавању женског ручног рада. Скамије су удешене за по два ученика. Ноге у скамија су од гвожђа, да се не би могле лако покретати. Иза скамија у зиду налазе се орманови за дечја одела, који су снабдевени покретним вратима, овде остављају ученици горње одело. Први орман је учитељев. Поред врата налазе се од гвожђа зготовљене успреме, где се остављају кишобрани. Још се налазе у дворани справа за грејање и ветрење, која је управо једна и иста само што је разлика у руковању њоме. Њом рукује ложач по прописаном упутству.

Учитељ се не мора бринути, као што код нас бива, да ли је пећ довољно уложена и да ли је добро затворена и др. Он у својој школи ради без бриге, топлоте је толико, колико по здравственом пропису треба да буде. У зиду од школске дворане поред врата налази се једна рупа, која је из ходника стаклетом затворена, а унутри у рупи се налази топломер. Ложач не мора улазити у дворану да види колика је топлота, он из ходника види на топломеру колика је топлота, те према томе удешава пећ.

И при цртању примећује се у школама напредак. Код нас морају ученици при цртању у тескобним и врло незгодним сками-

јама да се муче по више часова, а у Минхену се цртање предаје у засебним дворанама са згдоним столицама и још згоднијим столовима, те наравно да се ту и с већом вољом, боље и више ради.

Управу и надзор над школама има кр. местна школ. власт. Ова власт се брине о васпитању за школу способне деце; она надзирава рад подчињених јој школ. надзорника и учитељског особља; она одређује која ће се учила употребљавати и др. На челу те власти стоји шк. саветник, који је уједно и кр. школ. повереник, преко кога школ. надзорници, учитељи и родитељи дечји дознају унутрашње и спољашње стање школа. Поред овога повереника има један помоћни надзорник, који је члан школ. власти, а коме је делокруг, да прегледа школе и о успеху њиховом од времена на време подноси извештај шк. повереникy. Чланови шк. власти могу бити и учитељи.

Учитеља има главних, разредних, привремених и помоћних. Женске ручне радове предају учитељице, које су нарочито на то оспособљене.

Број седмичрих часова у I. мушком разреду је 21, — у женским разредима 23 часа; у II. мушком 23 часа, у II. женском 25 часова; у III. мушком 26 часова, у III. женском 27 часова; у IV. разредима толико исто; у V. разредима свуда по 29 часова у VI. разредима свуда по 30 часова седмично.

Особита пажња се полаже на изучавање матерњег језика и рачуна, за ове предмете је прописано највише 10 часова, а најмање 7 часова. Гимнастика се предузима већ у I. разредима по 2 часа седмично.

Учитељска плата почиње у Минхену са 1400 марака и нарасте до 2200 марака. Са том постигнутом платом мора учитељ да служи до своје 70 године живота, ако хоће да ужива мировину од постигнуте плате, јер се тамо не рачунају године службовања.

С мађарског.

---

†

ИВАН М. ПОПОВИЋ

учитељ

1866—1897.

Стављамо у црн оквир име једног доброг и ваљаног хришћанина, честитог и одушевљеног Србина, једног вредног и савесног учитеља.

Иван М. Поповић врсни учитељ сентомашки преселио се у вечност 11. (23.) јануара т. г. у варошкој болници новосадској. Покојник је више година побољевао, али сад у последње време, које

усљед слабости и болести, а много више још усљед несретних поредичних околности орону сасвим и дошавши у Нови Сад, да се мало разоноди, снађе га ту и смрт.

Иван Поповић је био врло вредан и ваљан учитељ народне школе; радио је он такође доста и успешно на књижевном пољу. Књижевни рад му се простирао на песништво, дечију, педагошку и црквену књижевност. Био је вредни сарадник, а дуже времена и члан редакције „Школског Листа“, писао је у „Женском Свету“, „Голубу“, „Јавору“, „Споменку“, „Босанској Вили“, „Српском Сиону“ итд. Ван тога списао је и издао и неколико књижица, као што су: Иконица св. Саве, Босиље, Песме, Одабрани псалмови (преводи и тумачење), Зборник црквених и духовних песама, Библичне приповетке, Мали зборник молитава; ван тога писао је лепе чланке о забавишту.

Рођен је у Сомбору 1866. године. Ту у месту свога рођења свршио је основну школу, шест разреда гимназије и учитељску школу 1887. године с одличним успехом. Као учитељ служио је у Ковиљу и као заменик прво на в. дев. школи у Сомбору, а по томе у Новоме Саду где се и оженио и потом добивши учитељско место у Сентомашу, онде се стално настанио.

Покојни Иван био је веома благе и тихе нарави, срцем и душом одан светој цркви православној и народу српском. Био је човек пун идеала и велики усталац за народну просвету. Његовим заузимањем су лане многе школе у Старој Србији добијале „Шк. Лист“ на дар, јер је он заузимљиво скупљао претплату на ту циљ од имућних и родољубивих грађана сентомашких. — Иза себе оставио је двоје несастаране сирочади.

Погреб му је обављен 13. јануара о. г. Опело је одржано у св. успенском храму новосадском. На погребу су чинодјејствовала два свештеника, а присутни су били сви учитељи и учитељице тамошњих српских народних школа, и гимназијска омладина која је при спроводу појала. Сахрањен је на св. успенском гробљу.

Дубоко сажаљевајући смрт овог вредног и примерног учитеља и сарадника овога листа, кличемо му: Покој ти души драги покојниче! Спомен ти вечан био међу нама! **И.**

СВЕТОСАВСКО СЛАВЉЕ У СОМБОРУ.

Празник светитеља Саве, заштитника српске школе и српске просвете, прослављен је и у Сомбору на најсвечанији начин. Реченога дана ујутру пре службе божије, искупили су се сви ученици и ученице основних и више девојачке школе, на челу са својом управом и наставницима, у главну дворану средсредње гл. мушке школе, где је катихета школски, пречасни господин јереј Жарко Ј. Поповић свечано обавио водоосвећење, а по свршетку истога обишао је и светом водом ошкропио све учионице и дворане, за то време пак у главној дворани су ученици умилно појали светосавску песму: „Ускликнем

љубовију". — Пребожанствену литургију у саборном св. Ђурђевском храму, свечано је служио високопречасни господин протојереј Љубомир Купусаревић с пречасном господом јерејима Николом Кирјаком и Жарком Ј. Поповићем, уз асистенцију часног г. ђакона Георгија Павковића. По свршетку св. литургије освећено је у част Светитељеву кољиво, које је зготовити дала управа овдашњих учитељских школа и потоме се уз свечано брујање милозвучних звона, уз одушевљено појање светосавског тропара и уз пратњу многобројног побожног народа, кренуо крстни ход у здање женске учитељске школе, где је у великој дворани од пет свештеника најсвечаније обављено мало водоосвећење, јер се при крстном ходу свештенству које је служило св. литургију, прикључио још и парох г. Јован Момировић и настојатељ св. Претечевог храма овдашњег г. јереј Милутин Гавриловић. По обављеном водоосвећењу, пошто су сви наставници заводски целивали часни крст и светом водом ошкропљени били, стао је на катедру професор женске учитељске школе г. Светозар Дамјановић и изговорио је свечаности дана прикладну беседу, коју у овом броју у целости доносимо. Беседа ова била је од присутне публике, ученика и ученица пажљиво саслушана и по свршетку исте многи су уз бурно клицање „живео", говорнику честитали. Пошто свештенство и остали присутни послужени беху кољивом, крстни ход се у лепом реду повратио у св. Ђурђевски храм, где је раздаван антидор.

Тако је црквена и школска прослава завршена била.

Истога дана у вече, одржана је била у просторијама овдашње највеће гостионице „Ловачког рога", беседа, коју су приредили ученици и ученице овдашњих учитељских школа, у корист својих сиромашних саученика и саученица.

Програм је био потпуно одабран и састојао се из дванаест тачака.

Публика је потпуно изненађена била, када је пред собом угледала огромни број младих певача и певачица — њих сто осам на броју — како се тешко смештаху на пространом подијуму. Срце нам се и нехотице пунило миљем, гледајући онолику множину веселих и одушевљених певача и певачица — будућих пијонира српске свести и српског напретка — који се скупише, да уз песму и невино весеље прославе успомену великог светитеља народног, заштитника будућег им позива.

Прва тачка — као отварање беседе — била је *„Светосавска химна"* (Остојићева композиција), коју је мешовити кор заиста одушевљено и најтачније отпевао, а присутна публика ју с запетом пажњом саслушала.

Другу тачку сачињавао је осмопев: *„Калуђерова молитва"*, композиција Спасоја Ст. Томића приправника IV. године. Певала су ова господа: Ж. Анђелић, М. Кањански, Св. Јовановић, Л. Кекић, П. Томић, Д. Каленић, В. Жупански и Д. Милојевић. Композиција ова првенац је сачинитеља јој и као такова слободно може да одржи и строгу критику најобјективнијих критичара. Мило нам је, да можемо констатовати овај факт и веома се радујемо, што младом композитору можемо срдачно честитати с жељом, да уз истрајан труд продужи и даље своје усавршавање, шат би достигао, да му се труди на овом пољу и лавориком увенчају, јер он је већ и до сада показао и доста мара и доста дара за успешан рад. — Избор гласова је био врло добар, а извађање саме песме тачно и пажљиво, те певачи сваку похвалу заслужују. — Композитор је пљескањем био изазван и бурним „живео" поздрављен.

Трећа тачка била је *„Вече на Сави"* од Зајца. Ову песму отпевао је мешовити лик врло лепо и правилно, тако, да је на бурно потраживање публике поновљена била.

Четврта тачка био је одломак из *„Продане невесте"* (од Б. Сметана), који је уз пратњу гласовира, гђца Драгиња Станивуковићева приправница IV. године, својим веома пријатним гласом лепо и на опште задовољство отпевала.

Пета тачка била је Хардрикова „*Сиротица*“, коју је уз сопран соло гђце Злате Протићеве, певао мушки збор. Певање је било најпрецизније, а гђца Протићева својим анђеоским гласом и правилним певањем све је очарала.

За шесту тачку одређено је било свирање на гласовиру: „*Устај Србине!*“ од Станковића. Овај комад одсвирала је гђца Јулија Миланковићева приправница IV. године уметнички и на опште допадање публике; по свршетку истога, била је изазвана, те је још једно коло такође врло лепо одсвирала.

Седма тачка била је Карликова композиција: „*Песмо моја*“; ову заиста лепу песму отпевао је тачно и одушевљено мешовити лик.

За осму тачку послужио је баритон соло: „*И њеном гробу*“ од Це-а; певао је г. Војин Жупански уз пратњу на гласовиру гђце Јулије Петровићеве. Господин Жупански нам је давнашњи познаник са свога дивног гласа, којим обухвата највеће дубине и највише висине, у обиму од **великог c** до **двопотезног as**; и овога вечера пружио је он публици великог уживања својим уметничким певањем и заслужио је највећу хвалу и свако признање, које му је публика и одала изазвавши га бурним пљескањем, да јој још коју песму отпева, што је он и учинио отпевавши, од пређашње не мање тачније и лепше, песму: „Моја душа“ од Х. Венцла.

Девета тачка била је: „*Српска песма*“, коју је уз гласовирску пратњу гђце Јулије Петровићеве, на највеће задовољство публике отпевао женски збор у четири гласа; и ова је песма учинила врло леп утисак, те се морала поновити. — Не можемо а да не похвалимо и свирање гђце Петровићеве, које је потпуно правилно било.

Десету тачку сачињавала је декламација песме: „*Причест*“ од Ђуре Јакшића; декламовала је гђца Даша Круљева-Мостаркиња приправница III. године. Ову дивну песму знаменитог песника нашег, није могао лепше приказати и боље оживотворити ни један уметник, него што је то учинила госпођица Круљева. Види се, да је поменита госпођица претходно врло добро проучавала своју декламацију, те нам је и могла онако живо, онако право рећи отеловљено приказати мисли песникове. Разуме се, да јој заслужено признање публика није пропустила одати; а и ми стојећи још и сада под утисцима вештачког јој декламовања, не можемо на ино, а да јој и овде јавно од свег срца не честитамо.

Једанаеста тачка био је Херубинијев тропев: „*Сиј чедо драго*“, који су певале гђце Злата Протићева, Зорица Драгојева приправнице IV. године и Смиља Анђелићева приправница II. године. Ова пијеса сачињавала је круну целога програма и била је од величанственог ефекта. Слушалац не зна чему пре да се диви; да ли самој дивној композицији, да ли вештачком певању или дивним, небесним гласовима? Човек није у стању, да од поменуте три певачице одвоји коју и да јој засебан похвални венац плете; свака од њих трију била је овом приликом у свом роду ненадмашна. Али и поред све те једнакости, ипак приметити морамо, да је њежни сопран гђце Протићеве и милозвучни алт гђце Драгојеве задивио све присутне; онакова лепота, онакова темељитост и онакова пуноћа, којом оне располажу у својим гласовима спадају заиста у реткости; гђца Анђелићева, која пева такође врло леп алт, изврсно је у овом комаду заокругљавала целину, али није имала прилике, да у њему свој дивни глас у потпуној пуноћи нам прикаже. — Публика је бурним пљескањем све три певачице изазвала, те су један део поменуте песме поновиле.

Дванаесту тачку — завршетак концерта — сачињавала је: „*Убојна песма*“ од Зајца, коју је мушки лик одушевљено и прецизно отпевао и потоме на опште захтевање поновио.

Као што се из овога приказа видети може, програм је био врло лепо удешен и стручњачки одабран. Кор је био одлично дисциплиниран, те је усљед тога и успех тако сјајан био. Публика није могла лепшим и бољим начином

манифестовати своје задовољство, него признањем које је за време програма одавала вештим певачима и певачицама, а на свршетку истога изазивањем и поздрављањем са бурно „живео“ врсног и заслужног коровође приправничког г. Драгутина Блажека, који се неуморно трудио, те одушевљене певаче и певачице оваком заиста дивном и уметничком певању обучио. Сјајни успех ове беседе уједно је и сјајна сведоџба његовог са самопрегоревањем скопчаног труда и љубави, коју он указује сваком приликом на дику и понос српске школе, и коју приноси на олтар српске просвете. Г. Блажек је овога вечера обасипан бивао заслуженим честиткама целокупне публике, а поред тога добио је истога вечера најдивнију и најдрагоценију награду коју може добити један наставник, а та је — признање ученика му, који су га на рукама високо подигли и с бурно „живео“ поздрављали. Ово признање он је с потпуним правом и заслужио, те му и ми овом приликом поново кличемо: Живео још дуго и много!

Омладина учитељских приправника и приправница, овом беседом, засведочила је колико уме да цени и да се одушевљава за све оно што је лепо и племенито, понаособ пак за песму, тог најглавнијег чиниоца естетичног изображења срца човечијег. Честитамо јој на овако лепом успеху и желимо, да и онда, када ступи на поприште јавног делања и озбиљног рада, поради с исто таким одушевљењем и жаром у сваком правцу, који може повести народ наш сјајнијој и бољој срећи. Живела!

Од свију светосавских беседа, које је до сада приређивала приправничка омладина, ова стоји на врхунцу и моралног и материјалног успеха. Што је то све тако, поред ваљаног кора и отличног му коровође, припада велика заслуга и г. г. катихети Радивоју Бикару, проф. Јовану Живојновићу и проф. Душану Радићу, који као чланови приређивачког одбора не пожалише труда, него све и сва употребише, да беседа буде што лепша и што сјајнија, у чему и успеше. Живели!

Радујемо се, што противно лањској тврдњи нашој, сада можемо констатовати факт, да се грађанство врло симпатично одазвало према овој беседи, те је тиме доказало, да се уме уздићи изнад партијских настраности и да зна ценити и уважавати све оно што је лепо и красно, а врх свега тога *српско*.

Као што чујемо, на каси је пало преко 700 фор. а. вр., од које суме чист приход износи око 570 фор. а. вр., која ће се свота на одређену сврху употребити. Кад сравнимо чист приход ове беседе, с приходима прошлих беседа, који *никада суму од 300 фор. а. вр. прелазили нису*, то се заиста дивити морамо, оваком заиста лепом материјалном успеху.

Да би нам приказ беседе што потпунији био, морамо на крају споменути да је други део забаве — игранка — трајао у најбољем реду и неописаном весељу до зоре.

У Сомбору, јануара 1897. **Ст. С. Илкић.**

ГОВОР.

на опелу пок. **Видосаве Пајтићеве** *бив. учитељице у Турији.*

(У св. успенској цркви сомборској говорио: **Ст. С. Илкић**),

Смрт! Гроб!

Ово су две колико обичне, толико исто и страшне речи, пред којима подједнако стрепи стар као и млад, богат исто као и сиромах. Та, живот је овај тако леп, мио и пун чари, да се с њиме свако нерадо растаје.

Смрт и гроб јесу две речи у којима је оличена потврда речи Светога Писма, које вели: *„Све је од праха створено и све се у прах враћа“.*

Не пролази ни један дан, а да звона са храмова хришћанских не обзнане живима, да је неки члан друштва њихова за навеки очи склопио. И поред свега тога што је смрт једна обична и свакидања појава, ипак се човек на њу никада навикнути неће и не може. — Та у тој речи је изражена сва грозота, која плаши жива човека при помисли на њу: та у тој су речи оличени сви могући тешки јади и болови, који море сроднике и пријатеље, при помисли, да ће им смрт из средине њихове, немилостиво истргнути једну љубљену и поштовану личност.

И заиста, човеку је врло тешко растати се и са оним, који после дуга века, окрунен седином, полази са ове земље у обитељи далеке, нама непознате; а како тек да не буде тежак растанак с оним, који се у добу најбујније младости, у најлепшем развитку снага својих, сметен у идеалима и тежњама, — растаје са овим варљивим, али заста лепим светом?

Има ли тога, чије срце овом приликом неће туга обузети, када погледа на овај самртни ковчег, који у себи крије један сатрвен, уништен млад живот, који бејаше пун снаге и челик воље, да послужи на дику и корист милог рода свог? Кога да не гане тешка туга родитеља, који ево после кратког времена предају црној земљи и друго љубимче своје, узданицу и будућу негу своју?

Али куда нас одведе ова туга, ови боли; зар је тешкој тузи и горком јаду једини мелем јадиковање? Зар је оно у стању, да нам олакша и залечи тешку рану, коју нам ова смрт зададе?

Заиста не; — човеку хришћанину у овој прилици, једино вера пружа најбољега лека, представљајући му смрт у царској одори, као ослобођење, као друго рођење; нама хришћанима смрт се представља као двери најлепша перивоја, кроз које пролази сваки дух, враћајући се Створитељу своме; вера наша, која нас учи, да живот прави настаје тек иза гроба, јест та вера, која је васељену победила, најбољи је мелем рани овог нашег јада, ове наше туге; вера наша, која нам улева наду, на вечни, бескрајни живот у рајским обитељима, где ће се пре или после састати сви мили и драги и у вечитој, бесконачној радости пребивати на веки, јесте најспасоноснији лек јада и страхота, које нам смрт задаје.

Утешите се дакле родитељи и сродници; стишајте тугу срца вашег и ви пријатељи и поштоватељи; вера, која вам говори, да Вида полази путем дивним у живот бољи, нека вас крепи, нека вам тугу блажи. Живот је овај врло кратак; скоро ће куцнути час, у који ће и нас позвати Промисао, да пођемо путем, којим данас наша покојница греде.

И ти драга покојнице, ушла си била у борбу овог живота, али ево брзо си ју доконала. Започела си, да делаш задахнута љубављу према светој вери и народу своме, али огањ твоје љубави се брзо угасио. — Пошла си ево сада млађана путем блаженим, путем спасоносним, који те води у царство блаженства. Дубока и искрена туга наша, изражена у сузама, врати те на томе путу, али не као да би те заустављала и враћала, него пуна вере моли Створитеља, да те прими у своје небеске дворе.

* * *

Покојница наша рођена је у Сомбору 1872. године; по свршетку основне и више девојачке школе, прожмана љубављу према узвишеном учитељском позиву, полазила је учитељску школу овдашњу у којој је науке 1889. године свршила и с одличним успехом за учитељицу оспособљена. — Препоручену изврсном квалификацијом својом, изабра је православна српска црквена општина у Турији за своју учитељицу. — Као учитељица била је и срцем и душом одана светом позиву свом и вршила је тачно, савесно и са самопрегоревањем дужности свога звања. — Захвативши тешку и неизлечиву болетицу, она јој се, пуна снаге и воље за радом, опирала. Свршетком прошле шк. године, дошла беше болна на огњиште својих родитеља, да надом на

неизмерну милост божију, лечничким руковођењем и њежном негом родитељском, својој боли олакша. Честита општина туријнска, уважавајући је као добру и савесну учитељицу, за сво време болести, давала јој је потпуну плату, засебно плаћајући заменицу јој Али болетици не беше лека, она све више отимаше маха и ево најзад опреми покојницу у мрачни, хладни гроб...

* * *

При растанку овом драга покојнице, стадох ево на место ово, да се у име свих твојих познаника и пријатеља с тобом опростим.

Радом својим оставила си неизгладиву успомену у срцима млађаних поколења, које си ти најњежније васпитавала и обучавала, ударајући им основу за даље усавршавање.

Животом својим, учврстила си вечити спомен међу нама пријатељима, знанцима и поштоватељима твојим.

Пођи сада с миром, путем овим којим си пошла, нека ти се дух весели међу ликовима избраника господњих, а утрућеном млађаном праху твоме нека буде лака црна земља!

НЕКРОЛОГ.

С тужним срцем јављамо, да је наш врли садруг

ИВАН М. ПОПОВИЋ

срп. нар. учитељ у Сентомашу

после кратког боловања у 29. год. живота свога 11. јануара о. г. преминуо у Новоме Саду.

ВЕЧНА МУ УСПОМЕНА!

У Сентомашу 12. јануара 1897. године.

Збор. срп. нар. учитеља у Сентомашу.

† **Кузман Мунчић** добротвор народни, преминуо је 6. децембра прошле године у Великом Бечкереку, у 69. години своје старости. На добротворне цељи оставио је своту од 80,000 фор. а. вр. — Супруга му, која је у животу, одредиће цељ на коју ће се приходи од поменуте своте употребити. Закладом ће управљати в. сл. Саборски Одбор. — Слава народном добротвору Кузману Мунчићу!

† **Видосава Пајтићева** учитељица у Турији преселила се у вечност 11. децембра прошле године овде у Сомбору, где је 12. и. м. уз саучешће грађанства и пратњу приправника и приправница на св. успенском гробљу опојана и сахрањена. — На опелу у св. успенском храму, говорио је опроштајну реч учитељ овдашњи г. Ст. С. Илкић.

† **Видосава Вукадиновића** учитељица у Пачиру, преселила се у вечност у цвету младости своје у 21. години, на поју тарје св. Саве 15. јануара т. г., а сљедећега дана уз саучешће грађанства и пратњу приправника и приправница по претходном опелу у саборном св. Ђурђевском храму, предана је матери земљи на св. успенском гробљу овдашњем. — Опроштајну беседу изговорио је приправник III. године г. Данило Милојевић.

Обе покојнице су биле савесне и одушевљене учитељице и ми, испраћајући их овим у онај живот, кличемо им: Бог да вам душу прости! Вечна вам успомена!

† **Миливој Кристић** учитељ православне српске основне школе у Приједору у Босни, — преселио се у вечност после дужег боловања ноћу између 28. и 29. јануара т. г. — Покојник је располагао дивним гласом и био је врло добар зналац црквенога појања. — Оплакује га супруга му гђа Мара рођ. Павковића, с којом је пре по године у брак ступио; брат и сестра с осталом родбином и својтом — Покој му души!

Листак.

НА ДАН СВ. ЈОВАНА.

Своме миломе учитељу: велеученом Господину **Мити Калићу.**

На дан овај Твога радовања,
Ево дођох са обилно жеља,
Да поздравим Тебе Трудбениче,
Доброг, милог, узор-учитеља!

Ти нас учиш да познамо оно,
Што је свето сваком правом Србу,
А то су нам: четир дична слова
Урезана на српскоме грбу.

Соколиш нас за будуће дане,
Да будемо устрајни у раду,
Да служимо верно милом роду
Улевајућ' у груди му наду:

Наду славе, наду нове среће,
Која му се жеља давно скрива;
Наду жића слободе премиле,
У чем' Србин једино ужива. —

Ти нам скидаш вео са очију,
Те нам светлиш лучем лепог знања;
Па Ти зато до небеса хвала,
Рад' Твог труда, рад' Твога старања!

Наук нашу душу грије, снажи,
Напаја нас као жедна чеда;
Свака реч је Твоја пуна дражи,
А слађа је од самога меда. —

С тог' Ти желим благослов од Бога:
Свога дома украс свети, лепи;
Задовољства, слоге и љубави,
Које ће Ти живот да окрепи!

Још Ти желим на дан овај свети:
Нек Те увек Божја помоћ грли!
Те са својом породицом дуго
Живео нам учитељу врли!

Живео нам дуго, задовољно,
У радости сваког бож'јег дана;
Дочекив'о много љета сретно,
Красно име светога Јована!

У Сомбору, 1897.

Мих. П. Анокић, уч. припр. II. год.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Припомоћ добром приправнику. Његова Светост г. Георгије Бранковић Патријарх српски имао је милост о Светом Сави ове године подарити 50 форинти Марку Ђагулу приљежном и примерног владања приправнику првога разреда у учитељској школи Сомборској, родом из Добрице. Припомоћ ову издаваће управа учитељске школе реченом приправнику у пет месечних оброка. Нека је велика хвала Преузвишеном добротвору народне просвете, који уз остала своја велика доброчинства подпомаже и овог младог Србина ваљаног приправника, који би без ове припомоћи морао школу оставити!

Седница в. Школског Савета. Високо-славни Школски Савет држао је последњу своју седницу 3. децембра прошле године. У тој седници осим

других предмета учињено је сходно расположење у погледу попуњења места почившег Јована Ђурића бившег управитеља учитељске школе пакрачке. У овом погледу донесено је следеће решење: За привременог управитеља учитељске школе пакрачке постављен је професор исте школе г. Никола Шумоња, а за предмете покојног управитеља премештен је са сомборске мушке учитељске школе проф. математике и природних наука г. Стеван Јовић, који је 20. децембра на место свога опредељења и отишао. На његово место постављен је професор математике и природних наука са женске учитељске школе сомборске г. Светозар Мирч, а на женску учитељску школу за заменика поменуте катедре постављена гђца Вјера М. Петровића оспособљена учитељица за грађанске школе, која је дотле у Сарајеву на православној српској вишој девојачкој школи службовала.

Избор учитељице. Сомборска православна српска црквена општина у скупштинској седници својој од 19. јануара т. г. изабрала је за учитељицу жен. ручног рада и кућарства на својој вишој девојачкој школи, досадању привр. учитељицу на истом месту гђцу Олгу М. Петровићеву. — Ово је место смрћу покојне вредне учитељице Софије Јорговићке упражњено било. — Честитамо гђци Петровићевој.

Путовање школске младежи жељезницом у Баварској. Министар је једном својом одлуком од прошле године омогућио баварским школама правити излете. Олакшице прописане овом министарском наредбом имају вредност онда, кад с учитељем иде најмање десеторо деце. Плаћа се једна трећина од обичне таксе и то у трећем реду. Деца прва четири разреда основне школе узимају се двоје за једну особу, те тако једно дете путује за шестину праве цене. За полученье ових олакшица не треба писати засебне молбенице, него је доста код благајне показати исказ, те се односне карте добијају. Н.

Школски послужитељи у Љубљани. Послужитељи основних школа у Љубљани имају 400 фор. годишње плаће, слободан стан, огрев и осветленье. Ово је заиста лепа награда особито кад напоменемо, да по неки учитељи основних школа у онамошњим пределима имају 360 фор. годишње плаће.

Бугарска. У Бугарској изгледа, да ће влада предузети оснивање завода за слепе и глухонеме. По 23. чланку закона за народну просвету, министарство је дужно „оснивати посебна училишта“ за слепу, глухонему и слабоумну децу.

Русија. Опште позната је ствар, да Русија чини све и сва за просвоту. Приликом грађења чувене сибирске жељезнице наређено је да се у главнијим местима поменуте пруге имају подизати школе. До сада је подигнуто близу четрдесет школа.

Св. Савска прослава у основним школама на Цетињу. На св. Саву о. г. после св. литургије одржана је светосавска прослава у цетињским основним школама, по сљедећем распореду: 1. Водоосвећење у основној школи. 2. Говор, држао г. Р. Поповић учитељ. 3. Народна Химна, певали су ученици и ученице. 4. Св. Сави од Владана декл. М. Пајевића ученица II. разр. 5. О српска млада од Ј. Сундечића певали су ученици и ученице. 6. Ђак и школа од М. Јововића декл. Ђ. Поповић ученик III. разр. 7. Несташни дјечаци, певали су ученици и ученице. 8. Србин сам од Светислава декл. Владимир Лазовић уч. II. разр. 9. Српкиња сам од Љ. М. Војновића декл. Вукосава Љепава уч. II. разр. 10. Дјечија попутница певали су ученици и ученице. 11. Домовини од М. Миловановића, декл. Вл. Љепава уч. IV. разр. 12. Црногорцу од В. Симовића, декл. Д. Мартиновића ученица III. 13. Домовини певали су ученици и ученице. 14. Пљен од Љубинка декл. М. Краичник учен. IV. разр. 15. Онамо онамо, певали су ученици и ученице. 16. Млади неимар од Змаја декламују Ст. Таминџић уч. I. и II. Поповић уч. IV. разреда. 17. Имам јагње малено, певали су ученици и ученице. 18. Књазу

Пјеснику, декл. М. Вуковић уч. I. разреда. 19. Молитва, декл. М. Вулетића ученица II. разреда.

Полугодишњи испити у вероисповедним српским народним школама сомборским одржани су од 25. до 29. јануара под председништвом управитеља Н. Ђ. Вукићевића. — Такође и у учитељским школама свршетком месеца јануара завршен је први течај, те су ученицима и ученицама оцене објављене.

Против школске гимнастике. Не давно је у седници друштва бечких лечника, устао против школске гимнастике др. Бум. Он никако није за гимнастику, као за обвезни предмет у школи, јер по његовим речима она не само што не спречава умор централног нервног система, него га још више још увеличава. Задатак гимнастике је да занови изнемогле снаге, које су усљед многог рада заморене, међутим је гимнастика као школски предмет, управо продужење рада, који као да је само за то измишљен, да већма потопа здравље дечије. Скоро сви лечници који су присутни били у овој седници, солидарни су с закључцима дра Бума.

Занимљива школа. У Русији у граду Самарову (тоболска губернија) на реци Иртишу, оснива се *школа за риболов и рибоводство.* Главна циљ ове школе биће, обучавање деце ондашњих становника у рибоводству. Становници поменутога града једино од риболова живе, те ће ова школа за њих врло корисна бити, јер ће се у њој младићи обучавати рационалном начину рибоводства. Течај школски трајаће две године, а примаће се они младићи који су шеснајест година стари и који знају читати и писати. Главнија практична циљ ове школе састоји у томе, што ће се младићи у њој обучити начину спремања свеже рибе; паковању и сушењу рибе; спремању конзерва; обради икре; приправљању рибње масти и других производа, који се од рибе добивају.

РАЗНО.

Дељење обуће и одеће сиромашној школској деци у Сомбору. Као сваке тако исто и ове године, на очеве раздана је сиромашној школској деци обућа, а на бадње вече, уз приређену у великој дворани основних школа божићну свечаност, раздана је одећа шеснаесторици најбољих ученика. Обућа је зготовљена из фонда који су у ту циљ основали: покојни парох сомборски Димитрије Поповић, Антоније Коњовић и Марко Бикар, први бивши градоначелник, а потоњи бивши грађанин и трговац сомборски, уз прилог осталог грађанства; ван тога на ову циљ овдашња сл. штедионица прилаже 150 фор. а. вр. — Одело је пак зготовљено од прилога, који је на ту циљ црквеној општини подарила сл. политична општина овдашња. Обућа је раздељена у присуству в. преч. г. протојереја Љ. Купусаревића, председника црквене општине в. бл. г. Петра Вукићевића и других чланова м. црквеног одбора. Управитељ школски је претходно упутио младежи сходан говор, споменувши с благодарношћу имена оних врлих добротвора, који су се сетили сиротиње и на таку племениту циљ од свога имања жртвовали. — При божићној свечаности, присуствовао је в. преч. г. протојереј Љ. Купусаревић и неки чланови м. црквен. и шк. одбора, а по обављеном програму управитељ је опет држао говор и по том је одећа међу ученицима раздељена била. — На божићној свечаности била је изложена дивно украшена јелка и вертеп.

Приказ. Примили смо на приказ сљедећу слику: **„Сеоба Срба“** под пећским патријархом Арсенијем III. Чарнојевићем. Слика академског сликара Паје Јовановића. Српска повјесница препуна је величанствених слика, достојних да их и животописом овјековјечи кичица највјештијега сликара свјетскога. Пребогата је то ризница и српски народ би требао нештедно да пробира то алем камење своје прошлости, да њим зида и китн нову кућу своју — дом

будућности своје. Један алем из те неисцрпиме ризнице, један преважан догађај из прошлости српске, јест Сеоба Срба под Арсенијем III. која ево доби и правог вештака свога у сликару прваку, највећем умјетнику српском — Паји Јовановићу. Доиста, овако важан догађај и захтјевао је тако одлична умјетника. Треба само један поглед на слику ову, и сва важност догађаја тога каже нам се сама: Ено, гђе на позив ћесара аустријског јездн страшна убојна сила, језде 40 хиљада породица српских, језде у незнан — у неизвјесност. Сели се један богат јуначан народ. Сели се са потпуном ратном спремом, с оружјем, с благом, са богатством својим. Сели се у пуном поретку, са народним старјешинама својим, а на челу им патријарх Арсеније, Исаија Ђак (потоњи митрополит Ђаковић) и војвода Јово Монастирлија. Сели се да и снага народа: сели се силан Србаљ косовски и ојађена срца носи собом све, што му је најдраже и најсветије. Ено, посред табора тога узвитлала се сјајна српска тробојница, а под сјенком њезином језде витешки потомци Милошеви и Маркови, и носе крв и живот свој, да изнова послуже — „часном крсту и слободи златној.“ Ено, сиједи патријарх Арсеније сели Патријаршију Српску из Пећи у нову домовину и калуђери црнорисци носе на раменима својим свете мошти краљева и царева српских, а около њих жива црква, народ српски, пресма својим јуначким бедем чини и штити светиње своје на путу у незнан — у нову домовину! Заиста, величанствена слика тужне прошлости српске! Али догађај овај није важан само за прошлост, него и за садашњост, па и за даљу будућност Србинову. Посљедице ове сеобе и дан данас осјећа цијело Српство. Овом сеобом Срби угасише главно огњиште старе државе своје, гђе се касније око св. Дечана и широм Косова Поља увријежила дивља вријежа арнаутска, из које се и данас плете мученички вијенац осамљеном и осиромашеном Српству у Старој Србији и Маћедонији. Но, с друге стране опет, овом сеобом је и појачан српски живаљ (Срби старосједиоци) у Угарској и Тројединци, те управ од тог доба и почиње за овострано Српство нов народни живот: живот автономни, којим оно и данас животари. Али ова сеоба српска знаменита је још и по томе, што Срби тад не дођоше амо ни као скитнице ни као бјегунци, већ дођоше и сити и одјевени, и богати и — звани. Дођоше као војничка сила, дођоше као ратни савезници на позив ћесарев и ћесар им за ту љубав заједно златним печатом особите Српске Привилегије, на којима се и оснива сва наша српска народно-црквена автономија (самоуправа). У том је историска важност и величина овог догађаја и ове слике А српски Патријарх и Српски Саборски Одбор, схватајући ту величину, хтједоше да је и овековјече достојном кичицом, те израду ове слике повјерише првом и највећем српском умјетнику Паји Јовановићу, уз награду од 10.000 фор. Ко је Паја Јовановић — то зна данас сав образовани свијет. За његове слике јагме се не само у Паризу и Лондону, него чак и у Америци и Аустралији, и плаћају их огромним новцем. А да је он потпуно вештачки извео и ову највећу своју слику, доказује јасно и наша стручна критика, која се најповољније изразила. Слика је велика 95 см. ширине и 63 см. висине. Оквир је богато искићен и позлаћен, а широк је 13 см. Цијела слика „Сеоба Срба“, заједно с оквиром, стаје за готов новац само 27 фор., ако се у један мах плати. А на отплату у мјесечним оброцима стаје 30 фор. Свака наруџбина има се упутити на издавача Петра Николића трговца, умјетно обртних творевина у Загребу. — Ми ову слику препоручујемо српским општинама, да је за своје школе набаве. (У.)

Јубилеум. Чика Стеви В. Поповићу познатом књижевнику српском, навршило се тридесет година, од како дела на књижевном пољу. Из тога узрока „Коло младих Срба“ у Будимпешти, приредило му је било 12. јануара т. г. велику прославу. — И ми од своје стране срдачно честитамо Чика Стеви и желимо му да још дуго поради на српској књизи.

Школски добротвори. „Браник“ јавља, да су отлични грађани у Дарувару основали фонд, од чијег ће се прихода издржавати тамошња српска

школа. Имена тих великих родољуба саопштавамо и ми с жељом, да примером њиховим пођу сви они, који су у стању, да тако што учине. Господа приложници јесу: Исидор и Христина Добровић, Константин и Персида Јовановић и Јован и Ана Циганович. Живели!

Дар фонду св. Саве. г. Н. Ђ. Вукићевић и супруга му гђа Меланија приложили су фонду св. Саве 50 фор. за спомен своје рано преминуле ћерке *Сиде* и исти су своту преко администрације „Браника“ на одређено место послали.

Међународни конгрес женскиња одржан је у Берлину од 19. до 27. септембра прошле године по новом календару. Ово бејаше први састанак женскиња на немачком земљишту. Исти конгрес бејаше врло добро посећен. Присуствовале су му многе госпође разног доба из свих држава Европских, па чак и из Америке и Азије (Арменија и Перзија). На седницама, у којима су расправљана различна важна питања у погледу женскиња, присуствовали су и неки научењаци. Говора је било доста, јер је било на окупу 1500 женскиња. — Цео рад конгреса изнесен је на јавност у посебној књизи.

Јубилеум Госпођа Јелена Вицковића учитељица на Цетињу, прославила је двадесетпетогодишњицу свог наставничког рада 14. јануара на светог Саву о. г. Прослава је одржана у цетињским основним школама реченога дана у вече у 8 часова по следећем распореду: I. Део. 1. Говор, држи г. Ђуро Шпадијер учитељ. 2. Народна химна, певају ученици и ученице. 3. Из „Пјесник и Вила“ од Николе I., декламују г. П. Перовић и гђца Стане Шпадијер. 3. Крст и Круна од Ј. Суботића, играју ученици и ученице. II. Део. 1. Гусларева смрт, од З. Ј. Ј., декламује г. проф. Ф. Ковачевић. 2. Мајка од С. Поповића, декламује гђца Марица Булатовић-Вицковић. 3. Вечер на Сави, пева гђца Ј. Мартиновић уз пратњу на гласовиру. 4. Курсула Јово од Ј. Драгашевића, декламује М. Ђуришић учитељ. 5. Мио ми је крај, пева *** 6. Поздрав гђи учитељици Ј. Вицковића, говори гђца К. Мариновић. Одмор. III. Део. 1. Чашћење гостију. 2. Игранка.

Исказ о приходу и расходу овогодишње (1897.) светосавске беседе српских учитељских школа сомборских и о учињеном расположењу са чистим приходом. Приход од добровољних прилога и улазница износио је ове године: 738 фор. 15 новч. Трошкови око приређивања износили су: 172 фор. 81 новч. Према томе је чист приход: 565 фор. 34 новч. — По решењу професорскога збора српских учитељских школа сомборских у седници држаној 24. јануара 1897. год. одређено је од тога чистога прихода на прихрану ради омогућивања потпоре оним ученицима и ученицама завода, које би у току године задесила будикакова изненадна недаћа: 100 фор. — О осталој своти са обзиром на двојином већи број ученица и што учитељичкој школи не стоји на расположењу скоро никакова стипендијска заклада, према сразмерно угледном броју стипендија за ученике завода, решено је у истој седници професорског збора и подељено је међу сиромашним *ученицама* завода 343 фор. овако: IV. разред: Зорки Драгојевој 22 фор., Катарини Ђуричевој 22 фор., Софији Павковићевој 22 фор, Зорки и Јелени Николићевој 10 фор., Љубици Ползовићевој 5 фор., Вјери Милашиновићевој 5 фор., Анђелији Бугарској 5 фор., Милици Момировићевој 5 фор., Софији Шамбековој 5 фор. — III. разред: Смиљи Добродолској 20 фор, Софији Максимовићевој 20 фор., Софији Продановићевој 10 фор., Марији Ковачевићевој 10 фор., Софији Грујићевој 10 фор., Милици Иванићевој 10 фор. — II. разред: Софији Мрђановој 15 фор., Вукосави Гајићевој 10 фор., Олги Бркићевој 10 фор., Анђелији Лукићевој 10 фор., Зорки Јовановићевој 10 фор., Смиљи Анђелићевој 5 фор., Милици Ползовићевој 5 фор. — I. разред: Вукосави Константиновићевој 20 фор., Кристини Ђорђевићевој 20 фор., Даринци Црквењаковој 12 фор., Јелени Карапанџићевој 10 фор, Милици Пандуровићевој 5 фор., Меланији Стојадиновићевој 5 фор., Даринци Бокшановој 5 фор., Мирослави Миросављевићевој 5 фор., Зорки Станишићевој 5 фор., Ефимији Петковићевој 5 фор., Зорки Мушицкој 5 фор. — Свега: *343* фор. —

Међу сиромашним *ученицима* завода подељено је 122 фор. 34 новч. овако: IV. разред: Петру Милетићу 22 фор. 34 новч., Милану Моцићу 5 фор., Боривоју Живковићу 5 фор. — III. разред: Душану Живићу 10 фор., Живојину Анђелићу 10 фор., Лазару Попову 10 фор., Павлу Бошњаковићу 5 фор., Добривоју Дрндарском 5 фор. — II. разред: Михајилу Анокићу 5 фор., Радивоју Петровићу 5 фор. — I. разред: Светозару Радашину 10 фор., Светозару Бајићу 5 фор., Тодору Милитарском 5 фор., Стевану Гердецу 5 фор., Ђорђу Цвејићу 5 фор., Александру Туцаковићу 5 фор., Стевану Кристићу 5 фор. — Свега *122 фор. 34 новч.* — Скуп свега дакле *565 фор. 34 новч.* — У име поменутих сиромашних ученица и ученика српских учитељских школа сомборских изричући најтоплију благодарност штованим прилагачима и добротворима изјављујемо, да ће подробан рачун са именима штов. прилагача изаћи у наредном броју „Школског Листа“. — Из записника професорских седница, професорског збора српских учитељских школа сомборских. — У Сомбору, 3. фебруара 1897. год. — *Јован Живојновић*, перовођа.

Исказ скуљених прилога на поплављену браћу нашу у Босни, Србији и Црној Гори. По 15 фор: Сомборска трговачка и занатлијска банка. — По 5 фор.: Милан пл. Зако, Стеван Манојловић, др. Давид Коњовић, Ђура Рајић, Петар Бикар ст., Даша Грујић, др. Стеван Поповић, Јован Јерасовић, Коста Георгијевић. — По 3 фор.: Зах. Г. Стојковић, Н. Ђ. Вукићевић, др. Ненад Бикар, Миливој Каракашевић, Милан Пандуровић ст. — По 2 фор: Олга Максимовић, Стеван Арсеновић, Коста Максимовић, уд. Марија Ползовић, Јаша Гергуров, Коста Косанић, др. Ђорђе Николић, Стеван Маглић, Матрона Борђошки, Јелисавета Мању, Берта Живановић, др Јован Вујић, Ана Бибра, Марија Паланачки, Милутин Гавриловић, Васа Бикар ст. — По 1 фор. 50 новч.: др. Ђена Павловић. — По 1 фор: Ђура Арадски, Драгиња Бркић, Сара Давидовић, Олга Павловић, Милан Антић, Драгиња Петровић, уд. Ана Јовановић, Ђурица Вујић, Васа Бикар мл., Ђорђе Атанацковић, Златоје Теодоровић, Кузман Бикар, Јулка Момировић, Стефан С. Илкић, Паја М. Бикар, Сима Јовановић, Младен Коњовић Ратар, Наталија Ђорђевић, Никола А. Вујић, П. Б. Вукићевић, Радивој Ковачић, Стеван Паланачки, Светозар Лукић, Мита А. Јовановић, Влада Момировић, Коста Топаловић, Данило Гергуров, Стеван Вукићевић, Корнел Николић, Никола Бугарски, Ета Вујић, др. Ђорђе Коњовић, Трива Кронић, уд. Н. Теодоровић, Јован Арсеновић, Тинка Јовановића, Јулка Ћурчићева, Стеван Н. Теодоровић, Стеван Протић, др Коста Бугарски, Јаша Бикар, уд. Милица Коњовић, Катарина Деметровић, Никола Малешевић, Јован Живојновић, Бранко Димитријевић, Жарко Ј. Поповић, Коста Теодоровић, Милан Манојловић, Марија Лугумерски, Ђура Крагујевић, Петар Коњовић ледер, Е. Арновљевић, Средоје Гергуров, Љубомир Купусаревић, Младен Борђошки, Милан Стојшић, Душан Радић, Ђорђе Павковић, Давид Јанковић, Стеван Уторник, Ђура Миливојевић, Јован Вујић Браца, Стеван Коларић, Коста Панић, Радивој Бикар. — По 50 новч: Стеван Миросављевић, Паја Стојшић, Милан Пачирски, Трива Капетановић, Стеван Николић, Лазар Топалов, Катинка Калић, Јефта Угљешић, Стеван Лазић, Ника Ковачић, Миша Јовановић, Бранислав Цинић, Танасија Бугарски, Радослав Везић, Светозар Дамјановић, Младен Силашки, Никола Утвић мл., Стеван Чампраг, Младен Радић, Велимир Чонић, Сима Коњовић, Зорка Бикар, Коста Милашиновић, Милан Рајић, Петар Вујић, Платон Лугумерски, Тома Бикар, Н. Н, Јелена Коњовић, Н. Н., Стеванија Пандуровић, Н. Виличић, Исак Бркић, Пера Бикар мл. — По 30 новч.: Шандор Гергуров, Јосиф Деспотовић. — По 20 новч.: Ђура Бељански, Трива Топалов. — Целокупна свота подељена је на три дела, и по једна трећина послана је Одбору за поплављенике у Београд, уредништву „Гласа Црногорца“ на Цетиње и уредништву „Босанске Виле“ у Сарајеву. — Нека је дакле у име поплављене браће наше свима дарежљивим приложницима овим путем изречена најтоплија благодарност. — *Сомборска српска омладина.*

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

Од нове године почео је излазити у Новом Саду „*Школски Одјек*“ лист, који заступа интересе школске и учитељске, расправља педагошке и методичко-дидактичка питања, претреса васпитну страну у школи, породици и друштву. Лист излази сваких 10 дана на читавом табаку и стаје годишње 4 фор., а на четврт године 1 фор. Уредник је листу *Кузман Миловановић*, учитељ у Новом Саду. Претплата се шаље: Администрацији „Школског Одјека“ у Нови Сад.

Летопис Матице Српске уређује Милан Савић. Књига 189. 1897. Свеска прва. У Новом Саду. Штампарија српске књижаре Браће М. Поповића. 1897. Цена 70 нв.

Из књига за народ изашле су: Свеска 64. *Из школе у живот* од Амалије Бајиш, прерадила и за Српкиње удесила Даница Чакловићка. I.

Свеска 65. *Народне приповетке* скупио Владимир Красић. I. — Свакој овој свесци цена је 10 нв

Рад и именик Матице Српске године 1896. у Новом Саду штампарија Браће М. Поповића. 1897.

Накладом „Хрватског педагогијског књижевног збора“ изашле су сљедеће књиге:

Iskrice iz svjetske književnosti prevela i sakupila Jelića-Bernadžikovska-Belovićeva. U Zagrebu 1896.

Tjelesni uzgoj mladeži. Napisao Angelo Mosso profesor fiziologije u sveučilištu turinskom, preveo Ivan Širola učitelj viših pućkih škola i pravi član hrv. ped. knjiž. zbora u Zagrebu. U Zagrebu 1896.

Josip Milaković: ***Izabrane pjesme za mladež*** (1880—1896). I. Svezak: Prve Laste. U Zagrebu 1896.

ЈАВНА ЗАХВАЛА.

Поводом смрти наше премиле и незаборављене кћери, односно сестре **Видосаве Вукадиновићеве** срп. нар. учитељице, побуђени се налазимо срдачно благодарити: Пречасноме свештенству, које ју је благочино опојало. Славној српско-православној црквеној општини Пачирској, која је на одар покојничин у знак поштовања венац положила и на погребу преко својих изасланика присуствовала. Наставницима и ученицима те ученицама сомборских учитељских школа, који су из почасти на спроводу присуствовали и нашу голему тугу тиме ублажили. Такође благодаримо г. Данилу Милојевићу уч. приправнику III. год. који је у лепо смишљеном и дирљивом говору, с покојницом се опростио. Топлу благодарност нашу нека изволе примити г. Ст. С. Илкић учитељ сомборски, као и г. г. Лепосава Чупићева и Милена Мишићева, први што је круну носио, а потоње што су узањ ишле и тиме спровод увеличале. Поштованом грађанству, које је на спроводу учествовало а такође свима и свакоме, који су било усмено, било писмено или брзојавно нам своје саучешће изјавили, немогући посебно благодарити, овим путем срдачно захваљујемо.

У Сомбору, 20. јануара 1897. год.

У име ожалошћене породице и многобројне родбине

Никола Вукадиновић, отац.

Јавна кореспонденција.

Г. Ј. К. у П. Примили смо обе ваше расправе и изићи ће у идућем броју. Хвала вам!

Г. А. В. у Н. С. Врло лепа хвала на припосланоме. Употребиће се што скорије.

Г. П. Т. у А. Чланак „О повторној школи“ примили смо, и штампаће се у идућим бројевима Захваљујемо Вам најсрдачније.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

Са овим бројем „Школски Лист“ сгупа у име Божије у двадесетдевету годину свога живота.

Умољавамо све пријатеље школе и педагошке књижевности да потпомогну издавање овог — интересима православне српске школе и учитељства посвећеног — листа, те да похитају с обилатом претплатом. Све пак дужнике наше најозбиљније опомињемо, да својим дужностима, у најкраћем року, задоста учинити не пропусте; држимо да је сваки од њих поред уживања права и својих дужности свестан.

„Школски Лист“ ће и на даље остати прави и искрени заступник интереса православне српске вероисповедне школе и српског учитељства, и примаће радо ваљане чланке о васпитању и настави, који се не противе начелима свете православне вере и светињама народа српскога.

„Школски Лист“ ће изазлазити једанпут у месецу; претплата му је на целу годину 1 фор. 50 новч. а. вр. — Они учитељи који имају мању плату од 400 фор. а. в., као и г. г. богослови и приправници добијају лист у пола цене т. ј. за 75 новч. — За Црну Гору пратплата је на годину 1 фор. а. вр. а за Србију 4 динара у српском, или 2 форинта у аустријском новцу.

Ко нам скупи пет претплатника са целом, или десет претплатника с половном претплатом, добијаће по један примерак листа на дар.

Досадањој уваженој господи сарадницима овим изричемо нашу најтоплију благодарност, молећи их уједно, да нас и у овој години својим радовима обилато потпомогну.

Ко не мисли листа држати, нека нам овај број обратном поштом поврати, да би се знали равнати.

У Сомбору, јануара 1897. године.

Уредништво и администрација „Школског Листа“.

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

Школски Лист.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Предплата је на целу годину **1 ф. 50** новчића, а за Србију **4** динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор.

Бр. 3. **У Сомбору, 15. Марта 1897.** **Год. XXIX.**

О РАЗНИМ ДЕЧЈИМ КАРАКТЕРИМА.

(По Сигисмунду Стерну.)

Човека највише уздиже над животињом способност његова, којом он може да се развије у индивидуалну личност. Што која животиња ниже стоји, то је на њој све мање личних особина, а све више општих заједничких обележја, која карактеришу врсту. Но човечји створ украшен је не само општим својствима човечјим, него је човек још биће, које долази на свет са посебним даровима и способностима.

Тога ради васпитач не сме за тим ићи да питомцу свом пружи само опште човечанско васпитање т. ј. да од њега начини савршени човечји идеал, како он себи замишља, него још више ваља да тежи да у сваком детету позна личне особине и да према њима удешава васпитање.

Свакако да се мора неговати и обрађивати у сваком човеку човечја природа, но и то ваља имати на уму, да ће васпитач имати посла са бићем одређених снага, способности и особина, које он ваља да развије до извесне достижне савршености.

Дакле васпитачу спада у дужност, да што боље и дубље прозре у особине човечје поглавито дечје природе, јер се само тако долази до правог пута и згодног средства за васпитање сваког појединог човека. У том смислу ћемо огледати да оцртамо неколико карактерних слика о дечјим природним особинама но тим нећемо ни близу изређати све могуће разлике човечје природе. Главне стране човечјег бића су трпење и делање, примање и давање. Цео живот није ништа друго него непрестана размена, беспрекидно изједначивање ове две стране, ова два правца. Ни један тренутак живота нашег није без сутецаја ових двају праваца, јер свакад спољашњи утецаји и утисци имају моћи на тренутно расположење и стање душе наше и свакад се унутрашњи расположај њезин ис-

пољава било радњом, било покретом, говором или изразом лица нашег. Но тако исто у разним тренуцима превлађује час једна а час друга животна делатност а то важи поглавито за разне сполове и доба живота и у опште за разне људе. На том основу можемо лепо разликовати детињство од зрелог доба, женски спол од мушког и наћи разлику у карактеру мушког и женског у том, што су мушки више радљивог и прегалачког духа, а женске трпељиве и пријемљиве природе. Дете у првим месецима живота свога прима утиске из света и околине не одазивајући им се никаквим знацима. У то доба су његова чула широм отворена утисцима из спољашњега света, којима полагано пуни душу своју и тек са првим осмејком и гукањем почиње душа његова одсевати, но ти први одзраци нису из области свести.

Тако исто је и женско створено и одређено, да више трпи и прима у себе, него да ради и ствара. Душа њезина је осетљивија, а то ће рећи да у ње има мање отпорне снаге против спољашњих утецаја. У женске стране је посматрање дубље и непосредније, силније и више проницаво него у мушке. Жена на први поглед боље запамти какву слику, него човек дужим мотрењем. Она је једним летимичним погледом кадра утубити не само лик нечији, него и најситније црте тога лица па и сваку ситницу на оделу чељадета којег. Она ласно ишчитава из црта и са лица својега мужа и детета и најмању промену расположења њихова, она опази и најмањи облачак на души њиховој. Па и њезино душевно расположење стоји махом под влашћу спољних утисака и случајева, те је лако колебљиво, али и у складу и сугласу са расположајем и карактером њезине околине, а то је једна од највећих одлика природе женске. Женскиње је меко и осетљиво и склоно к саучешћу, али се женско срце брзо да раздесити каквим год немилим спољашњим звуком. Па и женски суд је ретко самоникао, самосталан, него одзрак туђих назора и туђих мисли, а и воља њезина онамо тежи и оно жели, што хоће и желе они, које она воли и о којима промишљава.

Напротив мушки је јака отпорна снага те могу да савладају спољашне утиске и да им ослабе моћ коју врше на вољу, осећање и опште на душу човечју. Мушко тежи да постане господарем над стварима, које се приказују његовим чулима. Он у неку руку прописује законе природи и свету, које је рад остварити делањем својим. Он удешава одношаје живота свог, а жена им се прилаго-

ћава. Он нестрпљиво јуриша на сваку спољашњу установу, на унутрашњи бол, а жена обоје савлађује трпежем. Једино поље самосталног рада, где је жена по изгледу надмашнија од човека, јесте поље маште. Но тај се рад своди само на унутрашње стварање, које жени служи као накнада за неспособност за спољашње стварно делање, које приличи само мушкој природи. Тога ради је творачка машта веома ретка особина женског света, е се женскиње задовољава сликама сањалачке маште, које му заклањају ружне стране овога живота.

(Наставиће се.)

Сомбор. **Милутин Гавриловић**, свештеник.

ПОСЛЕДЊИ ПОКУШАЈ
да се удружи срп. нар. учитељство из архијепископије карловачке и митрополије српске.

Српско народно учитељство с ове стране Саве и Дунава покушава ево већ 30 година, да се удружи и да заједничком снагом прионе око свог и школског унапређења. Покушаји ти избијали су час у овој, час у оној форми, а избијали су у среским, окружним, епархијским и општим учитељским зборовима и скупштинама: у В. Кикинди, Темишвару, Ст. Бечеју, Новом Саду, Тителу, Земуну и т. д. и сваки пут се утопила мисао тог уједињења или у немар самих покретача, или у подозрење виших власти, које су имале да одобре те покушаје.

Последњи таки покрет учињен је, 1894. године у Новоме Саду, на општој учитељској скупштини од 6. (18.) јула исте године, где се искупило за ту цел 90 које учитеља, које учитељица српских из митрополије српске са вероисповедних и комуналних основних и виших народ. школа.

У опште се мислило, да ће се овај покушај повољно решити и да су прилике повољне биле зарад остваравања ове мисли. Но и тај пут смо се преварили.

Меродавне личности, које су у овој ствари посредовале, нека им је хвала, нису могле да испослују код високе владе, да се правила за ово удружење бар у начелним одредбама потврде, и поручили су нам, да би се одобрила правила; ако би нешто изменули и попунили правила у одредбама, где су друштвене цели наређане. Па су нам од прилике и навели, шта се жели.

Привремено заступство друштвено увидело је, из приватне преписке, да је захтев државне власти невине природе, и пристане, да се тај пасус усвоји, па заиште званично путем мађистрата новосадског, јер му је тако поручено, натраг правила друштвена, под изговором, да се у нечем попуне. Али уједно поручи приватно посреднику, да изиште на писмено текст, од дотичних званичних особа, који они желе, да се у правила уметне, па да ствар брже и лакше дође до краја свог.

То се и учини. Али се сад видело, да се много више тражи и иште, но што се у први мах казало. И кад се ти, да их назовемо, владини захтеви сравне са оним, што је учитељство на овој скупштини желело: онда постаје излишно удружење под владиним надзором, јер оно што нам преостаје, под таким околностима, већ имамо осигурано под гаранцијом наше школске Уредбе од 1872. г.

Те за то је учитељство новосадско у дослуку са лањским управним одбором Српског Учитељског Конвикта у Нов. Саду решило, да се одустане од даље акције у овом погледу и да се не прави већи трошак, кад смо, тако рећи, сигурни, да нећемо успети са жељом својом.

Да оправдамо овај свој поступак, ево ћемо да изнесемо на јавност главне мисли и тежње ове последње опште учитељске скупштине, које се огледају у примљеним правилима и примедбе меродавних лица из владиног круга, које су нам приватним путем доспеле, па ће се видети, да смо учинили добро, што смо обуставили ствар до бољих времена, ако Бог да.

Намера је наша била, да се удружи сво српско учитељство у митрополији карловачкој са основних, виших и средњих школа на вероисповедним и комуналним школама. Да се у том удружењу речју, пером и књигом снажи учитељство у педагошким, методичним и дидактичним знањима и вештинама; а поред тога да чланарином, забавним и другим прилозима потпомаже материјално фонд пок. Др. Ђорђа Натошевића, оца наше новије школе, којим рукује друштво Српског Учитељ. Конвикта у Нов. Саду, а који се троши на издржавање сиротне учитељске деце, што се уче на вишим и средњим школама у Новом Саду.

За постизавање тих цели мислило се приређивати јавна предавања, издавање стручног листа и књига за школске и народне интересе. Ту се мислило, да ово друштво прими, временом, оставину пок. Николе Кнежевића учитеља турјанског, и његове супруге

Ракиле, која износи око 8000 фор. а. вр. и која је намењена на награђивање учитељског књижевног рада за народне потребе, а која ће по смрти поменуте супруге му ступити у живот.

Тога ради била је и подељена друштвена управа у овим правилима на административни и књижевни одсек, који би независно један од другог вршили своје послове, а одговарали би само својој редовној глав. скупштини.

Чланарина је одређена од 50 фор. или 100 круна, која би се уплаћивала у 10 годишњих рата или у једанпут; а за то би добијали чланови друштвени лист и сва књижевна издања бесплатно, док су год живи.

То су у главном одредбе правила за ово последње учитељско удружење, које је поменутом скупштином од 1894. г. утврђено и за тим горе на одобрење послато.

А сво, шта се на то примећује, и ако тек приватним путем:

1. Да се друштвена цел преиначи тако, да изостане потпомагање фонда Др. Ђ. Натошевића; али да се могу стварати помоћне фундације, за потпомагање учитеља неспособних за рад, као и њихових удовица и сирочади.

2. Да напусти друштво издавање поучних и забавних списа потпором фонда пок. Николе Кнежевића и у опште, да се друштво не бави књижевним пословима, те према томе, да изостане из правила са свим онај одсек књижевни.

3. Да се удружење сведе само на учитеље из уже Угарске, па и то само са вероисповедних школа.

4. Тамо се чини, да је одређена сувише велика чланарина, те препоручују, да се и то на мање сведе.

Така је од прилике стигла порука одозго приватним путем на наша захтевања, са којима се жели измена донесених правила.

Кад се то сравни са нашим тежњама израженим у поменутим правилима; онда се види, да се не дозвољава удружење на широј основи, које би обухватило сво наше српско учитељство из митрополије, него се своди на најужи круг вероисповедних школа и уже Угарске, а то нам је слободно чинити и данас у смислу наше школске Уредбе од 1872. г. Даље се не дозвољава ни књижевни посао, који би, по нашем мишљењу, знатно утецао на духовни просперитет нашег учитељства, те и с те стране би скучени били у своме раду на просте скупштине, које би само саслушале из-

вештај свога управног одбора о административним пословима и новчаним потпорама, ако би се имало шта давати.

Ми не држимо, да би такав рад био, од незнам какве вредности, по школски и интелектуални учитељски живот оваког удружења, те за то нисмо ни покушавали, да и даље у овој ствари радимо.

Правила смо добили, на нашу жељу, натраг, као да их попунимо и онда поново поднесемо на потврду, а ми смо заћутали и оставили све ad acta. И надамо се, да смо погодили жељу оних чланова, који су нам поверили ствар на извршење, те нисмо ни хтели, да их позивамо и да их трудимо и трошимо зарад ове ствари, него им ево, овим путем саопштавамо резултат, па ако би, ипак, желео когод, да се у тој ствари сазове нова скупштина нека из свога збора или у договору са више чланова, учини предлог како, где и кад да се сазове, па ми ћемо, с драге воље, и ту жртву принети.

Трошак око овог посла изнео је нешто више од 33 фор. а. вр. и то је принела благајна Срп. Учитељ. Конвикта у Нов. Саду учитељској ствари на олтар, и за то се и правила та чувају у архиви овог учитељског друштва, које је поглавито и покренуло ту мисао, а која се, на жалост, ето, није могла ни овога пута да оствари.

У Новоме Саду на Три Јерарха 1897.

Аркадије Варађанин,
бивши председник опште учитељске скупштине за удружење.

ПРЕДЛОГ У ПОГЛЕДУ ОСНИВАЊА ЗАБАВИЉИШТА.

(Свршетак.)

Историја педагогије у забављиштима веома је једнострана и према томе врло стешњен видокруг даје будућим забављама. Овако представљена историја развитка забавишта лако може да на странпутицу заведе ученицу, као да се забавишта самостално развијала у разно доба, а без утецаја развитка других врста просветних завода — што је велика погрешка. Ова наука ваља да дâ будућим забављама јасну и разговетну слику о општем развитку школства у разно доба и код разних народа, како би свесне биле не само заблуда и ваљаности разних времена а на разним пољима просвете, но како би схватиле данашња забавишта као последицу

разних узрока минулих времена. К томе када додамо, да би се особито имао истаћи онај део историје, који се поглавито односи на праузроке и узроке данашњих забавишта, добићемо кратак нацрт са много потпунијим прегледом, но што га дају ручне књиге, које су данашњим даном позване да у држ. забавиљиштима упознају ученице као у неком изводу са чистом историјом постанка и развитка забавишта.

У погледу методике, која је за забавишта од специјалнога значаја и која по природи својој захтева посебно изучавање, имали би приметити, да, и ако ова дисциплина слабо има додирних тачака са методиком, која нас упознаје са начином предузимања наставнога градива у осн. школама, никако не би смела изостати из наставнога плана учитељичких школа с тога, што би будуће учитељице, као такове, знајући ово, могле у основним школама одржати неприметан, прелаз из више — забавнога начина, који се практикује у забавиштима, у онај озбиљнији, коме је место у осн. нар. школама. Од највеће је пак важности та околност, што би овако *наше младе девојке добиле потпуније васпитање као будуће матере.*

Ученице учит. школа похађају ове заводе или из разлога, да им овде стечено изображење служи у будућем животу као средство за издржавање, или да би им као таково могло послужити по потреби, или ради свога вишега изображења, пошто ми — овострани Срби — немамо других српских женских зазода, где би нам женска деца не више, но ни таково изображење могла добити као у учитељичким школама. Но било да из којега од пређе наведених разлога наша женска деца полазе учитељичке школе, оне свакако добију у главноме изображење, да би и као матере добре васпитачице биле. А пошто нам искуство показује, да се огроман део свршених приправница а пре а после уда, те постане мати, то слободно можемо тврдити: да им је од веће користи знање, које су, учећи, набавиле у забавиљиштима (ако су биле ученице овога завода), но знање, што су га набавиле у учитељишту (ако су биле приправнице). Јер претежнији је рад матере као забавиља, но као учитељица, пошто се настава, прописана за основне школе, даје више одељено од домаћега васпитања, дакле и материна утецаја: но што то важи за дете у добу до 6. године, када је, рецимо, поред матере, која је свршена забавиља, са свим излишно слати дете у забавиште, ако не тек на годину дана пред полазак у осн. нар. школу, да би се привикнуло на друштвени живот и т. д.

Дакле ако је добро, да будућа мати буде свршена учитељица, још много је боље, ако је свршена забавиља; *но најбоље би било, кад би будуће матере свршиле и једно и друго*, како би саме могле свесно и корисно утецати на своје дете до 6. године, а доцније пак на руци бити учитељу, односно учитељици осн. школе.

Ако су поштовани читаоци пажљиво пратили ову расправу, оно ће и сами лако извести закључак гледа забавиљишта, који је врло појмљив, а који се оснива на природи саме ствари. Комбинација, да се неке приправнице по свршеним двема годинама оспособе за забављење, немогућа је, нити се о њој после онога, што смо рекли, може више озбиљно говорити.

Оснивање самосталних забавиљишта по примеру државе са течајем од две године значило би наметати народу нове трошкове без невоље. Шта више смемо рећи, *да се ни сама држава неће дуго придржаеати установе забавиљишта у садашњем облику прелазна стања, које ни у погледу општега, ни стручнога изображења не одговара сврси и духу времена.*

Да је данашње устројство држ. забавиљишта прелазно и до крајности недотерано, то се најбоље види из ручних књига*) питомица, које су саставили већином најбољи наставници држ. забавиљишта, а у којима се огледа потпуна збрка појмова сакупљених из разних наука и без тако рећи икакве системе сведених у једну целину. Хтети пак подражавати оно, што није добро, значи хотимично увађати се у вртлог — а то тек неће нико хтети без велике невоље.

Кад дакле не одобравамо у 143 бр. „Заставе“ наведену комбинацију; кад даље осуђујемо данашње устројство држ. забавиљишта, шта управо предлажемо? Ево шта:

Наставни план данашњих учитељичких школа наших имао би се допунити са стручним делом наставнога градива, које је арописано за забавишта, како би оспособљене учитељице основних школа оспособиле се уједно и за забављење.

Оваком комбинацијом постигло би се: да би забављење добијале исто опште изображење као и учитељице; да би стручно изображење било и код једних и код других потпуније, јер би забављење и учитељице имале из ист. педагогије, психологије и т. д. опсежнији преглед, пошто би будуће учитељице училе и психологију детета до 6. године, а будуће пак забављење психологију човека; на

*) Овде мислимо на стручне ручне књиге.

основу пређашњих подигла би се интелигенција обеју врста васпитачица; ученице оба завода добијале би као будуће матере свестраније, потпунује дакле и боље изображење; ако која неби добила место учитељице на осн. школи; преостало би јој да компетује на место забавиље и обратно, ово је од особите важности за оне, које се одају на приватно обучавање (код отменијих породица); која ученица не би могла добити оспособљење за учитељицу осн. школе (због претераних захтева из мађарскога језика), могла би као оспособљена забавиља напустити овај завод; поред мало већега труда, а о једном трошку, могле би набавити двоструко оспособљење, дакле поред незнатних материјалних жртава велика мат. корист; народ би једва имао какових жртава да допринесе, да и ову своју велику потребу подмири... Код последње тачке ваља нам приметити, да би професор педагогије на учитељичкој школи имао у будуће као такав и ову нову дужност узети на себе. Школски Савет имао би се благовремено разабрати, односно ставити у споразум са управом учитељичке школе у погледу уређења ове ствари још у току ове шк. године, ако би се ова установа мислила идуће шк. године у живот спровести.*)

Пошто би ова установа код нас по све нова била, те пошто се до сада на томе пољу није готово ништа радило: то је потребно, да се за рана учине нужне припреме, како се не би у последњем часу то десно то лево у празнини осврtало.

Свакако би потребно било извесну своту одредити у сврху да будући професор педагогије на забавиљишно — учитељичкој школи походи одличнија забавиљишта бар у домовини и то и у ономе случају, ако би Шк. Савет за целисходно нашао установити одељену, нову педаг. катедру. У овом потоњем случају добро би било, кад би се решење Шк. Савета на јавност изнело, *како би садашњи слушаоци виш. педагошких завода или фил. факултета могли још у току ове године свога ђаковања и за ову струку спремити се.*

Не чекајмо да нам догоре до ноката, но пожуримо се, а при томе пазимо, да, што урадимо, по могућству најбоље урадимо, како неби морали сутра рушити, што смо данас саградили. Не штедимо прекомерно, где није потребно, јер „тврдица двоструко плаћа“.

У Сомбору. **Михајило.**

(Овај је чланак због погомиланог градива из прошле године заостао. У.)

*) Да је већ крајње време, да се оснује срп. забавиљиште, на то нас потсећа и та околност, што је ове године у Сомбору основано држ. мађ. забавиљиште, а да и не спомињемо опасност, која нам прети услед мађ. васпитања будућих српских забавиља, које своје изображење набављају у држ. заводима.

О СВЕТОМ САВИ.

Написао **Јован Константиновић**, катихета.*)

Има једна наука, која нам као и религија поред тога, што богати ум и оплемењује душу још и силно утјече на срце. То је историја а особито историја народа, из кога смо поникли. Ако проматрамо садашње прилике па желимо знати развој истих, превртнимо историју и наћи ћемо у њој одговор на сва питања, која смо у уму своме ставили. Жуди ли душа наша, да угуши, што ју тишти, да разгони, што јој даху даха неда, отворимо историју славних дана, славних прадједова својих и слава ће њихова сјајем својим одагнати од душе наше тмину, што је неће, да омине, мору, што ју хоће, да умори. Грчи ли се срце наше под ударцима из спољашњег свијета од прилика неприлика, јеца ли у уздисајима својим ради онијех, који му сметају, да у откуцајима својима слободно куца, латимо се историје храбрих дјела јуначких дједâ наших и пред нама ће заблистати идеал храбрости, идеал борбе за вјеру, језик и народност. Срце ће нам заигрэти од радости ради славне борбе у прошлости и осоколиће се надом на бољу срећнију будућност. Да нам није лијепих успомена из срећних дана у прошлости не би имали ни наде на љепшу будућност.

Узмимо књигу живота Србинова од постанка му и завиримо мало у њу. Гле, књига нам се сама отвори на једном мјесту, на ком се познаје, да је баш ту много пута књига отварана и да су је многи и многи на истом читали. Мора, да је то мјесто лијепо. Гдје смо? — О, то је златно доба живовања српског, доба српске славе, доба светих и славних Немањића. Рекох светих, јер од десеторице Немањића петорица су свеци: св. Сава, св. Симеон Мироточиви, св. Симон, св. Стефан Дечански и св. Урош. Рекох славних, јер куд ћеш славнијег од цар Стефана Душана силног, од кога дрхташе и сами горди Цариград. Да вам читам и причам о животу и раду сваког појединог од њих не могу, јер величину дјела њиховијех не могуће је изрећи у тако кратком времену и са мало ријечи. Оставићу то доконијим. Прегледаћу само у том дијелу књиге живот најсветијег међу свијем Немањићима и прегледаћу рад његов.

Година 1169. забиљежена је у историји народа српског златним словима. Те године уједини жупан Рашки Немања све земље под собом и назва се великим жупаном. Исте године роди

*) Овај чланак говорио је г. писац о св. Сави у учит. школи пакрачкој. — Ур

се Немањи најмлађи син Растко, потоњи св. Сава. Одгајивши своје синове у духу православне цркве, гледаше да их приучи владању у тада врло незгодним вјерским приликама, јер тада три вјере у Срба, православље, римска и богумилска вјера сатираху се међу собом и много уђаху јединству народном. Стевану и Вукану, синовима својим даде овеће дијелове земље, да управљају њима а најмлађег Растка задржа код себе на двору до петнаесте му године. Кад Растко ступи у шеснаесту годину, даде и њему Немања један комадић земље, да њоме управља а овамо га не пушташе од себе, јер бјеше њега одредио за свог нашљедника на престолу великожупанском. Но сва тежња родитељска, да од Растка начини владара оста безуспјешна, јер Растко чим би уграбио мало времена, одлазио би у цркву, разговарао би се са свештеницима и читао би свете књиге. У то, кад је Растку било 18 година, дођу на двор Немањин неки монаси светогорци, међу њима један Рус, да запросе милостињу за осиромашене манастире. Немања их дарива краљевским даром а Растко узе на се, да их угости. За вријеме гозбе калуђер Рус на жељу Расткову приповиједаше о животу светогораца монаха. То Растку тако омили, да у себи одлучи, да с њима кришом побегне у Свету Гору. Ту своју жељу рече тајно монаху. Уплашени монах почне га свим силама одвраћати, да се кани тога, али кад Растко не попусти, он попусти и одреди мјесто, гдје ће их Растко наћи. Кад Немања отпусти монахе, Растко се опреми као да ће у лов и Немања не слутећи ништа пусти га. У лову завара Растко траг те се изгуби од своје пратње и странпутицом одјури на мјесто, гдје га монаси чекаху па с њима отиде у Свету Гору у манастир св. Пантелејмона. Пратња Расткова после тродневног узалудног тражења врати се натраг и чекаше суд Немањин. Но Немања им не учини ништа јер се бјеше одмах јаду досјетио. Брже боље пошље једног војводу и неколико племића, да врате Растка. Војвода стигне Растка тек у манастиру. Кад Растко, видје да је дошао војвода по њега изађе преда њ и замоли га, да остави калуђере на миру, јер је он сам хтео с њима ићи и обећа му да ће се сутра дан вратити с њим натраг оцу. Међутијем замоли Растко игумана те га овај преко ноћ постриже за монаха. Сјутра дан изађе Растко сад већ Сава у монашкој ризи пред војводу и преда му своје дотадашње одијело и косу у марами те га намоли, да се врати натраг и однесе обоје оцу његову с писменом, у ком их мољаше за опроштење. Ожалошћени људи

Немањини врате се натраг и испоруче поруку Савину. Цео двор бјеше тада у жалости, али напокон увидје Немања, да то бјеше Божја воља и престаде тужити него сваки час шиљаше Сави богате даре. Дотле је Сава по савјету проте атонског отишао у манастир Ватопед, где се учио и у њему после примио хиротонију. Међутијем је мајка Савина Ана тужила за њим и тежила, да га види и још једном у старе своје дане загрли. Исто тако бјеше и староме Немањи. Напошљетку год. 1195. сазва Немања сабор и одрече се престола па у цркви св. апостола Петра и Павла предаде великожупанску власт најстаријему сину Стефану а сам оде у манастир Студеницу, коју сагради за „красну славну мајци задужбину.“ Ту се покалуђери и доби име Симеон. Исто се тако закалуђери за љубав сина и жена му Ана те доби име Анастасија. Двије године осташе старци у Студеници па се кренуше, да виде сина. Но не би обома суђено. Остарјела мајка Савина, која за те двије године непрестано побољеваше, разболе се и умрије, не дочекавши, да пошљедњи пут види најмилијег јој сина. Старац Симеон дође у Свету Гору и са сином Савом дивно украси манастир Ватопед. 1198. г. измоле оба од грчкога цара Алексија Комнена земљиште да зидају манастир. Цар им испуни жељу. На добивеном земљишту беху рушевине старог манастира Хелантира, подигнут од византијског цара Константина Погоната 676. на мјесту старог незнабошког храма Тиру хеланскоме, који је подигао још Ксерксес краљ Перзијски.

И сагради Симеон

„Бјел' Вилиндар на сред Горе Свете
Красну славну себи задужбину“.

Уз манастир Хиландар добише још и земљиште суседног опустјелог и разореног манастира Изипа. Саградивши себи „вјечну кућу на овоме свјету“ умре велики Немања у наручјама свога сина Саве 1199. г. Св. православна црква чини му спомен 13. фебруара под именом св. Симеона мироточивог, јер је из тијела његова на годину дана послије смрти му потекло мирисаво миро.

(Свршиће се.)

НЕКРОЛОГ.*)

† Десимирка Калића.

У недељу 16. (28.) фебруара у 4 сахата по подне, куцну звоно са куле св. Ђурђевског храма и огласи смрт ћерке, јединице врло уваженог

*) Из уважења према нашем поштованом сараднику и вредном наставнику учитељске школе г. проф. Мити Калићу, доносимо овај опширан некролог. Ур.

госп. Димитрија Калића, професора на мушком приправничком заводу у Сомбору.

Покојна Десимирка родила се у Новоме Саду, у недељу 14. (26.) јула 1885. г. у кући Ђорђа плем. Стратимировића, Кулпинског; па како је од рођења све док није пошла ногом, била веома слаба, то је отац непрестано изводио на свеж ваздух и крепио снажном храном, само да телесно ојача. Дорастивши за школу, доби она прву наставу за I. српски основни разред у Сомбору, од гђце Виде Вукадиновићеве — сада такође покојне, а онда приправнице ср. учит. школе, која је приватно код куће учила. II. разред учила је по године редовно, а за тим приватно од гђце Данице Јовановићеве приправнице, а сада удате Борђошке; трећи такође приватно од гђце Маре Старчевићеве, која јој остаде учитељица и онда, кад је Десимирка и четврти разред срп. основне школе редовно, а први срп. више девојачке школе приватно учила. Показујући велику вољу за учење страних језика, измоли у родитеља дозволу, да може годину, две дана полазити завод калуђерица у Сомбору тим пре, што су готово сва женска деца срп. интелигенције у то доба, тај завод посећивала. Научивши брзо мађарски и немачки, Десимирка напредоваше и у наукама, од којих јој најмилији предмети бејаху; земљопис, историја, јестаственица а нарочито рачун. Како је још као дететом показивала дар за музиком и имала пријатан и јак глас, то је родитељи у једанаестој години, дадоше, да учи гласовир, у чему је, по уверењу самога учитеља јој, професора музике Љубинског на његово изненађење врло леп успех показивала. Но Десимирка се не развијаше само душевно, можда на штету свог телесног здравља; напротив она је на очиглед расла у висину и у ширину таком наглошћу, да је својим добом од једанаест година и шест месеци изгледала као да јој је 14 или 15 година. Од рођења па до смрти своје не бејаше болесна ни два дана, да би у постељи лежати морала; већ вавек весела, вавек чила и снажна певала, играла се и шалила, да је била пуна кућа од ње. Најмилија игра беше јој терање обруча по улици и перивоју сомборском, где су је сви посетиоци добро познавали.

На св. Јована ове године, као на дан крсна имена очева а и свога, послуживаше најуслужније, све приправнике и приправнице, којих бејаше пуна соба дупком. Ни једно крсно име нису јој родитељи у таком весељу и срећи провели, као ово и не слутећи ништа о удару, који ће да их снађе. Десимирка, која беше после тога читав месец дана здрава и расположена, потужи се изненада на главобољу и како 4. (16.) фебруара у постељу леже, више из ње и не устаде, докле 16. (28.) фебруара, у недељу у три четврти на један час по подне своју невину, анђелску душу не испусти. — Покојница умре од неизлечиве болести: запаљења мождане марамице „Meningitis basilaris,“ коју је рођењем на овај свет донела. — Десимирку још као ново рођенче опевао је њен отац у Стражилову од 1885/86. у песмицама под насловом: „Десимирчад“. Покојница беше дете умиљато, учтиво и шаљиво, чија примедба као варница севну и човека изненади. Срца бејаше племенита и милостива; јер ни једног сиромаха не одби а да му из своје штедионице по што-год не удели. Своје лутке, сиграчке и слике пораздавала је својим другарицама. Била је богомољка, која је врло радо, кадкад и крадом у цркву ишла и

Богу се молила. Скоро пред саму смрт љубила је и миловала оца и матер не би ли им улила наде, да ће зацело оздравити. Но све бадава, немилостива' смрт осујети јој невине мисли, отрже је из наручја родитељског на преголему тугу и жалост њихову.

Покојница је сахрањена уз највеће саучешће. У понедељак 17. (29.) фебруара у 3 часа по подне искупише се сви питомци и питомице учитељских школа овдашњих, обучени у црноме руху да испрате покојницу до вечите куће и тиме одаду знаке саучешћа у тузи свог ожалошћеног учитеља. — Док су прва три разреда обојих завода отишли у реду са својим наставницима до куће покојничине, да је допрате до св. Ђурђевског храма, где ће се опело одржати, дотле су ученици и ученице IV-ог, кас најстаријег разреда, дочекали спровод на кору, и чим покојницу у храм унесоше, а они складно и анђеоски запоју: „Свјати Боже.“ — При опелу чинодјејствоваху господа јереји: Милутин Гавриловић и Ж. Поповић и госп. ђакон Ђ. Павковић, а приправничка омладина са кора одговараше милозвучно на појединa јектенија. После еванђеља на опелу изговорио је г. Душан Живић уч. припр. III. год. дирљиву, опроштајну беседу пред многобројним, искупљеним светом, на коју многима грунуше сузе из очију. — По свршеном опелу крене се спровод успенском гробљу. Пред ковитом иђаху два приправника а поред њих са обе стране по једна приправница у црнини, носећи венце, које покојници питомци оба завода на ковит положише; поред ковита и с' једне и с' друге стране ношаху шест приправника запаљене буктиње, а за ковитом ишли су тужни родитељи са својом родбином и другим искупљеним светом. — Све до гроба испратила ју је и мушка приправничка омладина са својим наставницима и и њене саученице из завода калуђерица, па је онде предадоше мајци земљи, да у њеним недрима борави вечити санак. — Бог да је прости! Вечна јој успомена!

Д. Ж.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Закладa за учитељску мировину у Митровици. Из поузданог извора дознајемо, да је госпођа Анастасија Ћуковчева (Ћуковац) удовица у Митровици, још 1894. године посредством даровног уговора правосл. српској црквеној општини у Митровици све своје непокретно имање под бр. 364. у митровачкој грунтовници забележено преписала на црквену општину митровачку с правом доживотнога уживања. После смрти дарователькине има се то имање употребити у корист мировине српских вероисповедних учитеља митровачких. Према томе дужна је поменута општина у гореозначено време основати закладу мировинску за учитеље своје под насловом: „Мировински фонд Косте и Насте Ћуковац“, и са овим имањем засебно руковати, поред већ постојећег школског фонда свог од 25.000 фор. Као што је читаоцима „Школског Листа“ познато, црквена општина у Осеку прва је основала мировински фонд за своје учитеље. А ево сада то се намерава чинити и у Митровици. Желити је, да богата земунска општина следује овом лепом примеру горњих општина, па да и она што скорије оснује мировинску закладу за своје учитеље.

Нова добротворка приправничке младежи. За спомен своја рано преминула два сина завештала је једна побожна и родољубива госпођа у Сомбору у својој опоруци главницу од 4000 фор. а. вр., да из ње сваке године два сиромашна приправника и једна приправница у сомборској учитељској школи добијају годишњу припомоћ. Добротворна та госпођа и за живота свога потпомаже једну приправницу, и неће, да јој се име за живота обнародује. Закладом ће у своје време руковати управа српских народних фондова. Нека би се на ову добротворку угледали многи имућнији од ње Срби и Српкиње, па нека оснивају закладе за припомоћ српских мушких и женских приправника на учитељским школама нашим; јер таква су нам доброчинства сада баш најнужнија. В.

Дарови школама и учитељима. Његово Високопреосвештенство г. епископ пакрачки Мирон Николић имао је милост и ове године, школама у Сухомлаки и у Капелни у пакрачкој дијецези и српској вероисповедној школи у Липову будимској дијецези „Школски Лист“ подарити. На овом великодушном дару изјављујемо у име обдарених школа захвалност високопреосвештеном добротвору народне просвете.

Дарови школама из закладе покојног архимандрита Стевана Михаловића. По смислу основнога писма покојног Стевана Михаловића бившег негда архимандрита Сенђурђског и мандатара горњокарловачке епархије, шаље се „Школски Лист“ на дар ове 1897. године српској вероисповедној школи у Јасеновцу и у Костајници и комуналној српској школи у Плашкоме у дијецези горњокарловачкој, и српским вероисповедним школама у Бати, Ланчугу и Вемену у будимској дијецези.

Учитељска школа у Пакрацу. Пишу нам из Пакраца, да ће се скорим предузети реновирање зграде купљене за учитељску школу и конвикт уз њу у Пакрацу. Целога лета ће се зграда преудешавати и сушити, тако да ће се на јесен у њу моћи уселити завод и отворити конвикт. Поменута зграда је врло велика: 37 метара у дужину, 33 у ширину, а има приземље и један спрат. У приземљу ће бити школске дворане и све што се школе тиче, а у првом спрату биће спаваће собе за ђаке, заједничка трапезарија и једна велика дворана, дугачка 17 метара, за учење појања. То ће уједно бити и домаћа капела у којој ће се свршавати свакидање јутрење.

Број учитеља и учитељица у Хрватској. Године 1895. у Хрватско и Славонији на јавним вероисповедним, комуналним и приватним школама број учитеља износио је 2220, и то: 1477 учитеља и 743 учитељице. За школу обавезне деце пак било је 186,326, од тих су 111,107 мушких и 75,219 женских.

Поштовање учитеља. Бечко градско веће у седници својој од 8. јануара т. г. закључило је, да се бившем композитору и управитељу грађанске школе у Бечу Франји Маир-у определи почасни гроб у оделењу за исторично знамените личности.

РАЗНО.

Дарови „Школског Листа“. Благородни господин Нестор пл. Миковић учитељ из Сентомаша, скупио нам је ове године много претплатника у цељи,

да се из те претплате шаље „Шк. Лист“ на дар српским школама у Старој Србији и Македонији. — У идућем броју донећемо имена уважене г. г. претплатника с назначењем куда им се лист шаље. За сада топло благодаримо свима претплатницима и ревносном скупитељу уз жељу да се на њих сви родољубиви Срби угледају.

Јубилеуми у овој години. До сада су прослављени у овој години ови јубилеуми: Двестагодишњица династије Петровић-Његуша у Црној Гори; стогодишњица славног музичара Шуберта и четиристогодишњица чувеног друга Лутерова Филипа Меланхтона.

Исправак. На челу прошлог броја стоји: „За Јануар и Фебруар 1896.“ а треба: „За Јануар и Фебруар 1897.“; молимо поштоване читаоце, да изволе исту погрешку према овом поправити.

Исказ о добровољним прилозима приликом овогодишње приправничке беседе о св. Сави, због нагомиланог материјала остаје за идући број. Ур.

Топло препоручујемо православним српским црквеним општинама слику: „СЕОБА СРБА“ од П. Јовановића у издању Петра Николића у Загребу, ради набављања за украс својих школа и других дворана.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

Накладом књижаре Вел. Валожића у Београду изашла је *„Зорица“*, нова књига за децу, коју су удесили учитељи Јовић и Путниковић. У овој књизи има 63 слике, 15 песама, 51 прича и 22 ситнице; стаје 1 круну. Препоручујемо ову књигу пажњи родитеља и учитеља.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— *У Приједору* (Босна) тражи се учитељ. Плата је 500 фор. а. вр., стан и огрев. Молбенице ваља слати председништву православне српске црквене општине у Приједору до 25. јулија т. г.

— *У Бечу* се тражи чиновник за православно српску црквену општину. Плата му је 840 фор. а. вр. годишње. У дужност му спада вршити све послове општинске, водити перо у седницама, појати у цркви и по потреби предавати српски језик. Захтева се потпуно знање немачког језика у писму и говору. Првенство имају неожењени учитељи и свршени богослови. Молбенице се шаљу општинском председништву у Беч. (Wien, III. Veithgasse 3.)

Јавно дописивање.

Г. Б. Св. у В. Б Чланак ваш примили смо, и ући ће чим буде на реду, хвала вам!

Г. А. В, у Ж. Гледаћемо, да и онај други ваш чланак, што скорије уђе. И овом приликом захваљујемо вам на указаном пријатељству.

Молимо све пријатеље српске школе и просвете, да се претплате на наш лист, а такође и све дужнике наше опомињемо, да дугове своје код администрације намире.

Уредништво и администрација „Шк. Листа“.

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

Школски Лист.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Предплата је на целу годину **1** ф. **50** новчића, а за Србију **4** динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор.

Бр. 4. **У Сомбору, 15. Априла 1897.** **Год. XXIX.**

ХРИСТОС ВОСКРЕСЕ!

На данашњи свети и велики дан држи света црква православна необично сјајно и велељепно весеље, јер слави успомену пресветлог и преславног воскресења оснивателја свога, Христа Господа.

Милијуни милијуна православних хришћана веселе се данас и у раздраганом расположењу хришћанског срца свог, поздрављају један другога веселим и победоносним поздравом: Христос воскресе! И одздрављају са: Воистину воскресе!

Радујмо се, веселимо се и славимо Господа, јер данас **смерти праздньмъ оумерщвленїе, адово разрушенїе иногш житїа вѣчнагш начало!** . . . Благодаримо Господу и величајмо пресвето име Његово, јер Он данас најпобедоносније **смерть попра и сущимъ въ гробѣхъ животъ дарова!**

Веселимо се! Смрт је сатрвена, царство светлости, царство вечнога живота, царство Христово отворено је за нас; адова врата су разрушена, праведни заточеници су избављени, ми нисмо више робови нечастивога, синови смо царства, насљедници љубави Божије; с тога ликујмо!

Прослављајући светло Христово воскресење у весељу и радости пазимо, да нам радост та и весеље то не буде по телу већ по духу! Не тражимо уживања и задовољства у угађању телу нашем, већ у задовољавању потреба духа нашега. Благодатни плодови

славног воскресења Христова чисто су духовни, с тога нека нам и радост буде духовна.

Са великим и светлим празником воскресења Христова, нека се усели у срца наша чврста *вера* у истинитост и божанственост науке преблагог нам Спаситеља, Који после тродневног боравка у гробу сјајно и победоносно воскресе, давши нам тиме несумњив доказ Своје божанствености, и пруживши нам тиме необориво сведочанство, да и нас иза овог кратког земног живота чека живот вечити у царству славе Његове!

Са великим и светлим данашњим празником, нека се испуни срце наше правом, чистом и нелицемерном *љубављу* Христовом. Свака злоба, мржња и пакост нека се изгони из њега, те да тако у срдачној љубави духовно грлећи и љубећи један другога, мирно и радосно проводимо овај живот земни, те да и Спаситељ наш Христос Господ буде вазда међу нами.

Са данашњим светлим и великим празником, нека се окити срце наше светом *надеждом* и *уздањем* на милост Божију, која ће нам рајска врата отворити и која ће нас у вечно блаженство — Христовим славним воскресењем задобивено — увести.

И тако очишћени духом приступимо сада ближе ка Христу, поклонимо Му се са мироносицама и пођимо на даљи живот стазом, осветљеном божанском науком Његовом, и осењеном благословом Његовим.

Христос Господ и Спаситељ наш, Својим преславним воскресењем **ꙗкѡ Богъ крѣпкїй совознесе насъ и ѡкожи**; с тога тако узвишени и с ангелима здружени величајмо и славимо Га весело појући најлепшу и најпобедоноснију песму: **Хрїстосъ воскресе изъ мертвыхъ, смертїю смерть поправъ и сущимъ въ гробѣхъ животъ даровавъ!**

Христос воскресе! — Воистину воскресе!

У Сомбору на Ускрс, 13. априла 1897. године.

Ст. С. Илкић.

Из „Опште педагогике“ Дра В. Бакића.*)

Образовање.

1. Настава и образовање.

Настава се сматра као *темељ* целом васпитању, јер развијена свест суделује при јављању осећања и при раду воље. Без наставе не би се могле развијати ни науке ни вештине у довољној

*) Ово је дело дато у штампу, и биће готово до краја ове школске године.

мери. Код образованих народа ни једна грана корисног људског рада није остала без школске наставе, јер код њих има нарочитих завода и за најпростије занате. Свуда се учи и нека *теорија*, коју *разум* обрађује и свуда се претпоставља неки ступањ *образовања*, нарочито за друштвени рад.

Настава развија највише *мишљење* и *памћење*. Она спрема *интелигенцију*, која ради на наукама и уметностима и на њиховој примени у разним занимањима, у друштвеној управи, у државним пословима. С тога образовани народи много полажу на напредовање *јавне наставе;* разни народи угледају се једни на друге, у том погледу, и кад-кад раде заједнички на усавршивању наставе, јер науке и уметности су универсалне, и научне и уметничке школе су интернационалне у том смислу, у таким школама скупљају се интелигентни ученици разних народа.

Школовани људи разликују се знатно од нешколованих. *Интелигенција* се сматра као природна и оправдана аристократија у народу и држави, то је управо аристократија *рада* и *заслуга*, или умна аристократија. С тога је основан захтев, да држава треба да да прилике и могућности свакоме грађанину, да се може образовати. У том смислу оправдано је и тражење бесплатне наставе, како ниже, тако и више, што је већ и остварено у неким државама.

Образовање се добива пре свега с помоћу наставе. Оно се не састоји толико у множини разноврсних знања, колико у логичној уређености, *зрелом суђењу*, духовитом изразу и обрту, и у практичној примени одређенога знања једне врсте, у коме свакојако има и богатства представа и појмова, самосталних мисли и оригиналних комбинација. Образован човек има више или мање *научнога уверења* у ономе, што зна и мисли. Зато он предходно мора добро да обради и *ипреради* оно, што прими од других и што чита у књигама. Он мора имати неко *средиште* у свом духу (нарочито етичко), око кога се прикупљају сви његови појмови и представе.

Образован човек ради *свесно* и *самостално* у породици, нарочито на васпитању своје деце, у друштву — као свестан члан истога, у цркви и држави — као веран (и уз то толерантан) члан цркве и као разуман грађанин. Његово је *понашање* учтиво и фино, уљудно и хумано, одмерено и тактично. Образован је човек у исто време и *образан*, те као такав чува свој образ, своју част и свој углед у друштву, и придржава се утврђених обичаја и закона у друштвеном саобраћају. Према томе, образовање садржава у себи

најпре *просвећеност* разума и ума, а после *моралне* и друге духовне особине. — *Образован народ* управља сам собом добро и правилно; други народи угледају се на њега, и он често влада над другим народима.

Недостатак образовања показује се најпре у духовном сиромаштву, или у оскудици знања, после у оскудици речи и других израза, у неумешности у понашању и раду, у ограничености и скучености, неследствености и превртљивости, у расејаности и површности мишљења и рада, у истрпљивости и страсности, у многознанству без везе итд. Према томе, од образовања зависи у приличној мери и *карактер* човеков, јер *сталност уверења*, *самосталност мишљења и доследност* у раду зависе највише од образовања.

Пошто појам *образовања* обухвата поглавито неговање разума, то је тај појам ужи од појма *васпитања*, које обухвата целокупни духовни развитак, а нарочито развијање моралне свести, осећања и воље. Но и образовање може бити опште и посебно. Опште образовање може бити космополитско и национално, а посебно образовање може бити стручно и индивидуално.

2. Науке и вештине које су потребне за образовање.

Садржина наставе одређује се према васпитним *задацима* а нарочито према захтевима интелектуалнога васпитања или *образовања* у ужем смислу. Из тога произлазе разни *наставни интереси*, и према томе се чини *избор наставнога материјала*.

Образовање младих људи добива се нарочито проучавањем неких наука и вештина. Нису све *науке*, које говоре о природи, човечјем друштву и духу, једнако важне и потребне за образовање. Њихова педагошка *вредност* цени се по том, колико која од њих доприноси *васпитању* или образовању у ширем смислу, где се највише полаже на моралне особине, и где су обухваћени и сви други васпитни задаци (интелектуални и естетички, физички и технички). Пошто је дакле *морални карактер* најглавнији задатак васпитању, то се при образовању на прво место стављају знања о моралном раду и животу људском. Према томе је *хуманистично* образовање претежније од реалистичнога. У њему превлађују науке о друштву и духу човечјем, дакле социјалне и философске науке, а нарочито: наука о језику и литература, историја народâ, етика, наука о религији; после оне науке, које имају везе с њима, као: историја културе, правна наука, земљопис, психологија. логика, естетика, педагогика. То су управо *главни наставни предмети* — Полазна је

тачка при учењу тих наука *познавање самога себе и своје околине* (антропологија, познавање своје домовине).

Од корисних и лепих *вештина* потребне су пре свега оне вештине, које иду уз *писменост*, а то су такозване *школске вештине:* писање, читање, цртање, гимнастика, практично рачунање, прости ручни радови, декламовање; после, потребне су оне *уметности*, које имају везе с етичким васпитањем, нарочито поезија и музика (а у другом реду беседовање и сликање). Има још неких вештина, које се не уче редовно, него у згодним приликама, као вештина понашања и кретања у друштву, вештина чувања и неговања здравља. А има и таких вештина, које не улазе у задатак обичнога образовања, н. пр. вештина експериментовања при научном истраживању и при предавању, вештина писменога и усменога излагања научних истина, вештина управљања у мањим и већим друштвима итд.

(Наставиће се.)

О СВЕТОМ САВИ.

Написао **Јован Константиновић,** катихета.

(Свршетак.)

Послије смрти очеве оде Сава у мали манастир пирг Орахо-вицу — Каreју и посвети се изучавању св. писма. Тада је већ постао архимандритом. Ту је написао житије свога оца св. Симеуна — једно од најљепших дјела старе српске књижевности, типике хиландарски, карејски, студенички, службу и канон својему оцу и многе друге ствари, којима је ударио темељ старој српско-словенској књижевности. У најљепшем књижевном раду његовом побуниш ега незгодне прилике у Србији. Политички противници и разне интриге завадиш рођену браћу. Вукан млађи син Немањин уста на Стевана, збаци га с престола и владаше до 1204. Те године збаци опет Стеван Вукана и да не би букнуо грађански рат почеше преговарати о миру. Да би што прије дошло до мира, поруче брату Сави у Свету Гору, да што прије дође. 1207. Сава им и испуни жељу и донесе собом мошти свога и њиховога оца па их над гробом очиним измири и свечано закуне на узајмну братску љубав. Мошти очеве положи у Студеницу, коју прогласи царском лавром и остаде у њој по жељи браће игуманом. Са братом Стеваном сазида нов ставропигијални манастир Жичу, касније столицу архиепископије српске, гдје се по том чуваше краљевска круна и крунисаху краљеви. Да би уклонио сваки стран утјецај на српску цркву било од стране грчке било од стране римске, намисли Сава, да створи самосталну српску цркву. Тога ради оде 1219. у Никеју тадашњу

столицу грчког императора и патријарха, јер Цариград у то вријеме бјеше под Латинима. У Никеји послије дугог колебања од стране цара Теодора Ласкариса и патријарха Германа најпослије изради те обојица признаду 1219. године самосталност српске цркве а патријарх Герман постави Саву за првог српског архиепископа и даде му грамату, „да област имат по мојему образу“ т. ј. као грчки патријарх, „над всјем гради же и земљами, над митрополити же и діакони по правилам божественим.“

Међутијем је легат папе Хонорија још прије тога 1217. вјенчао Стевана круном краљевском и њега и његову жену, која бјеше унука великога дужда млетачког Хенрика Дандула освајача Цариграда с крсташима 1204. Узрок, што је папа крунисао Стевана лежи у томе што у оно вријеме нико није могао бити признат краљем ако му папа није послао круну и римски цар т. ј. њемачки признао. Још је Немању по свједоџби Ранкеа признао Фридрих Барбароса за краља, кад се с њим у Нишу састао, но то бјеше само признање од римскога ћесара и то признање лично. Потпуно признање доби тек Стеван и то ушљед женидбе, јер млетачки двор бјеше тада у присном пријатељству са двором папинским ради услуга првога пошљедњем у крсташким ратовима.

Вративши се Сава из Никеје као архиепископ српски сврне у Свету Гору, изабере неколико својих најбољих ученика и дође у Србију. Поставивши архиепископску столицу у манастиру Жичи у Морави гледаше свим силама, да очисти од сваке друге примјесе православље и да га утврди у српском народу. Тога ради подијели сву Србију у 10 епархија и сједишта им намјести у Зети, у Захумљу, у Дабру, у Моравици, у Рашкој, у Топлици, у Будимљу у Хвостну, у Призрену и у Липљану а за епископе постави своје најбоље ученике. За тијем разашље протопопе у народ, да по закону благослове бракове, који су настали ушљед разних вјера и изда налог својим подручним епископима и свему свештенству, да од свију страна прикупљају народ а особито омладину народну и да је приучавају књизи и обучавају у духу светог православља. Сам лично улажаше у народ, пролажаше у накрст сву земљу српску поучаваше, миловаше, караше, настављаше. Зареди од мјеста до мјеста, уреди службу Божју, да се чини по обрасцу цркве цариградске, нареди св. тајне да се врше по обредима цркве православне, одреди како постови, да се држе, какве молитве, да се читају према прописима саборским и цркве васељенске. И запоја тада црква Србинова као нигда дотле и запјева мајка Србинова и закликта чедо Србиново и зарадова се и велико и мало, старо и младо и сав народ и земља српска заплива у миљу и диже хвалу небесноме Оцу и Богу великоме, који посијети виноград свој, погледа на Србе и подиже из њихове средине света човјека, да их научи књизи и образовању, истини и правди, љубави и истинитом Богопознању. А свети архипастир, да би још боље утврдио љубав

народну наспрам православне цркве и круниса њихова краља Стевана 1222. год. круном краљевском, коју доби од грчкога цара. Круниса га првог по обреду православне цркве и отуда му и име првовенчани.

Опазивши Сава, да му се брату Стевану ближи пошљедњи дан, наговори га, да се одрече престола у корист сина му Радослава. 1227. закалуђери се Стеван у Студеници добивши име Симон а исте године Сава круниса сина му Радослава за српског краља. По кратком времену умре Симон а Сава 1228, крене у свету земљу у Јерусалим. Пробавивши ондје неко вријеме врати се преко Никеје и Свете Горе у отаџбину, гдје га жудно ишчекиваху. Властела незадовољна слабом владом Радосављевом збаци га с престола 1234. и на мјесто његово постави млађега му брата Владислава. Сава и овога круниса у Жичи и да би коначно ријешио спор међу синовцима наговори Радослава те се овај замонаши под именом Јован. За тијем пренесе кости брата Симона у Жичу из Студенице, одрече се архиепископског престола и намени га своме љубљеном ученику Арсенију Сремцу. Опростивши се са свима својима крене се Сава из града Дукље на пут на море да још једном посјети света мјеста. У Јерусалиму одслужи службу Божју са патријархом јерусалимским Атанасијем у храму Васкресења над гробом господњим. Одатле оде поред лавре св. Саве освећеног преко Јордана у Египат и Александрију. На Синају проведе у друштву скитских монаха св. четрдесетницу и врати се преко Антијохије у Цариград. Куд год је пролазио даривао је а и сам је за то добијао даре. Из Цариграда дође у Трново у Бугарску свом пријатељу бугарском цару Јовану Асену. Ту раздијели даре, које је на путу добио на троје: Асену, Жичи и Студеници. На навечерје Богојављења на крстов дан одслужи Сава пошљедњи пут службу Божју, и освети воду затим се разболи те умре 12. (? Ур.) јануара 1236. год. Тијело му буде сахрањено у храму 40 мученика. Вијест о смрти његовој стигла је у Србију тек послије два дана и отуда му је спомен у српској цркви 14. јануара. Послије годину дана српски краљ Владислав измоли од Асена тијело Савино и пренесе га у манастир Милешево у Херцеговини, задужбину Војислављевића. Ту почиваху мошти светитељеве до године 1594. (? Ур.) Те године у пролеће босански Симон-паша пренесе мошти светитељеве на Врачар код Београда и спали их.

*

Тако вели историја о животу и земним остацима овог највећег светитеља Србина просвјетитеља српског. Тако бјеше са тијелом његовијем. А дух његов? А мисао? А идеја? Дух његов живи и данас у мезимчету његову у школи српској. Мисао његова и данас грије чуваре рада и реда у српском народу. Идеја његова и данас лебди пред очима заштитника и бранилаца српске цркве и школе. Вјера језик и народност, вјера света православна, српски језик и

народност српска бјеху идеали, за које је он жртвовао круну и краљевство за које је само живјео. То троје у цркви и школи предао је и у аманет својим ученицима, учитељима послије њега српског народа. И они наставише дјело Савино и оставише послије себе исти аманет и до нас данас дођоше идеали Савини. Али не одржаше сва браћа српска аманет Савин, не издржаше искушења, у која је Србин падао, погнуше и привољеше се царству земаљскоме. Не било им просто! А част и хвала буди свима онима, који до данас сачуваше идеале св. Саве и испунише и испуњавају аманет његов. Хвала им у име омладине, коју је свети Сава толико љубио. Хвала буди његовој Светости Преузвишеном Господину Георгију Бранковићу патријарху српском, који на сваком кораку помаже српску цркву и српску школу, који и овом нашем младом заводу велике милодаре учини и чини. Хвала његовом Високопреосвештенству Пресвијетлом Господину Мирону ускрсиоцу и утемељитељу овог нашег завода. Хвала и вама, врло штована Господо грађани, који учинисте и чините добра омладини нашој сакупљеној у овом храму просвјете. Дух светог Саве благословиће Вас а омладина благосиљаће Вас. А ти православија наставниче, благочестија учитељу и чистоти свјатитељу и просветитељу Савво премудре, заштити и надаље твоју свету српску цркву православну и школу српску, погледај на нас са небеских висина и благослови нас:

Да се дигне, што је било пало
Да пропјева, што је проплакало,
Да се споји, што је раздробљено,
Да заблиста, што је потамњело,
Да се здружи, што се отуђило,
Да се збрати, што се одродило,
Да ускрсне, што ј' у гробу било,
Да се слави слогом и јединством
Од данаске па све до вијека.
Амин Боже, амин роду моме... (*Ј. Драгашевић.*)

АНКЕТА ЗА ВЕРОИСПОВЕДНУ НАСТАВУ
у срп. осн. нар. школама митрополије карловачке.

Још 1895. г. донео је св. Синод решење, да се у митрополији карловачкој утврди сталан план и постави чвршћа основа за вероисповедну наставу у средњим, стручним, вишим и основним народним школама ове митрополије и поверио је то Његовом Високопреосвештенству, епископу бачком, господину *Герману Опачићу*, да сазове за то стручну анкету и да донесе предлог како у погледу наставног плана, тако и у погледу књига, које се имају узети као уџбеници у тим појединим школама и заводима.

Тим поводом сазвало је Њег. Високопреосвештенство, марта месеца 1896. г., у својој резиденцији, стручну анкету од катихета на средњим школама, којој је присуствовао и високоблагородни г. Никола Ђ. Вукићевић за-

меник глав. школ. референта, и од световних још г. г. Аркадије Варађанин управитељ срп. више дев. школе у Нов. Саду и Стеван Жекић управитељ срп. осн. нар. школа у Ст. Бечеју. Ова је анкета одредила у главним цртама план за верозаконску наставу српске православне деце у гимназијама, реалкама, грађанским, вишим девојачким и учитељским школама и назначила је и по каквим ће се књигама одређено градиво радити и предавати, па је међу својим члановима поделила поједине врсте књижевног рада, да у току 1896. г. сваки свој задатак по свом знању а по одређеном плану напише и спреми и по том Његовом Високопреосвештенству г. епископу Герману поднесе с тим, да се сво то градиво још једном проучи од појединих чланова и онда скупи и у засебној пленарној седници коначно утврди.

Примећујемо, да су за овај предмет предходно били позвани поједини чланови анкете, да проуче предмет и по том писмено донесу своје образложено мнење у овој ствари, што је и учињено.

На овакав исти начин позвало је Његово Високопреосвештенство г. епископ Герман октобра 1896. год. управитеља срп. више дев. школе у Нов. Саду Арк. Варађанина, управитеља и учитеља осн. нар. школа у Ст. Бечеју г. Стевана Жекића и учитеље: Јеврема Миковића из Сентомаша, Душана Стојшића из Сенте, Ђорђа Милића из Нов. Сада и Танасију Костића из Бач-Фелдварца, да предходно проуче предмет верозаконске наставе у осн. нар. школама по досадањој основи и да евентуално донесу предлог како у погледу наставног градива и плана, тако и у погледу књига, по којима би се имао тај предмет у будуће радити. Рок им је остављен за то до 1. новембра 1896. г.

Сви су ови повереници одговорили својој дужности, до одређеног времена и Његово Високопреосвештенство г. епископ Герман сазвао је по том 14. (26.) новембра 1896. г. анкету, да у овом погледу донесе свој закључак.

Анкета се састала одређеног дана у резиденцији епископској, а присуствовали су сви ови известиоци и још: пречасни г. Јован Борота прота ст. бечејски и г. Мита Нешковић кр. школ. надзорник из Беловара.

Перо је водио ђакон г. Вељa Миросављевић, конзистор. бележник.

Седницу је отворио, око 10 сати пре подне, Његово Високопреосвештенство г. епископ Герман, кратким говором, напоменувши цел и задатак ове анкете и изјавивши мнење, да би се могло прећи одмах на специјалну расправу тога предмета и препоручује за то, као најсходнији предлог А. Варађанина, који обухвата у главном све оно, што и други извештаји казују. Али пошто се жеља изразила, да се саслушају сва мњења и сви предлози, то се пређе на читање свих извештаја.

1. *Арк. Варађанин* у главном изјављује, да је и најновија наставна основа од 1895. г. доста опсежна и да би ју ваљало у нечем скратити. Противан је, да се катихизис учи на памет и механично, а да се то избегне мисли, да би ваљало написати науку вере у предавачком облику, а не на питања и одговоре. У место часловца и псалтира, да се заведе читање апостола и јеванђеља у редовним часовима. У историју црквену да се узму у старијим разредима поред осталих светитеља и житија наших српских светитеља, те да се тако упознају деца и с прошлошћу српском. По том је назначио, како би по његовом мњењу ваљало распоредити цело наставно градиво, из овог предмета, за све разреде основне нар. школе, па и за повторну школу. За прва два разреда да не добијају деца из овог предмета никоје књиге, него да се све учи живом учитељевом речи.

2. *Танасија Костић* жели, да се све молитвице уче на српском језику, само појање нак на црквен. славенском језику. И он не би да се дају деци у руке учебници за I. и II. разр. Противан је сваком катихизису у осн. нар. школи. Задржава прописано градиво по наставној основи од 1895. г. Задржава и прописане књиге, осим катихизиса, али да се напишу на чистом српском језику. Осим тога је, да се напишу опширна уцутства за учитеље, како да

предају један или други предмет из ове наставе. Предлаже даље, да у повторним школама предају науку вере свештеници а не учитељи.

3. *Ђорђе Милић* сматра да су деца претоварена наставним градивом из овог предмета. Библијске приповетке старога завета да се отцочну тек од III. разр., а за I. и II. разр. да се узму само приповетке из новога завета. И он је, да се све молитвице уле на српском језику. Противан је катихизисима. Остале све предмете задржава, као што је прописано у новој наставној основи, само би желео, да се украће све то напише. Изјављује се за Нешковићеве библијске приповетке као најзгодније.

4. *Јеврем Миковић* задржава учебнике за све разреде, али је за то, да се за ученике напише све укратко, језгра сама, а за учитеље да се напишу упутства опширна. Он је, да се уче молитвице на српском језику само у I. разр, а после на црквен. слов. језику у старијим разредима. За црквен. слов. читање да се узме Буквар М. Нешковића.

5. *Стеван Жекић* прима у опште наставну основу од 1895. г. као оправдану и добро удешену за овај предмет, само би желео, да се изостави тумачење молитава у I. разр. и желео би, да се изоставе из реда молитава оне пре вечере и после вечере, па да се молитве пре и после ручка узму као молитве пре и после сваког јела. За прва два разреда, да се не дају деци уџбеници; али да се оставе за старије разреде прописани катихизиси г. Вукићевића, но да се тумаче, а да се не уче на памет. За V. и VI. разр. да се напише литургика у краће, па тако и библ. приповетке. За учитеље да се напишу нарочита методична упутства.

6. *Душан Стојшић* изјављује, да данашњи уџбеници нису удесни за децу и препоручује Беговићеву катихетику. И он је, да се молитвице уче само у I. разр. на српском, а доцније на црквен. слов. језику. Да се часловац и псалтир са свим изоставе из реда уџбеника у осн. нар. школи.

7. *Мита Нешковић* износи начела, по којима би ваљало писати школ. уџбенике и мисли, да би ваљало дати, изузимајући први разред, свим осталим разредима уџбенике из овог предмета.

После читања ових реферада приступа се начелним одредбама и изрече се, да се за верозаконску наставу и у будуће узимају: молитвице (на црквен. слов. језику), библ. приповетке, догматика, обреди црквени, црквева историја и појање.

Уједно се изрече, да се молитве од пре и после вечере сасвим изоставе, а тако и молитва: „ангеле божији“. Да се у молитви пре ручка не учи више реч: *ништу*, него да се каже: *јастије*. Од благодарителне молитве, после јела, да се учи само до свршетка речи: *„не лиши нас и небеснаго твојего царствија“*; а други додатак да изостане са свим.

По том се прешло на разређивање градива из овог предмета на поједине разреде. У свези са наставном основом од 1895. г. читао се у том и предлог А. Варађанина и утврдио се односни распоред. **А. В.**

(Наставиће се.)

О СРПСКОМ НАРОДУ!

Међу многим незгодама и невољама, које ради несређености наших просветних и друштвених прилика узнемирују и тиште родољубна срца, једна је од најтежих: незбринуто стање Српске Новосадске Гимназије.

Неколицина захвалних синова народних прегла је, да изведе дело колико тешко, толико и дично: да подигне српској просвети споменик, на којем ће се поколења учити како се љуби род.

Данас већ не сумњамо, да је један од главних чинилаца, који су наш народ, гоњен толиким злим удесима, одржали до данашњега дана — просвета. Добра је то срећа нашега племена, што је од увек марило за ту силу, која народе ствара, држи, усрећује. Наши стари су од уста откидали, прегоревали се, само да саграде храмове, у којима ће луч просвете буктети. Ми, њихови потомци и наследници, и данас смо сведоци њихове муке и љубави к роду, уживајући у њиховим тековинама, у толиким просветним заводима и школама, закладама и задужбинама. Само је тако подигао Српски Народ просвећену војску, која га је соколила и бранила од многих и разноврсних непријатеља, од којих је понајстрашнији: умни мрак, незнање.

Ево сад треба један просветни бедем утврдити, зановити и удесити према приликама и захтевима данашњега доба. Наше напредно време иште, да је школа светла, пространа, висока, пуна богодана здрава ваздуха. А каква је зграда у којој је Новосадска Гимназија?

Просторије, које беху одређене за четири разреда, служиле су и онда, када се отворише шест, седам па и осам разреда. Зграда у којој је с муком могло стати стотинак ученика, сада мора да прими у се три до четири стотине. У собама, у које би сретнији свет уз најбољу вентилацију пустио једва 20—30 ђака, мора да седи без икаке вентилације преко 50 наше деце. Патос је у свима разредима давно дослужио, прозоре и врата већином продухује ветар, скамије, особито у неким разредима, никако нису удешене према захтевима хигијене и педагогије. Ето у таким је просторијама смештена наша омладина, родитељска нада, народна узданица, да се телесно и умно развија!

Додајте томе још, да нема дворница за цртање и гимнастику, да нема просторија ни учионица за природне науке, да су књиге у библиотеци скоро згомилане због оскудице у месту, да нема дворнице за заједничке скупове и свечане прилике — једном речју, да нема свега онога, што је преко потребно средњој школи иоле добро удешеној, а да и ово што има данас већ никако, или једва којекако, одговара својему одређењу — пак ћете имати верну слику о згради Српске Новосадске Гимназије.

Последњи је час, да се том злу учини крај. Са свакоје стране се види и осећа, да се овако више не може. Управа гимназијска мора да одбија децу од школе, јер нема где да их смести, а тако се и нехотице огрешује о свети аманет врлих оснивача и прилагача гимназијских и о вољи свега народа. С друге стране државна власт непрестано навађује да се гимназијска зграда удеси онако, како су оправљене све сличне школе у Угарској. А како тескоба огромно смета школском раду, то тешко осећају учитељи наше гимназије.

Старешине и старатељи Српске Новосадске Гимназије или не могоше, или не умеше, или не хтеше да ову ствар доведу у ред онако, како иште корист ове народне школе и достојанство целога народа.

Ми, који бесмо ученици Српске Новосадске Гимназије, који кроз њу улегосмо у царство доброга, истинитога и лепога, који с њеном помоћу дођосмо до својега садашњега места у друштву и народу, који дакле од ње добисмо све — можемо ли допустити, да наша гимназија, то наше топло гнездо, падне и испод висине осталих јој друга, а камо ли оставити, да јој и егзистенција доспе у опасност?

С овим кобним питањима у срцу састала се у Новом Саду неколицина некадашњих ученика Српске Новосадске Гимназије, те се својски поразговорила о овој невољи, које допаде наша гимназија, и одлучила је, да сву своју снагу заложи, те да се ово хитно питање реши тако, да се прилозима, у првом реду ученика ове гимназије, а по том и дарежљивих руку свакога просвећена родољупца и целога народа, сагради овом светилишту наука достојан храм, који би у свачем могао задовољити данашње потребе и захтеве.

Мисао је у најближем кругу радосно поздрављена и прихваћена. То нас је соколило те потегосмо још један корак у напредак. На другом састанку се установио и одбор, који ће предузети рад руководити и изводити.

Ево нас дакле, мили Српски Народе, пред твоје светло лице, обраћамо се твојој јакој руци, да нам притече у помоћ. Српске општине и сва друга удружења српска! родитељи, који дадосте своју узданицу на школе или ју наменисте њој! браћо другови новосадски и старији и млађи! народни питомци! и сви редом Срби браћо, који љубите народну просвету! ево дивна прилика; једнима да учините себи задужбину, другима да се одужите на видљив начин колико толико народу и његовим добротворима! Похитајте са својим прилозима, да се подигне споменик који ће дичити и Српство и овај просвећени век! Промислите, да је ова ствар презнаменита, да је посао велик, а да нам осим нас самих нико неће помоћи.

Али како се за велика дела иште и веће жртве, Одбор је мислио, да се ова крупна мисао не би могла остварити малим прилозима; стога је једнодушно одлучио, да најмањи прилог буде 50 фор. Тим је већ јасно казано, да се Одбор у првом реду обраћа онима, којима је Бог дао земаљскога добра те им ова жртва на просветни олтар неће пасти тешко.

Српски Народе! Ученици Новосадске Гимназије! Родитељи и родољупци српски! Пренимо се! Отресимо се уских погледа! Разгонимо из својих срдаца ситне обзире! Уздигнимо се на висину данашњега времена! Пођимо стопама својих просвећених предака те се збринимо за потомство бар толико колико су они за нас! Похитајмо с прилозима како би се питање о зидању гимназијске зграде могло решити што пре. А све ће жртве добро уређена и потпуно обезбеђена српска гимназија стоструко накнадити народу гајећи му просвећен и здрав подмладак.

Прилози, молимо, да се шаљу управитељу Српске Велике Гимназије Новосадске г. Васи Пушибрку, благајнику Одбора који скупља прилоге на зидање гимназијске зграде.

Ми верујемо у свест, тврдо се уздамо у дарежљивост и снагу Српскога Народа.

С тим уверењем и уздањем полазимо на посао. Боже помози!

У Новом Саду 10. (22.) марта 1897. године.*)

Одбор некадашњих ученика српске новосадске гимназије који скупља прилоге на зидање гимназијске зграде. Председник *Стеван Поповић Пеци*, кр. саветник, градски, начеоник новосадски. Потпредседник *Др. Илија Огњановић*. Благајник *Васа Пушибрк*, управитељ срп. новосадске гимназије. *Др. Стеван Адамовић*, проф. *Благоје Бранчић*, *Др. Јован Велимировић*, *Ђорђе Велић*, капелан, *Др. Илија Вучетић*, проф. *Јован Грчић*, *Др. Милан Давидовац*, проф. *Др. Ђорђе Дера*, *Душан М. Јовановић*, проф. *Милан А. Јовановић*. Перовођа *Др. Сима А. Ћирић*, *Др. Александар Кода*, *Др. Душан Милић*, проф. *Стеван Милованов*, *Михајло Миловановић*, гимн. катихета, проф. *Тихомир Остојић*, *Ђорђе Радовановић*, *Др. Душан Симић*, *Др. Бранислав Станојевић*, *Влада Стратимировић*, *Др. Милан А. Ћирић*,

НЕКРОЛОГ.

† **Зорка Груић** бивша народна учитељица у Санади, после кратког и тешког боловања преминула је 7. (19). марта т. г. у 25. години млађаног живота свог код своје сестре у Ст. Бановцих. Тело покојничино сахрањено је у истом месту 9. (21.) марта после подне.

Мир праху њеном!

*) Као што смо извештени, за ово кратко време скупљено је на поменуту цел преко 9000 фор. а. вр. — Ур.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

В. Школски Савет држао је седницу 7. (19.) марта 1897. под председништвом Његове Светости преузвишеног г. патријарха *Георгија Бранковића*. У овој седници решено је 60 предмета, од којих су главнији ови предмети: Поводом отписа преузв. г. министра богочасти и јавне наставе, којим је умољен Школски Савет, да му достави списе што се односе на избор Милоша Ковинчића за учитеља у Араду, као и на истрагу против епархијског школског одбора темишварског спроведену, решено је да ће се списи тек онда моћи г. министру доставити, кад предмет истраге мериторно и коначно буде код Школског Савета решен. — На представку бачког епархијског школског одбора гледе оскудног стања народних школа у Кисачу, Гложан-Чебу, Рац-Милетићу и Бођану, решено је поменуте школе препоручити Саборском Одбору ради одређења припомоћи. — Одбијена је молба црквене општине горњо-карловачке ради накнаде доплатка учитељу тамошње вежбаонице пошто је општина дужна такову вежбаоницу сама издржавати. — На предлог епархијског школског одбора Вршачког, да се Николи Брашовану одреди награда за замењивање у пословима школског референта, упућен је исти, да о свом раду извештај поднесе. — Услед пријаве управе више девојачке школе новосадске да црквена општина ни до данас није проширила потребне просторије у тој школи, упућена је црквена општина, да то у кратком року учини, јер ће се у противном случају учинити предлог, да се субвенција тој школи укине. — Дело Јована Благојевића „Српска граматика“ и Мите Ђорђевића „Наука о српском језику“ примљено је с тим, да се прво дело као граматика, а друго дело као читанка има устројити и у вишим девојачким школама употребљавати, но уједно су упућени писци, да се имају пре штампања поменутих књига са професором Јов. Живановићем у непосредан споразум ставити, како би та дела што потпунија и згоднија на свет изашла. — Решени су следећи призиви: Милана Ћосића ради накнаде селидбених трошкова за привременог учитеља у Арад; призив црквене општине новосадске у предмету стављања Јована Марића учитеља из трећег у нижи разред; призив Кузмана Миловановића као бившег учитеља силбашког због накнаде огрева и врта; призив местног школског одбора молског гледе уништеног збацивања Проке Суботића председника: призив Јована Петровића учитеља туријанског у дисциплинарном предмету; призив Мил. Павловића у дисципл. предмету; — сви ови призиви одбијени су, а решења надлежних епархијских школских одбора потврђена су. — Издани су декрети овим учитељима односно учитељицама: Димитрију Стојановићу у Митровици Душану Гуцуњи, у Фелдварцу Софији Радић, Катарини Попић, и Марији Печановић на сомборски салаши, Атанасију Костићу, Ђ. Михајловићу, Лепосави Вукановој у Новом Саду, Даринци Димић у Парага и потврђен је избор Олге Петровић за учит. на в. дев. шк. у Сомбору а Кат. Максимовићевој, забавиљи у Н. Саду, која је на мађарском заводу оспособљена, наложено је, да има своје оспособљење из српског језика на српској препарандији надопунити. — У погледу местним школским одбором у Бајши именоване учитељице Рахиле Павловићеве пак наређено је, да се таково, пристављање има само за привремено сматрати, но да се то место има редовним избором попунити. — В. Школски Савет издао је у овој својој седници наредбу, да све оне забавиље, које су оспособљене на страним забавиљиштима имају од сада накнадно положити испит из српског језика на српској учитељској школи. „С. С.“

РАЗНО.

Дарови школама и учитељима из Сентомаша. Велики и осведочени пријатељ „Школског Листа“ послао нам је из дичнога Србобрана 41 фор. као предплату, коју су усљед његовога заузимања племенити родољуби и родо-

љубкиње у Сентомашу жртвовали с тим, да се за тај новац шаље „Школски Лист“ српским школама у Старој Србији и Маћедонији као њихов дар.

Захваљујући овим добротворима народне просвете на њиховом родољубивом пожртвовању јављамо, да се у име њихово шаље „Школски Лист“ за ову 1897. годину сљедећим школама српским:

1. Као дар госпоће Милеве удове Дунђерске, која је послала предплату у износу 4 фор. 50 новч. шаље се „Школски Лист“ српској мушкој школи у Скопљу, Призрену и Пећи.

2. Као дар госпоће Марије Алексијевића за примљену претплату од 3 фор. шаље се „Школски Лист“ школама у Приштини и у Кратову.

3. Као дар госпоће Катице Нове Дунђерског за прислату претплату од 3 фор. шаље се „Школски Лист“ правосл. богословском училишту у Призрену и српској школи у манастиру Високим Дечанима.

4. На дар од госпоће Нане Ђорђевићеве из Сентомаша шаље се „Школски Лист“ српкој школи у манастиру Грачаници на Косову.

5. Госпоћа Анђелија Дунђерска из Србобрана претплатила је „Школски Лист“ за српску вероисповедну школу у Скадру на Бојани у Албанији.

6. Госпоћа Милена Манојловићева послала је претплату за „Школски Лист“, који се као њен дар шаље школи српској у Куманову у Маћедонији.

7. Српска женска добротворна задруга у Србобрану шаље на дар „Школски Лист“ правосл. српској женској школи у Пећи.

8. Александар Јанковић из Сентомаша поклања „Школски Лист“ за ову годину православној српској школи у Тетову у Старој Србији.

9. Јован Теофановић из Србобрана шаље на дар овај лист православној српској школи у Велесу у Маћедонији.

10. Младен Гавански из Сентомаша претплатио је овај лист за српску школу у Солуну.

11. Лазар К. Манојловић из Сентомаша претплатио је „Школски Лист“ за српску школу у Прилипу тој негдашњој престоници Краљевића Марка.

12. Лазар Гавански из Србобрана послао је предплату за српску школу у Пријепољу у новопазарском округу.

13. Теодор Хаџић из Србобрана шаље на дар „Школски Лист“ српској школи у Новом Пазару.

14. Нестор Миковић јубиларни учитељ у Србобрану, претплатио је „Школски Лист“ за школу српску у Плевљу (Таслиџи).

15. Др. Момир Павловић адвокат у Сентомашу послао је претплату на „Школски Лист“ за српску девојачку школу у Скопљу.

16. Паја Јанковић из Сентомаша шаље на дар „Школски Лист“ српској школи у манастиру Ђурђеви Стубови, код Новог Пазара.

17. Као дар Младена Кањанског из Србобрана шаље се „Школски Лист“ српској школи у Митровици у санџаку Приштинском.

18. Нестор Вардић из Сентомаша претплатио је „Школски Лист“ за српску православну вероисповедну школу у манастиру Дјевичу у Старој Србији.

19. На дар од Лазара Н. Дињашког из Србобрана прима „Школски Лист“ српска женска школа у Приштини.

20. Православна српска црквена општина у Сентомашу послала нам је претплату на два примерка „Школскога Листа“, од којих се један шаље као дар те родољубиве општине српској основној школи у Цариграду, а други српској школи у манастиру Житомислићу.

21. Младен Кањански грађанин сентомашки послао нам је претплату на „Шолкски Лист“ за српску девојачку школу у Призрену.

Као дар Н. пл. Миковића умировљеног јубиларног учитеља и скупитеља претплатника у Сентомашу за горње школе, шаље се „Школски Лист“ у пет примерака српским школамо у Требиње, Гацко и Столац у Херцеговини, српској нар. школи у Подгорици и српској вероисп. школи у Пероју у Истрији.

У тешким материјалним околностима, у којима се „Школски Лист“ налази због тога, што му за прошле године многе, и то веће и богатије црквене општине у Угарској по више година дугују; једино овим родољубивим добротворима и племенитим добротворним госпођама у Сентомашу благодарити можемо, што ће се овај лист можда моћи за ову годину још одржати без велике материјалне штете уредникове.

Нека је овим г. Нестору пл. Миковићу јубиларном учитељу сентомашком на ревносном заузимању око скупљања претплатника нарочита благодарност изјављена, коју он у толико више заслужује, што је он једини учитељ, који је са скупљањем претплатника и добротвора „Школском Листу“ ове године у помоћ притекао! *Уредништво „Школског Листа“.*)

Исказ скупљених прилога за св. Савску беседу у Сомбору. По 10 фор.: Његова Светост српски патријарх Георгије Бранковић. Срем. Карловци. Др. Давид Коњовић, Сомбор. — По 50 фор.: уд. Милева Коњовић, Сомбор. — По 20 фор.: Павле пл. Еремин, Вел. Кикинда. — По 5 фор.: Његово Високопреосвештенство епископ бачки Гермар Опачић, Н. Н., Централни кредитни завод, Радовановић, Н. Сад. Др. Живко Богдан, Вел. Кикинда. Владимир Стратимировић, Кулпин. Пера М. Јанковић, Београд. Управа манастира Гргетега. Српска Банка, Загреб. Милан пл. Зако, Н. Ђ. Вукићевић, Јулије Семзе, Стеван Семзе, Вера и Олга М. Петровић, Сомбор — По 4 фор.: Срп. грађ. пев. дружина, Сомбор. — По 3 фор.: Младен Борђошки, Милан Стојшић, Душан Радић, Јован Живојновић, Радивој Бикар, Марија Паланачки, Коста Георгијевић, Ђура Крагујевић, Евђеније Ковачић, Н. Н., др. Р. Симоновић, Сомбор. Теофан Косовац, Привина Глава. Црквена општина, Деспот-Ст.-Иван. Риста Телечки, Вел. Кикинда. — По 2 фор.: Др. Стеван пл. Зако, др. Стеван Поповић, Милутин Гавриловић, Жигмунд Коцкар, Исидор Новаковић, др. Мартин Кабош, Никола Утвић ст., Ђорђе Ђуришић, Ђура Арадски, др. Ненад Бикар, Мита Калић, уд. Марија Ползовић, др. Сима Павловић, Јаша Гергуров, Мирко Поповић, А. Фернбах, Шандор Деметровић, Данило Гергуров, Катарина Вујић, Сомбор. Пера Јовановић, Дињаш. Јелена Вујић, Сента. Арон Ковачевић, Б. Пешта. Срп. задруга за међусобно помагање и штедњу, др. Мих. Полит-Десанчић, Милан Ћирић, Лаза Милошев, Јосиф Менрат, Персида Дунђерски, Нови Сад. Марко Богдан, Коста Радовић, Јован Радак, Н. Н, Милан Петровић, Вел. Кикинда. — По 1 фор. 50 новч.: Миливој Веселиновић, Вел. Кикинда. Велимир Чонић, Туна Адолф, Сомбор. — По 1 фор.: Милош Бандић, Миша Јовановчћ, Славко Лаковић, Љубомир Лотић, Ника Никокић, Пера Прекајски, Коста Багатинчевић, Ђока Рус, Мита Адамовић, др. Ранко Гранић, Лаза Бартулов, Евгенија Баковљева, Мила пл. Видак, Јелена Николић, Сида Пачу, Лука Шевић, др. Ђорђе Ружић, Коста Средојев мл., Смиља Симић, Ђура Будишин, Мита Будишин, Лаза Будишин, Вел. Кикинда. Обрад Недељков, Ћира Недељков, Сириг. Павле Милин, Башахид. Љубомир Кањански, Кулпин Младен Јовановић, Милош Рајић, Љубомир Жупански, Ст. Сивац. Јелена Павловић, Урош Лугумерски, Стеван Милованов, Јелена Лујановић, Душан Арновљевић, др. Милан Давидовац, Хаџи Гавра Плавшић, Н. Н., др. Милан А. Ћирић, Јоца Јовановић Бурјан, Петар Дамјановић, Милица и Перица Брзаковић, Павле Ћурчић, Тима Јерковић, Нови Сад. Јелена Белеслијина, Катица Михајловић, Милош Николић, Милош Брановачки, Стеван Лукачевић, Сента. Даринка Поповић, Погановци. Теодора Радић, Јован Брајић, Бос. Градишка. Милош Григоријевић, Жарко Ристић, Деспот-Ст.-Иван. Милан Манојловић, Стефан С. Илкић, Ђура Бркић, др. Нандор Мајер, Лајош Мајцен, Стеван Стипић, уд. Јулија Беке, Фернбах Карло, Гертингер, Владислав Козма, Александар Хенеберг, Симеон Вагеман, уд. Марија Теуна, Ракоши, Ђура Миливојевић, Мита Јовановић, Хенрик Моган, Јован Ракин, Софија

*) Врло би се радовали када би добили извешћа, да ли дотичне православне српске школе у Ст. Србији и Маћедонији добивају овај лист тачно. — Ур.

Бугарски, др. Ђена Павловић, Александра Уторник, Стеван Арсеновић, Сара Давидовић, Јулчика Ђ. Вујић, Милица Коњовић, Радивој Ковачић, Софија Маширевић, уд. Милица Барјактаровић, Стеван Прокоповић, Катица Коњовић, Љубица Будимлић, Милош Коњовић, Јованка Коњовић, Александра уд. Грујић, Паја М. Бикар, Јулка Дамјановић, Даница Рацић, Зорка Лудајић, Бранко Димитријевић, Лазар Мијић, Коста Косанић, Светислав Косанић, Младен Коњовић Ратар, Катинка Вукићевић, Вилхелм Милер, Зах. Г. Стојковић, Никаз Греф, Јован Благојевић, Ета Вујић, Златоје Теодоровић, Јаша Бикар, Н. Н., Н. Н., Стеван Теодоровић, др Адам Данингер, Владан Теодоровић, Мих. Просниц синови, Средоје Гергуров, Мил. Каракашевић, др. Коста Бугарски, Мор Лустиг, Н. Н., Јован М. Миланковић, Бранислав Цинић, Тих. Стојановић, Шандор Хиртл, Милан Гергуров, Олга Павловић, Ст. Манојловић Рус, Давид Халас, Хуго Гале, Карло Облат, Станка Борђошки, Е. Цимерман, Стеван Вукићевић, Јулијана Поповић, Ђула Бијелицки, Ђула Лонић, Браћа Шлисер, Д. Рац, Лајош Штајнер, Јосиф Колар, др. Лајош Штрасер, др. Самуило Гринер, Мих. Јакобчић, Славка Бикар, Ђула Јановић, Сомбор. Агна Јовановић, Дињаш. Невенка Лангиновић, Ђорђе Ђорђевић, Ердевик. — По 60 новч.: Ирина Протић, Сомбор. — По 50 новч.: Јаша Лалошевић, Паулина Димитријевић, Јулијана Пантелић, Јулка В. Бикар, Давид Јанковић, Стеван Грочић, Н. Н., Хенрик Кохут, Карло Дерфлер, Ана Деметровић, Милица Лазић, Јосим Чупић, Јелена Буњи, Марија Станковић, Милева Момировић, Јосиф Кандлер, Стеван Протић, Ђока Леовић, Душан Пешић, Милица Јовановић, Глиша Ползовић, Марија Барјактаровић, Јован Арсеновић, Јулијана Чернуш, уд. Софија Станојевић, Паја Стојшић, Коста Келић, Милан Пачирски, Љуб. Купусаревић, Радослав Цвркушић, Н. Н., Коста Панић, Катинка Бикар, Шандор Бешин, Хиршенхаузер и Ковач, А. Јовановић, Вујица Кнежевић, Нина Ланг, Мих. Келбли, др. Јован Динер, Густав Мациц, Агата Михњар, Н. Недецки, Јован Пресли, Ђула Тез, Гиза и Мима Фратричевић, Карло Вертеши, уд. Карла Мартонфи, Хермина Естергоми, уд. Шилер, Софија К. Вадаш, Ђула Елед, Јесенски, Имра Гањаши, уд. Ковач, Трива Грујић, Никола Дојић, Ференц Тирма, Ференц Лонгауер, Мих. Шиматић, Н. Лукић, Ференц Варгајн, Еде Месарош, Н. Шмидт, М. Деспотовић, Марко Вујевић, Сомбор. Игњат Брановачки, Сента. Дионисије Вишковић, Петрово село Паја Ђуришић, Љуб Косовац, Н. Фрајнд, Петар Матић, Паја Георгијевић, Коста П. Миросављевић, Петар Зрнић, Нови Сад. Иван Малешевић, Ковиљ. Стеван Теодоровић, Душан Теодоровић, Ангелина Бањац, Јелица Мајска, Ст. Сивац. Нестор Белић, Сентомаш. Милан Петровић, Иван Николић, Кесерић из дела „Гушче Буковачко“, Миша Косић, Хр. Хартл, Стеван Јовановић, Петар Михајловић, Теофан Петровић, Драга Зарић, Макра Јовановић, Вељко Радовић, В. Кикинда. — По 45 новч.: Винце Тум, Сомбор. — По 30 новч.: Бела Раб, Лајош Вујевић, Винце Улрих, уд. Левајн, Рибицејн, Н. Н., Ђура Цабунац, Олга Думић, Живко Мијатовић, Лазар Туцаковић, уд. Катица Рацић, Сомбор. Тодор Вишковић, Жарко Лолин, Петрово село. — По 20 новч.: Урош Вишковић, Коста Гајић, Јован Балубџић, Петрово село. Пера Лалошевић, Аница Козодеровић, Софија Радић, Антун Станковић, Ђорђе Бељански, Ђорђе Фирањ, Зорка Протић, Лика Данило Милојевић, Бранко Ковачевић, Карло Салаји, Хенрик Штепанко, Н. Н., Сомбор. — По 15 новч.: Н. Н., Кристина Мороквашић, Сомбор. — По 10 новч.: Карло Хетесајмер, Јосиф Бошњак мл., Н. Н., Н. Н., Сомбор. — Свима племенитим даровагељима овим се од стране приправничке омладине сомборских српских учитељских школа изриче најтоплија благодарност.

☞ Молимо и опомињемо озбиљно наше дужнике, да свој дуг што пре намире, како би лист овај и на даље излазити могао.

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

Школски Лист.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Предплата је на целу годину **1 ф. 50** новчића, а за Србију **4** динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништу „Школског Листа“ у Сомбор.

Бр. 5. **У Сомбору 15. Маја 1897.** **Год. XXIX.**

ИЗ „ОПШТЕ ПЕДАГОГИКЕ“ ДРА В. БАКИЋА.

Образовање.

(Свршетак.)

3. Ступњеви образовања.

Школско образовање треба да да сваком човеку, у другом периоду младости, бар ово троје: 1. *писменост*, која му даје приступ к духовном благу у литератури једнога народа; 2. *основе знања* о природним и друштвеним појавама, као темељ за даљи умни рад; 3. *почетке* неких корисних *радова*, који су потребни за живот. — То би било *основно образовање*, нарочито за земљораднике оба пола. Оно се може проширити, кад се ученици уведу у литературу још једнога или два туђа народа, као што је то код *грађанскога* образовања (занатлијскога и трговачкога). Томе се може додати више *научно* образовање, нарочито за оне људе, који ће управљати државним и друштвеним пословима и који ће народ предводити и просвећавати. — Осим школскога образовања има и друштвенога и светскога образовања, које се добива ван школа.

Човек неписмен, нешколован, не може се назвати образованим. Испод најнижега ступња стоји дакле *необразован* човек, прост човек, или природан човек, који је неписмен, неук, непросвећен, неусавршен; он има мало знања — искуством стечена, ну оно није логично уређено; он живи природно, управља се по „здравом разуму“ и ради неке просте вештине по несавршеном начину итд.

У самом *образовању* можемо разликовати четири ступња: нижи, средњи, виши и највиши.

1. На *нижем* ступњу стоји човек *писмен*, с неком количином свестранога *основнога знања*, с прилично развијеним *интересом* сазнања, учешћа и рада, с већом правилношћу и *извежбаношћу* у раду, с приличним познавањем *друштвенога* уређења и државних послова, и са способношћу да прати *популарну* литературу; а то

све даје добро уређена *основна школа*, која је установљена нарочито за *масу народа;* њу само уче и они, који немају дара за више образовање, али и они, који немају средстава за ово последње.

2. На *средњем* ступњу образовања налази се човек са сређеним *класификованим* и по мало систематичним знањем; човек, који може да *објасни* себи и другима разне појаве, који познаје *садашње научне резултате*, који се интересује за литературу лепу и поучну; човек, у кога је *социјални интерес* у већој мери развијен, и који своје знање уме да *примени* на техничке и друге радове. Ово образовање дају *грађанске школе*, или више основне школе, или обичне *реалке*, које су уређене за становнике у градовима, нарочито за трговце, занатлије и за ниже државне и општинске службенике.

3. *Виши* ступањ заузимље онај човек, у кога је развијен интерес за *историјски* развитак наука, који познаје *узрочне* везе појава у потпуној научној системи, који покушава да *самостално* обрађује поједина научна питања, да ради на уметностима, да се бави решавањем *друштвених* питања, да ради *техничке* послове на *научној* основи. Овако образовање дају *више средње школе* (гимназије, реалне гимназије, више реалке) и *велике школе* (универзитети, академије, политехнике итд.); а оно је потребно вишим државним *чиновницима* разних струка (судским, административним, законодавним, инжењерима, лекарима, наставницима, свештеницима итд.)

4. На *највишем* ступњу находе се: *научници*, који истражују нове научне истине и раде на развитку наука, *уметници*, који раде самостално и оригинално, *техници*, који примењују науке на проналажење савршенијих техничких радова, *државници*, који управљају државним пословима према сувременом развитку социјалних и државних наука, *професори* виших школа, који подижу народ на виши ступањ културе итд.

При оцењивању *образованости* једнога *народа* може се употребити апсолутно мерило, или релативно. Према овом последњем пореде се разни народи међу собом по култури и цивилизацији, а у једном народу пореде се разни друштвени слојеви или сталежи по интелигентности и по моралним особинама, те се према томе оцењује *општи* културни ступањ народа и државе. Разуме се по себи, да ће разни ступњеви образованости код мање образованога народа бити друкчији, него у народу, који има веће образовање. Но правилније је апсолутно мерило при оцењивању културнога ступња у појединих народа.

4. Опште и стручно образовање.

Основне и средње школе дају *опште образовање*, које се тако зове: 1. због *свестраности* у погледу на развитак духовних и физичких *сила*, међу којима се одржава нека равнотежа; 2. због *разноличности предмета*, јер се уче све важније науке и вештине, па на тај се начин млади људи изједначавају и један другом приближавају; 3. због *многостручности интереса*, јер су ту обухваћени *сви* васпитни интереси, нарочито духовни; 4. због *општности васпитне наставе*, пошто у заводима за опште образовање код свих народа владају у главном исти задаци и начела, и употребљавају се исти начини и средства, јер су васпитне потребе, нарочито на два нижа ступња свуда једнаке, и човечији је духовни развитак код свих људи у главном једнак.

Опште образовање траје обично до младићскога доба. Оно је потребно због разноликости и многостручности људских *потреба*, које сваки човек по могућности треба сам да подмири, и због учествовања у друштвеној заједници, где владају разноврсни интереси, које сваки човек треба колико толико да познаје.

Стручно образовање долази, по правилу, *после* општега образовања, које полаже темељ и за разне стручне послове. Знање и радње људске тако су се разгнали и усавршили, да један човек не може све да савлада и све сам да ради, него сваки *бира* себи ону струку, за коју има највише *наклоности* и *способности*, те се за њу спрема у школи, у радионици, у дућану, у фабрици, у канцеларији итд. Настава, која томе помаже зове се *стручна настава;* која се дели на нижу и вишу. Тако има школа за све струке занимања: земљорадничке или ратарске, занатлијске, трговачке, војничке, наставничке, богословске, лекарске, уметничке, штампарске, бродарске итд.

У *нижим* стручним школама дају се *практична упутства*, а у *вишим* дају се *научне основе*, за техничке радове и научна спрема за уметничке радове. Стручно образовање основано је на начелу *поделе рада*. По том начелу људи су упућени један на другога, на *узајамност* у погледу подмиривања разних потреба телесних и духовних.

5. Материјално и формално образовање.

Материјално образовање било би оно, где се полаже већа важност на *материју* онога што се учи, т. ј. на *садржину* појмова и мисли, на стварна знања, на чињенице и догађаје, на суштину

и истинитост у доказивању, на главне појмове у наукама, на идеје у уметностима, на корисност у вештинама. Овде дакле претеже оно, што је конкретно, реално, практично, и цени се највише богаћење духа *корисним* знањима.

Нова школа с правом полаже много на *разумевање* наставне *садржине* или наставнога материјала. Тако се добива *солидно* и *употребљиво* знање. — Но ово материјално образовање није *материјалистично* образовање у смислу тежње за грубим материјалним уживањем, где би се занемарили идеални циљеви човечијега живота; него оно образовање служи као чврста подлога за остварење ових циљева.

При *формалном* образовању обраћа се већа пажња на *форму* онога што се учи, а нарочито на облике: логички, граматички, математички, естетички, и полаже се важност на *вежбање* духовних сила. Према томе се удешава и наставни материјал; не гледа се толико на садржину знања колико на активност духовних сила, тражи се, да ове непрестано раде и да се тако снаже. Кад се гледа више на форму него на материју, онда се у настави истичу и проучавају нарочито односи и везе појмова; правила и формуле, дефиниције и поделе, изрази и знаци, закони и обреди итд., нарочито се пази на *начин изражавања* мисли и осећања, на правилност и лепоту у говору, писању и другим вештинама.

Пошто проучавање разних односа и вежбање духовних сила имају велику важност за образовање, то је и формално образовање у том смислу важно и потребно, и оно иде упоредо и у вези с материјалним образовањем, тако да једно друго допуњава. Може се рећи, да свака материја има своју форму, сваки предмет има свој облик, свака мисао представља однос између појмова и обрнуто: свака реч има своје знамење, сваки символ представља неку садржину, свако правило обухвата неке примере или појмове итд. За образовање мишљења захтева се вежбање у разним логичним радњама.

Само онда, кад би се формално образовање одвојило од материјалнога и кад би се пошло од погрешне претпоставке, као да вежбање разума само с помоћу једне врсте знања (н. пр. филолошкога или математичкога) чини разум способним за схватање и свих осталих предмета, било би штете по хармонијски развитак духа. Кад би се изучавали само неке *формалности* и *знаци* без разумевања садржине, обрасци без примера и без примене, правила и одредбе без развијања мишљења, кад би граматичка вежбања била

без одабране садржине, кад би се теорија музике учила без певања и свирања итд. онда би се грешило у том, што би се тим убијао *интерес* ученика; а и иначе је такво учење без вредности, или од слабе користи. С тога се сад полаже велика важност на лектиру при учењу граматике народнога језика, и у опште се свуда познавање неких *облика везује* за одређену *садржину*.

6. Реалистично и хуманистично образовање.

При *реалистичном* или реалном образовању проучавају се нарочито *ствари* у природи и оно што је у вези са стварима, као промене и догађаји у људском животу и у свету, и то онако, као што су, без преиначења и улепшања, без идеализања. Ово је образовање потребно нарочито *техничарима*, економима, трговцима, војницима итд. Оно се приближава стручном или практичном образовању. Реално образовање дају *реалке*, у којима се уче поглавито природне и математичке науке. Али само чисто реално образовање било би једнострано; претерани реализам води к себичности; где се ствари за материјално уживање цене више него идеални предмети и интереси у друштвеном животу. За то се у реалкама уче и други предмети, који служе вишим интересима.

При *хуманистичном* образовању изучава се поглавито оно, што се тиче човека, човечјега друштва и човечанства, нарочито *морални* односи у друштву. Овде претеже дакле социјална и естетичка или *идеална* страна васпитања, као васпитање национално и патриотско, религијско, хумано, естетичко. Због тога се у *гимназијама* уче поглавито историјске и филолошке науке. — С обзиром на главни — етички — задатак васпитања, хуманистично је образовање важније од реалистичнога. Оно заузима прво место и у *реалним гимназијама*, где су заступљене подједнако обе стране образовања.

7. Теоријско и практично образовање.

Код *теоријског* образовања претеже изучавање теорије, сазнања, *науке*, дакле *рад разума*. Ако се у том претерује тако, да се добивено знање не примењује, онда је то *интелектуализам* у васпитању, које даје непрактичне људе и неспремне за обични живот. Теоричар може имати много знања, али је оно махом неупотребљиво за њега, оно је мртав капитал — без приплода, ако га не саопштава другима, који се могу њим користити. — Чисто теоријско образовање потребно је само научницима; они изналазе и

саопштавају научне истине, које други практични људи примењују у друштвеним пословима.

Школе за опште образовање имају и сувише посла са теоријама, те с тога велик део у школи стеченога знања остане без употребе у доцнијем животу. Ако се теорија не наслања на богато искуство, на опажања и експерименте, онда је то често празна теорија, без одређене садржине; тако образован човек задовољава се често општим фразама и формалностима, а не испитује суштину појмова, нити реалне односе у природи.

При *практичном* образовању претеже пракса или рад, вежбање, развитак воље и осећања. Ту се не захтева много знања, него мало знања, али кориснога и *употребљивога*. Практичар увек мисли на примену свога знања у *вештинама*. Тако раде и педагози. Педагози-практичари подижу и педагошку теорију на темељу школске практике, а педагози-теоретичари на темељу философске науке. — За обичан живот боље је практично образовање; али за теже и важније радове потребна је *научна* основа, без које се ништа велико не може постићи, у том се знатно разликују н. пр. школовани грађевинари од нешколованих.

8. Једнострано, свестрано и хармонијско образовање.

Једнострано образовање било би оно, где би претегла *једна врста* знања или умења, где би се развијала само једна страна наше снаге, или само неке силе духовне и телесне. Тако н. пр. *памћење* беше некад главни задатак наставе, па и сад се тако узимље у неким школама. Било би једнострано и то, кад би се у реалци учили само реални предмети, а у гимназији само хуманистични предмети; тако исто кад би се дух развијао на рачун тела, као што то често и сад бива у вишим школама, или обрнуто — тело на рачун духа, као при војничком или занатлијском образовању. *Стручно* је васпитање увек једнострано, зато се оно допушта тек у трећем периоду младости, па ипак и ту има везе са сродним елементима из других струка.

При општем образовању обично се занемарује развијање осећања и воље, а највише се полаже на развитак памћења и маште. Но таква једностраност није природна ни корисна, јер човек, у кога би био развијен само *разум*, био би тврда срца и непрактичан; онај, у кога би била развијена само *осећања*, био би сувише осетљив и раздражљив, колебљив и недоследан; а човек, у кога би се

само *воља* развијала, био би неразуман и неосетљив, и радови би му били често неосновани и неоправдани, без смисла и без цели.

Код *свестранога* образовања обухваћене су све стране духовне или све врсте знања и умења, јер се развијају *све силе* духовне и телесне у *свима правцима.* Овакво образовање било би можда за здравље најкорисније. Али с друге стране могло би бити штетно, јер све силе и не треба вежбати, као н. пр. наклоности страсне природе, или клице наслеђене болести итд., а после, ниједан човек не може изучити све врсте знања и умења, и кад би то било могућно остале би многе мисли и радње неповезане, без потребнога јединства, те би отуд могли доћи расејаност, поцепаност, па и растројство духа, што би било штетно за карактер и опасно по здравље духовно. Некад је један учен човек могао да обухвати све науке (н. пр. Аристотело), а сад тек потпун универзитет представља све науке.

Многознанство није учености ни право образовање; енциклопедиста није право научник; енциклопедије наука и вештина пишу се баш за нестручне и неучене људе. Енциклопедијско знање давало се у школама прошлих векова; а сад се тражи мање знања, али оно мора бити основано, истинито, поуздано, важно, одабрано, употребљиво. С тога гледишта је национално образовање важније од космополитскога или универзалнога; јер шта би вредело светско образовање без примене, шта би користило само идеалисање без остварења идеја? — Но при свему томе, *свестрано* је образовање боље од једностранога, ускога, ограниченога, искључиво стручнога образовања, без ширег погледа на друштво, и без дубљега погледа у природу.

Најпосле *хармонијско* образовање захтева, да све што се учи буде у некој природној, складној *вези,* у међусобној *сагласности* и јединству, тако *средиште* чине *морални предмети*, и после да се телесне и духовне *силе* развијају подједнако, у *хармонији* — тако да *морална воља* влада над разним мислима и осећањима, уображењима и страстима, нагонима и наклоностима, као што у уметностима владају поједине идеје, или као што у понекој хармонији владају неки главни, основни тонови. И овде дакле има *многоструких* предмета, али су они *одабрани* према задатку васпитања; и овде се развијају разне *силе* у васпитаника, али у цели *моралне карактерности*, које одржава *јединство* у свему раду, духовном и телесном.

Овде се *уједињавају сви правци* образовања, и они заузимљу ту место према својој важности за онај највиши задатак васпитања: материјално образовање даје духу ваљану садржину, а формално — природну и логичну везу; теоријско образовање даје научно знање, а практично — корисно умење; опште и свестрано образовање даје многостручност у знању и умењу, а посебно и једнострано — стручност; реалистично образовање даје стварност, а хуманистично — идеалност младоме духу. — При хармонијском образовању морају се нарочито развијати: *доброта* срца, *племенитост* воље и *свесност* рада.

О РАЗНИМ ДЕЧЈИМ КАРАКТЕРИМА.

(По Сигисмунду Штерну.)

(Наставак.)

Напред истакнуте оштре, основне супротности између дечје и женске природе с једне стране и мушке с друге находе се у толико и толико прелива у разних људи и деце и чине једну од најбитнијих црта њихова карактера. Размотримо појаве ове противности на разним степенима раста и доба дечјег.

Дете, које разрогаченим јасним очицама дуже време посматра ватру или какав осветљен предмет, које мирно ослушкује песму коју му код колевке певају — а и дете, које очима прати сваку појаву и чију пажњу скреће сваки звук јесте пријемљиве, трпељиве природе, но нити је оно прво тромог и тупог духа нити је ово друго самосталног и радљивог, него на обојицу свом силом делују спољашњи утисци и обојици недостаје снага, да се отму од њих или да им се навали опру. — Дете које грамзи за предметом уоченим, које се узбуди кад чује свирку или песму; а и оно дете, које не испушта лако из вида једном уочен предмет рођено је са наклоношћу самосталном духовном раду. Његова је душа тврди оклоп, те се опире сваком утиску с поља, и ако ће надоћи други нови утисци, опет је не могу смёти, него остаје при првој вољи и жељи својој.

Што је дете старије и развијеније, то су и знаци ова два супротна правца у животу све разноврснији и многостручнији. Дете, које по читаве часове проведе загледајући у једну исту књигу са сликама, које је кадро и два и три пута слушати с једнаком пажњом какву приповетку из уста мајчиних, које поред оца ћутке шета и на појаве у природи гледа као на пролазну слику, које кашње кад

пође у школу с пажњом слуша наставу учитељеву и не може да се растави од књига са сликама о разним повесничким догађајима или о путописима, јесте пријемљиве, трпељиве природе. А и оно дете, које би сваки час нове и нове слике гледало, и друге приче слушало, које у шетњи навађује на оца гомилом питања, које бере час овај а час онај цвет, а часом јури за лептиром каквим, које данас скупља камичке а сутра бубе, које ретко с пажњом мотри на учитељеве речи, јер му у један исти мах више предмета привлаче дух, спада тако исто у пријемљиве природе е душа обојице налази задоволења у представама и утисцима из спољњега света.

Разлика је само у начину, како један а како други прима утиске. Једног свог освоји на дуже време какав утисак а другим се утисци играју као лоптом. Осећање превлађује у обојице, само је у једнога оно као мирна и провидна дубина, а у другога замућена и усталасана површина. Један је склон маштању и сањалаштву а други телесним страстима. Један сањало, а други превртљивац и ћудљив.

Друкчије се развија дете, које је од природе обдарено наклоношћу самосталном раду и стварању. Ретко ћемо се с овом наклоношћу сукобити у девојчице. Дете с оваким даром не налази толико забаве и насладе у књизи са сликама, колико на прилику у свом дрвеном коњу којим по вољи може управљати, у камичцима за зидање, у песку, од којег може правити свакојаке облике. Оно радо слуша приче да их после може препричати друговима својим. У шетњи огледа снаге своје у трчању и скакању. Стане ли му око на лептира, цвет, птицу у лету или на другу какву ствар, хтео би је имати у рукама или бар из ближе разгледати и урезати у памет слику њезину. Радо господари и заповеда псету, мачки па и другу свом у игри, играчку квари и растављ.

Детету овакога дара је настава у школи крепка храна духу његову, која му пита и јача моћ самосталнога мишљења. Настава изазива и буди у њему нове мисли и богати му срце осећајима, те се најзад и развије у њему жива жеља, да знање своје примени на живот, да приступи практичном раду. Свако ново знање рађа у њему пажњу к самосталном раду, па наравно да ће разборит учитељ ту тежњу подржавати. Већа живахност и окретност у детета није никако знак развијања у овом правцу. Једно дете обдарено истинитом наклоношћу самосталном раду и стварању не да само прати са запетом пажњом учитељево предавање, него ће се пока-

зати истрајно и вредно и на послу, који сам изабере хотећи на њему применити своје ново стечено знање, и у тај се посао толико кадро заронити, да заборави и на јело и на игру па и на дужности своје. Међутим друго дете тако исто вредно црта којекакве слике или деље скамију за време предавања ако настава не може да му даде други правац к тежњи самосталном делању.

Но и у овом случају се да лако уочити разлика међу истрајним радеником и оним, који се сваки час лаћа другога посла. У онога, који се прихваћа другог посла не довршивши један, који много почиње а ништа људски не дочиње, ни нема правога нагона самосталном раду и стварању и тога не треба рачунати у прегалачке, творачке природе, јер то скакање с посла на посао бива под утецајем променљивих спољашњих утисака. Несталност, површност у осећајима и у раду знаци су правих пријемљивих, трпељивих природа, а постојанство и истрајност било у каквом започетом послу, било у каквом осећају и назору, особина је индивидуе обдарене склоношћу самосталном, слободном раду.

(Наставиће се.)

Сомбор. **Милутин Гавриловић**, свештеник.

АНКЕТА ЗА ВЕРОИСПОВЕДНУ НАСТАВУ
у срп. осн. нар. школама митрополије карловачке.

(Наставак.)

Записник седнице анкетне комисије за израду наставног плана и вероучевних књига за православне ученике основних и средњих школа, одржане у Новом Саду 14. (26.) новембра 1896. године. — Председава: Његово Високопреосвештенство госп. *Герман Опачић* епископ бачки. Присутни: Преч. г. Јован Борота окр. протопрезвитер ст. бечејски, г. г. Мита Нешковић кр. шк. надзорник у Беловару, Аркадије Варађанин управитељ срп. више девојачке школе у Новом Саду, Ђорђе Милић срп. нар. учитељ у Новом Саду, Танасије Костић учитељ у Фелдварцу, Душан Стојшић учитељ у Сенти, Јеврем Миковић учитељ у Сентомашу и Стеван Жекић учитељ у Ст. Бечеју. Бележи: ђакон Вељко Миросављевић конз. бележник епархије бачке.

Бр. 1. Његово Високопреосвештенство председавајући госп. епископ Герман, отварајући седницу саопштава, да је ову комисију позвао ради саветовања о вероучевним књигама за основне школе, пак да би се посао тај олакшао — то је претходно позвао некоју од присутних срп. нар. учитеља, да предмет овај проуче и према нахођењу своје мњење о до сада употребљаваном наставном плану као и вероучевним књигама са евентуалним предлогом у погледу састављања нових вероучевних књига за те школе поднесу, која

ће се мњења, односно предлози, сада комисији прочитати и који ће послужити као основа специјалној расправи у гореистакнутом питању.

Високо саопштење то узима се на знање.

Бр. 2. Читају се писмена мњења и предлози, што су их на позив Његовог Високопреосвештенства госп. епископа Германа од 5. (17.) октобра 1896. бр. Еп. 100. у предмету овом поднели: Арк. Варађанин управитељ више дев. школе новосадске, Танасија Костић срп. нар. учитељ у Фелдварцу, Ђорђе Милић срп. нар. учитељ у Н. Саду, Душан Стојшић срп. нар. учитељ у Сенти, Јеврем Миковић срп. нар. учитељ у Сентомашу и Стеван Жекић срп. нар. учитељ у Ст. Бечеју, пак пошто су иста сва сагласна у том:

1. да је постојећи наставни план за веронауку у основним школама с једне стране сувише опсежан те несавладив, с друге стране распоред градива није удешен према добу и узрасту дечјем;

2. да до сад употребљаване вероучевне књиге будући удешаване према пређашњим наст. плановима, ни по обиму ни по садржини, не мање ни по обради садржаног градива ни по језику, којим су написане, не одговарају своме задатку —

и пошто су се са мњењем тим сагласили и остали присутни чланови комисије — предлаже се:

Постојећи наставни план за веронауку а тако исто и досад употребљаване вероучевне књиге у основним школама као неподесне и нецелисходне заменити новим наставним планом, који би обзиром на избор и количину, а тако исто и распоред наставног градива добро удешен био — и новим вероучевним књигама, у којима би прописано наставно градиво према дидактично-методичким захтевима обрађено било.

За ученике I. и II. разреда не одређивати никаква учебника, до ли једине живе речи учитеља, који ће дужан бити ученицима све устмено и односно са сликама преподавати.

Бр. 3. Узет је у расправу предлог о новом наставном плану, те обзиром на усвојена главна начела, да се наставно градиво у нужној а не претовареној мери, са разумљивим и наочигледним а не механичким начином, те од лакшег на теже има предавати сходно узрасту и појимању школске деце — предлаже се:

Одржавши и на даље све досадашње вероучевне предмете и то: молитве (на црквено-словенском језику), библичне приче, истине хришћанске науке, литургику, историју црквену (у животописима светих) и појање, те исте према гореистакнутим начелима распоредити овим редом и у овом облику:

I. разред. А) Увод у веронауку: О једном Богу у св. Тројици. Знамење часног крста. — Молитве: Отче наш. Богородице дјево, и молитва пре и после јела и то ова последња у овом тексту: Благодарим тја Христе Боже наш јако наситил јеси нас земних твоих благ, не лиши нас и небеснаго твојего царствија. — В) Библијске приче: О створењу света и о првим људима. О рају. О првом греху, кајању, казни и обећању Искупитеља. Благовести. Рођење Христово. Мудри звездари. Сретеније. Бежање у Египат и повратак у Назарет. — Г) Црквено појање: Обично литургијско појање све до после

еванђеља (осим Слава: Благослови душе, Слава: Јединородни и Алилуја) и још тропари: Рождество твоје, Во Јордање и Общчеје воскресеније.

II. разред. А) Молитве: Јутрења и пре спавања (на црквен. сл. језику) и уз њих још и заповеди божје и црквене (на српском језику). — Б) Библијске приче: Исус од 12 година. Крштење. Исус благосиља децу. Цвети. Страдање. Васкрс. Вазнесење и Духови. — В) Црквено појање: од после еванђеља па до краја (осим Херувике, Достојна, Причасна и Спаси Христе Боже) и још ове тропаре: Ускршњи, Спасовски и Духовски.

III. разред. А) Символ вере (на слов. језику). Тајне новог завета и Дела милости телесне (на српском језику). — Библијске приче: 1. из старог завета: О Авраму и патријарсима. О Јосифу. О Мојсију. О судијама. О цару Давиду. О пророку Илији. 2. из новог завета: Св. Јован Претеча. Апостоли. Чудеса Христова (Младић у Наину, Јаирова кћи, Како је Христос нахранио пет хиљада људи, Васкрс Лазарев). Преображење. — В) Црквено појање: Цело обично литургијско појање заједно са оним, што је у I. и II. разреду изостављено. За тим тропари: Св. Димитрије, Арханђелу Михаилу, Св. Николи, Св. Сави и Св. Ђурђу и Светосавску песму (текст словенски).

IV. разред. А) Основне истине хришћанске науке догматичне и моралне. — Црквено појање: Допуњавање литургијског појања са оним на јутрењу, вечерњу и пређеосвећеној литургији. Даље: Молитвами, Спаси ни, Јелици, Кресту твојему, Тјело Христово. Цело Благослови душе и Хвали душе, Воскресеније твоје и свечарске тропаре т. ј. да свако дете знаде свој свечарски тропар.

V. разред. А) Литургика. — Б) Црквено појање: Уз понављање свега до сад наученог: Полијелејни псалам и непорочне тропаре.

VI. разред. А) Историја црквена (животописи светих). — Б) Црквено појање: оно што и у петом разреду.

Повторна школа: Понавља све оно, што су ученици у свакидашњој школи научили.

Бр. 4. У погледу предлога за састав нових вероучевних књига — закључено је:

Написати књиге, које ће се деци у руке дати и књиге, које ће за учитеља упутства за предавање веронауке садржавати и то посебно:

1. Књижицу, која ће садржавати све молитве, символ вере, заповеди божје и црквене, тајне новог завета и дела милости телесне — коју ће за штампу г Ђорђе Милић учитељ новосадски спремити. Штампа има бити што крупнија и јаснија.

2. Библијске приче и Историју црквену (животописи светих) за I., II. и III. односно V. разред, које ће у једној књизи наштампане и са сликама снабдевене бити; израду исте књиге поверити г. Јеврему Миковићу учитељу у Сентомашу и г. Душану Стојшићу учитељу у Сенти с упутством, да ју према напред утврђеном наставном плану и градиву слогом одмереним и што лакшим а језиком што чистијим напишу.

3. Основне истине хришћанске науке догматичне и моралне за IV. разред — коју поверити на израду г. Јовану Бороти окр. проти ст. бечејском с упутством, да ју у што мањем обиму, слогом лакшим, језиком што чистијим и без питања и одговора напише.

4. Литургику за V. разред — израду које поверити г. Ђорђу Милићу учитељу у Новом Саду и г. Танасији Костићу учитељу у Фелдварцу са упутством које се овде под 3. и 4. садржи.

5. Упутство за предавање горњих књига — поверити на израду г. Мити Нешковићу кр. школ. надзорнику у Беловару и г. Аркадији Варађанину управитељу срп. више дев. школе у Н. Саду.

Сваки израђени састав имаће се председнику ове комисије Његовом Високопреосвештенству г. епископу Герману ради издавања дотичним лицима на оцену поднети.

За појанку усваја се Мала Катавасија, што ју је издала српска манастирска штампарија.

Бр. 5. Чланови анкете увиђајући потребу, да се упоредо са вероучењем негује у основним школама и црквени језик и да се тога ради сада употребљавани буквар замене са бољим, и место псалтира, да се за читање употребљује апостоли и еванђеља — предлажу:

Да се у своје време код срп. правосл. нар. Школског Савета, као надлежне школске власти за срп. прав. вероисповедне школе поради на том, да се саставити даде један нов буквар, који би познавање црквено-словенских слова школској деци олакшао, јер се н. пр. буквар, који се употребљује у комуналним основним школама у Тројединци ради бољег метода радо употребљује и од учитеља наших школа — и да се за подручне школе за читање, на место псалтира, пропишу апостоли и еванђеља недеља и празника.

А. В.

НЕКРОЛОГ.

† **Тодор Кашиковић,** отац вредног уредника „Босанске Виле“ г. Николе Т. Кашиковића, после кратког боловања преселио се у вечност 20. априла т. г. у Сарајеву. Сахрањен је 21. априла на кошевском православном српском гробљу. Оплакује га син Никола, снаха Стоја и четир унучета. — Мир праху његову!

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Нови добротвор. На Ђурђев дан т. г. *барон Милош Бајић* унук кнеза српског Милоша Обреновића I. поклонио је на зидање гимназијалне зграде у Новоме Саду *сто хиљада* форината а. вр., уз изјаву да се започето купљење прилога на поменуту цељ не напусти. Огромним приносом овим, ступио је барон Милош Бајић у прве редове славних добротвора нам народних, те ће му име златним словима записано бити на страницама просветне повести овамошњег народа српског. Бележећи ово дивно и родољубиво пожртвовање, кличемо дароватељу и добротвору барону Милошу Бајићу: Живео дуго и много на дику и понос народа српскога!

Испити за учитељско оспособлење у Сомбору. Ове школске године у сомборској учитељској школи држаће се у оба одељења мушком и женском писмени испити за учитељско оспособлење 27., 28., 29. и 30. маја. — Устмени испити учитељских кандидата држаће се у истој школи од 16—24. јунија, и то по реду један дан у мушкој, а други у женској учитељској школи. — Проглашење учитељске способности и раздавање диплома о учитељском оспособљењу биће 30. јунија. Тога дана ће се и завршити школска година.

Девојачке школе у Аустрији. У Аустрији раде сада на томе, да установе такове девојачке школе, које би по наставном градиву које се у њима предаје, стајале између садашњих грађанских школа и женских гимназија. Особита ће се пажња обраћати у овим школама на цељи практичнога живота и на педагошко-васпитна знања.

Број школа у европским државама. У Норвешкој долази једна школа на 270 становника; у Швајцарској на 366; у Шведској на 443; у Француској на 473; у Италији на 546; у Шпанији на 560; у Данији на 727; у Немачком царству на 826; у Португалији на 848; у Холандији на 1015; у Белгији на 1070; у Великој Британији на 1203; у Грчкој на 1245; у Аустро-Угарској на 1350; у Румунији на 1754; у Бугарској на 1784; у Русији на 2196; Србији на 3115.

Збор српских учитеља у Барањи. Иницијативом г. г. Д. Радојчића учитеља сечујскога и П. Ћосића учитеља сулошког, одржана је 16. априла т. г. у Мохачу конференција ради установлења учитељских зборова у Барањи. На овој конференцији председавао је в. пречасни протојереј Гаврило Бољарић зам. референта, а присуствовали су осим горепоменуте г. г. учитеља и следећи: Ђ. Јанковић мохачки, С. Ластић жумберачки, П. Срећковић батосечки, Д. Верчевић кишфалубски, Ј. Симић литобски и Н. Пешић ланчушки. На конференцији овој закључено је, да се оснује учитељски збор мохачког среза и да се први одржи у Мохачу у половини месеца септембра т. г. Похвално је, што су општине, Батосечка, Кишфалубска, Литобска и Ланчушска, дале путни трошак својим учитељима, за путовање на ову конференцију.

РАЗНО.

Натписи на здању сриске вероисповедне школе у Митровици. Натпис из парка са позлаћенима словима прикованима на зиду: *„Сриска народна основна школа сграђена 1869.“* А испод овога на сивој, узиданој каменој плочи над уласком у школу са позлаћенима словима урезан је натпис:

„Ступајте смело, Српчади мила
У овај свети просветни дом,
Стичите знања, знање је сила —
Учите себи и роду свом!“

С јужне стране на улици, над вратима на узиданој сличној плочи, урезан је овај натпис:

„Српска школо мајко мила!
Раширидер' своја крила,

Па ми прими Српче мало,
Да би с тобом ојачало;
Оно с тобом, а са њиме:
Језик, вера, српско име!“

Школски музеј у Београду. На дан стогодишњице пок. Јована Гавриловића, добротвора српских учитеља, засновали су учитељи српски школски музеј у Београду. Школски музеј ће прибирати и чувати ове збирке: 1. Наставна средства (поглавито за основне школе), која данас постоје код нас и у школама других, напреднијих народа. Исто тако ће школски музеј прибирати и чувати стара наставна средства, која су пређе постојала и била употребљавана. 2. Наставна средства која су наши учитељи израдили или прибрали, као и она, која су учитељи пређе израђивали и употребљавали. 3. Слике, нацрте, планове и моделе школских зграда, шк. дворишта и шк. вртова, како данашњих (најбољих, средњих и најлошијих) код нас и др. народа, тако и оних који су пређе постојали. 4. Нацрте и моделе свега што долази у намештај школски, како оног што данас постоји, тако и оног што је пређе постојало. 5. Све ђачке потребе (за писање, цртање и т. д.) до најмање ситнице и од сваке врсте, како садање, тако и пређашње. 6. Ђачке радове из писања, цртања, женских и мушких ручних радова. Од ових прибираће школски музеј нарочито радове такве, који показују какав ванредан успех; али ће се у исту збирку прибирати и радови осредњи, па и лоши, нарочито ако би се на њима показивала каква ретка особина или појава код кога ђака. 7. Дечје играчке и разна средства за извођење дечјих игара и гимнастичких вежбања. Од овог ће се прибирати како ствари које се купују, тако и оне које деца сама израђују. 8. Уџбенике за ђаке основне школе садање и старе, пређашње; књиге које су лектира за ђаке и младеж у опште, и педагошка дела, као и др. књиге, које су потребне учитељима. По могућности прикупиће се и уџбеници осн. школа свих других народа. 9. Записе који имају вредности за познавање историјског развитка наших школа, који се налазе у старим школским протоколима у школским архивима или на др. местима. 10. Описе или слике и цртеже, који престављају разне садање и пређашње какве школске обичаје. — Школски музеј ће обухватати не само школство у краљевини Србији, него и по свима земљама где живи наш народ. Зато молимо сваког пријатеља ове установе из Србије, Црне Горе, Босне, Херцеговине, Далмације, Хрватске, Истре, Славоније, Срема, Бачке, Баната, Старе Србије, Маћедоније и у опште ма где он био, живео у којој нашој покрајини или био усамљен и туђем свету, молимо га да ову установу школску потпомогне чиме може и како може. — Писма и аманети за школ. музеј шаљу се преко Главног Одбора Учитељског Удружења. Учитељско Удружење има бесплатну поштарину у Србији, те је тиме олакшана преписка и шиљање ствари. Све, што се за школ. музеј шаље ваља адресовати: Главном Одбору Учитељског Удружења за школски музеј Београд. Потписани ће давати даља објашњења о школ. музеју сваком, ко их буде потражио. У Београду, 1. јануара 1897. г. Управник школ. музеја: *Д. Ј. Путниковић*, учитељ. Помоћници: *Савка Радичевићева*, учитељица, *Срећко Стевановић*, учитељ.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у *Стоцу* у Херцеговини за тамошњу прав. српску школу. Плата 600 фор.; да коровођство 200 фор. и слободан стан с огревом.

— Тражи се учитељ у *Добоју* (Босна). Плата је 600 фор. слободан стан и огрев.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

Песмарица за православне вероисповедне српске народне школе према наставној основи изданој од в. сл. Школског Савета израдио Александар Јорговић учитељ у срп. вишој девојачкој школи новосадској. Издање српске манастирске штампарије у Ср. Карловци. 1897. Цена 30 нов. — Препоручујемо ову књижицу пажњи учитеља и учитељица.

Шематизам православне епархије бококоторске, дубровачке и спичанске за годину 1897. Издање и наклада православне конзисторије.

Летопис Матице Српске уређује Милан Савић. Књига 189. 1897. свеска прва.

Летопис Матице Српске уређује Милан Савић. Књига 190. 1897. свеска друга. — Цена је свакој свесци 70 новчића.

Зорица књига за децу; удесели Путниковић и Јовић учитељи. Цена 1 динар. — Препоручује се пажњи учитеља и родитеља.

Познавање и нега цвећа од Дра Ђорђа Радића. Цена је 5 динара или круна. Поручбине с новцима треба послати потписаном писцу Дру Ђорђу Радићу, Краљево.

ЈАВНА ЗАХВАЛА.

Славној срп. црквеној општини у Сентомашу.

Управа манастира Житомислића примила је „Школски Лист“ као дар за ову српску школу, и изриче овим велику захвалност на племенитом и родољубивом дару. Дај Боже, хиљадиле се такове општине и родољубиве душе, које се сећају српских школа. Бог нека их поживи на дику и понос целог Српства и милог православља. Живила српска црквена општина сентомашка!

Управа манастира Житомислића (Херцеговина), 15. априла 1897. год.

Архимандрит **Симеон Тодоровић.**

☞ Поштовану г. г. сараднике наше молимо да се мало стрпе, сви ће радови кад буду могли изаћи у листу. — Г. г. претплатнике и сл. црквене општине, које нам до сада претплату за прошле и ову годину не послаше озбиљно опомињемо, да то што скорије учинити не пропусте.

Уредништво и администрација „Школског Листа“.

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

Школски Лист.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Предплата је на целу годину 1 ф. 50 новчића, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор.

Бр. 6. и 7. У Сомбору за Јуни и Јули 1897. Год. XXIX.

ИСПИТИ
У СРБСКИМ УЧИТЕЉСКИМ ШКОЛАМА СОМБОРСКИМ
на свршетку 1896/7. школске године.

Као што је поштованим читаоцима Школскога Листа познато у мушкој и женској учитељској школи сомборској отворен био 1. Септембера 1896. четврти разред, и тако ове 1896/7. школске године ова најстарија учитељска школа у Угарској и у србском народу проширена је са четвртим разредом.

Мушка учитељска школа смештена је још у Септембру 1895. у ново великољепно здање, које је Његова Светост Патријарх Србски Георгије Бранковић „народу србском“ поклонио, и у коме се налазе у горњем спрату четири школске дворане, професорска зборница и кабинет за географску збирку, а у дољњем спрату налази се физикални кабинет са хемичком лабараторијом, дворана за физикално експериментирање; дворана званична и писарница управитељева. Овде су такође смештене писмохранилница и књижница завода и служитељев стан.

Женска учитељска школа остала је за сада у просторијама старе учитељске школе и односно први разред њен је у великој кући сомборске српске црквене општине сомборске.

У обе учитељске школе делало је ове године 10 професора једна учитељица рада и кућарства, један стручни учитељ хармонијског појања и свирке, и три предавача од којих је један за краснопис и цртање, други за пољопривреду вртарство челарство и свиларство, а трећи за гимнастику. У мушкој учитељској школи уписано је било у почетку 1896/7. школске године и то у првом разреду 24; у другом 17; у трећем 13; а у четвртом 18; свега 72 приправника; Од ових је један приправник четвртог разреда одмах у почетку школске године на позив општине српске у Мађарском Чанаду отишао у то место за привременог учитеља, а један при-

правник првог разреда, купајући се у Француовом каналу на опасном месту, 5. Јунија 1897. утопио се.

Остало је на свршетку ове школске године у сва 4 разреда 70 мушких приправника.

У женској учитељској школи уписано је било у почетку 1896/7. школске године, и то: у првом разреду 38; у другом 29; у трећећем 33; у четвртом 36; и тако свега 136 ученица. Од ових су две ученице првога разреда у течају школске године из завода својевољно и са дозволом својих родитеља иступиле; једна ученица трећега разреда оставила је школу 31. Маја и тако је остало на свршетку ове школске године у женској учитељској школи 133 приправнице.

Мушки су приправници сви Срби православне вере и рођени су у земљама круне Угарске.

Међу уписаним приправницама 134 су Српкиње православне вере; једна приправница трећега разреда је мађарица римске вере, а једна уписана приправница првога разреда, која је школу у Октобру оставила, немица римске вере.

Све приправнице владале су се примерно и похвално, школу су изузимајући случајеве болести, полазиле тачно и са неуморном ревношћу и оданошћу училе су све прописане науке.

Мушки приправници понајвише су се добро владали; али је међу њима ипак било неколико, који су особито у почетку школске године у школи и ван школе неуредно се владали; због чега су они опоменама, затвором и укором кажњени били. Од ових су се неки са свим поправили, а појединци, који своје мане нису могли сасвим оставити, добили су с тога из владања оцену „не свагда уредно.“

Разредни испит у четвртом разреду мушке учитељске школе држан је 25. маја, а у четвртом разреду женске учитељске школе 26. маја пре и после подне. Положили су га 17 приправника и 36 приправница, који су сви припуштени ка испитима за учитељско оспособлење, али је једна приправница четвртога разреда због болести сама од полагања испита за оспособлење одустала и са сведочанством о свршеном четвртом разреду, зарад опоравлења здравља свога дому родитељском повратила се.

Писмени испити за учитељско оспособлење у обе учитељске школе, из српског и немачког језика из математике и природних наука, по темама достављеним од високог председништва Школскога

Савета држани су под надзором професорским, а из мађарског језика по задаћама, које је кр. школско надзорништво жупаније Бачке споразумио се дотичним стручним професорима означило, и под непосредним надзором помоћника кр. школског надзорника, и дотичних професора, — обављени су 27. 28. 29. 30. и 31. Јунија. — Задаће су понајвише добро и довољно израђене; само су неколико мушких кандидата немачке задаће погрешно израдили; чему се није чудити, јер се у грађанским и у средњим школама — из којих приправници овамо долазе, — немачки језик врло површно предаје, а у учитељским школама само се мало времена на предавање овог предмета одредити могло. Кандидати и кандидаткиње по свршетку писмених испита од 3—14. Јунија спремали су се за строге устмене испите, при којима је, по смислу високе президијалне наредбе Његове Светости Патријарха и председника Школског Савета за председника испитног поверенства именован високоблагородни господин Др. Ника Максимовић подпредседник и члан српско-народног црквено-Школског Савета, а за духовног члана овога поверенства именован је најпречастнији господин Љубомир Купусаревић окружни протопресвитер сомборски.

У недељу 15. Јунија на Видов дан о свечаној служби божијој у парохијалним црквама сомборским по трећи пут ове школске године приступили су сви питомци и питомице овога завода, као и сви кандидати и кандидаткиње к светоме причешћу.

Закључни испити у три нижа разреда обе учитељске школе држани су сваки дан између 4. и 14. Јунија под председавањем од професорског збора одређених повереника.

Устмени испити за учитељско оспособљење мушких кандидата држани су 16. 18. и 20. Јунија пре и после подне као и 22. и 23. јунија пре подне.

Устмени испити кандидаткиња држани су 17. 19. 21. и 23. јунија пре и после подне.

Свечани испит из хармонијског појања, певања и свирке држан је, у присутству најодабраније публике у недељу 22. јунија после подне. Истога и следећих дана била је у једној дворани женске учитељске школе изложба ручног рада наших приправница, коју је укусно приредила госпођа Зорка Лудајићка рођена Гаванска учитељица женског ручног рада, и коју су велеуважене чланице задруге српкиња сомборкиња и многе друге госпође прегледале, и о раду ученица ове школе похвално се изјавиле.

По свршетку испита професорски збор под председавањем испитног поверенства установио је оцене и извршио оспособљење испитних кандидата и кандидаткиња, а управа је подписане дипломе оспособљених за учитељство кандидата и кандидаткиња, званично доставила славном кр. школском надзорништву жупаније Бачко-бодрошке, које је и при усменим испитима из мађарског језика лично присуствовало и своје белешке обашка водило. — Ово је учињено у смислу земаљског школског закона од 1879. и сходно штатуту за испите о учитељском оспособљењу одобреном од Всл. Школског Савета.

На празник св. апостола Петра и Павла после свечане службе божије у свето ђурђевском храму држано је благодарење, а сљедећега дана 30. јунија прочитане су разреднице и објављено је оспособљење испитаних кандидата у 7 часова у мушкој а у 9 часова у женској учитељској школи и тиме је школска 1896/7. године у обе учитељске школе закључена.

По успеху у наукама на свршетку 1896/7. школске године оцењени су мушки приправници овако:

Од 23 приправника првога разреда показали су врло добар успех петорица и то: Константин Замуровић из Тиса Хиђоша, Лазар Терзин из Мартоноша, Светозар Радашин из Ловре, Стеван Кристић из Лаћарка, и Стеван Савин Лесковац из Старога Сивца; добар успех показали су осморица; подпуно довољан успех показао је један; недовољан успех из једнога или из два предмета показали су седморица, и ови могу у почетку 1897/8. школске године недовољне оцене поправити. Сасвим слаб успех показали су у првом разреду два ученика, који ће морати разред тај понављати.

Од 17 приправника другога разреда, показали су врло добар успех двојица и то: Јован Удицки из В. Кикинде и Радивој Петровић из Парага; добар успех показали су петорица, а довољан четворица; шесторица имају из једног или из два предмета недовољне оцене после два месеца поправити, и онда ће моћи у виши разред прећи.

Од 13 приправника трећега разреда показао је отличан успех Душан Живић из Српског Арадца; врло добар успех показали су; Григорије Мирковић из Пивница, Добривој Дрндарски из Идвора Петар Лекић из Баваништа и Петар Огњанов из Суботице. Са добрим успехом свршили су овај разред петорица, а са довољним тројица.

Строге испите за учитељско оспособлење полагали су 17 кандидата, од којих су шестнајест учитељско оспособлење добили. Од ових при испиту за оспособлење засведочили су отличан успех Сава Николић из Српске Неузине и Милан Моцић из Српскога Крстура. Са врло добрим успехом положили су испите за учитељско оспособлење: Спасоје Томић из Ст. Кера, Христифор Свирчевић из Суботице, Радивој Коларић из Шандора, Лазар Кекић из Опатовца, Сава Канурић из Жарковаца код Сомбора, и Петар Томић из Сомбора. Са добрим успехом положили су ове испите: Душан Каленић из Чуруга, Петар Милетић из Сирига, Мирослав Атанацковић из Сомбора, Ђорђе Врбашки из Старога Бечеја, Светислав Радојчић из Перлеза, Светислав Јовановић из Великог Средишта, и напослетку са довољним успехом положили су ове испите Михаил Предић из Немета, Миливој Загорица из Петрова Села, и Војин Жупански из Меленаца. Боривој Живковић упућен је да после тромесечне спреме поново полаже испит из црквеног појања.

У женској учитељској школи, од 36 приправница првога разреда показале су отличан успех осам приправница и то ове: Христина Ђорђевићева из српског великог Сентмиклуша; Милица Пандуровићева из Ирига, Даринка Радојчићева из Кузмина, Христина Рајкова из В. Кикинде, Милица Бартулова из Вел. Кикинде, Милена Ајвазова из В. Кикинде; Вукосава Константиновићева из Црвене Цркве, Јулијана Ћурчићева из Новога Сада. — Дванајест приправница свршише први разред с врло добрим, тринајест са добрим, а три са довољним успехом. Ни једна ученица овога разреда није показала ни из којега предмета недовољан успех.

Између 29 приправница другога разреда показале су отличан успех Анђелија Лукићева из Панчева и Зорка Јовановићева из Вршца; са врло добрим успехом свршиле су други разред Софија Савићева из Новог Сада, Софија Мрђанова из Сомбора, Вукосава Гајићева из Сомбора, и Јелена Милутиновићева из Черевића. — Са добрим успехом свршише други разред девет, а с довољним успехом шест приправница. Шест приправница због недовољног успеха из једнога или из два предмета имају после два месеца испит понављати, а једна мора безусловно понављати други разред. Напослетку једна иначе отлична приправница која је неиспитана остала, има ће накнадно пред почетак идуће школске године разредни испит понављати.

Између 33 приправнице трећега разреда, показале су отличан

успех ове три: Даша Круљева из Мостара питомица српске црквене општине мостарске; Љубица Јовановићева из Митровице, питомица имовне општине б. петроварадинске пуковније и Анастасија Грађанска из Српског Милетића. — Врло добар успех показале су Александра и Јулија Петровићеве из В. Кикинде, Анђелија Иванишевићева из Крчедина питомица имовне општине б. петроварадинске пуковније, Ружица Деметровићева из Сарајева питомица православне српске црквене општине сарајевске, Видосава Јојићева из Тиса Сенмиклуша; Јулијана Миланковићева из Сомбора, Лепосава Благојевићева из Сомбора, Марија Ковачевићева из Сомбора, Марија Милутиновићева из Черевића, Милена Мишићева из Дивоша, Милена Павловићева из Ср. Карловаца, Смиљана Добродолска из Черевића, Милица Иваниćева из Нерадина и Софија Радићева из Сомбора. — Са добрим успехом свршиле су трећи разред десет, а с довољним шест приправница.

За учитељице у српским народним школама проглашене су све кандидаткиње, које су писмене и устмене испите за учитељско оспособлење положиле. Такових је било 35.

Од ових положиле су испите за оспособлење са отличним успехом: Софија Бошковићева из Попинаца, Јустина Дурса из Вршца, Марија Старчевићева из Руме, и Зорица Драгојева из Црепаје. Са врло добрим успехом положиле су испите за оспособлење: Олга Дурса, Драгиња Станивуковићева и Катарина Јовановићева све три из Вршца; Катарина Ђуришева из Сурчина, Катарина Шилићева и Марија Јовановићева из Новога Сада, Анђелија Бугарска из Каменице, Ана Лигезанова из Новога Села код Панчева, Катарина Ђорђевићева из Вршца, Вукосава Николићева из Бачкога Брестовца, Даринка Стојановићева из Вршца, Иванка Малешевићева из Сомбора, Ирина Петровићева из Сент-Андрије, и Злата Протићева из Товаришева. — Са добрим успехом положиле су испит за учитељско оспособлење Видосава Ђурчићева и Вјера Јагеровићева из Сомбора, Олга Думићева из Меленаца, Софија Шамбекова из Панчева, Вукосава Милетићева из Земуна, Ева Павковићева из Новога Сада, Зорка Кроницева из Сомбора, Јулијана Маријева из Стапара, Милица Момировићева, и Софија Павковићева из Сомбора. С довољним успехом положиле су овај испит: Вјера Милашиновићева, Јелена Ђулинчева, Катарина Бранкова, Софија Станковићева и Љубица Ползовићева свих пет из Сомбора, а такође Јелена и Зорка Николићеве из Суботице.

По овоме дакле 4 кандидаткиње положиле су испите за

оспособлење с отличним, 14 с врло добрим, 10 кандидаткиња с добрим и 7 с довољним успехом.

Благородни господин кр. школски надзорник жупаније Бачко-Бодрошке изволио је подписати и уз допис свој од 11. јулија по новом бр. 30. управи вратитити дипломе за оспособлење 14 мушких кандидата и 17. женских кандидаткиња, а за три мушка кандидата и за 18 женских кандидаткиња вратио је њиме неподписане дипломе са изјавом, да ови после тромесечне припреме из мађарског језика могу поново полагати пред државним надзорништвом испит из мађарског језика, па ако том приликом покажу подпуно знање мађарског језика, онда ће и њихове дипломе подписати.

На основу тога издате су дипломе о учитељском оспособлењу овим испитаним учитељима: Мирославу Атанацковићу, Душану Каленићу, Сави Канурићу, Радивоју Коларићу, Петру Милетићу, Милану Моцићу, Сави Николићу, Михаилу Предићу, Светиславу Радојчићу. Христифору Свирчевићу, Петру Томићу, Спасоју Томићу, Ђорђу Врбашком, и Миливоју Загорици. Такође је подписана од државног надзорништва, и диплома Боривоја Живковића, која ће се истоме тек онда издати, кад из црквеног појања бар довољан успех покаже.

Дипломе за учитељичко оспособлење са подписом кр. школског надзорника издате су овим оспособљеним учитељицама: Софији Бошковићевој, Зорки Драгојевој, Олги Думићевој, Јустини Дурсиној Олги Дурсиној, Катарини Јовановићевој, Катарини Шилићевој, Катарини Ђуришевој, Катарини Ђорђевићевој, Марији Јовановићевој, Иванки Малешевићевој, Јулијани Маријевој, Вукосави Николићевој, Еви Павковићевој, Ирини Петровићевој, Драгињи Станивуковићевој, и Марији Старчевићевој.

Све остале оспособљене овом приликом учитељице, и три учитеља добиле су од управе сведочанство о оспособлењу за учитељство у српским народним школама, које важи само изван уже Угарске, и са којим сведочанствима они могу у Славонији, Хрватској, у Босни и Херцеговини и у другим српским покрајинама на балканском полуострву звање учитељско одправљати, а ако желе таково у ужој Угарској добити; то се морају предходно новом испиту *из мађарског језика* на овом заводу и у присутству кр. школског надзорника са успехом подвргнути, после чега ће им се диплома за оспособлење на српском и мађарском језику са печатом и

подписом кр. школског надзорника издати. Међутим се ове дипломе у писмохрани српских учитељских школа сомборских чувају.

В.

О РАЗНИМ ДЕЧЈИМ КАРАКТЕРИМА.

(По Сигисмунду Штерну.)

(Наставак.)

У главном има четири основна карактера. 1. *Слаб карактер*, који се без отпора предаје влади променљивих спољашњих утисака. 2. Тако исто *слаб карактер*, који се од првог разликује тим, што се утисцима из спољашњег света подаје с неком вољом и те утиске у себи задржава. То је карактер дубоког осећања. 3. *Површан карактер*, којега нешто изнутра гони да ради и ствара, само тај рад не покреће воља, него њим управља нешто с поља, те је тога ради изложен промени и несталности. 4. *Челик-карактер*, који ствара и ради из побуде свесне воље, на коју немају маха спољашњи утисци, те што једном смисли и започне, у том до краја истраје.

Од велике је користи за васпитање, да се особине ових главних карактера са разних страна промотре.

Слабост карактера, која се састоји у том, што душа прима у себе све, приступачна је сваком утиску, за сваком се струјом поводи, изложена је свакој промени, више пута нам изгледа као доброта срца и простодушност, а у истини је проста лакомисленост. Душевни слабић има за свашта смисла, узима учешће у свачем, наклоности и осећаје своје поклања сваком. Но његовим умом управљају чула, случај, а осећање му стоји под утецајем једнога тренутка. Слабост карактера као урођена особина већ код малог детета јавља се као тобожња доброта, јер су обично така деца спрећу сваког љубазна и пријатна, но осмејак и ведрина лица њихова је само одзрак туђег осмејка, ухо им дражи сваки пријатан глас, лете у загрљај свачијим раширеним рукама. Али око и осећање њихово не уставља се дуго на једном предмету или чељадету за то и не може да их сасвим обујми ватра каквог осећаја, која му управо даје вредност и постојанство. Тако мушкарчић или девојчица, код којих је слабост карактера већ у развитку, лако деле осећаје и расположење своје околине. Са радосним се радују а са тужним и несрећнима туже и плачу, њихове се очи лако заводне са суза брата или сестре. Боли их ако увреде оца или матер. Но сва ова чувства, не имајући дубљега корена у души, брзо свену као што

су лако и поникли, и у трену ока смењују се супротним осећајима. Тако исто лако је довести у јарост, пробудити у њима мржњу, завист, мрзовољу, ћудљивост и охолост. Ма каквим поводом готови су на свако неразумно уживање, ништа им није лакше него одумити што су мало час из најлепших побуда наумили. Слаб карактер заноси се врлинама других људи, али му недостаје снаге да по примеру својих обожаваоца ради. Човек а тако исто и женска слабога карактера има много назови пријатеља и пријатељица а ни једног правог пријатеља; са многима симпатишу, а никог не удостојавају верном и оданом љубављу. Непостојанство у осећајима и тежњама је битно обележје слабости душевне. Бѣло душе слабих људи бије живо, али неправилно.

Тога ради се површни посматрач може лако завести, те слабост карактера оценити као окретност и свежину духа. Сила спољашњега утиска, којој се душевна слаботиња без отпора подаје, кадра је зар једном изненада захукати све точкове осећања и мишљења чак и воље. У тренуцима таког узбуђења напрегне се дух и срце до необичне границе те слабост изгледа као топлина осећаја, хитрина мишлења, гвоздена воља. Но на мах настаје постаје потпуна млитавост и лабавост, чим са спољашњим утиском нестане унутрашњег узбуђаја. Видимо ли човека часом озбиљна а часом шаљива, час тужна а час весела, час разговорна а час мучаљива, нама се то лако падање из осећаја у осећај, из представе у представу чини као живост духа. Но бистро око види у том колебљивост и несталност срца, а никако слободну и свесну радњу душе.

Шта више слабост карактера мење на се руво јачине. Тако нпр. покорност, трпељивост и преданост у слабога карактера веома одудара од ових врлина у чврстих карактера. Покорност или попуштање туђој вољи у слабога карактера је више плод страха, кукавичлука и немоћи душевне а није као у јакога од своје воље и свесно и није му корен у савлађивању самога себе, које је највећи степен снаге душевне. Исто тако човек слабог карактера не отрпи ни неправду што му се хоће и из одрицања самога себе, као на прилику што чини племенита и чврста карактера жена ради кућевнога мира, него је трпеж духом слаба човека знак успаване отпорне снаге, а и привидна преданост божанској судбини не потиче из побожности, која слама и највећи бол.

Сем тога су и ово симптоми, који одају слабост карактера. Расположење у душевне слаботиње стоји у потпуној зависности од

телеснога здравља његова. У колико тело има више моћи на душевни расположај, у толико ће слаб карактер већма осетљивији бити на сваки бол или на сваку промену спољашњих утецаја. У опште ћудљивост детињу, неосновано, често мењање расположења, које се, ако за рана не сузбије, веома лако изврге у самовољност, пркос и у тиранску злоупотребу туђе доброте, ваља сматрати за поуздан знак карактерне слабости, а никако за чврстоћу воље и карактера. Самовоља је свакад чедо ћудљивости, несвесног расположаја душевног, којем слаба воља не може да одолева, а пркос је у ствари само одушка унутрашњег незадовољства самим собом. Сламати пркос, само не силом него доследним презирањем, значи јачати вољу детињу, јер се тим оно приморава, да обуздава себе и угушује своју ћуд. И прекомерна осетљивост је знак слабог карактера коју не треба побркати са племенитим частољубљем т. ј. тежњом за туђим поштовањем, него она потиче отуд, што не можемо да отрпимо туђу покуду. На послетку и наклоност к лажљивости треба сматрати за доказ слабости, јер је главан извор лажи страх и бојазан.

(Свршиће се.)

Сомбор. **Милутин Гавриловић**, свештеник.

ПОЗИВ НА НАРОД СРПСКИ.

Епархијски Школски Одбор Пакрачки издао је позив ради скупљања прилога на оснивање и издржавање интерната у српској мушкој учитељској школи пакрачкој, који ми топло српском народу препоручујемо. Тај родољубивим жаром сачињени позив гласи овако:

ЧЕСТИТИ РОДЕ СРПСКИ!

„Богу узајмљује, ко сиромаху даје.“
Премудри.

Била је пријека православне цркве и српскога народа нашега у Хрватској и Славонији потреба, да се овде у Пакрацу поново отвори мушка учитељска школа наша.

Тој потреби удовољено је јесени 1894. године, и данас у три разреда своја броји учитељска школа овдешња до 60 ученика, по 20 од прилике у свакоме разреду. Ти ће ученици, ако да Бог, већ до године да отпочну као свршени приправници разилазити се по Хрватској и Славонији, и попуњавати наша по закону мјеста

учитељска, међу којима има празних, има попуњених учитељима римокатолицима, има попуњених неоспособљенима нашима учитељима, а има опет попуњених и учитељицама мјесто учитељима, а то све за то, што није могло другачије да буде. Није било довољно оспособљених наших учитеља, па је онда било боље и овако, него ли никако; боље него школа празна, затворена са свим.

Како су прилике данас за школу у опште благопријатне, можемо се доста поуздано надати, да ће и наша обновљена учитељска школа овдешња, живити одсада љепшим, пунијим, самосвојнијим животом.

Ту наду даје нама и досадањи учитељске школе овдешње живот и рад, који је без сумње много допринио томе, да се умножио број ученика њених овако као што се умножио за ове прве три године од како се поново отворила.

Но да се та нада наша успуни што пре и потпуније, треба да ју потпомогне љубав наша, али не „језиком и ријечима“ него „дјелом и истином“ као што вели св. Апостол Јован.

Клирикални Карловачки фонд наш, подмирује све потребе учитељске школе овдешње — осим стана — и даје 1200 ф. годишње припомоћи нриправницима њенима.

Толико даје годишње припомоћи приправницима и добровољнима прилозима честитих отаца наших основани препарандски фонд пакрачки, који по врх тога даје годишње 300 фор. а и више, на оправке богословска здања у коме је учитељска школа, и на разни намјештај њен.

Није томе давно, како се пружила прилика препарандском фонду нашем, да купи овде у мјесту згодну, пространу двокатницу — досада болницу земаљску — са лијепим и пространијем унаоколо вртом, и тако је сада учитељска школа овдешња дошла до своје властите куће, које досада није имала. А како је иста двокатница пространа, у четверокуту, кога су двије стране дуге по 34 метра а друге двије по 37.5 метра, то је епархијски школски одбор овај тога мишљења, да би најбоље одговарало потребама овдешњима, да се иста двокатница удеси за интернат — завод, у коме би се учитељски приправници обучавали, а уједно имали у њему и стан и храну своју. Тиме би се помогло приправницима и материјално и морално.

Материјално, јер би у заводу имали приправници добар, чист, и уредан стан; добру, чисту и уредну храну, што сада ријетко који од њих да има, јер су скоро сви с реда сиротиња, који живи по-

највише од оно мало припомоћи што ју добивају из споменута два фонда, или са друге које стране у новцу, или у рани коју добивају њеки од приправника овде у мјесту по кућама са душама божјима, при чему ипак једно с другим пролазе као она сирота дјевојка, за коју вели народна пјесма наша:

„када руча онда невечера,
„кад састави ручак и вечеру,
„онда јој је рува недостало.“

А покрај материјалне имали би приправници од интерната помоћи и моралне, кад се узме, колика су данас на свијету искушења, и од чега све нема да брани младеж данашња срце своје и душу млађану, особито без добра, непосредна, непрекидна надзора у туђини, а к томе сиротиња, које се зло лијепи као знанца свога и друга радо и често.

Та су искушења кудикамо већа онде, гдје нема довољно за ученике подесних станова, као што је то случај и овде у мјесту. И зато је интернат за учитељске приправнике овдешње од пријеке потребе. Али откуда интернат основати и издржавати га?

Препарандски фонд овдашњи у куповање и поправке горње двокатнице и учитељски намјештај њен, утрошиће од своје главнице од прилике онај дио, који је доносио досада интерес што су га примали до данас приправници као припомоћ.

А и даље крњити главницу тога фонда, или само спријечавати и одсадашње напредовање његово, неби било савјетно. А клирикални фонд све ако и повећа садашњу припомоћ своју, то ипак неће моћи сам да подмири све трошкове интерната, који се мора основати према досадашњем рачуну за 80. приправника.

Њешто ће моћи и морати принијети и сами приправници, као што раде то њеки и сада, но при свему томе још ће доста недостајати до онога износа, који ће требати за толики број учитељских приправника, па откуда недостатак тај да се намакне? Епархијски Школски одбор овај тога је мишљења, да се недостатак тај може да намакне добровољнима прилозима имућнијих црквених општина и појединих чланова православнога српскога народа нашега из Архидијецезе Доњокарловачке и Епархија Горњо-Карловачке и Пакрачке, јер те три Епархије наше имају, може се рећи, подједнаку корист од учитељске школе овдешње, а доследно томе биле би им подједнаке и дужности према тој заједничкој школи њиховој.

Ту заједницу њихову у учитељској школи овдешњој свједочи

и размјер ученика тих трију Епархија наших у истој школи, а тај размјер стоји за сада овако.

У учитељској школи овдешњој има за сада:

Епархија Пакрачка . . . 7 ученика,

Архидијецеза Карловачка . 9 „ а

Епархија Гор. Карловачка . 33 „

Остали су ученици из других крајева наших.

А и ван границâ Хрватске и Славоније могуће да се нађе по која црквена општина, и по која душа хришћанска, вољна приложити на ту човјекољубиву и по цркву и народ наш овде у Хрватској и Славонији од особите важности цијел, која се неби дала тако лако постићи без подесна интерната, у коме би приправници били поштеђени од разних невоља и трзавица, које недјелују добро ни на душу, ни на тијело њихово. С тога је епархијски школски одбор овај слободан по закључку донешеноме у данашњој сједници својој обратити се путем овим и начином на све православне српске црквене општине, православне српске манастире. новчане заводе и на појединa имућнија лица Епархије своје, Архидијецезе Доњо Карловачке и Епархије Горњо-Карловачке с најучтивијом молбом, да својима добровољнима годишњима прилозима, или једанпут за свагда, потпомогну оснивање и издржавање интерната уз овдешњу учитељску школу нашу, и тиме учине онима који требају, дјело милости тјелесне а себи душевне, и уједно допринесу свој дио да нам овде у Хрватској и Славонији и цркве наше боље пропоју, и школе наше боље унапредак пођу, а епархијски школски одбор овај стараће се живо, да се примљени дарови на добро употребе и да донесу плода и добра и обилна.

Ако нас при томе потпомогне и која ванграница Хрватске и Славоније црквена општина наша или појединa душа Хришћанска, тим ће више обвезати нас, а себи осветлати образ српски.

Имена приложника, осим што ће бити написана на Небеси, уписаће се и у посебну књигу и читати свагда приликом Славе заводске, у знак благодарности, а уједно ће се и јавности редовно предавати.

Из сједнице епарх. школ. одбора у Пакрацу 17. (29.) Априла 1897.

Мирон Николић, Епископ Пакрачки.

СРПСКА МУШКА УЧИТЕЉСКА ШКОЛА У ПАКРАЦУ.

1896/7. школске године.

Навршила се ево и трећа година, како је Високи СЦНШколски Савет отворио мушку учитељску школу у Пакрацу и како је тиме Горња Славонија у својој средини стекла српски средњи завод. Сваке је године до сада отворен и разред, па ће тако почетком идуће школ. године бити отворен и разред четврти. Тиме ће школа бити потпуна и већ до године у јесен почеће се први њени питомци као учитељи разилазити на све крајеве Српства, где нам свуда још увек треба много и много просветних радника.

Ове је школске године пакрачка српска учитељска школа имала само прва три разреда. Била је смештена у здању, које је власништво Богословскога фонда Епархије Пакрачке. У том су здању биле три довољно простране школске дворане, зборница, соба за збирке и учила, соба за библиотеку, соба за механичке радње и подворников стан. Намештај је сав нов и подесан, набављен из препарандијскога фонда. —

У почетку школске године деловали су на заводу ови наставници: Јован Ђурић, професор и пр. управитељ; Јован Константиновић, катихета; Никола Шумоња, професор и Јован Кнежевић, суплент. — 29. новембра (11. дец.) отргну смрт заводу управитеља Јована Ђурића, а Вис, Школ. Савет повери управу Николи Шумоњи. — Уједно постави Вис. Школ. Савет на испражњену катедру математике и физике Стевана Јовића, дотадашњега професора сомборске учитељске школе.

Школски предмети били су међу наставнике подељени овако: Ник. Шумоња предавао је педагогику, историју, географију у I. и II. разр., музику, и руководио је практични рад у вежбаоници; Јов. Константиновић науку вере, црквено-словенски језик, црквено појање, економију и српски у I. разр.; Стеван Јовић: математику, физику у II. и III. разр. природопис у II., мат. географију у III., цртање и краснопис; Јован Кнежевић српски језик у II. и III. р. немачки језик, антропологију, природопис у I. р. физику у I. р. и гимнастику. — Сваки је наставник имао по 20 часова недељно.

Приправници III. разр. хоспитовали су дозволом Високе кр. Земаљске Владе у Загребу недељно по 2 часа у овдашњој опћој пучкој школи, а у другом су семестру и практично предавали.

У почетку школске године уписало се у I. разр. 15 приправника, у II разр. 25 приправника, у III. разр. 19 приправника.

Почетком II. семестра ступио је дозволом Вис. Школ. Савета у I. разред још један приправник, који је прошле године ради болести неиспитан остао, и тако је ове године у ову учитељску школу у свему уписано 60 приправника. У течају године оставили су школу из I. разреда 3 приправника, из II. разреда 1, и из III. разреда 1 приправник. Према томе било је на крају године: у I. разреду 13 приправника, у II. разреду 24 приправника, у III. разреду 18 приправника. Свега 55 приправника.

По моралном владању било је у I. разреду: 2 примерна, 10 похвалних и 1 уредан; у II. разреду 8 примерних, 9 похвалних, 5 уредних, 2 не свагда уредна; у III. разреду 8 примерних, 8 похвалних и 2 уредна.

По успеху у наукама оцењено је у I. разреду с одликом 4 приправника, с првим редом 8, а с поправком 1. — У II. разреду: с одликом 6, с првим редом 13, с поправком 3, а с другим редом 2. — У III. разреду: с одликом 3, с првим редом 13, с поправком 1.

По вери били су сви приправници православни.

По завичају било је 36 приправника из Хрватске, 11 из Славоније, 2 из Угарске, 2 из Босне, 2 из Србије, 1 из Црне Горе и 1 из Старе Србије.

Из клирикалнога фонда уживало је 15 најбољих приправника народне стипендије по 80 фор. годишње. Осим тога раздао је Епарх. Школ. Одбор из Епарх. Препарандијског фонда потпора у износу од 1200 фор. и то: једному приправнику 90 фор., петорици по 80 фор., петорици по 70 фор., тројици по 40 фор., једному по 30 фор. и тројици по 20 фор.

Осим тога уживао је један приправник од финанцијалнога ерара стипендију од 150 фор. год., а један потпору од 60 фор., од имовне опћине петроварадинске пуковније уживао је један стипендију од 100 фор., од господарственога уреда огулинскога добио је један потпору од 20 фор., један 15 фор. и двојица по 10 фор.

Женска Добротворна Задруга Српкиња Пакрачански приложила је 92 фор. 84 новч., српско певачко друштво у Пакрацу 31 фор. 40 новч., од беседе, приређене у Дарувару, унишло је: 22 фор. 6 новч. а у разним другим приликама скупило се 29 фор. 17 новч. — Тај је новац издат као потпора и то већином у оделу оним сиромашним а добрим приправницима, који ни од куд иначе нису имали потпоре.

Здравствено стање приправника било је с малим изнимкама повољно. Болесне сиромашне приправнике лечио је бесплатно кот. лечник г. П. Јовановић.

Школска библиотека има са књигама, које су ове године набављене 562 дела у 674 свеске. — Библиотеци поклонили су књига: Његова Светост Патријарх Георгије, Његово Високопреосв. Епископ Мирон, Његово Високопреосв. Митрополит Београдски Михаило, Крал. Академија у Београду, Књижаре браће Поповића, Јовановића и Јов. Радака, Српска манастирска штампарија, Уредништво „Срп. Сијона“ и „Бранкова Кола“, г. Коста Драгосавац, учитељ у Кусоњима и г. Петар Ивановић, учитељ у Чаглићу.

Учила имаде: за географију 10 комада, за метричке мере 24 ком., за цртање: 120 прегледалица и 6 модела, за музику 10 комада, за природопис 223 слике и комада, за физику 53 ком. за хемију 122 ком. за историју 2 ком., за економију 1 комад, за гимнастику 19 ком. за механичке радње 49 ком. у нумизматичкој збирци 9 комада.

Учила и књиге набављају се из своте што ју је Вис. Шк. Савет сваке године до сада у износу од 200 фор. определио.

9. (21.) 10. (22.) 11. (23.) и 12. (24) јуна држани су закључни испити у присуству Високопреосвештенога Господина Епископа Мирона.

15. (27.) јуна закључена је ова школска година Благодарењем и дељењем сведочанстава.

Идућа шк. год. почеће 30. авг. (1. септ.) и то у новој школској згради, коју је набавио Епарх. Школски Одбор из Препарандијскога фонда, и у којој ће се поред школе и интернат основати.

Ш.

О НЕДЕЉНИМ ШКОЛАМА.*)

Није нам намера говорити овде о недељним школама у нашем смислу, које служе за продужење редовне свакидање школе, већ хоћемо у кратко да упознамо поштоване читаоце са недељним школама страних народа, које имају чисто религијозни карактер и којима је цел, да проповедају реч божију, да разјашњавају учење цркве и друге установе њезине.

*

Установу недељних школа приписују неки св. Карлу боро-

*) По руском извору.

мејском († 1584 г.) Те школе још и сада постоје у Милану; установљење школа од стране св. Карла боромејског, било је чисто местног карактера и његове су школе биле више катихизаторске, у којима световњаци нису имали никаква удела.

У половини 17. столећа, многи су се хришћани у Енглеској старали, да пронађу средства ради религијозно-моралног развијања деце; али сва та подузећа била су приватна карактера. — Између 1780. и 1790. године установљене су биле недељне школе у Копенхагену; краљевска фамилија а по примеру њеном и други знатни људи у држави живо су учествовали на подизању недељних школа и врло често су и сами присуствовали на предавањима у њима.

Прави основалац недељних школâ био је *Роберт Рајкес*, рођен 1736. године, по занимању своме прост штампар у Глочестру. Он је размишљао о томе, шта би се могло учинити, да се спречи лутање по улицама хиљадама деце, и чиме би се иста могла занимати у недељне дане? Зар не би корисније било, скупити их на једно место и поучавати их ма у чему? Што смисли то и учини! У својој четврти нађе он четири добродушне жене, које погоди, да му свака за шилинг, покупи недељом што више таке полудивље деце, морални напредак којих је јако лежао на срцу Рајкесу. Он се такође, обратио с молбом за помоћ и местном пастору, који му није љубав отказао. И тако су ето установљене биле недељне школе. С почетка су у њима предузимани и духовни и световни предмети, и на брзо се показаше добри плодови труда штампарева у његовој четврти. Деца па и одрасли јатомице су ишли у његову школу, тако да се више недељом нису могли видети беспосличари где по улицама тумарају. Охрабрен успехом својега предузећа, реши се Рајкес да своју установу прошири на све стране, и у томе га такође послужи срећа. Особито су радо примили Рајкесову установу англикански епископи, — тако да се већ 7. септембра 1787. године у Лондону основало друштво под називом: *„Друштво за издржавање и расиростирање недељних школа“*. Помепуто друштво утрошило је на различне своје потребе у току од 14 година 100,000 франака! Истина, да су оваки огромни издаци у неколико оспоравали успех друштвени, али на срећу брзо се нађоше бесплатни наставници и надзорници, и недељне школе, почеше се без икаквих препрека распростирати.

У Шотландији прве недељне школе установљене су биле 1797. године, а идуће године усвојила су их и друга грофовства

великобританска, Успех недељних школа не само да је задовољавао, него је шта више превазилазио свако очекивање.

У цели да васпитаници недељних школа, снабдевени буду с довољним бројем духовних књига, установљено би године 1803. тако звано „библијско друштво“. Успеси недељних школа били су огромни, особито после установљења горепоменутог друштва у Лондону, тако, да је већ у половини овога столећа број недељних школа износио 25,000, а посетиоци њихови сачињавали су 10 део целокупног становништва Велике Британије.

Усљед тога, што су у недељним школама деловали световни људи, прегоше и пастори на живљи рад, јер увидеше велику важност недељних школа. У то доба почеше се оснивати разни комитети, друштва, књиге и брошире којима је била цел да унапређују недељне школе, шта више установише се многобројне библиотеке, које су специјално одређене биле на услугу недељних школа.

Из Енглеске пренесоше недељне школе у Сједињене Северо-Америчке државе. Прва школа ове врсте основана је у Америци 1786. године; а установио ју је методистички епископ Хасбири. У америчким недељним школама, већином раде светски људи. Установа недељних школа има врло велику важност у Америци с религијозног гледишта. Као што је познато тамо је врло лако наћи много људи, који не припадају ни једној вери, па баш те недељне школе највише доприносе, да од неверних људи постају ваљани синови вере.

Недељне школе појавиле су се много касније и у Француској; влада је тек 1815. године притекла у помоћ пастору Мартону у Бордо-у, који је молио за потпору, да се њиме у истом месту установљена недељна школа, не затвори. Тек после десет година, када се сви уверише о користи школа ове врсте, установљен би засебан комитет за ширење њихово, али је исти на брзо укинут. У осталом та околност није много утицала на ширење недељних школâ, јер се број њихов непрестано умножавао. Све ове школе стоје у рукама свештенства.

У Немачкој и Скандинавији највећу пажњу полажу на недељне школе методисте и баптисте. У Холандији и Белгији полажу врло велику важност на њих, а у француској Швајцарској такође.

У првом добу свога развитка недељне школе биле су у у првом реду установљене за сиромашну децу, али се касније тај карактер њихов све више почео губити, јер се дознало, да се у

њима предаје не само знање, него да се јако утиче и на религијозно чувствовање младежи.

*

Недељне школе само тада могу донети праве моралне користи, ако оне буду први проповедници евангелија. Потребно је дакле, да оне тамо где нема цркве замену исту. То је особито важно за Америку, али ни за нас није излишно, јер се може практиковати у онаковим местима, које су као филијале скопчане с другим местима, те се у њима не може увек да одржава богослужење.

Евангелије је сила божија, која спасава свакога онога који верује. Проповедајмо га свима и свакоме, а особито младежи и необразованима, који треба да долазе у недељне школе. У недељним школама треба у овом погледу да раде заједнички и свештеник и учитељ. У ову недељну школу треба да долазе и одрасли људи, те да слушају реч божију; тиме би се спречио ружни обичај Срба, да недељом седе поред пића и карата, а добило би се много, јер разјашњавајући народу науку св. цркве учинили би, да би ју народ могао свесно љубити и бранити; звати се хришћанином у истини, а не само по имену. — Разуме се да се овде мора систематски радити, па разгледајмо у кратко и план тога рада.

У овој врсти недељне школе на првом месту ваља да се предаје свештена историја старога и новога завета. У свези са овим могу се упознавати поједини догмати и морална садржина евангелске науке. Осим тога особито се у недељној школи има обраћати пажња на наставу у црквеном појању, јер је оно велики фактор за одржавање религијозног чувствовања код свакога, напосе пак код необразованих.

Дух наставе у недељним школама има бити дух хришћанског васпитања т. ј. у недељној школи има се изобразити савест и то начином, који би ју ка Христу привео; који би ју учинио способном, да вазда можде сазнати и познати вољу божију, те према њој и живот удешавати.

И код нас је велика потреба, да недељне школе, у правом смислу буду *недељне* школе, у којима би се ширио дух Христов. Нека се у недељној школи по преимућству обрати главна пажња на развијање душе, која је за вечност одређена; те да тако слаби изађу из те школе оснажени, да могу чврсто ићи путем добра и правде, а који им пут једино религија може показати.

Делајмо у томе правцу и духу, на славу Господа нашега Исуса Христа и на утврђењу и проширењу царства Његова на земљи!

У Сомбору 3. јула 1897. г. **Ст. С. Илкић.**

МОЈИМ ИСКРЕНИМ ПРИЈАТЕЉИМА И ПОШТОВАТЕЉИМА.

„Школски Одјек“ у 20. броју свом од 10. Јулија ове године, донео је уводни чланак под насловом: „Избор главног школског надзорника и епархијског школског референта“, написан од неког, по свој прилици некадашњег мог ученика, који се скрива под знаком — в —.

У томе чланку на месту, где се о мени говори, каже се, да ја сам признајем, да сам под теретом година и под ударцима судбине због смрти моје деце сасвим скрхан и изнемогао, а уз то још, да сам очни вид скоро сасвим изгубио и постао за сваки рад у школи неспособан, па за то писац из велике своје према мени љубави, тера ме у мир.

За умирити моје, искрене пријатеље и поштоватеље, који су се за мене забринули, и многобројне моје ученике и ученице у свима крајевима, где се српска реч говори, изјављујем овде, да се ја, Богу милом хвала, подпуно здравим и за рад у школи способним осећам, па и ако сам у 67. години живота, ипак *без наочара* и данас читам и пишем, а за десет година, од како по поверењу високославног Школског Савета одправљам и дужност заменика главног школског референта, све моје реферате и извештаје написао сам својом руком, као што сам и ових дана спремио за српски црквено-народни сабор извештаје о раду Школског Савета, и о стању српских народних школа од 1890 -- 1896. године, који извештаји до 20 рукописних табака износе, а написао сам их ја мојом старачком руком и без наочара.

Истина је, да су ми за 12 последњих година два пуноналеждна одрасла и мила сина Свеслав и Милан и моја млађа нигда непрежаљена ћерка Персида по неиспитаним божијим судбама из круга породичног у вечност пресељени, али ја сам христијанин а наука мога Спаситеља учи ме, да је све на овом свету привремено, и да је тек с оне стране гроба прави и вечити живот, где ћу се ја са мојим покојницима, кад буде божија воља, опет састати, па с тврдом вером овом и надом трпељиво сам, као негда праведни

Јов, сносио и сносим не само она искушења, која ме снађоше у породици, него и све оне погрде, са којима ме обасипају јавно и тајно моји злотвори за цело време мојега 44. годишњег рада.

У Сомбору, на дан свете великомученице Марине (Огњене Марије) 1897.

Никола Ђ. Вукићевић,
српске учитељске школе сомборске управитељ
и пристављени заменик српско народног главног школског известиоца

МИНИСТАРСКИ ИЗВЕШТАЈ О ШКОЛАМА У ГОДИНИ 1895-96.

Године 1895—96. било је 2,930.616 деце за школу способне, а прошле године 2,925.115. У школу је ишло 2,333.876 деце, а није ишло у школу 601.900 деце. Од 1891. године број деце која су ишла у школу повећао се са 300.000, број школских дворана са 1233, а број учитеља је повећан са 1.263. Поред тога је и трошак на издржавање школа од 1890 године повећан са 3,600.569 ф.

Године 1895—96. било је 16.884 народне школе, овај број је повећан са 46. Број деце која су бар 8 месеци ишла у школу био је 2,088.965. Те године имало је све школске ствари 2,176.329 деце, и овај је број према прошлој години повећан са 68,165. Број деце која су навршила 12 годину и оставила основну школу, те по томе и научила читати и писати био је у години 1895—96-ој 277.381. И овај је број повећан са 3961.

У погледу наставног језика од 16.884 школе био је у 9810 школа наставни језик искључиво мађарски. Поред мађарског још други један језик у 3277 школа. Без мађарског језика са једним наставним језиком било је у 3768 школа. Без мађарског или са мађарским још друга два језика било је у 3.797 школа. Од 7074 школе у којима није био искључиво мађарски наставни језик постигнут је успеху мађарском језику у 5032 школе, а у 2042 школе није постигнут никакав успех.

Године 1895—96 било је 26.650 учитеља. Оспособљених учитеља је било 24.536. Редовних 24.166, помоћних 2484 учитеља. Од тих је говорило мађарски 17.550, по мало мађарски је говорило 1249 учитеља, а нимало није знало мађарски 506 учитеља. Број учитеља који добро знају мађарски повећан је са 468, а број оних који или мало или баш ништа не знају мађарски умањен је са 214.

Године 1895—96 било је 246 грађанских школа, од тих је 74 државних. У грађанским школама било је 34.819 ученика са 2193

више него прошле године. Највећи контингенат ових ученика чине они из жупанија између Дунава и Тисе. — Виших девојачких школа било је 25, у којима је било 4544 ученице, са 580 ученица више него прошле године.

О забавиштима. Године 1896 било је у 1790 општина 2115 забавишта, од тих је 1078 редовних, 172 стална и 865 летњих чувалишта, у којима је радило 2222 особе са 166.259 деце. Од тих је у редовним забавиштима радило 1174 особе са 103.350 деце. Годишње издржавање забавишта стало је 977.170 фор., од којих је 170.881 фор. из државне благајне добивено. Број забавишта је за годину дана умножен са 95, а број забавиља са 103. У 1844 забавишта је наставни језик искључиво мађарски, а само 7 забавиља има, које не знају мађарски. Много неоспособљених забавиља је радило у забавиштима. Тако је у редовним забавиштима било 87 неоспособљених забавиља, а у чувалиштима 470 неоспособљених, дакле више него четвртина од укупног броја забавиља.

Године 1895—96 било је 74 учитељске школе са 5.222 ученика, са 396 више него прошле године. Учитељских оспособлења добило је 1021 ученик и 506 ученица, од тих је 97 оспособљења за грађанске школе и више народне школе. Број учитељица порастао је у години 1895—96 са 224. У опште се примећује да је број учитељица сваке године све већи. Па ипак има још доста општина без учитеља. С тога је министар просвете издао наредбу, да се од сада и свршене забавиље могу узети за учитељице основних школа, али су после двогодишње практичне радње дужне положити испит за учитељско оспособлење.

На све учитељске школе потрошено је 1,294.862 фор. Просечно је потрошено на једног ученика у државним учит. школама 400 фор., а у вероисповедним учит. школама 231 фор. На издржавање вероисповедних учитељских школа издала је држава 788.033 фор. припомоћи.

М. Б.

ИСПИТ ЗРЕЛОСТИ У ЖЕНСКОЈ УЧИТЕЉСКОЈ ШКОЛИ У ГОРЊЕМ КАРЛОВЦУ ГОДИНЕ 1897.

У српској женској учитељској школи у Карловцу било је 1896/7. школске године 53 приправнице, од којих су 39 Српкиње православне вере, а 14 Хрватице римске вере. Од ових било је у првом разреду 9 православне вере, 4 римске вере, а 1 протестантске вере, свега 14; у другом разреду било је 8 православних, 5

римкиња, свега 13 ученица; у трећем разреду било је 11 православних и 4 римкиње, свега 15 ученица; и напослетку у четвртом разреду било је 11 приправница, које су све православне вере.

Пошто су приправнице четвртога разреда у другој половини месеца маја разредни испит положиле, а затим су и прописане по штатуту овога завода писмене испите положиле, следовао је устмени испит зрелости, који је под председавањем заменика главног школског известиоца Николе Ђ. Вукићевића 4., 5. и 6. јунија држан. Од стране епархијске управе присутан је био, као повереник на овим испитима пречастни господин протојереј Адам Муждека.

После свршеног испита зрелости састављена је разредница кандидаткиња, а у недељу 8. јунија после службе божије објављен је резултат испита зрелости.

Од 11 испитаних кандидаткиња проглашене су пет за зреле са отликом, а то су ове: Добрила Глибоњска из Горњег Карловца, Драгиња Јандрићева уз Паучја, Сара прозвана Зорка Обрадовићева из Плоче (у Хрватској), Анка Петровићева из Класнића у Хрватској и Милка Дракулићева из Сиска. Још су проглашене просто за зреле ове четири кандидаткиње: Илинка Јањанинова из Дубраве, Милица Јањанинова из Рјеке, Софија Летичина из Мајских Пољана, и Станица Радичанинова из Топуског. — Две кандидаткиње и то Марија Драгиња Боротина и Милева Шумоњина имају после два месеца поновити испит из математике.

Заменик гл. школског референта је после обављеног испита зрелости, 7. јунија прегледао српску вероисповедну основну школу у Г. Карловцу, која служи за вежбаоницу, и сва три нижа разреда женске учитељске школе, а такође и изложбу женских ручних радова приправница и ученица основне школе.

У српској основној школи горњо-карловачкој било је 30 мушке и 26 женске, свега 56 школске деце, која су подељена у 4 разреда и обучавају се од једног учитеља и у једној школској дворани.

В.

КАКО ТРЕБА ВОДИТИ ДНЕВНИК И БЕЛЕЖНИЦУ О МЕСЕЧНОМ УСПЕХУ УЧЕНИКА?

Ова два записника у српској народној школи воде се упоредо на читавим штампаним табацима, који се у књигу увезати имају. На сваком табаку с леве стране налази се *дневник* а с десне попис успеха дечијег.

Дневник има следећа оделења: 1. текући број, 2. име и презиме ученика, година рођења, име оца и занимање и број кућевни и предграђе, 3. месеци у школској години, 4. похађање школе (ово оделење подељено је на 31 месечни дан с управним и на десет месеци положеним повукама.) 5. означење, колико је пута био ученик у школи и колико није, 6. колико је пута изостао и колико није.

У дневнику изостајање ученика има се забележити са запетом и то свако по дана сматрају се као једно изостајање. Из јутра се бележи с леве стране а после подне с десне стране: изговорен час означи се с тачком на врху потеза, болешћу изговорен час бележи се писменом „*б*“. Недељни дани означавају се с озго стављеним писменом „*н*“ а празници с писменом „*п*“ а испод тога бележи се изостајање каталога и цркве с леве стране и с десне стране. Дани или полудани одмора седмичног означују се с малим озго стављеним писменом „*о*“ а у којима се разредима држи у то доба црквено појање ту се води тога дана изостајање редовно. На крају овога записника сваког месеца има учитељ с цифрама означити колико је пута ученик био у школи, пребројивши свако празно место односно празне полудане; за тим у дотичну рубрику забележити колико пута ученик није био у школи, а за тим колико је одсуства извинио.

На другој страни дневника изложена је бележница месечног успеха из сваког појединог наставног предмета, с исказима у погледу детињег здравља, умне бистроће, пажње, приљежности и моралног владања. У рубрику о успеху бележи учитељ на свршетку сваког месеца оцене о успеху дечијем с цифрама. Бројка 1 означује *врло добар* успех, број 2 означује *добар*, 3 означује *довољан*, а 4 *недовољан* успех. Ове се белешке уписују последњег школског дана сваког месеца онако, како је тај ученик просечно из дотичног предмета одговарао. С тим знацима (1, 2, 3, 4,) уписује се на крају месеца исказ о здрављу, бистроћи, пажњи, приљежности и владању. Код моралног владања 1 означује *примерно*, 2 *похвално*, 3 *уредно*, 4 *неуредно*. За здравље 1 означује *потпуно здрав*, 2 *здрав*, 3 *слабога здравља*, 4 *болестан*. Код умне бистроће 1 показује *даровитог ученика*, 2 означује *бистрог ученика*, 3 *средњег* а 4 *слабог*. Код приљежности: број 1 означује *најприљежнијег ученика*, 2 *приљежног*, 3 *променљива у приљежности* а 4 *небрижљива*. Пажња се означује овако: 1 *постојано пажљив*, 2 *обично пажљив*, 3 *променљив у пажњи*, 4 *расејан*.

Белешке на крају свакога месеца прочитају се ученицима, испод 10-ог месеца у рубрици 11-ој означује се црвеним мастилом успех из сваког појединог предмета на крају године, и просечни исказ у погледу детињег здравља, бистроће, пријежности и владања, као и општа оцена успеха из свију предмета. У последњу рубрику стављају се особите примедбе (нпр. био је строго кажњен због овог узрока — или особито добар.) **В.**

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД.

ПЕДАГОГИКА или наука о васпитању, одштампана предавања од **Стеве Чутурила.** Београд 1895., штампарија „код Просвете“ С. Хоровица; цена 2 динара.

У стручне књиге, којима можемо рећи да су нам добро дошле, може се убројити и ова књига, којој је племенита и посредна задаћа: да испуни колико толико празнину у стручној нам педагошкој литератури. Писац њен, познати г. Чутурило, употребио је згодну прилику, те је као предавач педагогије на вишој женској школи, која измењује стручну учит. школу, нанизао и уредио своја предавања према одређеном обиму градива те школе у једну целину.

Ко иоле познаје нашу стручну педагошку литературу, признаће с нама заједно, да ми још немамо систематски написане педагогике, и ако би било људи за тај посао. Да исте немамо, свакако су криве прилике, у којима се налазимо. Потреба оваквог дела не да се опорећи, но не смеју се усудити ни писци да пораде, нити накладници да издају ма одељак по одељак. Овом је као да први узрок неразвијена публика за оваково дело, и ако број учитеља Срба у хиљаде удара!

Педагогика ова је учило и рађена је по принципима разних светских педагога; а по разређивању градива, држао се писац, колико сам видео, највише Линднера. Ово „разних“ светских педагога наглашавам због тога, што тиме хоћу да споменем не само педагоге-филозофе са њиховим разним принципима, као што су Хербарт, Цилер, Вунт итд., но и педагоге дидактичаре, који су својим радом заступали разне принципе.

Тиме је одиста много учинио писац ове књиге, јер пружа прилику тачнијем изучавању педагошке науке не само ђацима стручне учитељске школе, но и сваком, кога ова лепа струка занима.

Већ сам увод, изузев које омање грешке, иоле пажљивог читаоца задобија. У лепом облику и разложно расправља ту дугогодишњи практичар Чутурило основне одношаје васпитања. На првом месту је реч о *потреби* васпитања, — јер је човек организам, који подлежи законима развитка, на који утичу две силе: спољашња, творачка и унутрашња, која изнутра зида и развија организам људски. Посредник ових сила је нервни систем. По способности људске природе да прима утецаје и да их рефлектује изваја се и могућност образовања. Разлика животворне силе људског организма која се

*) Овај преглед, због нагомиланог материјала тек је сада могао доћи у лист. Ур.

састоји из организма душе и тела, која су рођењем човековим такођер у свом зачетку, изазивају потребу образовања, што обично врше у првом реду родитељи, и одраслији, друштва, школа, итд.

Образовање људско почиње првим часом доласка на овај свет. То прво образовање врши васпит, а наставља настава (обука) и траје до такозваног пунољетства. Главни чиниоци, односно средишта овом раду су: природа, друштво и коб (судбина), која утиче ex improviso, изненада.

Што се тиче средстава за васпитну радњу наводи писац главније науке, којих се морамо држати а те су: етика, наука о моралу, психологија наука о души и логика, наука о здравом мишљењу. Читав план науке о васпитању дели писац на четири дела, који су: педагошка телеологија, у ком се делу излаже циљ васпита, како га етика одређује. Други је део педагошка хигијена и психологија које се баве негом тела и васпитом духа. Трећи је део методологија. Четврти део је о разним врстама васпиталишта и васпитача.

Први део споменутог плана, телеологију је обрадио писац у 54 одељка, који чине четир параграфа у главном. У првом параграфу се говори о човеку и васиони у опће и закључује се бесмртност душе човекове, силе што човека оживљава и покреће, а она је део опште и вечне силе, што васионом влада. За овим се говори о деловима људског опстанка, у коме важно место заузима и лепо израђено о нагонима, који су предмет васпитне радње. Наредни део говори о аномалијама људске природе, које се лече васпитом породичким, школским, друштвеним, као што су уредбе (закони) и казне.

Пре но што је реч о педагошкој психологији, бави се писац у *стегнутом* обиму педагошком хигијеном, и то негом тела у свези са спољашњим уређењем школе. Педагошка психологија почиње утецајем материја на човеково тело, а те су н. пр. ваздух, вода, метали, етар, електрицитет, итд. Те материје посредством нарави изазивају у човеку рад, који почиње радом чула, па овима онда треба посветитй особиту пажњу и неговати их. У ствари даље обраде о чулима, живцима и њиховој радњи писац се доста опширно бави истима и дели према том раду психологију на четир дела. Прво је *сазнање*, које се базира на душиним учинима, осећају и опажају, посматрању, представи и појму.

Други је део *чуствовање*, продукт осећаја и преставâ, а по извору су телесна, интелектуална, морална, религиозна, естетична и самочуства (чуство свога „ја“). Трећи је део *тежња*, којих је круна воља. Четврти је део *темпераменти* (ћуди) стални удешаји живчаног система, по којима се један човек од другог разликује. При сваком излагању ових делова додаје писац примера за потврду, или за разјаснење постављених правила и дефиниција.

Чим сам први пут прочитао ову педагогику, која је у првом реду наменута ученицима, која је дакле учило, спомоћна књига за изучавање педагогије, изрекао сам у себи, а сада и јавно суд: *да би ова ваљана књига још ближа циљу била, да је писац узео више индуктиван начин, те да је из примера стварао правила и дефиниције.* За изучавање психологије на стручној учит. школи је најподеснија књига тим начином написана, а на искуству доказаној истини: *да се правила душе памте, ако су на примерима изведена.*

Иза методолошког дела узима писац васпитни део (дисциплину) и излаже средства, којима се даде постићи и одржати иста. Као последње средство за одржање дисциплине узима и Чутурило казне, које су у главном тројаке: казне части, слободе и телесне, од којих последње треба избегавати, но у нужним случајевима (при крађи, лажи, упорству итд.), не смију се пропустити; јер је ово пропуштање од замашнијих посљедица, но што се мисли да је телесна казна.

Завршни део, додатак овој педагогици је реч о породичком, школском и заводском (завода ван школе и породице) васпитању и врсти им.

Овим нека је укратко пропраћена ова педагогика, којој не смемо тражити, што но реч, као што је код нас обичај, длаку у јајету, већ да пожелимо писцу, да нам је у нужном попуни, исправи и продужи. У осталом, нека је хвала писцу, што је уложио труда, те нам израдио педагогику, која је као први део (уводни) најбоље одговорила потреби стручних школа.

Још једном нека је препоручена педагогика, о којој је овде реч. Одиста ће се њоме многи, нарочито почегници, стручњаци користити.

Пакрац, јануара 1897. г.

Јов. Јанко Кнежевић.

НЕКРОЛОГ.

† **Светозар Бајић** учит. приправник прве године у Сомбору, не знајући пливати, удавио се при купању у Францову каналу 5. јуна т. г. по подне у 18. години свога живота. Сахрањен је сутра дан уз велико саучешће. Опроштајне беседе изговорили су му саученици Григорије Мирковић, Михаил П. Анокић и Светозар Радашин.

† **Василије Димитријевић** умировљени селиштни учитељ у Новом Саду, преминуо је у лепој старости течајем месеца јуна ове године у Новоме Саду.

† **Протојерej Павле Балта** парох новосадски и катихета на новосадској вишој девојачкој школи, преселио се у вечност 13. јулија, на дан собора св. архангела Гаврила, у 81. години свога живота, у Новоме Саду. Послужио је кроз веома дуги низ година савесно и верно олтару господњем, и просвети народној. Сахрањен је уз велико саучешће. На опелу је чинодејствовало Њ. Високопреосвештенство епископ Герман уз асистенцију многобројног свештенства.

† **Константин Стефановић** умировљени учитељ у Новом Саду преминуо је 15. Јула о. г. у 77. години живота.

Бог да их прости и помилује!

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Компетенти за место главног школског референта. За звање српско-народног главног школског референта поднели су молбе ови:

1. Никола Ђ. Вукићевић управитељ српске учитељске школе сомборске, који већ пуних 10 година по поверењу всл. Школског Савета отправља звање главног школског референта, као пристављени заменик.

2. Јован Грчић професор гимназије новосадске.

3. Димитрије Нешковић оспособљени српско-народни учитељ и кр. школски надзорник у беловарској жупанији.

4. Др. Ђорђе Протић испитани ср. нар. учитељ, професор гимназије сарајевске.

5. Радивој Поповић испитани срп. нар. учитељ и приватни учитељ глухонемих у Митровици.

6. Димитрије Калић професор у сомборској учитељској школи.

7. Тома Павловић други бележник народних фондова, који обећава да ће пошто изабран, буде за референта, за две године докторат права и филозофије положити.

Компетенти за звања епархијских школских референата. За звање епарх. школских референата поднели су сл. срп. народном сабору молбенице ова господа:

1. Јован Поповић привремени епарх. школски референт дијецезе темишварске и вршачке, моли за сталност.

2. Милан Стојшић професор учитељске школе сомборске и посланик саборски моли за референтско место у бачко-будимској дијецези.

3. Мата Косовац учитељ меленачки и

4. Љубомир Лотић учитељ кикиндски моле за референтско место у Темишвару и Вршцу.

5. Јован Благојевић учитељ више девојачке школе сомборске иште се за референта у бачкој и будимској дијецези.

6. Богољуб Бакаловић учитељ у Купинову, и

7. Јован Драгосављевић учитељ у Слуњу ишту се на оба референтска места.

Српско словенска школска општина у Турну-Северину (у Румунији) у седници својој од 15. јуна 1897. године, сходно чл. 14. А. својих штатута, изабрала је за свога *почасног председника*, уредника нашег листа *Николу Ђ. Вукићевића*. О том избору известила је она изабранога и послала му је штампану диплому. — Ст. С. И.

Испити. На сомборским православним српским народним школама, одржани су закључни годишњи испити концем месеца јуна и то почињући са 22. па до 28. закључно. Успех испита у опште узевши био је задовољавајући.

— На селиштним школама обављени су испити већ концем месеца маја, због пољских послова. — На дан св. апостола Петра и Павла одржано је свечано благодарење у саборном св. Ђурђевском храму и тиме је ова школска година завршена.

Православна српска школа у Загребу. У течају 1896/97. шк. године уписано је било у ову школу 84 деце, са осам више него прошле године — Наставнички збор поменуте школе сачињавали су: катихета пречасни г. јеромонах Амвросије Павловић; учитељ Мита Грујић и учитељица Јелена Пањковићева. — Из извештаја се види, да су од целокупног броја деце (на крају шк. године) њих 29 с одликом свршили своје науке; заиста врло лепа појава. — Приметити би имали, да се у званичном извештају не би смела *вера* наша називати *српско-православном*, већ само *православном.*

Постављење. Вис. Школски Савет у последњој седници својој, на молбу г. Стевана Јовића привр. професора математике и природних наука у пакрачкој учитељској школи, поставио га је за професора истих предмета у сомборској учитељској школи.

Школе у Русији. У Русији има 71.500 народних школа са 3,355,140 ученика; 339 средњих школа, 241 семинар, 193 женске гимназије са 30 завода за васпитање и 61 женска школа. Универзитета има 9, у којима је 1894. године било 13,944 слушалаца. — У последње време отварају се у неким местима школе за одрасле неписмене младиће и људе. Овакових школа било је у кијевскојг убернији 28, у черниговској 22, у волинској 21, у подолској 18 и у полтавској 6, школе ове посећују младићи од 13—16 година, али има и људи од 30—40 година Ове школе деле се обично на три оделења: у првом су они који не знају читати и писати, у другом се понавља оно што се упило у основној школи, а у трећем се предаје оно што је најпотребније за практичан живот. — У западном Туркестану у Азији још нема школâ. Руска влада је ради тога устројила неколико жељезничких вагона, који за школу служе; у исто време поставила је и учитеље за те школе. Ове путујуће школе задржавају се у одређено време на појединим станицама. Деца која ту чекају, уђу у школу и у њој уче науку вере, читати, писати, рачунати и граматику. По томе деца изађу, а учитељ са школом заједно путује даље.

Похвално дело. У Србији, у срезу голубачком, округу пожаревачком, на предлог начелника среза голубачког скупштина реченог среза решила је, да се приликом овогодишњих испита изда *сто динара* на набавку књига које се имају поделити одличним и врло добрим ученицима.

Педагошка изложба, приредиће се у Бечу идуће године. На овој изложби биће изложена наставна средства и предмети за чување и неговање младежи. Ово ће бити заиста интересантна изложба, и требало би да ју сваки српски учитељ посети, јер ће се њоме у многоме моћи користити.

Надзор основних школа у Србији концем 1896/97 шк. године. Свршетком ове школске године било је у Србији одређено 54 школска надзорника, који су све основне школе обишли и у њима испите руководили. Надзорници ови већином су професори, а има међу њима и неколико учитеља.

РАЗНО.

Црквено Народни Сабор. По дозволи Њ. Величанства Цара и Краља Фрање Јосифа I. сазвала је Њ. Светост патријарх Георгије, наш црквени народни сабор у Ср. Карловце за Петров дан о. г. — Сабор је реченога дана у присуству краљевског комесара преузвишеног барона Федора Николића од Рудне отворен и свој је рад отпочео. У овај сабор изабрано је шест учитеља за народне посланике. — Такође по милостивој дозволи Владареној, сазвала је Њег. Светост патријарх и Св. Архијерејски Синод, који ће између осталих својих послова обавити и избор епископа за обудовљену епархију будимску.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

Сад је изишла из штампе **„Општа педагогика“** од *дра Војислава Бакића*, професора Велике Школе у Београду. Књига има 32 табака. Цена јој је 2 фор. 50 новч. (5 круна). Књига се ова за Аустро-Угарску, Босну и Херцеговину и Црну Гору може добити у књижарници Миливоја Каракашевића у Сомбору (Zombor, Bácska). — Ко за ову књигу напред пошаље новац упутницом, добиће је с плаћеном поштарином.

Школа и учитељство пред петровдански сабор 1897-ме године. Написао Љубомир Лотић. Прештампано из „Школског Одјека“. Цена 20 новчића.

Први шематизам српске православне епархије темишварске за годину 1897. Саставио протођакон *Евгеније Летица* пр. бележник епархијски. Издала епархијска управа темишварска. У Ср Карловци. Српска манастирска штампарија 1897.

Примили смо још и извештаје: О православном срп. богословском училишту у Ср. Карловцима; О в. дев. школи у Новоме Саду; О в. дев. школи у Панчеву; О срп. великој гимназији у Новом Саду; О срп. в. дев. школи у Сомбору — све концем 1896/97. школске године.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— У *Шароку* (Барања) тражи се учитељ. плата је 300 фор. за повторну школу 40 фор., слободан стан, један комад земље и башту, огрев за себе и за школу. Рок до 15. августа.

— У *Санади* (Торонталска ж.) тражи се учитељица. Плата је 300 фор. стан с баштом у огрев. Рок до 10. августа.

— У *Дероњи* тражи се учитељ. Плата је 300 фор., 6 кат. јутара земље, 2 хв. дрва, стан с баштом. Рок до 6. августа.

— У *Фењу* тражи се учитељ. Плата је 300 фор., слободан стан; с баштом и огревом. Рок до 6. августа.

— У *Срп. Пардању* тражи се учитељ. Плата је 400 фор. слободан стан; два и по ланца земље на коју учитељ порез плаћа. Другог прихода у готовом: 37 фор. и два хвата дрва. Рок до 6. августа.

— У *Тиса св. Миклошу* тражи се учитељица. Плата је 300 фор. 40 ф. за повторну школу; стан, башта и огрев. — Рок 31. јула.

— У *Надфали* тражи се учитељ. Плата је 400 фор., 4 ланца ораће земље, $^1/_2$ ланца баште; на земљу учитељ порез плаћа; слободан стан и поред овога башта: за рачуноводство и пероводство 10 фор. — Рок 6. август.

— У *Мокрину* траже се два учитеља. Плата је свакоме: 500. фор. — станарина 120 фор., — 50 фор за огрев и за писаћи прибор 7 фор. (Стан могу после добити и у нарави.) — Рок 6. август.

— У *Суботици* (Банат, п. п. Јам) тражи се учитељ. Плата је 300 фор. за повторну школу 40 фор., паушала 12 фор., 4 ланца ораће земље на коју учитељ порез плаћа, 6 хв. дрва за себе и за школу, слободан стан. Рок до 1. августа.

— У *Модошу* тражи се учитељ. Плата је 510 фор., 10 фор. паушала, огрев, $^3/_4$ л. пољске баште, слободан стан. — Рок 6. август.

— У *Суботици* (Бачка) на салашима *Келебији* тражи се учитељ. Плата је 400 фор., два јутра баште, слободан стан, огрев и 10 фор. паушала. Рок до 1. августа.

— У *Новом Св. Ивану* тражи се учитељ. Плата је 400 фор, за повторну школу 40 фор., за перовођство 25 фор., 2 јутра ораће земље на коју учитељ порез плаћа, слободан стан и огрев. — Рок до 3. августа.

— У *Манастиру Житомислићу* (код Мостара) тражи се учитељ. Плата је 400 фор. годишње, стан, храна с братством, огрев и послуга.

— У *Мостару* у Херцеговини траже се два учитеља и једна учитељица. Плата је сваком учитељу 600 фор. стан и огрев, а учитељици 550 фор. стан и огрев. Рок до конца јула. Молбенице треба шиљати г. владином повереник Климбургу.

— У *Пакрацу* на прав. српској учитељској школи имају се попунити катедре за математику и природне науке, и за српски језик, историју и географију. Молбенице се шаљу в. Шк. Савету. Рок 3. август.

— У *Кишфалуби* тражи се учитељ; плата је 340 фор. а. вр., за повторну школу 36 фор., за перовођство — ако га води — 20 фор., 3 ланца земље, слободан стан, врт и четири хвата дрва. Рок 24. август.

— У *Вирјажу* тражи се учитељ; плата је 300 фор., 20 киб. жита и 20 киб. кукуруза, 4 хв. дрва, $^1/_4$ ланца баште ван села, за повторну школу сваке друге године 40 фор., слободан стан с баштом. Рок 15. август.

— У *Јасеновцу* тражи се учитељ; плата је 500 фор., слободан стан с вртом и огрев. Рок 31. јули.

— У *Бајши* тражи се учитељ; плата је 160 фор., 20 ланаца земље на коју учитељ терете сноси, слободан стан с вртом. Рок 3. август.

— У *Шароку* (Барања) тражи се учитељ; плата је 300 фор., 40 фор. за повторну школу, један комад земље и башта, стан и огрев. Рок 15. август.

— У *Бати* (Fehér megye) тражи се учитељ. Плата је 300 фор. 5 лан. ораће земље на коју општина терете сноси; за перовођство 5 фор. за огрев 23. фор. и слободан стан.

ШКОЛСКА ОБЈАВА.

У српској учитељској школи сомборској започиње се школска 1897/8. година 1. Септембра по ст. календару.

У смислу наредбе Високосл. Школског Савета течај школски траје четири године.

У учитељску школу примају се:

а) за приправнике младићи православне вере, здрави телом и душом, смерни и благе нарави, који су петнајсту годину навршили и четврти гимназијални, четврто реални или четврти разред грађанске школе с *довољним* успехом свршили.

Такође могу бити примљени и они, који немају сведочанства од ових разреда али ће они дужни бити овде пријамни испит полагати из науке вере, срп. мађ. и немачког језика, историје, географије и рачуна у обиму у колико се у грађанским школама исти предмети предају. Овај пријамни испит држаће се 30. и 31. августа у 8 сахати пре подне.

б) за приправнице примају се српкиње православне вере, које су четрнајесту годину живота навршиле и IV. разред српске више девојачке школе с *добрим* успехом свршиле, а при том су здраве и примерног моралног владања.

Једни и други имају пријамни испит из славенског читања, молитава, из малог црквеног појања овде с добрим успехом положити.

Сваки, који у овај завод ступити жели, дужан је са собом донети крштено писмо, лекарску сведочбу о добром здрављу и сведочбу о свршеним горенаведеним или вишим школским разредима.

Они, који су пре једне или више година школу оставили, морају донети са собом сведочбу свога пароха о моралном и религиозном владању свом.

Женске имају још неизоставно донети писмену изјаву својих родитеља или добротвора да ће их они за време бављења у овом заводу о свом трошку издржавати, на којој изјави мора бити и потврђење местне политичне власти, да су дотични доиста у стању своју обвезу испунити.

Стан и храна само се у приватним кућама, са знањем и одобрењем управитељевим, или по препоруци овога, погодити може.

У Сомбору, 15. Јулија 1897.

Н. Ђ. Вукићевић,
управитељ српске учитељске школе сомборске.

☞ Да би могао лист овај и даље до краја године излазити, позивају се сви дужници, који до сада платили нису за прошле године, да то што скорије учине. Исто тако умољавају се и она господа, која лист примају, а за ову годину нису нам још претплату послали, да то што скорије учине.

Администрација „Школскога Листа“.

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

Школски Лист.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Предплата је на целу годину **1 ф. 50** новчића, а за Србију **4** динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор.

Бр. 8. **У Сомбору за Август 1897.** **Год. XXIX.**

Ко спречава дечије школско васпитавање и настављање.

Човек живи у друштву. Чим се роди друштво га прима за своје крило, пружа му прву негу, брине се за његов телесни и душевни развитак, васпитава га и наставља, изводи га на самосталан пут живота и пушта га „у свет“, да опет у друштву заједнички поради на опћем унапређењу човечанства. Под именом друштва у ширем смислу разумевамо васколики род човечански, а у ужем смислу разумевамо породицу, ту колевку читавог рода људског.

Човек од рођења свога па све до своје смрти живо посматра појаве, које се око њега збивају и врло се брзо навикава како на добро тако и на зло своје околине, па некако по неком инстинкту и подражава околину, у којој се више времена забавља; отуда је изведена и народна изрека: „с ким си, онаки си“. Према овоме новорођени умно и телесно неразвијен и немоћан човек постаје временом умом и телом онако развијен човек, какви беху они чланови околине му, који су примерима највише утецали на човечји развитак. Како је сваком човеку најближа околина и прво друштво, породица, која га прима у своја наручја, и највише непосредно утиче на телесни и душевни развитак човечији, то од породице највише и зависи какав ће се човек развити из у сваком погледу немоћног новорођенчета. Чим се човек роди потребна му је нега, да се може телесно правилно развијати, а са телесним развитком подстичу се и дремљива чула за своју радњу, делање мозга почиње се будити, а тим и „свест и осећаји као и воља почињу се развијати, као први основи целог умног живота“. Да се то пак у новорођенчету све пробуди нужна је помоћ, помоћ разумног и зрелог човека, који ће потпомагати телесни и душевни развитак детињ; та помоћ је васпитање. Човеку је потребно васпитање одмах од дана његова рођења; Пре него што човек проговори, пре него

што почне да разумева, он се већ васпитава... вели Русо. Према овоме на породичном васпитању оснива се сва васпитна зграда човечија. Породица је подлога општинском и државном уређењу, напретку и благостању читавог народа. Најприроднији су васпитачи деце родитељи; породица не рађа само децу, него им даје и прво васпитање. (Дитес.) „Место, где човек почиње своје развијање, јесте кућа, породица; у породици се човек припрема већ за друштвени живот. Породица је школа људском роду“, вели Песталоције. У породици се дакле оплемењује срце дечије, а ово се пак постизава само са љубављу. *Љубав је средство за оплемењивање срца човечија.* Родитељска љубав дакле уноси у невина срца дечија нежно семење свију врлина и мана, што се после код одрасла човека већ као карактеристично својство човека показује. Из тога је разлога породица прва и најбоља васпитатељица рода човечијег, а родитељи први васпитачи своје деце. Деца религијозних, поштених и вредних родитеља обично имају наклоности истих својства, а напротив деца мање карактерних родитеља имају исте мане; ово се пак тиме разјашњује, што деца обично наслеђују врлине и мане својих родитеља. Осим родитеља васпитна утецаја на децу имају сви чланови породични и околина, у којој се деца находе; с тога „родитељи ваља да добро мотре и на све оно, што уз њих васпитава, ла уплив тога да дотерују према плану по ком сами васпитавају“, јер оно што се једном у породици у срцу дечијем укорени, тешко је после отуда ишчупати. Кад би се на све ово при васпитању у породици пазило, онда би породица потпуно одговарала своме узвишеном задатку и потпомагала би и културни напредак човечанства. Али још и данас већина наших родитеља не зна, да дете у своме родитељу гледа потпуно савршен карактер, на који се оно најрадије угледа; у присуству дечијем многи родитељи чине таке погрешке, које иначе деца не би требала никако да познају. Колико је родитеља у нашем народу, који се чисто са поносом хвале, како им њихов „бата“ од 3—4 године уме лепо да псује!? Шта заслужује такав родитељ, који на зло употребљује од Бога поклоњени му позив родитељски? Можели се и замислити, да су таки родитељи кадри однеговати људству људе пуне карактера и људска поноса, са чиме се човек одликује од безсловесне животиње. Такови родитељи одхрањују човечанству људе, чија се срца тешко могу загрејати са оним, што је лепо, племенито и узвишено. У такој породици однегованих људи су срца запарложена суровошћу и нису способна

за стварање племенитих дела. Та запарложеност заметнута је још у овом најнежнијем добу човечијем, када је душа још мека као восак, па се даје тињити онако, како то околина на њу утиче.

Сва неваљалства и покори, које поједини људи у животу своме учине, заметнути су понајвише неумесним породичним васпитањем, која су са узрастом дечијим све већма се укорењивали.

Има врло много примера, који јасно показују како у многим породицама нашег народа деца никако не добијају оно васпитање, које приличи подмлатку човечијем, том најлепшем створу божијем на земљи. У многим нашим породицама породични подмладак нам изложен је баш од стране самих родитеља опасним страстима и тешким пороцима, који невина срца дечија тако окуже, да је после тешко у њима у породици добивено семе неваљалства са свим уништити и оплеменити им душу тежњама узвишених и племенитих идеала. Није тешко погодити од таквог подмлатка какви ће се људи развити. Са тако однегованом децом какве користи има човечанство. Последице таких породичних прилика највећма осећа школа, која је позвана да породично васпитање и настављање, које деца добијају само случајем по добро удешеном плану продужи.

Кад би школа имала само задаћу васпитавања, па и онда би јој тешко било са тако однегованом децом постићи истакнуту јој васпитачку цел; али кад још узмемо у обзир и ту околност, да је школа уз продужење домаћег васпитавања позвана својом васпитном радњом да развија у деци душевне и умне силе, онда је лако појмити: какве тешкоће има школа да савлађује при своме раду, па да ма и приближно одговори своме узвишеном задатку.

У васпитању и образовању налазимо најбоље јемство за опће народно напредовање, а врело народног васпитања и образовања јесу: породица и школа. У породици је васпитање, а у школи је настављање, образовање, у превази, али за то се и у породици човек уз васпитање наставља, као што се у школи уз настављање васпитава, јер ко васпитава, тај уједно и наставља и обратно; за то ни породично васпитање није без наставе, као што се ни школа не може замислити без васпитања.

Нар. школа је средиште нар. образовања, а како школа у своје крило прима омладину из породице, из „школе рода људског“, то је са свим појмљиво, да ће школа доследно досад изложеноме своју васпитну радњу са својим васпитаницима имати започети тамо, где је породица са својом радњом допрла, т. ј. школа има да

настави у школи породично васпитање и да својом радњом иде упоред са породичним васпитањем. Јест, ова регула би могла само онда чврсто постојати и не би се смело од ње ни за длаку отступити, када би све породице биле врело истините религијозности и моралности, племенитости и лепоте, које једино човека човеком чине. Али како школа своје васпитанике прима из разних породица са различитим основним породичним васпитањем, а можда већину из таких породица, где се слабо зар и полаже на васпитање породично, то би школа држећи се строго изложеног начела — да своје паспитанике у оном правцу васпитања, како је то породица започела; да школа просто породично васпитање продужи — промашила праву своју задаћу.

Школа, да би могла успешно отпочети радњу своју, претходно мора да у деци све трагове погрешног васпитања породичног из срца дечијих избрише, па да на место склоности неваљалству и злу у невина срца дечија посеје семе племенитијих чуствовања, из којих ће се после временом развити све оне људске врлине, које човека — као најсавршеније створење божије, најлепше красе и оспособљавају га за стварање узвишених и племенитих дела, која једино човечанство унапређују и приближавају га небесном творцу — потпуном савршенству.

Школа има своју опредељену цел, којој греде васпитавајући и настављајући своје васпитанике; ту своју цел несме никад губити из вида. Пошто је пак цел школе, да своје васпитанике спреми за живот, то онда у првом реду мора настојати да своје васпитанике привикне, једном у тврђеном реду, све дечије навике присвојене у породици мора потпуно потчинити захтеву школске наставе, да би тиме и успех школ. настављања олакшала. На овај начин доводи се дечије стечено већ васпитање у склад са васпитањем, којим ће од сад школа утицати на дечије душевно и умно образовање. У овом раду у интересу васпитног успеха нашег подмлатка неопходно је нужно, да породица свој рад васпитања врши у дослуху са школом. И само онда ако породица школу у њезину раду са свим потпомаже, може школа правилно и ваљано решити своју задаћу; њезиним радом постићи ће се лепи и стварни резултати на пољу васпитања и образовања рода људског. Али на жалост многи примери нас уверавају, да је врло много породица, које не само да своју васпитну радњу не врше у дослуху са школом, него још отештавају школски рад тиме, што баш често пута у противном

правцу обављају радњу васпитавања; у већем делу наших породица износи се пред децу све оно, што школа уклања испред очију детињих; све оно од чега школа тежи да сачува своје васпитанике, од краће, сваће, лажи, псовке и других непристојних и погрдних речи, породица их можда зар и нехотице на то упућује. Та колико је живих примера, да родитељ баш сам своје дете подстиче на крађу, не размишљајући на последице; нпр. ако дете нађе какву туђу ствар, у место да га родитељ упути, да исту нађену ствар врати оном чија је, а он му још вели: „сакри и остави да не виде у тебе“; или ако родитељ види да се деца у игри међусобно споречкају па и мало прочупају, у место да их развади и лепо измири, а он баш сам свети своје дете; а колико је примера, да родитељи баш сами упућују децу на лаж, нпр. када се деси да дете од школе заостане из било ма каква узрока, а родитељи отправив дете у школу науче га: „реци учитељу да си био болестан“, или ако какав странац потражи кога из породице, а ови за избећи састанак са странцем, пошаљу дете предањ с речима: „иди и кажи му да нема никог код куће“. А тек каквих се речи не наслуша дете из уста својих родитеља, који запсивају и оно што је најсветије, не размишљајући а да ли то приличи разумном човеку и не убија ли се зар тиме у дечијој души нежни осећаји за моралност и стидљивост.

У народу нашем поједине непристојне речи тако су већ постале обичне при говору, да их се у изговору не стиди женско од мушког, старо, од младог, дете од родитеља. У таким приликама сме ли школа код својих васпитаника држати се строго изложене регуле, *да продужи* и да допуњује *у породици добивено васпитање?* Није ли ту зар школа у противности са породицом, и може ли се онда и замислити, да ће школа достићи свога циља са тако васпитаном децом? А пошто је на жалост у нашем народу врло много таких мана, које никако не потпомажу ширење моралности међу нашом омладином, то је јасно као сунце да се наша школа још непрестано бори са тешкоћама и незгодама, које јој сметају и пречe да покаже онаке стварне успехе на пољу народног васпитања и просвете народне, какве би иначе у повољнијим приликама стварала у служби културног и моралног напредовања народног. Доследно овоме излишно је и говорити, да у данашњем добу школску радњу отештавају баш саме породице. Код многе школске деце школа и породица заузимају једно према другој противничко стано-

виште гледе начина васпитавања и настављања, и са свим је природно и појмљиво да ће дете увек пре подлећи упливу породичном, него што би лако присвојило врлине, које школа у људском подмлатку сеје. То се пак објашњује, тиме, што дете већи део свога младалачког живота проводи у породичном кругу, где неосетно постепеним начином прима у своју душу све мане и врлине које у породици и међу њени чланови владају. Ако је дете у породици, која се у истини може назвати неисцрпимо врело људских врлина, онда се ту детиња душа снажи облагорођењем доброте, лепоте и истинитости; но ако је у такој породици, у којој мане превлађују врлине, онда је дете изложено великој опасности. која својим штетним упливом пречи до века васпитну радњу како школе тако и свију фактора, који било посредно било непосредно имају утецаја на образовање моралности и интелектуалности човечије. — Колико се пута и сами родитељи изненаде, кад чују о чему им дете говори или се само собом разговара без да у истини и схвата оно о чему беседи; али дете имајући сваки дан пред собом своје родитеље и њихове примере, у којима оно види потпуно савршен карактер човечији, који најрадије подражава, присваја речи, дела па и телесна кретања својих родитеља. Родитељи обично у овоме сматрају прерану разборитост детињу, па јој се диве и радују а оно у ствари није то знак никакве преране зрелости, него је то просто у малом веран отисак породичног карактера, на које се дете угледа. Према овоме излишно је говорити, да нам се пред децом ваља чувати свију варљивих опсена зла, које би зар могле душу детињу одмамити, него нам ваља настојавати и трудити се, „да у себи самима свагда престављамо морална правила, па та непрестано да уносимо у своје васпитанике“.

Из досадањих расматрања свак се може уверити, да је породица врело свију срећа и несрећа, које човека на путу његовог живота прате; и када све породице постану прави анђели чувари свога подмлатка и у њему буду од најнежнијег доба неговали само оно што је честито — човечанско и српско, моћи ће и српска нар. школа без икакве тешкоће са лепим успехом вршити своју узвишену дужност у служби васпитања и образовања свога народа. Све то пак наступиће онда, када родитељи већу важност буду полагали породичном васпитању, а то ће бити онда када и родитељи буду боље васпитани. Јер велики немачки песник Гете рекао је: „Деца би се васпитана рађала, кад би само родитељи васпитани били!“

В. Бечкерек. Написао: **Богдан Свирчевић**, учитељ.

О РАЗНИМ ДЕЧИЈИМ КАРАКТЕРИМА.

(Наставак).

У сасма друкчијим појавама испољава се онај облик пријемљиве природе, који смо означили као *дубљину и топлину осећаја*. Душа човека обдарена оваким карактером ради, у колико спољашње утиске претвара у својину своју и неда се у њима поколебати, само што ретко очитује свој унутарњи живот спољашњом радњом. Мора се признати, да је овај карактер много благороднији, богатији и јачи од карактера, о ком је напред била реч. Преобраћајући спољашње утиске у унутрашњу својину душа ради и у радњи тој развијају се најчистији и најплеменитији осећаји и ако не достигну до пуне јасноће свести, а још мање с вољом сраству. Овакав карактер да се познати на детету по његовој склоности к сањалаштву. Рекли смо већ, да су овакови карактери пасивни, да не осећају потребе да стварају и да мало дела показују, па понављајући то не смемо прећутати ни то, да се у њима крију и клице, из којих се добрим и путним васпитањем може развити крепак карактер са јаком вољом и тежњом к делању.

Из детета сањалице може изићи уметник, који ствара, јер под овим заспором највише ради машта, па младић одушевљен за све што је племенито, а који пут постаје од сањала детета и дубок мислилац, пошто се унутрашњи живот његов развије до степена јасне свести. Но из чељадета са оваким природним даром ретко буде практичан човек. Девојчица, која се предаје тихом размишљању, наличи на затворен пупољак, из којег се с временом развије мирисан цвет женских врлина, моралне чедности и прегоревања самога себе, као што смо још и пре означили пријемљивост племенитије врсте као основну црту женског карактера. Тога ради не смемо ни пошто потусњивати ову повученост душе у саму себе, или можда силом здерати овај заштитни вео, под којим се чистоћа душе развија. Стидљивост је украс, природан, управо потребан штит не само женској него и мушком. Превелика слобода, која прелази безочност, коју неваља узети у место искрености и отворености срца није изданак детиње душе.

Напоредо са сањалаштвом иде дубина и топлина осећања. Дете, које седећи на крилу мајчину или крај њезиних ногу, мирно и дуго гледа у њу зароњава се свом силом чуства свога у њезину душу. Љубав његова спрећу ње није ништа друго него најчистији одзрак њезине љубави.

И у деце и у одраслијих са оваком природном наклоношћу по правилу налазимо неку пасивну несебичност, која се огледа у заборављању на себе и на своје користи, у батаљењу права својих на друге и на свет а не у задруге. Унутрашње задовољство, које изазива повлачење у самога себе, у своја осећања, не да места себезналости и свим ниским страстима, који ничу из њезина земљишта Така деца ретко су заражена сребролубљем и грамзивошћу за богатством и у опште страстима. На против људи са оваким карактером утонувши у своја чувства лако смећу с ума дужности своје према друштву и себи самима.

У супротности са овим карактером је *површан карактер*, којега истина нешто гони на рад само делима његовим не управља воља, која је унутри, него спољашњи утисци. Такога је карактера дете, које у узбуђености и немиру своме грамзи за сваком ствари а дочепа ли је се брзо је испушта из руку и жели другу. Таког је карактера и оно одраслије дете, које би хтело све имати, и ако све забаци или поквари: којега у брзо прође нека воља; које све с вољом почиње а нема ни учем издржљивости; које тисућу питања ставља а не чека и не саслуша одговора ни на једно; које сваки посао с ревношћу почиње, а довршује, као од беде или га и не доврши; које лако склапа пријатељства; које данас једнога човека воли и цени, а сутра га омаловажава и мрзи. Изгледа да су така деца живахног духа а у ствари су нестална. То су стармала, пре времена са зрела деца, у чијим се даровима и подобностима може човек лако преварити. Мудра и виспрена деца, јер саразмерно за своје доба умеју паметно о многом чему разговарати и послове, које им поверимо, смислено свршити. Така деца лако уче и схватају те нам се по свему, чини, да су далеко испредњачили испред својих вршњака. Они обично застану у десетој, и једанајстој години. Очекивани сјајан развој духа и карактера њихова не јавља се.

Но баш у тој умној окретности, у уметности на раду и лежи основан недостатак њихова бића. Деца с таком урођеном особином схватају брже и поузданије, јер им мисли и осећаји клизају по површини предмета, не залазећи у суштину његову. Прелаз из једне душевне радње у другу свршавасе у њих брже и тачније. Али им је и мишљење и делање површно као и посматрање и осећање е душа њихова уочива само људску ствари. Спољашње појаве на предмету каквом дају грађу мислима и осећајима њиховим, те је за то и ток развијања њихова бржи. Она сазру пре

од остале деце. јер где је мање грађе, тамо је и градња пре готова, они раније од осталих постигну степене у развијању, које сваки човек мора прећи. Не дајмо се дакле обмахњивати лажним сјајем способности у деце прерано сазреле, не губимо из вида, да је на свима пољима органског живота, и код растиња и код животиња, погани развој и растење знак благородности врсте и да се од свих створова човек, најсавршеније створење, слика и прилика божија, најкашње дохвата душевне и телесне снаге.

Од ове преране зрелости коју сматрамо на несумњив знак површности душевне, ваља разликовати оне ванредне дарове, као што је дар за музику, рачун и песнички дар, који се тако исто рано развијају.

Сомбор, **Милутин Гавриловић**, свештеник.

ШКОЛСКИ САВЕТ.

Школски Савет држао је у Понедељак 18. Августа пре и после подне своју редовну седницу. Седница је држана под председавањем Његове Светости Патријарха српског. Приступни су били чланови: Никола Ђ. Вукичевић заменик гл. школског известиоца. Др. Ника Максимовић, Др. Михаил Полит-Десанчић, Теофил Димић и Стеван Лазић. Перо је водио Милан Меанџић први бележник Саборског Одбора.

Пошто су прочитане и на знање узете две окружнице Министарске управљене на све вероисповедне школске области, и одписи в. Саборског Одбора, у овој седници прочитан је обширан извештај управе српских учитељских школа Сомборских о стању тих школа на свршетку 1896/7. школске године и о испитима за учитељско оспособљење, који је извештај у главноме читаоцима Школског-Листа из прећашњег броја познат.

У свези са овим извештајем наређено је од Школског Савета, да у мушкој учитељској школи црквено појање одсада предаје млађи катихета г. Радивој Бикар, да оба катихете пазе на похађање цркве мушких приправника, а у недељне и празничке дане, да сви професори имају са својим ученицима у цркву долазити и њима за углед религиозно моралног живота служити. Научну основу имају професори учитељских школа споразумно са управтељем у почетку године у два примера сачинити и најдаље до 1. Октобра путем своје управе Школ. Савету на одобрење поднети. Школска 1897/8.

година у учитељским школама Сомборским има се о Видову дну 1898 завршити, а потом сљедећа школска година 20. Августа започети. На крају сваке године дужна ће бити у будуће управа уз суделовање свију професора штампани извештај издавати.

Управитељ женске учитељске у Г. Карловцу позван је да како овогодишњи извештај; тако и кратки извештај о том заводу од 1896—1897. најдаље за 8 дана под теретом строге одговорности поднети има.

За професора српског језика, историје и земљописа на мушкој учитељској школи у Пакрацу изабран је Ђура Поповић кандидат професуре за средње школе и суплент професор Историје у државној вишој гимназији у Капошвару. За суплента математичних и других наука на истој школи изабран је Богољуб Бакаловић оспособљен учитељ и бивши слушалац Педагогиума Бечког, са обвезом да за две године стручно испит положити има.

За наставницу математичних и природних наука на женској учитељској школи Сомборској изабрана је госпођица Вјера М. Петровића, оспособљена учитељица тих предмета за грађанске и више девојачке школе која је ову катедру од 24. Децембра 1896. ревностно суплирала.

За професора Мађарског и Немачког језика, отачаствене повестнице и науке о земаљском уставу на мушкој учитељској школи Сомборској потврђен је г. Душан Радић испитани професор за средње школе, који је од почетка 1896/7. школске године као суплент те предмете на истој школи ревностно предавао.

На предлог управе више девојачке школе у Панчеву расписан је стечај за место учитеља математике и природних наука на тој школи.

Између петорице молитеља за упражњено једно учитељско место у вишој девојачкој школи Сомборској Школски Савет је у кандидацију ставио: Светислава Берића на прво и госпођицу Анђелију Сандићеву на друго место.

Како је епархијски Школски Одбор, Бачки Школском Савету званично јавио, да досадашњи заменици епарх. школског референта за бачку епархију не могу и неће даље да дужност ову одправљају, ако им се за труд њихов неодреди хонорар у износу $^3/_5$ од целокупне референтске плате: то је Школски Савет за заменика епарх. школског референта у бачкој и будимској дијецези — и између компетената за ово место, — приставио г. Александра Јорговића

редовног наставника више девојачке школе у Н. Саду, а на његово наставничко место за привр. суплентkињу приставио је госпођицу Анђелију Сандићеву оспособљену српску учитељицу и бившу слушатељицу бечког педагогиума.

Пошто је број професорских снага на учитељској школи у Пакрацу умножен и завод тај са четвртим разредом проширен; то је по приказаној од управе дотичне потребе за издржавање те учитељске школе 1897/8. школске године 6.780 фор. из клирикалнога фонда у прорачун стављено, и од високославног Саборског Одбора одобрење на то молбено.

Одобрена су основна писма заклада, које припадају Панчевачкој и Новосадској вишој девојачкој школи.

На знање је узето расположење епарх. школског одбора бачког, којим је за катихету на вишој девојачкој школи у Новом Саду пристављен, ч. г. Вељко Миросављевић ђакон новосадски.

Издат је декрет изабраним и за стално потврђеном учитељу Живојину Секулићу у Фелдварцу.

Осим ових решени су још многи предмети од мање важности у овој седници.

В.

О учитељско васпитачком позиву и служби.

Пише: **Душан Ђурић**, срп. учитељ у Осеку.

Људи, који су се посветили служби: да уче и васпитавају, одвраћају од зла а упућују на добро — јесу васпитачи, или по данашњем: „учитељи“ народне младежи, народњег подмлатка. Наука, којом су се бавили и исту научили, или се и даље баве сви они који желе знати правила, и која увиду закона показује пут којим се лакше може постићи сврха или циљ у погледу душевног и телесног, напретка од рођења детињег, па до зрелих година — зове се педагогија. Сад било како му драго васпитавање, тек: она нега, брига и настојавање старијих (понајвише родитеља) да детету сва душевна, дело лице и телесна својства, прилагоде — може се назвати васпитавање, па ма тај душевни рад био каквог му драго облика. Према степену душевних својстава, васпитним начелима, околностима и друштвеним обичајима, удешава се васпитавање које се прилагођује за оне, који се имају васпитати а то су васпитаници. Васпитатељи (педагози) су били разни у разна времена, тек ипак. од војкада па и у најстарије грчко и римско доба, били су људи којима је био поверен народни подмладак, а којих свесних, поштених

и сваке хвале достојних људи беше дужност, и служба: васпитавати и настављати (учити), и постепено поверену им младеж оспособити да могу после бити добри и ваљани људи који ће и сами настојати да своје већ развијене умне и телесне способности, још боље усавршују. Како је онда било, тако је и сад.

Један рад, једна служба, само у другом руву и новијем духу. Како онда, тако и сад се не поверавају деца ма каковим људима да их уче и васпитавају. Оно истина да има изнимке, али морамо узети и то у обзир, да: васпитивати па донекле и: учити може сваки човек који иоле има у себи религиозно моралне свести, дара разума и мудрих искустава. Али како и колико?

Добро и савесно може васпитавати дете онај, који је са науком о васпитању са науком о души, упознао бар оно што је најглавније; па онда који детињ дух зна и позна, испитује њихову природу па скроз, брзо познати уме, те одма и нађе начине и сретства којима ће се при васпитавању послужити, или каквих начела ће се држати. Неки учени педагози веле: није свако дете способно за васпитавање, а ја велим: свако је дете способно за васпитавање, али се код сваког детета неда једнако извести једна те иста начела наставе и васпитања, нити се код сваког по једним те истим начелима може постићи жељени успех. Томе су узрок унутрашње душевне снаге које се у детету саме развити могу без подстицања нпр. јогунство — које се опиру васпитатељевим сретствима. Али што је васпитатељ боље оружан, начелима добра васпитавања, тим је и сама душевна радња васпитатељева у толико лакша и постојанија, јер се знаде у невољи наћи. С тога велим: *васпитавати је најтежа душевна радња, али и најдостојнија служба.* Ова се радња мора савесно вршити делом и речима не сме се скренути из колосека, ако желимо успеха. За ово се иште, да васпитатељ мора знати, теорију васпитне науке, и практику васпитавања, без којих не може бити.

Многи су учени педагози (Немци) написали правила и упутства, као и теоретично, али да су баш сви и практично с успехом извели — сумњам. Но пре ће бит да су они из свог сопственог искуства, испитивањем и уверењем о самом себи, по свом природном схваћању и душевном нагону, написали онако како су се они васпитавали под утецајем разних околности што је заиста вероватно, јер има и данас људи који не знају ни шта је то педагогија или психологија, ни појма о каквим правилима итд. али по свом искуству као богом обдарени умом и васпитањем, умеју боље и веш-

гије васпитати своју децу, него они који се тобоже држе неких модерних закона, а овамо им деца кад одрасту, постану одпадници цркве и вере, и саме народности; закон божији, службу божију, свеце, тајне, црквене обреде, ни зашто не држе.

Српског васпитатеља је најсветија дужност да изобрази и васпита децу, да оплемени срце и ум дечији побожним чувствима, да улије у срце њихово топле осећаје који ће га загрејавати док је жив — спрам свете православне вере, српске народности, и од кога га ни мач, ни ватра, ни муке, ни прогонства неће одвојити. Васпитатељ мора вешто и природно постепено развијати у детету душевне чињенице, које ће трајно деловати на све телесне и добре душевне моћи као моћ разумевања, памтења, осећања, тежња жеља, побожности искрености итд.

Без сумње да ваљан васпитатељ кад се прими да детету буде васпитатељ, неће преко савести чинити да га пусти самом себи, као да га природне снаге, помоћу свог разума осећања и воља — васпитавају без васпитатељева примера. Савестан и прави васпитатељ то не чини, ван ако је заборавио своју дужност.

Е, онда није васпитатељ, већ онај лењи слуга, за кога Христос Спаситељ у Евангелској причи вели да је даним у таланат у земљу закопао. Ако се васпитатељ својски труди, да у детету: интелектуално, естетично и морално васпитање развије, тај ће видети да је то свети позив, неоцењиве вредности, да је то благо, срећа и задовољство којим се васпитатељ и васпитаник дичити може.

ДАРОВНИ УГОВОР.

Који је данашњим даном склопљен између гђе Насте Ћуковац из Митровице као дародавца и г. Ћире пл. Милекића из Митровице као председника српске православне црквене општине у Митровици као даропримца, како следује:

1. Ја Наста Ћуковац дарујем српско православној црквено-школској општини у Митровици свеколике своје у ул. бр. 364 грунтовнице града Митровице унешене некретнине, те дозвољујем и грунтовни пренос на име српске православне црквене-школске општине у Митровици, али са теретом права мога доживотног уживања и ограничењем, да српска православна црквено-школска општина за трајања мога живота ове некретнине оптеретити грунтовно неможе.

2. Српска православна црквено-школска општина у Митровици дужна је са дарованим непокретностима руковати по својим органима и у смислу највишег царског и краљевског рескрипта од 10/8. 1868. год. и после моје

смрти доходак употребити у корист и сврху мировине учитеља на српској народној вероисповедној основној школи у Митровици.

Према том дужна је српска православна црквено-школска општина после моје смрти основати посебну закладу под именом: „Мировински фонд Косте и Насте Ћуковац“ и са овим дарованим иметком засебно руковати поред већ постојећег школског фонда.

3. Ја Ћира пл. Милекић као председник српске православне црквено-школске општине у Митровици прихваћам понуду под 1 и 2 овог одговора са тамо истакнутим увјетима и налозима.

4. Обе уговарајуће странке а нарочито ја Наста Ћуковац дозвољујем, да српска православна црквено-школска општина у Митровици са дарованим горњим иметком и створеном закладом по свом најбољем знању располагати може, под јединим условом, ако би српска народна вероисповедна основна школа у Митровици свој вероисповедни и народни значај изгубила, нарочито ако би у општу пучку школу преобраћена била, те ја Ћира пл. Милекић прихваћам и овај налог.

У Митровици, 17/29. септембра 1894.

Наста ћуковац с. р.
ћира пл. Милекић с. р.
председник црквене општине.
Влада Марковић с. р.
учитељ, као сведок.
Веселин Гајић.

Овај даровни уговор је већ и грунтовно на српску православну црквено-школску општину митровачку преведен.

НЕКРОЛОГ.

† **Барон Милош Бајић**, унук другог ослободитеља Србије Кнеза Милоша Обреновића, — који је на зидање новога здања српске велике гимназије новосадске недавно стохиљада форинти даровао и тиме ступио у ред великих и неумрлих добротвора народне просвете, — преселио се у вечност 31. Јулија о. г. у Аусеу у 75. години свога живота, а свечано је сарањен на своме добру у Варадији близо Вршца 7. августа ове године.

На опелу, овог добротвора народног које је држано пред надгробном црквицом чинодјејствовао је високопрεосвештени господин Гаврил Змејановић епископ вршачки са многим свештеницима уз појање певачких друштава вршачког и темишварског. Надгробне говоре држали су г. г. Антоније Хаџић председник матице српске и Милан А Јовановић професор који се у име новосадске српске гимназије са захвалношћу с великим покојником опростио,

Како се из мађарских листова дознаје покојник је и у свом последњем завештању сетио се своје цркве и свога народа и оставио је пештанској српској црквеној општини на просветне цјели једну своју палату у Пешти.

Од колегије професорске српске велике гимназије Новосадске, добили смо ову посмртну објаву:

Професорска колегија српске велике гимназије Новосадске са великим болом јавља тужну вест, да се велики добротвор ове гимназије *Барон Милош Бајић* 31. јулија (12. августа) у Аусеу у 75. години свога живота у вечност преселио. Тело великог покојника пренеће се у Варадију, где ће се 7. (19.) августа предати матери земљи. Вечан му спомен! У Новом Саду 4. (16.) августа 1897.

† **Михаил Хр. Ристић** адвокат и председник српске црквене општине у Белој Цркви, преминуо је недавно у 68. години свога живота и сарањен је уз велико саучешће у Вршцу. Покојник је свршио гимназију у Карловцима 1846. филозофију у Сегедину а права у Пешти. У раној младости био је побожан и врло даровит и вредан. Особито се бавио с немачком класичном књижевношћу, из које је још као ђак много преводио на српски ради свога вежбања. Доцније се бавио са изучавањем немачких филозофа, и као професор српске велике гимназије карловачке издао је на свет целокупну систему филозофије по кругу у 10 свезака.

Био је до смрти ваљан Србин, и од народа у Белој Цркви и у околини врло поштован. Бог нека му даде блаженство вечно!

† **Милан Ракић** трговац и многогодишњи одправник Школскога Листа у Сомбору после дугог и тешког боловања преселио се у вечност 12. августа у Сомбору и сарањен је уз саучешће своје родбине, познаника и пријатеља на успенском гробљу 13. августа. Бог нека му даде вечни покој!

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

Ове су нове књиге Школском Листу на приказ послате:

„*Летопис Матице Српске* уређује Милан Савић. Књига 194. 1897. Свеска трећа у Новом Саду. Штампала српска књижара браће М. Поповића 1897. Цена 70 нов. У овој књизи су штампане на првом месту: „Успомене из нашег црквено-народног живота II. од 1864—1867.“

„*Отче твој сам*“ приповедка из најновијег српског живота. Написао поп Дамјан Прерадовић.

„*Књиге за народ*“ издаје Матица српска из задужбине Петра Коњевића. Свеска 69. накладом српске књижаре и штампарије браће М. Поповића, у Новом Саду 1897. Цена 10 нов.

Граматика српскога језика за српске више девојачке школе саставио Јован Благојевић учитељ у српској вишој девојачкој школи Сомборској. Одобрена од В. Ш. Савета за учебник у срп. вишим девојачким школама. У Сомбору, 1897. цена 80 новчића.

Читанка за српске више девојачке школе саставио Мита Ђорђевић учитељ у срп. вишој девојачкој школи у Новом Саду. Одобрена од всл. Школ. Савета за употребу у I. и II. разреду српских виших девојачких школа у Новом Саду, штампано у српској штампарији Светозара Милетића. Цена 1 круна.

Изгубљено дете приповетка за младеж од Хр. Шмида превео Мих. М. Станојевић учитељ. Цена 60 пр. дин. Београд. Накладом књижаре Велимира Валожића.

Деца шутници приповетка за младеж написао Мих. М. Станојевић учитељ. Цена 60 пр. дин. Београд. Накладом књижаре Велимира Валожића. 1897.

Рачунски задатци за I разред основне школе саставили Јовић и Стефановић учитељи. Цена 1 грош (20 пот.) II. Издање књижаре В. Валожића.

Приповетке Милке Алексић-Гргурове. Цена 1 динар. Београд. Државна штампарија Краљевине Србије.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

У Обровцу тражи се учитељица. Плата је 400 фор. 50 фор. станарине; 3 јутра земље. Рок до 7. Септембра.

У Српском Чењу тражи се учитељица. Плата је 300 фор. слободан стан и 10 фор. огреварине.

У Модошу тражи се учитељица. Плата је 300 фор. за повторну школу 40 фор. 2 хвата дрва и леп стан с баштом, и њива од $^3/_4$ ланца.

У Десци тражи се учитељ а могу компетовати и учитељице. Плата е 300 фор. стан и огрев.

ШКОЛСКА ОБЈАВА.

У српској вишој девојачкој школи Сомборској започиње се Школска 1897/8. година 1. Септембра по нашем календару.

У први разред примају се ученице, које су четврти разред српске основне школе свршиле и десету годину живота навршиле. — Свршене ученице V. разреда основне школе могу бити примљене у други, а свршене ученице VI. разреда могу бити примљене у трећи разред ове школе, само по положеном приватном испиту из првог односно из другог разреда ове школе.

Школарина се неплаћа, а уписнина је од сваке ученице једна форинта.

Ученице са стране имају се пријавити код подписаног управитеља, и само са његовим знањем и одобрењем имају стан и храну наћи. У исти дан 1. Септембра почиње се школска 1897/8. година у свима српским основним школама сомборским.

У Сомбору, 15. августа 1897.

Н. Ђ. Вукићевић,
управитељ српске више девојачке и свију народних школа српских у Сомбору.

☞ Да би могао лист овај и даље до краја године излазити, позивају се сви дужници, који до сада платили нису за прошле године, да то што скорије учине. Исто тако умољавају се и она господа, која лист примају, а за ову годину нису нам још претплату послали, да то што скорије учине.

Администрација „Школског Листа“.

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

Школски Лист.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Предплата је на целу годину **1 ф. 50** новчића, а за Србију **4** динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор.

Бр. 9. **У Сомбору за Септембар 1897.** **Год. XXIX.**

СА XIV. СКУПШТИНЕ УЧИТЕЉСКОГ УДРУЖЕЊА КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ.

Учитељско удружење састаје се редовно у своје скупштине месеца августа сваке године, а сваки пут у друго место. Ове године 2. (14). августа, састала се 14. скупштина у Крушевцу, заиста месту скровитоме, као што га народне песме називају.

На скупштини је било искупљено које мушких које женских чланова нешто преко 300. Кад се узме у обзир, да има 1187 чланова, онда је ово мален број заинтересованих раденика; али, кад се сазна, да на тим скупштинама долазе са решавајућим гласом само изасланици појединих зборова, онда је то красан одзив.

Ову су скупштину посетили и овострани српски учитељи (Војвођани) у лепом броју. Било их је 9-ро и то: Арк. Варађанин из Нов. Сада, Гавра Путник и Пера Стефановић из Руме, Вељко Петровић из Земуна, Вељко Константиновић са госпом, Душан Томић и Иван Мартиновић из Панчева, Душан Стојшић из Сенте и Аркадија Павловић с госпом из Ст. Кера. Гости су добили почасно место у скупштини и били су за сва три дана свога бављења гости учитељског удружења.

Скупштина је отворита тачно у пола 9 сати председник глав. одбора г. Ђока Ивковић прикладним говором у коме је нарочито споменуо, да је удружење из књижевног фонда пок. добротвора учитељског Јована Гавриловића издало „Општу Педагогију“ од Др. В. Бакића. У спомен 100-годишњице овог добротвора свог отворило је удружење у Београду „Школски музеј“.

После поздрава свог приказао је председник изасланика политичне власти г. Бранислава Мишковића, изасланика министра просвете г. Михајла Поповића професора и поименце горње госте из Војводине. Скупштина је сваки приказ тај поздравила са живели.

На те поздраве одговорио је у име овостраних учитеља г.

А. Варађанин са неколико топлих и родољубивих речи, те је скупштина поново узвикнула: живели војвођани.

После тих поздрава и отпоздрава прешло се на избор часника скупштинских, те је за председника изабран г. Љубисав Јовановић учитељ из Крагујевца, за потпредседника г. Тома Теодоровић учитељ из Крушевца, за секретара: Михајло Михајловић, Димитрије Стојановић, Димитрије Ћосић, Стева Радовановић, Марко Матејић и Јулија Вуловић.

У извештајни одбор ишли су: Ђорђе Којић, Веља Павковић, Милан Смиљанић, Димитрије Милентијевић и Мијајло Радојковић.

У одбор за пројект устава: Мића Ивковић, Мих. Стефановић, Мих. Сретеновић, Ђока Јовановић и Владислав Кнежевић.

Тај дан прослављен је у целој Србији рођен дан Краља Александра, ради чега је приређено благодарење у цркви Лазарици, те је и учитељство корпоративно учествовало на истом и по том послало своје честитке краљу и господару земље своје.

После подне тога дана и сутра дан радили су пододбори. За то време приредио је министар привреде овој скупштини два лепа предавања, једно се односило на подизање и неговање свиларства и свилене бубе у Србији, а друго на увођење земљорадничких задруга. Прво је предавање држао г. Владимир Ђорђевић професор пољопривредне школе у Краљеву, а друго г. Михајло Аврамовић управник подунавске окружне задруге у Смедереву, који већ од неколико година ради на том послу и сматра се као оснивач оваких задруга у Србији. И један је и други предавач тако исцрпљиво, лепо и поучно изнео своју ствар, да је скупштина завела обојици записничку захвалу и примила их у своје почасне чланове, пошто су своја предавања уступили бесплатно друштву штампања ради.

Пре ових предавања, а другога дана, читани су силни брзојавни поздрави, који су стигли на скупштину из свију крајева лепе наше Србије. Међу тим поздравима отликује се онај г. Тодора Јовановића трговца из Ваљева, који уз поздрав поклања удружењу 100 динара у име благодарног сећања на свог учитеља из детинства који му је отворио умне очи. Скупштину је тај знак пијетета врло пријатно дирнуо и повикала је из свег гласа: живео господар Тодор!

Другог дана у недељу 3. (15.) августа, после св. литургије, приређен је свечан парастос пок. добротвору учитељском Јовану Гавриловићу, куда је отишао велик део скупштинара; а мањи део, који се бави поред свог школског посла, привредом народном, остао

је, да саслуша неке предлоге изаслатог секретара министарства привреде, г. Косте Петровића, који се односе на подизање привреде у народу, које министарство жели уводити путем школе и учитељства. На овим саветовањима пало је врло лепих и родољубивих мисли с једне и друге стране, а ми смо могли сазнати, да се у Србији живи и с лепим успехом ради и на привредном пољу, коју и школа и учитељство му знатно потпомаже. Дознасмо и то, да би се много више на том пољу могло урадити и да би се радило од стране учитеља, да нису исти изложени тако честој промени и премештајима, јер тек што се човек настани и отпочне да подиже виноград, воћњак, пчелињак и т. д. а дође абер да се премешта на други крај Србије, па шта ће онда човек с кошницама, шта с воћкицама које је подигао. Мора да распоклања, јер не мож' преносити, особито у зимње доба, где се најчешће премештају учитељи. У таким приликама, наравно, мора напустити рад око привреде и онај најодушевљенији поборник привредних покрета.

Сутра дан, у понедељак 4. (16.) августа о. г. дошли су на ред извештаји управног одбора на претрес, који су с одобравањем примљени и онда се прешло на предлог о преиначењу друштвених правила највише за то да може удружење стално и у извесној количини потпомагати своје чланове и њихову породицу у време нужде или после извесних година. Предлог је за то спремио главни управни одбор у Београду, а спремили су у истом смислу и крушевачки учитељи и оба су штампана и међу чланове раздана. Осим ових штампаних предлога било је и писаних, који се издали нарочитом одбору на проучавање, и односно, на самосталан један предлог.

Ми смо војвођани били већ отишли из Крушевца, кад је тај предлог приспео на расправу; али смо извештени, да се цео пројект одбацио и да је решено, да се умоли влада и односно народна скупштина, да се побрине за обезбеђење изнемоглих учитеља и учитељица у старе дане, т. ј. да им спреми пристојну мировину за њих и њихове породице у време нужде.

Овом приликом се приметило, да је врло незгодно сазивати оваке скупштине у места, која не леже поред жељезница, а и која немају довољно станова, јер се осведочио приређивачки одбор у Крушевцу, да је с тешком муком могао набавити кола за превоз са жељезничке станице Сталаћа до Крушевца, а још теже му би створити станова за 300 сгранаца. Тога ради решила је скупштина,

да се у будуће састају скупштине само у највећа места: Београду, Нишу, и Крагујевцу. Идуће године сазваће се скупштина у Београду.

Ова је скупштина у опште оставила на нас с ове стране леп утисак. Учитељи се достојанствено понашали и своје ствари расправљали лепим изразом и родољубивим заносом; види се, да велик део учитељских снага припада интелигентној класи и родољубивим чланова народа свога.

Неколицина нас војвођана или пречана, како нас зову, пожелела је, да обиђе овом приликом, колико се железницом може, и крајеве новоослобођене Србије, те смо се винули до Ниша, а одатле до Врање и Пирота.

На путу том видели смо, да народ напредује, да просвета шири крила своја и у оним крајевима, који су пиштали до пре 20 година под тешким турским притиском. Стекли смо уверење да се школом шири у том крају поред просвете и родољубив смер, који иде за тим да се подмладак умном и телесном снагом крепи, како би се не само очувало, што се стекло, него и даље проширило, пута слободи и напретку.

У то име заведене су по тим крајевима школске стрељачке вежбе, те се деца основних школа мушка и женска, вежбају гађањем из пушака, за које им држава даје оруђе и џебану. А по средњим школама заводе се гимнастична друштва „Душан Силни“, која и дух и тело снаже на поуздање и храброст. Прву стрељачку задругу међу ученицима осн. школе завео је 1892. г. *Јаков Поповић* сиђевачки учитељ, наше горе лист, који је још пре 20 година прешао тамо да војује за крст часни и слободу златну. Његова је четица добила и своју заставу са двоглавим орлом, којој је кумовао сам краљ код срамног споменика варварства турског, код „Ћеле Куле“, близу Ниша. Учитељ је добио од краља признање; а да је та родољубива мисао загрејала и друге учитељске груди види се и отуда, што је за ових пет година основано тамо већ 42 школске стрељачке дружине.

Само нас једна појава у том крају нашег народа изненађује и жалости, што чусмо и приметисмо, да тамо у народу религиозни осећаји изчезавају; народ скоро напустио цркву. Нишљани су под Турцима знали саградити величанствену цркву, која би могла примити у своје закриље 5000 душа и беше за турско доба често пуна, а данас, вели црквењак онај, не напуне се ни столови ни о највећим празницима. Та се појава указала и на простом народу,

јер кад путовасмо о Преображењу Врањи, виђасмо уз пут на више места наше сељаке где врше, баш у оно доба, кад се служба божија служи. То је жалост и велика срамота за свештенички и учитељски сталеж у том крају. На ту страну ваљало би бодријим оком да попази и министар просвете, па и митрополит Михајло, јер вук се увукао у стадо, па нетреба га пустити да га поништи, јер где религија опада, ту злочинства расту.

Но у опште, кад прелетим мислима оне дане и путеве са те 14. учитељске скупштине, мене подиђу мили и пријатни осећаји, јер ми је и са скупштине и са пута остало врло лепих успомена, које ме одушевљавају и пуне груди задовољством и утехом, да ће нам Српство процветати и да ће, ако не ми, а оно наши потомци дочекати, кад тад, стару славу и величину. Па ако ништа друго, већ то је довољна награда за труде и трошкове што смо поднели путујући тамо и натраг. **А. В.**

ПОВТОРНА ШКОЛА.

Пише **П. Т.** учитељ.

Намеран сам о оној установи говорити, која је код нас још са свим у зачетку своме и поред тога, што више власти изискиваху рад на истоме и што учитељи вољни беху том захтеву задоста учинити. Са обе стране беше воље за то, па ипак обоје — а особито учитељи — увидеше да им посао, не знам из каквог узрока али неиде жељеној цели баш ни мало.

О овоме сам се за време моје мале праксе и сâм уверио, а распитивајући се код иних и о томе се осведочио, да тај штетни застој гледе потворне школе није само код нас, већ и на државним школама а то зато, што је иста установа непотпуна.

Одредба за повторну школу вели, понављање свега ученог у V. и VI. разреду. Но ово без даљег упутства, без диспозиције градива тако је релативно, да сврхи потворне школе не може задоста учинити.

Ја сам тврдо уверен да нам дотичне школе само тада цветати могу, ако су оне тако устројене да одговарају интелектуалној потреби ученика. Ако игде, ал овде нам ваља рачунати са личношћу ученика; јер овде ученика није више — тако рећи — прост механизам да безусловно акцентира што му се пружа и није му више ризница само школа, већ избија јако индивидуалитет, на што много јаче но пре утичу и сви надражаји друштвеног живота. Зато не

скучимо га у опсегу нижих разреда, не ограничавајмо му природни развитак; јер то не само да нам за рукама поћи не ће, већ ће се на самим нами и осветити као што нам се и свети.

Или зар се то не зове освета, кад наставник највећи труд полаже за време четири односно шест годишњег образовања ученика, да свом позиву задоста учини и на послетку види, да ништ урадио није, јер му васпитници у живот изашавши за одржање своје егзистенције апсолутно неспособни постадоше. Тумарају тамо — амо незнајући шта да почну јер им ништ за руком неиде, те на послетку место сами своје уређење да криве а они се огорче на цео свет и веле: „друштвена организација не ваља треба је оборити!“ Данашње људско стање много је еклакантнији доказ за то, него да се речено опорећи може; а за узрок тога сматрам делимице и наставу која се стара само за, строго узевши основну, — и вишу школу изображавајући тако мањину а будућу компактну масу занемарује у најгорим годинама (од 13—16.) јој.

Сваки испитивалац физиологије људског живота мора признати, да човек ступајући у доба тако званог „швигарца“*) уједно и нову сферу живота почиње која се разликује од дотадањег. Телесно је сада јак, душевно снажнији; сваки спољни надражај с рефлексом прима, па још ободрен са „нисам више ђак“ и утицајем новог друштва му, постаје — по речима Rousseau — као онај лав у кавезу који и поред своје рутине на самога госу насрће. А то је сасвим и природно; јер кад му душу не забављамо, кад се не старамо да му вегетативни живот који је у том добу најбујнији, развићем духа ограничавамо, постепено у једначину довађамо: оно ће и у превази бити. Ми истина чинимо нешто, али не њему сходно што већ и из самог тог факта видимо, да му је досадања настава у томе добу несносна те нађели само мало одушке, опире јој се. Посмотримо ли пак мало дубље психологију ученика основне и повторне школе, наставну цељ која би требала да је и фактично наставно стање данас једне и друге, морамо му и за право дати што досад таки беше кад у живот изађе.

Дете дошав у школу сходно физичном стању и душевно је мали. О душевној јасноћи ни разговора; у њему су само природне способности за образовање духа. Према томе је и настава.**) Њена

*) Усљед данашњег развитка људства и раног утицаја његовог на човека, ја смело називам већ ово доба, „доба швигарца.“

**) Знано нек' је, да под „наставом“ увек разумем и васпитање и обратно; јер по Herbart-у и ја не могу замислити једно без другога.

је задаћа у овом првом добу неговање свих органа као основ душевном напредовању и изоштравање душевних способности за напредовање. У овоме добу специално стварна настава није толико практично животне вредности, већ је више као средство за развијање човека у томе правцу. То нам доказује душевно стање ученика, што у овом добу није кадар ни о самом животу судити а камо ли да учено у корист тога употреби. Обим његових представа врло је узак, а душевно око да у свет прозре врло тавно; осећа само оно, што га непосредно стиче.

Према томе ваља и наставу акомодирати. Тенденција у главном нека је, развијање духа а никако објективно знање. Дакле, више се старајмо о начину него о стварном знању. О овом потоњем само толико, да одговара позитивности и развитку дечијем а иначе сву снагу улажимо у начин обуке нам јер га тиме (ученика) чинимо способним за акцептирање свега, а уједно му пружамо и начин — што је врло важно — како ће да стиче и сам знања што му је у каснијем добу за живот нужно. Једном речи, забављајмо га непрестано ал не зато да дотично зна, већ да га за знање приуготовимо. Не чинимо ли тако, успети нећемо шта више, упропастисмо га, јер пофаљено поправит касније неможе, почем касније утиче на-њ' друштво које много већег утицаја има од нас; јер друштво му више привилегије даје које му ласка, а које га баш и упропашћује. Јер за борбу друштва неспособан мора да клоне што школи и васпитању има да захвали, које се трудише само да га ли знањем нагурају. Па и то не у оном добу, кад је по њега практичне вредности већ још тада кад је стварно знање код њега, као код једино осећајног бића, врло лабилног трајања. Да је пак стварна обука у основним разредима заиста врло лабилна па ма она како да је у своје време добро обрађена видимо из тога, што нам добри ђаци и после кратке двомесечне вакације знатан део обученог позаборављају и што огромна већина дожививши само 20. годину ограничава се знањем ли на оно худно читање и писање.

Све је ово доказ, да строго узев стварно знање као специалан услов за унапређење људства, не толико у основним разредима, већ у старијем добу васпитника да обрађујемо, а дотле изоштравајмо све душевне способности му, оплемењивајмо у њему млађано стабло свему што је лепо поштено и човеку достојно, како би касније у том правцу и нехотице развијати се могло. То пак да постигнемо и опет велим, махнимо се тога да од појединог ученика у основним разредима енциклопедију правимо. Узмимо мало градива, ал пазимо

да нам је обрада истога кроз прожмана васпитним начелима: дочем специјално стварног знања подајмо му онда и онде, кад је он то моћан с коришћу и акцептирати.

То доба пак за много целисходнија сматрам доба повторне школе а особито последње две године. Јер узмимо само таког једног одраслог дечака на посматрање. Телом здрав, духом свеж младић што му израз лица и очи показују. Усљед доброг васпитања верзиран у свему што је лепо, поштено и корисно. Стицане представе истина по своме силогизму ал јасно аперцепцира и то не само на основу спољнег већ и унутарњег посматрања. Није ли у стању то баш свагда учинити, ипак без индивидуалности ништ не прима, јер му изоштрени разум свагда ставља питања: „зашто то?“ „од куд?“ и „је ли то лепо?“

Овај израз душевног му стања најмоћнији је доказ да је за стварну обуку досад само приуготовљаван био, а сад да приспе онај час, кад и он сам чезне за оним чега нема јер потребу истога — тако рећи — и инштиктивно осећа. И ма с ког гледишта посматрали ствар, увек ћемо на исту конзеквенцију доћи, да је сад најспособнији за сваку стварну обуку. Хоћемо ли да не буде глупак сад га умудримо; желимо ли да се знањем и користити уме, научимо га сада томе; јесмо ли вољни да буде правичан а не тесногруд, сад га упознајмо с правдом; не ћемо ли да је огорченьак, сад га упознајмо са правим стањем људског поредка и са непоколебивим законом који с њиме влада; желимо ли да је побожан, сад делајмо разумом на разум (јер до селе у томе погледу само на срце утицасмо) а поред свег тога с етичног гледишта будимо му само мудар вођ па се тада не бојмо да успети не ћемо.

Но како да се та реорганизација спроведе? Врло лепо. Пре свега строго пред умом имајмо напред речену цел нашег делања у основним разредима. Дакле, не говоримо му о цркви, реченици, множењу, углу, глобусу итд. зато, што желимо да он с тим знањем брилира, већ знајмо да ће он (ученик) узевши лопту или чигру све то абстрахирати, а будимо подпуно задовољни, што ће прожман начином и примером наше обуке при сваком подузећу свом па и при игри онако чинити, како ми желимо т. ј. биће најјаснији рефлекс личности нам.

Приспели пак у стадиум способности и за разумно делање, свом снагом настојмо да му душу тим начинимо и оснажимо а почнимо тиме, да му досада стечено благо на преглед ставимо и

уједно о важности истога убедимо. То би нам био посао прве године повторне школе т. ј. да поновимо учено с пажњом на подпуно разумевање. Ово је тим пре нужно, јер је код нас тако рећи немогуће и VI. разред одржати. За време пак остале две године пружимо му све оно што ће му специално као човеку, као члану вероисповеди, народности, општине и отачбине и као појединцу човечанства потребно бити. Ту га снабдимо знањем и начином за борбу против сваких непогода да никада не клоне.

Специално како, којим редом и начином да се то за поменуте две године спроведе, аподиктице рећи једноме човеку потешко је; зато сам намеран о томе још премишљати, а остављам да и други о томе пресуђивају, своју рекну а сам ћу касније о томе своје мисли да изнесем. Но најцелисходније би било, да исто питање месни учитељски зборови, — а за тим епархијски у претрес узму (разуме се иницијативом више власти) своје резолуције донесу те то важно питање уреде. **П. Т.**

ПРИМЕРИ ЗА ОБЈАШЊЕЊЕ КАТИХИЗИСА.

по Ј. Е. Шмиту.

О промислу божијем.

1. Један мисионар који је своје апостолске послове посвршавао око брега Либана, добије од свога старешине заповест, да иде у неко удаљено место. У томе путу доживио је он овај чудесни промисао божји.

Путујући са својим сапутником у ново опредељено место, враћао сам у села у којима сам проповедао св. Еванђелије и упућивао верне за прави пут. Једног дана дође ми неки хришћанин и рече: молим те оче, дођи у мој стан, да мене и моју породицу исповедиш и причестиш, јер ја већ одавно очекујем свештеника да то изврши, — а сада ми неки предосећај говори да ће се то скорим испунити. Ја га запитам: Је ли то место мени уз пут? а он одговори: Оно је доста заодно пошто живим — тако рећи — одељен од људи у шуми. Ја сам му морао одбити жељу пошто сам требао што пре отићи на своје опредељење; но он ме пољуби у руку и рече: Оче! ти ћеш ипак нама доћи и то пре него што мислиш, јер ја ћу се за то са својима усрдно молити Богу. Ја продужим свој пут неосвртајући се на његов говор; али пошто смо били без вође, то се забунимо у некој гори и по њој смо лутали и мучили се једну ноћ и два дана. Друго вече нађемо се пред

неком кућом у тој пустињи. Ми се упутимо к њој и упропастисмо се када видесмо онога човека, који је био пре неки дан код мене. Сада се сетим његови речи „да ћу ипак доћи, јер он ће се Богу молити.“ Они су се сви јако обрадовали, исповедили и пречестили а ја сутра дан наставим свој пут са уверењем, да је Бог саслушао његову молитву и тако наредио.

2. Неког богатог младића ухвате гусари, продаду га као роба у Палестину и он је био опредељен од свога господара за говедара. Ту је била и једна робиња хришћанка, која се са њиме Богу молила и ослањала на његов промисао. Једног дана добију они прилику да побегну и понесу себи на пут јела и пића. Дању су се одмарали због врућине а ноћу су путовали даље. Већ су држали да су спашени; али трећи дан спазе из далека јахаче да јуре за њима. У оној страви уђу у неку пећину, која је у близини била и далеко се под земљу пружала. Они су се у њој скрили одма код врата у неки густи мрак и више су се ослоњали на помоћ Божију, него на сигурност места. Није дуго потрајало, а господар је стигао до пећине и заповеди слузи да их потражи у пећини. Слуга засењен од сунца, када је ушао унутра, није ништа видио, него је даље корачао вичући: Изађите напоље! Сада нећете побећи од свог господара! — Пошто се није нико одјавио, то је он све већма и већма викао и претио са голим мачем. У тај мах скочи једна лафица удави слугу и одвуче га доле у пећину. Господар је био нестрпељив што је слуга тако дуго остао у пећини, те је мислио да се он бори са бегунцима, због тога скочи са своје камиле и утрчи са голим мачем у пећину да слуги помогне. Он је викао и претио док није лафицу раздражио — она скочи и њега удави.

Тако су се сироти бегунци ослободили једне беде, али им је лафица претила са опасношћу. Они су мирно стајали и препоручивали се Богу, који је избавио пророка Данила из чељусти лафова. Лафица је пак имала мале, те видећи да је узнемирена у тој пећини, узме једно по једно и однесе их на друго сигурније место. Све су то видили бегунци и нису се смели маћи са свога места до сутра дан. Када су напоље изашли благодаре Богу на спасењу своме и одпутују на камилама господаревима у најближу варош. Ту су обоје ступили у моначески чин из благодарности Богу.

Крштење.

1. Оно изједначава све. — Један епископ чекао је у цркви да крсти дете неког богаташа, али међу тим примети једну сироту

жену у ћошку, која је донела дете на крштење. Он јој са благим гласом рече: „Дођи овамо, одма ћу крстити и то сиромашно дете; јер ја њега тако исто љубим у његовом сиромашном повитку, као и богаташко у богатом.“ Када је оба детета крстио онда рече ову поучну беседу. „Ова оба детета сада су пред Богом са свим једнака и у његовим очима једнако чиста и лепа. Оба су опредељена за заједничко небесно блаженство; али оба ће тамо доспети разним путовима. Богато дете са љубављу ближњима, а сиромашно са смиреношћу и благодарношћу. Небесно царство отвориће се сиромашку ако стрпељиво сноси своје терете, а богаташу ако му олакшава исте. Првога ће бити добродетељ — благодарност а другог милосрђе. Ја би желио да се одма данас одпочну те добродетељи. Али сиромашно дете још не зна молити и његово мало срце још непознаје благодарност; зато ћу ја њега заступати као пастир и молити, па уједно и захвалити вам на ономе, што дарежљивом руком њему пружите. Богато дете још не може дати, оно непознаје свога маленог брата и још не осећа милосрђе; зато будите ви његови заступници у љубави и милосрђу, те ће ваш дарак донети благослов на дете и посветити му улазак у овај живот.“ Богаташи су се некако осећали обвезани богато даривати дете, а то је леп капитал био за сиромашка. Уједно је то била и поука за присутне.

2. Крштење прашта ове грехове. — Један богат племић узео је из милосрђа у своју кућу сина свога највећег дужника после смрти овога. Он је дете лепо васпитао, а када је велико нарастло то га је дозвао себи у собу. Дечко је приметио на столу два писма, једно увијено у црну хартију а друго у златну. Племић узме оно писмо у црној хартији и преда му са упутством да га отвори и прочита. У њему је био написан дуг његовог оца а уједно и његов, који је утрошен на његово изображење. Уплашен и блед натраг је дао дечко прочитано писмо и исчекивао је шта ће томе следовати. Племић рече: „Видиш, тај је дуг сво наслеђство од твога оца, а при том си се и ти задужио за своје васпитање. На молбу мога јединог, сина опраштам ти све те дугове, и ево дерем писмено.“ Дечко је лакше дисао а племић настави: „Ти си сада без дуга, но ипак си сирома, јер немаш никаква имања. Ево ти предајем на молбу мога сина ово друго писмо у ком те посињујем и изједначавам у наслеђству са мојим сином. Сада не само да си без дуга, него си богат и облагорођен. Дечко се осећао са свим срећан.

Са овом се параболом показује, да се човек са св. крштењем ослобођује, не само прародитеческог греха, него и свога. Ма да је човек без греха, то ипак остаје душевно сирома; али њега је Бог посинио чрез свога јединородног сина и он добија право на наслеђство небесног царства ако се влада, као што закон прописује.

Прерадио **М. Борђошки** катихета.

О НАСТАВИ ПЕВАЊА У НАРОДНОЈ ШКОЛИ.

Уредбе о српским народним школама наређују, да се певање сматра као учевни предмет и да нар. учитељи обраћају пажњу и на тај предмет.

С радошћу примећујем да народни учитељи с' вољом и трудом испуњавају своју дужност око певања, не само у школи него и ван школе, оснивајући у варошима и селима певачка друштва и да се види у више места красан резултат њихова рада. Певање је дакле учевни предмет у нар. школама и остаће као такав. У обште је познато, да певањем вежбамо слух и да је оно корисно учевно средство, јер певањем вежбамо уједно ум, оснажујемо тело и растерујемо расејаност. Задаћа певања јесте, да пробуди и оплемењава душу и оживљава осећаје народне. Учитељи нека настојавају да ђаци знају певати песме једно и двогласне и да знају црквено пјеније. На нижем степену нека се пева само по слуху, на средњем по слуху и по нотама, а на вишем само по нотама. Ако посматрамо поједине одсеке учевне основе, наћићемо да су најглавнији они, где се говори о оплемењавању мисли и осећаја — народних. Осим тога захтева учевна основа да певањем пробуђујемо у школи љубав према музици, јер она је у школи за већи број деце једино средство са којим се може музички дар појединаца приметити и са којим се таленат развијати и неговати може. Колико ли је славних музичара добило сјајно име само усљед тога што је савестан учитељ опазио дар њихов за музику те им препоручио даље образовање. Из тога се види да учевна основа исчекује добра и корисна средства. Средства којима би се означена циљ постићи могла доста су мала. Са теоричке стране нема учитељ друге задаће, него да децу научи да разазнају гласове високе и ниске, дугачке и кратке, јаке и слабе, и после ноте. Другим речима: Децу упознати са нотама по имену и вредности, после са разним означењем јачине и темпа с мере времена по којима се пева. Учитељу остаје дакле доста

времена, да научи децу лепо певати, да њихово певање и у истини на оплемењавање мисли утицати може. Циљ пробудити и неговати мисао за музику и утицати песмом на оплемењивање мисли ретко се у нар. школи око тога ради. И да је томе тако навешћу неколико узрока. Нижи разреди у којима би требали мисао и вољу за музику пробудити су понајвише ђацима препуњене, 70—80 деце је овде смештено међу којима има за цело 10 процената таких који немају музичког слуха. Представимо себи певање, када сви из пуног грла почну као што се то обично догађа — да л' је могуће онда говорити о пробуђењу и неговању мисли за музику? Оплемењавати мисао може се само једино лепим певањем песама и садржајем текста истих. Ако није садржај песме поетичан него сасвим обичан, да л' се може са таком песмом захтевима основе за доста учинити. Обично се учи певање у нар. школама овим начином, кад учитељ изабере коју песму из читанке, пева прву строфу тако дуго пред децом док деца мелодију и текст упамте. Кад би сва деца у нижим разредима имали толико слуха да одпевану песму одмах подражавати знају, била би овака настава у певању на месту, јер би то био најкраћи пут, са којим би се могло постићи оно, што желимо. Али ја сам приметио да међу ђацима има неколико који музичким слухом не владају, осим тога има и доста ђака који више пута отпевану песму подражавати не знају. Усљед тога је погрешно ако сви ђаци песму по учитељу подражавају, као што код сваког предмета тако и код певања је нужно, да учитељ позна ђаке по степену му њихове способности. Код певања је лакша способност појединога познати, него што код других предмета, јер немора овде испитивати. Ако непевају сви ђаци скупа него по одсецима дозна учитељ лако оне ђаке који добро не певају. При понављању познамо оне ђаке, који просто никаквог музикалног слуха немају, и после они који чешћим понављањем песме, исту одпевати знају. Ако учитељ на тај начин своје ђаке позна, има у будућем много посла уштеђено. Нека онда певају нову песму најпре најспособнији ђаци после заједно с њима слабији и на свршетку дође ред на најслабије. Било би погрешно најслабије ђаке занемарити. Забављамо се при певању са најслабијим истом мером као и код других предмета и уверићемо се да ће многи од њих временом добро певати знати, код некојих остаће ипак рад заман.

Ако нам не сметају други, можда важнији педагошки узроци наместићемо рђавог певача између два добра певача и увидићемо

често да и ово средство помогне. На оваки начин пробудиће и неговаће се смисао за музику. Настојавајмо, да ђаци лепо песме певати знају. Ђаци не певају лепо, ако вичу, и ако се не пази на најнужније предавање т. ј. (пијано) piano, pianissimo, forte и т. д. и на правилно, чисто изговарање речи. Чим више ђака тим јаче сваки појединн пева: јер сваки хоће сам себе да чује. Опомињати ђаке, да се умире, мало помаже. Ако имамо већи број ђака, дајемо и добро увежбану песму најпре једној а после другој половини певати. Ако је песма од више стихова нека пева први стих један а други стих други одсек ђака. Ако оваким начином радимо постигнућемо да добрим избором песме, текста и лепим предавањем исте, мисао ђака за музику неговања и пробуђења буде. На вишим степенима незахтева се певање по слуху, него на темељу нота. Зато је нужно ђаке пре упознати са нотама. Певање на темељу нота може бити двоструко.*) Из нота певају они, којима је пре нужно све помоћу каквог музичког настроја извежбати. Таким начином н. пр. пева већи број певача у певачким друштвима. Друго је пак певати с' нотама т. ј. песму одпевати без помоћу каквог музичког настроја или учитеља који би мелодију песме више пута пред певачима одпевао и да су певачи у стању поједине размаке (интервале) нотама означене не само по слуху подражавати него на темељу постигнутог певачког знања, без туђе помоћи певати. То је у истини захтевање велико и тврдимо да поред најбоље воље подпуна цељ постићи се не може. До сада смо се занимали само певањем једногласним. Пошто пак учевна основа захтева и двогласно певање, хоћу и о овом коју да прозборим. Признајем да нисам никако за двогласно певање у нар. школи, и то из практичног, музичког и естетичког гледишта. Задаћа певања у нар. школи је развити темељна средства те уметности, извежбати донекле музички слух, грло и музичко сватање, и подати певачима малу збирку песама за каснију употребу. Из музичког гледишта, нисам за двогласно певање из тог узрока, што двогласно певање не може за доста учинити захтевима, са хармоничне странке што се саме композиције тиче. Посматрамо ли са естетичког гледишта примитивни и шаблонски начин којим је у двогласној школској песми други глас обично написан, уверићемо се, да је за ђаке много корисније певају ли ученици лепо једногласно и већ због тога, што ако се пева двогласно, знаће мелодију само они који прим певају, они који певају секунд не ће

*) Ил певамо из нота или с' нота.

себи прибавити никакву збирку песама тиме ће пак за њи настава у певању бити без икакве користи.

Двогласно и трогласно певање већ кад се исто захтева нека се негује и нека се учи у вишим девојачким и грађанским школама у гимназији, реалци, и обртним школама, али не у нар. школи. Најпре оно што је нужно и корисно, а после оно што је лепо и угодно. Досада сам сравнио успех наставе у певању у нар. школи, према захтевима учевне основе и навео сам средства која могу бољи успех допринети, сада навешћу и узроке који мање задовољан успех проузрокују. Овамо спадају: 1. потчињено увртење певања међу остале наставне предмете. 2. Распоред часова. 3. Равнодушност појединих учитеља према певању. 4. Оскудица у добрим збиркама школских песама. Прозборићемо о сваком узроку обашка. Што се тиче увртења певања међу остале наставне предмете, то признајем, да се не може певање као најглавнији предмет сматрати, У томе се неда што мењати. При састављају распореда часова дало би се пре што променути, али не свуда. Усљед познате школске наредбе одређена је настава нских предмета пре подне, а других после подне. Пошто је пак за наставу у певању по пол часа одређено допуњује се често други пол часа другим којим предметом на цео час, и то на уштрб другог одређеног пол часа за певање. Опет зато могла би настава у певању напредовати, само да се по који учитељи са већом вољом и трудом томе предмету одају. При избору песме треба пазити на мелодију, текст и непевати нпр. песме о пролећу зими, о зими лети. Мелодије школских песама нека буду веселе, лако сватљиве и не сентиметалне, или жалосне, и обиму дечијег гласа примерне, јер певање је безазлена угодна забава. Текст нека буде удешен према свађању и знању деце. Са здравственог гледишта је и певање од велике користи јер развија плућа и шири прса, проузрокује лако дисање и чисти крв. Деца која рано почињу певати и често певају, не ће патити од плућних болести нити ће постати тесногрудна.

Певањем оштримо слух и исправљамо рђав изговор појединих сугласника. На свршетку још неколико примедаба.

1. Да л' требамо вежбати напев са текстом заједно или најпре текст а после напев учити! Обоје има своје првенсто. Вежбамо ли напев са текстом заједно, уштедимо времена и постигнућемо исти резултат као што код других начина.

2. Треба ли певати за време гимнастике? Са музичког и здравственог гледишта је то противно.

3. Треба ли децу у нар. школи честимице упознати са главним појмовима музике? Ја сам одлучно противан простом механизму и означио сам у почетку што је неопходно нужно из теорије музике знати. Учевна основа захтева једно и двогласно певање по слуху и по нотама. То нека буде свакоме учећи певање правцем примећујем још једаред, да имамо оскудицу у добрим школским песмама. Овоме би се могло на пут стати, кад би сви учитељи заједнички се потпомагали и саставили из добрих школских песама појединим познате, збирку која би савесно прегледана и уређена осетљиву празнину у школској литератури испунила.

Пре кратког времена издала је српска манастирска штампарија у Ср. Карловцима „песмарицу“ за православне вероисповедне српске нар. школе, коју је израдио Александер Јорговић учитељ у срп. вишој девојачкој школи новосадској. Ово врло добро дело, које ће за наставу у певању од користи бити, одобрено је решењем В. Школског Савета од 17. августа 1896. бр. Ш. С. 298/196. за школску књигу при настави у певању за срп. нар. школе. Овој песмарици решењем вел. Саборског Одбора одређен је дар од 200 фор.

Др. Блажек.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Број српских вероисповедних основних школа и учитеља. По најновијим званичним податцима у Угарској има 403 српске вероисповедне основне школе са толико учитељских снага, и 12 српских вероисповедних забавишта са 12 забавиља. Од учитељских снага су 299 учитељи, 104 учитељице и 12 забавиља.

У Хрватској и Славонији само у 17 црквених општина постоје српске вероисповедне школе са 37 одељених школских разреда у којима делају 37 учитељских снага и то 25 учитеља и 12 учитељица. И тако у целој Митрополији карловачкој имамо 440 школа са толико учитељских снага, од којих су 324 учитеља а 116 учитељица.

☛ Да би могао лист овај и даље до краја године излазити, позивају се сви дужници, који до сада платили нису за прошле године, да то што скорије учине. Исто тако умољавају се и она господа, која лист примају, а за ову годину нису нам још претплату послали, да то што скорије учине.

Администрација „Шк. Листа.“

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

Школски Лист.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Предплата је на целу годину 1 ф. 50 новчића, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор.

Бр. 10. и 11. У Сомбору за Октобар и Новембар 1897. Год. XXIX.

РАЗВИЈАЊЕ РЕЛИГИЈОЗНОГ ЧУВСТВОВАЊА У ШКОЛИ.

Написао: **Ст. С. Илкић.**

У данашњем веку, који носи тип најгрђег материјализма, сваки истинити поклоник религије увиђа, да друштво људско у свима облицима својима утиче на развијање религијозног чувствовања, више негативно него позитивно. Ово је заиста жалосна истина. Па поред свега тога што у данашњем друштву човечанском превлађује струја апостатска, ипак постоји и ако слабија по количини своје снаге, али за то по својим тежњама врло снажна струја, којој је задатак да подигне пали углед религије, што је идентично с тежњом, да *уздигне* човечанство на степен моралнога савршенства, да га ослободи од ропскога служења телесним страстима и да потстакне у њему чежњу за постигнућем свега онога што је свето, племенито, узвишено. Школа као први и најснажнији чинилац васпитања ваља да стоји у служби поменуте струје.

*

Кад школа прима децу из родитељских руку у своје окриље, тиме она узима на се главни део оног васпитачког рада, који би дужни били вршити родитељи. Школа односно учитељ, не само да продужава на дому започето васпитање деце, него га своди у целисходнији и савршенији колосек. Породица и школа деле своје улоге при васпитању, али слободно можемо тврдити, да у тој подели, школи припада релативно већи део, јер док родитељи, често због разних околности не доспевају, да посвете какву особиту пажњу на васпитање и наставу своје деце, дотле школи у позив и дужност спада, да употреби сва могућа средства, да своје васпитанике и ученике облагороди и усаврши, јер јој је то једини задатак.

Човек има *душевне и телесне* способности. Школа као право васпиталиште мора се паштити, да све способности човечије хармонички и систематски развије; она не сме ни једну занемарити или пренебрегнути, а да се не огреши о позив и смер свој.

Према истакнутом наслову овога чланка, ми ћемо се позабавити овде једино религијозним чувствовањем, које спада у душевне способности човечије. Изложићемо укратко пут и начин којим ће школа развијати религијозно чувствовање, а пошто смо суштину и важност религијознога чувствовања у лањским бројевима овога листа подробно изложили, то овом приликом не налазимо за потребно о томе по ново говорити.

Први и најглавнији услов, за благотворно развијање религијозног чувствовања у школи, лежи у томе, да школа мора стајати у најтешњој свези са црквом, као чуварицом откривене религије. Школа не може и не сме тражити никакве еманципације од цркве, јер она прима ради васпитавања чеда св. цркве, те јој је дужност, да их облагороди и усаврши онако, како то црква захтева, као што школа не би смела развијати у својим васпитаницима дух, који би противан био државним тежњама и уредбама, и као што је она обвезана давати држави честите и корисне грађане, тако је исто дужна васпитавати и синове цркве у духу религијозном, дакле спремати цркви добре и ваљане чланове.

Цел васпитања је *морално савршенство*, а света и непобитна је истина, да је религија основа моралу и да се последњи без прве ни замислити не да. Због тога је потребно, да школе буду *религијозног* карактера, јер религија тежи, да људе учини правим људима, да од њих створи достојна чеда царства божјега и верне грађане државе у којој живе. Једино школа религијозног карактера, у којој се развијају све хришћанске и грађанске врлине, у којој се васпитаници саветују и уче да љубе Бога, да се покоравају властима и старијима, може учинити људе људима у потпуноме смислу. Тешко држави и у опште друштву људском, које за напредак сматра, да има школе без религијозног карактера, или што је још горе које религију са свим избацује из школе. Плодове оваког васпитања само ће друштво окусити, али ће се уједно и о горчини њиховој моћи потпуно уверити.

Одели ли се дакле школа од цркве, не можемо јој веровати, да ће својему задатку савршено моћи одговорити, шта више биће нам оправдана бојазан, да ће се деца у школи, усљед недостатка наставе у религији, а врло често — може бити — и утицајем религији дијаметрално противних начела, с пута правде скренути и да ће се хармонички развитак њихових способности потпуно осујетити.

Црква дакле има пуно права да утиче на рад школе, а

утицај њезин је вазда благотворан и само безбожничко срце може тежити за тим, да се школа у васцелом раду своме ни у чему на цркву не ослања и у ње помоћи не тражи.

Борба која се доста од дугог времена води противу школа религијозног карактера, кад било, решиће се победом религијозних школа. И данас већ можемо навести неколико примера у овом погледу.

Француска влада је 1880. године из свију својих школа искључила наставу у вери као наставни предмет; након петнаест година т. ј. 1895. године, издала је наредбу, којом се религија поново ставља у ред осталих редовних наставних предмета.[1])

У Пруској постоји извесна струја, која свим силама тежи и ради на томе, да се школама даде религијозни карактер.[2])

У Доњо-Аустријском сабору поднесен је не давно предлог за промену школског закона; између осталога у истом предлогу се особито наглашава оделење мушке деце од женске, а тако исто и оделење хришћанске (разуми: римо-католичке) деце од нехришћанске (јеврејске), чиме се иде за тим, да се школама даде религијозни карактер.[3])

Ово су све јасни знаци, да људско друштво увиђа велику корист религијозних школа и да стиче уверење, да школа једино у свези са црквом може свој благородни позив савршено и на корист човечанства вршити.

*

Изложивши у кратко потребу везе међу црквом и школом, прећи ћемо на средства и начине помоћу којих се религијозно чувствовање у школи развијати има.

Прво и најглавније средство у овом погледу јесте предавање *науке вере,* као главног наставног предмета.

Света је истина, да престо религије није у *уму* већ у *срцу* људском, али се ипак за то не може спорпти потреба учења и разјашњавања оне науке, коју нам религија као откривену вољу божију пружа. Настава у вери предузима се у школи у првом реду, да се ученик упозна са садржином оне науке, која сачињава предмет религије, јер без познавања науке религијине, искра вере која се налази у срцу људском никада се не би могла развити, шта више остала би пуста слутња, која би се у недостатку познавања поменуте науке, врло лако могла угасити или у неразумно сујеверје преобратити,

[1]) в. „Мир“ од 1895. год. — [2]) в. „Učiteljski Tovariš“ br. 5. 1897. год. — [3]) в. „Napredak“ br. 9. 1897. год.

У другом реду, проучавањем божанске науке, срце и воља у младежи се крепи, те им се тако у души ствара плодно земљиште, које ће напитано високим и светим истинама, да донесе као плодове дивне врлине, које човека треба да красе и приводе савршенству. Разумевањем божанске науке (у колико је то могуће), развија се она искра љубави, која је усађена у срцу људском према Створитељу и према стварима небеске и надчулне природе.

За целисходно налазимо овде прозборити коју реч и о методу предавања наставе у вери у народној школи. У овом погледу изложићемо овде мишљење једног страног богослова-педагога, с којим се ми у свему слажемо. Он о односном предмету ово говори: „Ако мислимо, да ћемо религијозни живот у народу разбудити и учврстити тиме, што ћемо гонити малу дечицу од 7—12 година, да само на изуст уче изреке и катихизис, — као што се то код нас свугде чини — треба да знамо, да је таково мнење производ необразованог и мрачног разума. Механичним и бесмисленим рецитирањем речи из катихизиса, молитава и читавих гомила духовних песама, не само да није могуће разбудити код деце љубав према Богу, и не само да нисмо у стању учинити, да им побожан живот постане душевном потребом, него ћемо их тиме само отуђити од религије. Са свим други облик узима настава у религији, када се у место богословско догматичне науке — која се у катихизису садржи — предузима очигледна метода, те се помоћу добрих и лепих слика из живота Спаситељева живо представе ученицима сва дела Његова. У свези с овим могу се задавати деци, да уче на изуст оне изреке Спаситељеве, које је Он изговорио у најважнијим тренуцима Својега живота. То би била животворна хришћанска наука, која би одмах сложила у срце детиње све оно, што се садржи као наука св. цркве у 2—7 члану символа вере.[4])“ Овоме имамо додати само то, да ми нисмо против катихизичке (догматичне) наставе у вери, само да се иста има предузимати у старијим разредима народне школе.

При предузимању читаначких предмета поучне и моралне садржине, вазда треба исте предмете доводити у свезу са причама сродне садржине из Светога Писма; такође треба ученицима дати поуку у религијозном правцу.

Када се говори с ученицима о природним појавама, вазда им треба обраћати пажњу на премудрост и свемогућство божје, који је овај свемир тако величанствено створио и дивно уредио, у

[4]) в. „Воскресное Чтеніе“, бр. 6. 1861. год.

њему сталне природне законе установио и који њиме тако мудро управља.

Као средство за развијање религијозног чувствовања у школи, служи употребљавање за писање изрека из Св. Писма. Смисао ових изрека има се пре писања деци тачно разјаснити. Осим тога лаке изреке треба задавати, да ученици и на изуст науче. Такође саветовати ваља деци, да тако исписане библијске изреке код куће родитељима читају, јер се тиме врло често пружа прилика, да и родитељи код куће поведу разговор у овом правцу, те да своју децу на чинење добрих и богоугодних дела упућују.

Школи односно учитељу пружа се често врло важно средство за развијање религијозног чувствовања, и то приликом кажњења. При извиђају преступа, увек се мора с религијозно-моралне стране утицати на преступника; напоминњати му све оне наредбе божје, које је преступио и о које се огрешио, и тиме побуђивати у њему кајање и уједно побудити тежњу за чувањем и одвраћањем од зла не из страха од казни, већ из тежње да се религијозно-морални закон не повреди.

Догоди ли се да који ученик оболи или га која друга несрећа снађе, то се и том приликом може утицати на религијозно чувствовање тиме, што осталу школску децу том приликом треба потсећати на милосрђе и доброчинство божије, који ће болнога излечити, а несрећном и ојађеном утехе пружити.

Као што је при домаћем васпитању, за развијање религијозног чувствовања од врло велике важности *молитва*, тако исто је она потребна и у школи. Свака школска настава има се започети и завршити молитвом. — Осим тога молити се Богу ваља с децом, када звоно звони и позива верне на богослужење, или опомиње на главније моменте при богослужењу, такође и при оглашивању умрлих треба да се ученици с учитељем Богу моле за упокојење душе умрлога.

Школска деца дужна су са својим учитељем редовно посећивати богослужења и на њима учествовати појањем, читањем и облачењем. Особито треба старију школску децу обучити лепом и складном појању, и разјаснити им важност учествовања при богослужењу и потсетити их на потребну душевну спрему за обављање дотичне службе.

*

Дужност нам је на крају напоменути, да је *добар пример*

учитељев такође једно од најважнијих срестава у погледу развијања религијозног чувствовања код деце. У побожности, у љубави према цркви, у уважавању црквених установа и у поштовању свештеног чина, учитељ мора предњачити својим ученицима. Без примера учитељева, речи ће му бити од веома мале вредности; дела морају сведочити о искрености речи и мисли му. Благим, кротким и од сваке суровости слободним понашањем према повереним му ученицима, а и иначе према свакоме с киме год у додир долазио буде учиниће, да ће постати у очима својих ученика образац живота религијозна, човека хришћанина, коме ће се паштити да подражавају.

Осим поштовања и љубави ученика му и других честитих и поштених људи — која ће таког учитеља вазда пратити, колика ли ће му награда бити на небесима, *јер ће онај који обрати грешника с кривога пута његова спасти душу своју од смрти и покрити мноштво греха*, говори св. Апостол Јаков[5]). Сваки човек, који другога на добро упућује, тиме га већ посредно одвраћа од чинења зла, дакле своди га са грешнога пута и узводи га на стазу правде, што у поменутом случају чини и учитељ, утичући добрим примером на своје ученике, а по угледном положају свом и на друге људе, у којих још има иоле примчивости за добро и одвратности према злу. Благо таком учитељу *ибо мзда јего многа на небесјех!*

У Сомбору, месеца маја 1897. год.

СЕДНИЦА ШКОЛСКОГ САВЕТА
држана 16. Октобра 1897. године.

У четвртак 16. Октобра о. г. држана је пре и после подне седница високославног Школског Савета у Карловцима под председавањем Његове Светости патријарха српског Георгија Бранковића. Присутни чланови су били: Др. Ника Максимовић подпредседник, прота Јован Борота, Стеван Лазић, Теофил Димић, заменик главног школског реферета Н. Ђ. Вукићевић, и народни секретар Др. Лазар Секулић, перо је водио Милан Меанџић први бележник.

Заменик гл. школског референта ставља на сто Школског Савета њиме израђени опширни извештај о раду Школског Савета и о стању српских народних, виших девојачких и српских учитељских школа за време од 1890/1. до 1897/8. школске године, који је извештај по наредби високославног Школског Савета израђен и за

[5]) Саб. Посл. Јак. гл. 5. ст. 20.

штампање спремљен, па моли да се исти предходно једном пододбору на прочитање преда.

Решено је: члану Школског Савета Стевану Лазићу и народном тајнику Дру Л. Секулићу нацрт овај предати на прочитање, како би се у идућој седници са мнењем њиховим прочитао и по том по наредби српског народног Сабора штампати и истом славном Сабору поднети могао.

Пошто пак из темишварске и вршачке епархије још нису стигла овоме Савету потпуна дата о деци која свакидашњу и повторну школу полазе; то ће се пожурити заменик епарх. школског референта за тамишварску и вршачку дијецезу, да та дата најдаље до краја новембра о. г. Школском Савету под теретом најстрожије одговорности поднети има.

Знатнији послови, који су у овој седници решени, били су ови:

Преузвишени г. краљ. угарски министар богочасти и јавне наставе доставља 40 свезака бојадисаних грбова краљевине Угарске и здружених земаља, с молбом да се подручним учитељским и вишим народним школама бесплатно раздаду.

Расположење је учињено, да се српским учитељским и учитељичким и вишим школама непосредно, а осталим градским школама у Угарској преко епархијских школских власти грбови ти за школске библиотеке, као дар вис. кр. угарског министарства богочасти и јавне наставе распошљу.

Усљед представке епархијског школског одбора будимског, да се сиромашним школама у тој епархији, за одржање вероисповедних школа у помоћ што скорије притече, учињено је расположење, да у маленим општинама у крајњем случају — ако се оспособљени учитељ не нађе, — местни свештеник дужности учитељске уз извесгну награду одправљати има, што је и од стране високе државне владе дозвољено.

По препоруци епархијског школског школског одбора будимског дозвољено је привр. учитељима: Цветку Ђићићу у Ловри, и Верчевићу у Кишфалуби, да могу на свршетку ове школске године у учитељској школи сомборској испит из првог приправничког разреда приватно полагати.

Исто тако бившем учитељу безедечком, а сада ванредном слушаоцу I. разреда учитељске школе сомборске Светозару Печујлији дозвољено је, да на свршетку 1897/8. школ. године испит из истог разреда приватно полаже.

Прочитан је и са одобрењем на знање узет извештај управе мушке и женске учитељске школе сомборске, на почетку 1897/8. школ. године. У мушкој учитељској школи сомборској примљено је у I. разред 20; у II. разред 23; у III. разред 15; у IV. разред 16; свега 74 приправника.

Од примљених у I. разред приправника двојица разред понављају; седморица су прописане предходне науке (IV. гимназијски, реални, или грађански разред) са добрим успехом свршили и примљени су на основу својих школских сведочанстава. — У смислу превишње кр. уредбе за српске народне школе, и усљед дозволе вис. Шк. Савета, одржан је 30. и 31. Августа у мушкој учитељској школи сомборској пријамни испит из науке вере, српског језика, славенског, мађарског и немачког читања, рачуна, земљописа, историје и малог црквенога појања за оне младиће, који су без потпуно свршених преднаука намерни били ступити у учитељску школу. Пријавило се на овај испит 22 ученика, од којих су само једанаест испит овај с добрим односно довољним успехом положили и на основу тога су у учитељску школу примљени, а остали су због недовољне спреме одбијени.

Сви мушки приправници су Срби православне вере, понајвише родом из Угарске, а један је само из краљевине Србије.

У женску учитељску школу сомборску примљено је у I. разред 30; у II. разред 37; у III. разред 28; а у IV. разред 33 приправнице. Свега 128.

Све ове ученице примљене су на основу свршеног IV. разреда више девојачке или грађанске школе. Међу њима има 125 Српкиња православне вере, а три су Мађарице римске вере, али све три знају српски. По завичају највише има приправница из Угарске и Славоније, четири су родом из Босне а једна из Херцеговине.

У пакрачкој мушкој учитељској школи примљено је у I. разред 14; у II. разред 12; у III. разред 18; у IV. разред 16; свега 60 приправника. Ови су понајвише родом из Хрватске и Славоније, а поједини из Угарске, Босне и Црне Горе, и сви су Срби православне вере.

Из женске учитељске школе у Горњем Карловцу извештај о примању ученица за ову седницу није приспео.

У свези са овим прочитан је и на знање узет извештај управе мушке учитељске школе у Пакрацу, о освећењу здања учи-

тељске школе, које је набављено и за школу преустројено о трошку епархијског приправничког фонда тамошњег. У том здању осим 4 дворане школске и других нужних просторија за писарницу и кабинете, налази се у I. спрату довољан број спремљених соба у којима су станови за 42 приправника и за надзорника интерната. Приправници који у интернату станују уживају тамо за сада стан, огрев и осветлење и то сиромашни бесплатно, а имућнији плаћају 3 фор. месечно. Привремени управитељ те учитељске школе Никола Шумоња, постављен је од епарх. школ. одбора пакрачког за надзорника интерната овог, и у то име ужива у здању том бесплатан стан.

По извештајима управа виших девојачких школа, уписано је у Новом Саду у I. разред 52; у II. разред 39; у III. разред 30; у IV. разред 45; свега 166 ученица. — У сомборској вишој девојачкој школи уписано је: у I. разред 23; у II. разред 19; у III. разред 13; у IV. разред 15; свега 70 ученица; од којих су 67 редовне, а 3 приватне. — У панчевачкој вишој девојачкој школи има ове године 78 ученица.

На расписани стечај за математику и природне науке на виш. дев. школи у Панчеву, пријавиле су се две молитељице, од којих је само једна Исидора Секулићева оспособљена за учитељицу грађанске школе, и ова је сама правосл. црквеној општини панчевачкој на избор предложена.

Раздате су приправничке стипендије из клирикалног фонда по 80 фор., и то 10 стипендија приправницима мушке сомборске учитељске школе; 15 стипендија приправницима пакрачке мушке, и 15 стипендија приправницама горњо-карловачке женске учитељске школе.

У ствари суспензије Вл. Ст. учитеља у Б., — против које је овај призив учинио, — одлука епарх. школ. одбора темишварског потврђена је, а призив поменутога учитеља Вл. Ст. као неоснован, одбијен је.

„Српска Граматика“ за више девојачке школе, од Јована Благојевића, која је по одобрењу Школског Савета штампана, примљена је за учевну књигу у вишим девојачким школама, а за сада и у нижим разредима учитељских школа, а молба сачинитеља ради награде поднеће се с препоруком вис. Саборском Одбору.

Исто тако издата је наредба, да се Српска Читанка за више девојачке школе од Мите Ђорђевића, у вишим девојачким школама за школску књигу употребљавати има.

На питање управе више девојачке школе новосадске, да ли се може дозволити свршеним ученицама IV. разреда таковых школа, да својевољно понављају разред; одговорено је, да се сме и може то дозволити, и да се донесена сведочба из друге школе има реченим ученицама повратити.

Катарини Стајићевој свршеној ученици IV. разреда грађанске школе у В. Кикинди, на молбу њену дозвољено је, да се може накнадно у I. разред учитељске школе уписати.

На молбу свршених ученица IV. разреда више дев. школе новосадске: Ане Рајачићеве, Исидоре Стеријине и Катарине Бошњаковићеве дозвољено им је, да први криправнички разред приватно уче и да могу на крају 1897/8. школске године испит из тог разреда на женској учитељској школи сомборској полагати.

Осим тога решене су још неке молбе учитеља, приправника пакрачке учитељске школе и приватних ученица панчевачке више девојачке школе.

Школски Савет у овој својој седници решио је 90 предмета.

В.

О РАЗНИМ ДЕЧЈИМ КАРАКТЕРИМА.

(Свршетак.)

Чврст или челик-карактер ваља истаћи над свима урођеним особинама душе човечје. Чељаде оваког кова је радено, јаке воље, стална правца. Овакав карактер мећемо на прво место једно с тога, што је у опће делање виши ступањ, савршенији облик, у којем се изјављује живот човечји, него просто осећање и примање утисака, и за то што у овога карактера нема једностраности као у других. Осећање, та прва степеница бића човечјег, може бити без суђења и делања, а делање се не може ни замислити без осећања и мишљења. Човек чврстога карактера је племенит, енергичан, од начела, гвоздене воље, одрешит, доследан, сталожен, смишљен, срчан, истинит и поуздан, он нигда не губи из вида смерове и мете своје. На младићу ћемо познати ову природну особину по његову одлучном схватању позива му у животу, по истрајном спремању за позив свој, по сталној жудњи за знањем, које спада у његову струку, по срдачности и топлини осећаја његових и по побеђивању страсти, даље по непоколебивој верности пријатељу, по плановима пунима полета, који више пута превазилазе снаге његове, најзад и по осетљивости према свему оном, што му у образ дира. Мушкарчић

оваке природне склоности није тако живахан и не изгледа тако духовит као дете површна и слаба карактера. Но он је већ у тим годинама истрајан у сваком раду и увек се креће у једном правцу. Рад је све да својим очима види и испита. О свачем размишља не примајући за готов новац ништа, смишљено приступи к сваком послу и с равномерном брижљивошћу га довршује, покорава се закону и авторитету, но одупреће се свакој сили и неправди, а закону, који је сам себи поставио остаје до века веран. Он не схвата лако и брзо, но схвати ли једном нешто тога се држи, озбиљност га не оставља ни на игралишту ни у школи за скамијом, добар је друг и пријатељ ономе, кога срце његово изабере, но сваком се не приљубљује, не заподева кавге но који пут хоће да се господарски влада, да заповеда, слабије узима у окриље не да им се намеће и за старатеља. Радије се поносно повлачи, него што се тиска напред, увек остаје частољубив, не престаје себе ценећи, понос му не да, да лаже, одважан је толико, да сваком рекне у очи истину, и себе нигда изневерити неће. Он увек више чини него што му званичне дужности налажу и захтевају од њега, сем звања свога ревно се и истрајно лаћа и другог посла, који особито милује. Благодаран је посао васпитавати и образовати дечка са оваким урођеним особинама. Да како да су таки карактери ређе појаве. Велики људи су из овог кола. Истрајност и рад дижу човека на висину велеумности, Без ових својстава је велеумност кобан дар природин, ако се у опће да замислити велеумност без њих.

Сомбор.

Милутин Гавриловић, свештеник.

О НЕШТО О ЗБОРНОМ ЧИТАЊУ.

И ако зборно (хорално) читање није новина, ипак ћу проговорити коју о истом, јер се код нас као да сад тек за њега интересују, а по себи је то особито важан моменат у практичном нам раду учитељском, пошто се и њиме хоће да постигне све боље циљ *читања*, тог *првог* и *најважнијег* предмета школског.

Пре но што пређем на зборно читање и важност му, да видимо у кратко важност и значај читања у опће.

Многи и многи и међу учитељима држе да је читање најлакши предмет. За то ћемо често чути, како неки радећи нпр. у првом разреду „чекају час, кад ће почети деца читати, па је онда

лако“, или како по неки у вишим разредима „олакшавају“ себи рад пуштајући децу сама да читају! Међу тим узев на ум ма само ову кога вредног учитеља: „Јеси л' разумео?“ запиткујући сваки час читача, и нехотице нам се *истиче* особита важност тог запиткивача, којим јасно учитељ жели да чује је ли *разумео* његов читач оно, што чита. Осведочи л' се учитељ, да му је читач разумео, што је читао, он је задовољан. И треба, да је задовољан, *јер је право читање мишлење*, по коме читање није *циљ* већ *средство*, да можемо разумети предмет, који читамо. Мислити и предмет потпуно схватити, то је круна и плод на дрвету читања; рекао је педагог Дистервег, кога Немци зову другим Песталоцијем.

Као што се врло лепо каже у народу: „Реци што, да те видим ко си“, тако се може рећи и за читање у школи и ван школе: читај, да те видим шта знаш; јер ћемо по читању најбоље, а и врло лако видети рад школе, којој је задаћа да образује формално и материјално т. ј. да спреми децу у читању у тој мери, да им читање буде средство, а разумевање, схватање да им буде циљ. По оној: „Боље је умети, него имати“, боље је *умети* читати, него знати читати, а не умети се њиме користити; *јер је правог читања сврха непрестано образовање кушећи знања и искуства из живота и света.*

Кад је читање, као што рекох, први предмет школског рада, јер је то свестран душевни рад, а сврха му је непрестано образовање, онда је јасно да му морамо обраћати особиту пажњу, да га усавршавамо. Усавршавање читања је у главном тројако према елементима. Прво је обично али механичко читање, које неки зову и техничко, јер му је смер да увежба течност, брзину. Друго је логично читање, коме је смер да увежба читање према смислу, да се може предмет разумети. Треће је естетичко читање коме је задаћа да увежба читаоце према смислу истичући и гласом важније моменте, који треба да утичу на чустовања.

И ако смо, ево, навели тројако читање, ипак не смемо ни помислити, да им у школи није један циљ: развијање сила душевних постепено у тој мери, да можемо после сами радити т. ј. читати и читањем себе даље дотеривати. Да се дође до ваљаног читања, чита се и механички и логички, па и естетички. За свако ово читање имаде и методичких правила, којих се морамо држати да сигурнијим путем дођемо до ваљаног читања. Свако ово читање захтева вежбања, вежбања и опет вежбања.

У овом раду мора да је забављена читава школа. Елем учитељ имаде пред собом множину, те ће према томе онда постизавати све бољи успех, што ће их од те множине све више и више бити способних да читају као што треба. Учитељ, даклем, имаде посла са множином, од које што више спремимо, образујемо, ма у ком предмету, тим се више цени и рад нам. Да би постигли успеха са читавом том множином деце, или бар са већином, мора се, само се каже, *укупно* вежбати; јер укупним вежбањем је, ако не читава множина, а оно већина *заграђена*, *заинтересована*, што је баш главно у сваком раду, а нарочито у школском.

Вежбање у читању укупно зове се зборно читање, које се код нас сматра као новина, што није; а је особито згодан начин за вежбање у читању, те ћемо на овом месту коју о њему да прозборимо.

Напред смо видели у кратко важност и значај читања у опће споменув и крајњи смер истог. Сад ћу, пре но што пређем на зборно читање да изнесем прву сврху, коју мислимо постићи читањем.

Основна народна школа је према свом значају у првом реду место за образовање народног језика, а овај је тек средиште сваког даљег образовања било по предмету, било по струци. *Читање је део наставе у језику, а први циљ јој је изучавање језика, разуме се, материњског, без којега не може бити ни говора о образовању, а мање о природном, ваљаном образовању.*

Кад је то тако, онда је учитељу света дужност, да свим дозвољеним и оправданим начином упућује ученике да читају тако, *како ће им читање бити врело образовања.* И како од прилике да радимо?

Као што нам је одмах, првих дана, кад дете пође у школу, дужност да разговорима упутимо малише, како ће лепо мислити о оном што их будемо учили и питали, па да нам могу дати ваљана одговора, елем ударамо им темељ ваљаном мишљењу тако нам је дужност одмах, при првом читању пазити и упућивати да чисто изговарају и правилно да наглашују. У таковом, ваљаном раду већ са механичним радом ваља спајати лагано, постепено и где треба и т. з. *мелодичко и ритмичко* читање, која су укупно т. з. *естетичко* читање, о којем смо већ споменули у главној подели читања на механичко, логичко и естетичко. Мелодичко и ритмичко читање састоји се у томе, да се речи јасно изговарају, правилно нагла-

шују обазирући се особито и на знаке интерпункције, а певуцкање (певање) угушујући.

Да би ово потпуније и тачније извели, у доброј се школи служи *зборним* читањем особито у *нижим* разредима. А за што? Са свим из оправданих разлога. Док при читању појединаца дотеривамо изговарање, нагласак, ток читања тога појединог читача или највише неколицине особито вредних и пажљивих ђака, то при зборном читању приморавамо *све*, да се у реченом дотерују. То је с позитивне стране, а с негативне одгањамо расејаност и сваки узрок непажње.

Зборно читање побуђује добру *вољу* за радом, што је свакако једна од најбољих услова за сваки, па и школски рад. Како зборно читање иде за тим да усавршава изговор и тачно наглашавање, у исти мах утиче и на развијање *говорних* органа, који нам дају боју гласа према својој развијености.

Баш за то, што у зборном читању учествују сви, мора му се посветити и много времена и труда, да дође до степена вештине, кад ће и *слабији* моћи упоредно са бољим складно читати, кад ће зборно читање да личи музици, која изазива и оплемењује чуства, јер и штива тоном садржаја свога морају да утичу, да се постигне било етична, било естетична циљ.

Правилима, која се односе на читање у опће, а учитељима још из школе познатим ваља додати правило: *да учитељ пре читања мора одредити према садржају штива такт, кога ће се ученици држати*, јер нећемо читати нпр. штиво веселог садржаја као тужног, историјског као из природних наука итд. Поред правила да учитељ напред растумачив садржај чланка сам прочита штиво, да одреди тон, висину и брзину гласа ваља му добро пратити читање и оком и ухом, јер ће тако контролишући читање уливати ученицима *вољу* за радом и све ће више побуђивати *интересовање* у ученика за предмет, који се чита и ојачаваће свест т. з. умења т. ј. сваки ће од ученика тежити да и он *може*, да и он *уме* баш онако прочитати, како је господин учитељ показао. Из овог јасно излази, да читање у основној школи треба да је више *интензивно* него екстензивно, што ће се, једнако, постићи по оном правилу: Боље је да *сви* ученици прочитају једно штиво двадесет пута, но двадесет штива једанпут. (Дистервег). А то је баш начело зборног читања.

Гледе исправака (коректуре) је важно, да их поједини од ученика чине и онда све дотле према исправку сви да читају, док

не буде добро. У случају, да не би могао исправити ко од ученика, онда нека исправи учитељ.

Што се тиче читања у опће, вреди и за зборно читање; а то је, да по оној nulla dies sine linea не сме проћи дан да се не чита, јер у основној школи сваки скоро предмет пружа прилику за читање.

Не хотећи се даље упуштати у правила, која су учитељима, као што рекох, већ из школе позната, намера ми је као немеродавном стручњаку да истакнем зборно читање и да упозорим браћу учитеље на важност његову, о којој ће се сваки већ при првом покушају уверити. Шта више у важност зборног читања може само онај да не верује, који није покушао!

Елем негујмо зборно читање, ако хоћемо да постигнемо жељени успех читања!

Јов. Јанко Кнежевић.

О ДЕЧИЈЕМ ЈОГУНСТВУ.

Пише: **Душан Ђурић**, осечки учитељ.

Заиста је јогунство једна од најружнијих мана, која изазива у човека афекат (раздражицу) при којој се врло тешко одржати у мирном душевном расположењу спрам јогуната чељадета. Највеће несретне случајеве проузрокује јогунство, не само код деце, него и код одраслих, а особито тамо, где се од млађих захтева послушност, тачно вршење свих заповеди претпостављених. Ваљда нема нигде више случајева јогунства као у школи код оне деце, која су тврдоглава, проста и до крајности јогуната. Са таковом децом има учитељ велику душевну борбу и с јогунастим и са самим собом. Па тешко сваком учитељу који се не може уздржати у тренутку када га јогунасто дете изазове и раздражи, да га телесном казни умири и да га приволи да изврши заповед, јер што се човек више труди да му јогунасто дете под „мораш“ изврши налог, у толико се више јогунство рађа, и тиме све јаче узбуђује крв у старијега. И тада у тренутку избије коначно стрпљење, које се претвори у раздражицу у којој се видљивим, конкретним поступком приморава млађи на покорност. Па зар се један случај десио да је учитељ у љутини нехотице ћушио дете по глави на онако место, где је најслабије, те је дете одмах мртво пало на земљу, а ако није одмах, оно се разболело и у току док болест озледе није извршила своје, дете умрло. И онда је учитељ био не само губитком службе

лишен, него још и судбено кажњен и тиме не само себе већ и своју породицу унесрећио.

Јогунство, као и зла ћуд, обично избија у онога детета које је колеричне нарави, т. ј. које је врло осетљиво, које уме брзо да плане, и коме нису нужне, шта више опасне телесне казне, јер таково дете ћеш поразити само лепим, али дирљивим говором у кратко изреченим, и побудити да се брзо покаје. Али ако се јогунасто дете срамоти под смехом и изразима: глупаче, лудо, магарче, и другим непристојним речима, па још ако се дете гони да се покори, баш онда ће учитељ наићи на још већи отпор, још већма ће га изненадити унутрашњи немир а детиња даља упорност изазваће још јаче раздражење. Ко није имао неприлика са јогунастом децом, тај не зна сам себе задржати у часу кад му јогунство непослушна детета крв помути. С тога ћу неколико примера да наведем, у којима се могу видети, могући несретни случајеви због јогунства, и због учитељеве несмотрености. Примере сам забележио по разним случајевима који су се у истини догодили, а које сам по казивању од разних старих учитеља слушао.

У селу К.... учитељ је предавао ученицима IV. р. једну лекцију из земљописа. Учитељ беше оштар човек, који је, и у војништву, научио ред и строгост, па му је и у школи доиста владао прави војнички запт. За време док је у школи што говорио, владала је тишина, ни један да главом мрдне, а ако је што дошаптао, онда је одмах било батина. Да се које противило по други пут на учитељеву заповест, онда је исто горко оплакало, а невољало и несташно дете не боји се ни батина. У сред предавања учитељева, из треће клупе једно дете викне: „Молим господине, Миша ме штипа!“

„Шта?“ викне учитељ, намргодивши се на Мишу, а то је већ био знак прекора учитељева, које је осетљиви Миша разумео, те не могавши трпети да се учитељев гњев и прекор на њега изврши, устане одмах и рекне: „Молим ја га нисам ни дирнуо, он лаже.“

Учитељ се још већма разљутио што га деца обмањују, па мислећи, да Петар заиста лаже, у часу приђе Пери и покири га за уши, говорећи: „Ћеш ти хуљо још лагати? Доста си ти мене варао, већ сам сит твојих обешењаклука! Седи, лудо једна! Идеш две године у IV. разред, ништа не знаш у школи, а лагати, то знаш! Ко је лажа, тај хоће и да краде!“

Пера, који доиста беше један од најлошијих ђака, иначе брзоплет и осетљив, дакле колерична темперамента, усљед учитељеве казни коју је он (истина невино) претрпети морао, поче плакати, а кад га је учитељ стао погрдним речима срамотити, што је било за њега као жеравица на длану, истргне се испред учитеља, па сав запурен и накострешен викне на учитеља: „Шта ви мене кирите? Јесте ли ви видели да он (Миша) мене није штипао? Чекајте само док ја кажем мом баћи (то је старији Перин брат, момак) добићете ви од њега ћулу у главу!“ Деца прснуше у смеј.

Учитељу није требало више. Крв му се узмути, а оне речи које је Пера пред децом изговорио, толико га распалише, да је одмах лесковцем ошинуо Перу по леђи неколико пута тако, да се овај све увијао од бола, а маснице нема сумње, да су се одмах познати могле.

„На ево ти! Ћеш још брбљати!“ викао је разљућени учитељ који, се од силне раздражице није могао уздржати. По лицу је био блед, а очи му гораху од љутине.

Но не сврши се на том. Пера ђипи у љутини да учитеља ћуши, а то је опет био повод још већој несрећи. Учитељ га ухвати за косу, па га изведе на поље да клечи. „Нећу!“ викне Пера.

„Клечи!“ викне учитељ.

„Нећу! па да сте мој отац рођени“, брецне се Пера.

„Нећеш!“ рече учитељ, па га опет у љутини неколико пута ошине, тако, да је Пера од бола пао на патос.

Од учитељева предавања ни речи даље. Деца дрхтаху од страха, а кад беше време да се иде кући, учитељ их пусти кући. Деца се разиђоше кућама. Па и Пера дошавши кући, приповеди своме оцу све и показа му маснице. Отац, без оклевања оде котарском суду и тужи учитеља, где се испоставило да је учитељ крив због нанешене телесне озледе, која прекорачује границу учитељеве казни. Учитељ буде осуђен на месец дана затвора, или да плати, тужитељу 150 фор. Исти учитељ, да не би изгубио службу с разлога што би у суду био затворен, мораде од своје крваво заслужене плате, давати у 10 месечних оброка по 15 фор.

У селу М..... читали ученици III. разреда из „Српске Читанке“ један читаначки предмет. Сва су деца пазила у књигу, само се Гавра нешто забављао и немирно седео, играјући се са неком играчком испод клупе.

„Шта то радиш Гавро?“ упита учитељ.

„Ништа!“ одговори Гавра.

„Оди овамо, и донеси то чиме се играш!“ рече учитељ љутито.

Деца подигоше главу, да виде шта ће бити с Гавром. „Молим ја немам ништа!“ рече Гавра, као да га се не тиче учитељева заповест, па сеђаше непомично у клупи.

„На поље! кад ти кажем!“ рече учитељ опет љутито.

Гавра ћути, мирно седи и не слуша шта му учитељ говори.

„Молим ето Гавра неће да иде на поље!“ викне једно ђаче.

„Шта? зар не ћеш ићи напоље?“ викне учитељ и пође с прутом Гаври. Чим је Гавра спазио прут, одмах зграби свој шешир, те преко клупа стаде бежати, да утече из школе.

„Ухватите га!“ викне учитељ. Старија и јача деца потрчаше да ухвате Гавру, али јест, Гавра бржи па у двориште, а из дворишта кроз башту па преко плота, а деца за њим и амаха да га ухвате. Али Гавра употребио сву своју снагу да само умакне, те скочи на повисок плот, али скочивши с њега запе, и како је несретно пао, убоде се у бут ножићем који је у шпагу имао. На месту паде као мртав и не мицаше се, а деца, дошавши до њега, кад га видеше да лежи, вратише се натраг у школу, па рекоше учитељу да је побегао у башту па лежи. Учитељ мислећи да је тако, остави школу, узме прут и пође у башту и кроз вратоца уђе у башту, у којој је Гавра обливен крвљу, викао и плакао.

Кад је дошао учитељ близу њега, види крваве чакшире, те се сав упрепастио. Одмах га даде по послужитељу однети у своју собу, рану испрати и добро привезати, а онда га сам на своји коли однео родитељима, где је учитељ једва једвице себе опрао и мирним путем прошао.

У селу К.... учитељ беше човек оштар и нагао. За сваку кривицу је телесно кажњаво, само ако би се ко потужио на кога. Једанпут дође нека удовица, па се потужи на неког Симу, ученика IV. разреда, да јој сече младе воћке у башти и тиме јој велику штету наноси. Учитељ изазове Симу напоље, испита га, овај призна. После неколико дана, тужи Милан, да му је Сима украо 5 новч. Учитељ оштрим и заповедајућим гласом позове Симу, да одмах врати Милану 5 новчића. Сима се бранаше да није ни видео а камоли узео 5 новч. Учитељ не имајући стрпљења, заповеди Сими да изађе на поље, и да му Јован удари три.

Сима не хтеде. Учитељ мораде доћи, да га сам извуче из

клупе. Општи смеј у школи. Једва с натезањем изађе Сима на поље. Сад га хтеде учитељ сам да казни, али се Сима не да ни додирнути. Учитељ се уздржавао од нагле раздражице, трпио је и неколико пута га опоменуо да се покори заповеди. Сима у пркос не хтеде. Учитељ не мога више издржати, него га силом избије и то тако љуто, да је од болова одлежао неколико недеља, али ни учитељ није боље прошао.

Сима је после опет ишао у школу, али не дуго, па се поново разболе и за кратко време и умре. Његови родитељи су водили срце на учитеља, а Симина старија браћа, су сматрала учитеља да је убица њихова брата, те га више пути у вече вребаху да му се освете, што се заиста и догодило. Једне зимње вечери, кад се учитељ од суседове куће враћао кући, дочека га под дудом један човек, пукне из револвера, но не погоди га у срце већ у десну руку. Учитељ викне у помоћ и паде онесвешћен на земљу, а осветник утече. Ма да је осветник био кажњен судбено, ипак је учитељ сам себе унесрећио, јер више није био способан за учитеља, пошто су му пола руке морали одсећи.

Још много примера бих вам могао навести, али на што, држим да ће из ово неколико истинитих примера, моћи сваки увидети, да заиста дечије јогунство, а особито оно упорно: „Нећу!“ изазива у учитеља раздражицу, иза које сумњам да се који могао лако умирити. Него, да те јогунство дечије не распали, имај на уму зле последице које може произвесги, твоје немирно расположење. Прут нека ти није главно средство којим ћеш приморати децу на покорност и и послушност. Лепо, мудро и очинско твоје поступање нега више делује на дечија чуствовања и душу њихову. Заслађуј им науку лепим песмицама, које се певају и декламују. Причај им чешће онаке приповетке из дечјег живота, које ће својом моралном садржином као корисна лектира, утицати на њихов разум, вољу и нарав. А како ћеш излечити јогунство, или како ћеш се спасти од раздражице у тренутку кад ти се из ненада појави јогунасто дете држим, да ће моћи сваки то чинити као што сам ја чинио ево већ са неколико примера, а држим да их има које још бољи начин имао, да је сваке хвале достојан.

Првом јогунастом детету, коме сам рекао да остане у затвору после школе, и које је наравно рекло да неће остати и да ће утећи, нисам по други пут рекао: мораш, или... видићемо... или... ако не останеш бићеш кажњен... него сам рекао сасвим хладно

и с осмејком: „Па добро! Кад ти као дете мени твоме учитељу тако кажеш „нећу“, не мораш остати; сад бар знам да си јогунаст. То се од тебе нисам надао да ћеш мени тако шта рећи, хвала ти!“ То је било око 9 сати. У 10 сати пустим сву децу на одмор. Двориште велико, дан леп, а деца уживају у слободним часовима. Усред игре умешам се и ја, па им показивах једну игру, коју они нису знали. Деци то беше мило што сам се и ја њима придружио, па ме пажљиво слушаху, а игра беше такова у којој сам заповедао да сваки по нешто изврши н. пр. да седне, или да кукуриче, или да клечи и т. д. Кад је дошао ред на оног јогунастог, он дође к мени обореном главом, а по лицу сам познао да се покајао. „Теби нећу да заповедим, не волем те што си ме онако увредио... одлази...“ Друга се деца отимаху да им што пре заповедим. Али јогунасто стаде плакати. „За што плачеш?“ упитам га. „Молим господине ја ћу остати затворен, никад више нећу вам рећи: нећу! „Е па кад се кајеш, ја ти праштам!“ И пружим му руку, он ми ју пољуби и тад му рекох да ми донесе чашу воде. О превелике радости! Као јелен, хитро ме послушао и од тог дана, никад није рекао: нећу.

Другом јогунастом детету рекох, да иде кући па да донесе књигу коју је заборавио. Он не хтеде ни кад му по други пут љутито рекох да мора. Он ми опет рече: нећу! Даље нисам хтео ништа говорити ни заповедати, а за таку маленкост већ сам се наљутио, али сам се окренуо и прибрао, а онда после мале почивке, узмем из катедре моју књигу, па му дам рекавши: „Ево ти Жарко моја књига, па пази, само ми чувај да не испрљаш, јер ја то ником не дајем у руке само сад теби. Ја нисам знао да ћеш ти мене тако увредити и рећи своме учитељу „нећу“.

Примио је од мене књигу, али с другим осећајима, јер то беше за њега почаст.

Ја пак да би га још боље убедио да га волем, узмем шешир и онда заповедим благим речима Жарку да пази на мир, што он још није чинио. — Он се свесрдно примио те дужности. Кад сам ушао у школу, само је један био записан. Тога сам укорео, и рекао му да буде послушан па ћу га волети, а ако буде непослушан да га ни погледати нећу. Кад сам дошао к њему он ми се стаде молити, да га пустим кући да донесе књигу, јер га је Жарко записао што није знао шта треба читати. Ја га пустим. Одмах се и Жарко молио да га пустим. „Па ти си ми мало пре рекао да „нећеш“ — рекох ја... Молим... опростите... хоћу!“ Пустим и њега. И тај се

поправио, а ја сам у миру прошао. — Треће јогунасто девојче... које сам због непажње поставио да клечи... не хтеде ћутати ни кад сам јој рекао да ће бити затворена до подне.

Она је толико плакала, да се глас читачев није чуо. Ја опет викнух да ћути, но она још већма трљаше очи. Тад заповедих двојици од ученика да изађу пред њу и да виде шта она ради, (јер беше од мене окренута). Деца изиђоше пред њу па се стадоше смејати њој у лице, кад видеше да она ни сузе нема, већ се само прави да плаче. Тада јој рекох: „Зар те није срамота плакати?“ Она се разљути, оде на место, обуче се, узе књиге под пазухо, па се упути кући. Ја сам се уздржао, и ћутао, а кад је дошла близу врата, ја ју зауставих са речима: „Остани само да испишеш ма једну линију српског прописа па онда можеш ићи кући. Толико ћеш ваљда послушати твог учитеља!“ Она ме погледа, и врати се осрамоћена, али опет не хтеде писати. Сад се опет досетих. Одмах одем своме старијем колези, замолим га да дође к мени у школу. Он ми учини љубав. Деца се изненадише. Ево видите господине каковог имам ђака непослушног и јогунастог, не ће да ме слуша, што јој заповедам, хтела је да оде кући, а сад опет не ће да пише.“

Она стаде плакати. „А то се нисам од тебе надао Марија, да ћеш ти бити јогуната и непослушна према своме учитељу, који те учи и мучи се да што лепо научиш. Ти си до сад била увек добра и послушна, а шта је сад? Но ти ћеш опет бити добра ја знам.... ајде моли твог господина за опроштење! „Хоћеш?“ „Хоћу!“ беше одговор, и јогунче изађе и одрешито рече: „Опростите... не ћу вас више увредити!“ и онда ми пољуби руку. Ово је био за њу час радости, а какове осећаје развија тренутак дечијег кајања, то само зна онај који је очима гледао. Ово су трајни утисци за облагорођење срца и душе детиње.

СПОЈЕНО ОБРАЗОВАЊЕ УЧИТЕЉИЦА И ЗАБАВИЉА.

Кр. уг. министар богочасти и јавне наставе др. Јулије Влашић 30. јула о. г. бр. 40652 издао је наредбу, да се у држ. школи за образовање забавиља у Епержешу од почетка ове школ. године 1897/8. и учитељице и забавиље образују. Ово спајање није само спољашње као што је то било у пожунској држ. препарандији, где су се једно време, — једне године примале ученице у учитељичку школу, друге године пак у школу за забавиље. У епержешком заводу поред уједињеног наставног плана све ученице имају свршити четиригодишњи

течај, а по свршетку истога могу по вољи или околностима бити или забављље или учитељице.

Неки мађарски листови радосно су поздравили ову новину, други опет мисле, да ће овим уједињењем како установа учитељица, тако и установа забављља само штету претрпити. Спојен наставни план мора за собом повући или преоптерећење, или изображење учитељица не може остати на истој висини, или ће се може бити осетити и једна и друга незгода. Изображење забављља ће на овај начин врло поскупити (место 2 г. 4) а свака забављља-учитељица ће гледати да што пре дође до учитељског места, те ће се тако може бити баш најспособније снаге од забавишта отргнути. — Наставни план немамо, али смо добили општи распоред часова, те га и нашим читаоцима на углед стављамо.

	Предмет	Разред I	II	III	IV	Број часова свега
1	Наука вере	1		1		
2	Педагогијски предмети:					
	а) Познавање телесног живота, хигијена у забавишту и народној школи . . .	2				2
	б) Духовни живот детета од рођења до зрелог доба		2			2
	в) Методика васпитања и наставе у забавишту и народној школи			3		3
	г) Историја педагогије обзиром на забавиште и народну школу				2	2
	д) Практично вежбање у забавишту и народној школи	3	3	4	4	14
3	Језици:					
	а) Мађарски језик и књижевност . . .	3	3	3	3	12
	б) Немачки језик	2	2	2	2	8
4	Историја и устав	2	2	2	2	8
5	Математика	3	3	2	2	10
6	Природне науке:					
	а) Физика		2	2		4
	б) Земљопис	2	2	2	2	8
	в) Природопис и хемија	2	2	2		6
	г) Господарство и кућарство				2	2
	Број теоријских часова .	20	22	23	20	85
7	Практичне вештине:					
	а) Певање и свирка	4	4	4	4	16
	б) Цртање и краснопис	4	4	2	2	12
	в) Женски ручни рад и рад у забавишту	3	3	2	2	10
	г) Игра и гимнастика	2	2	2	2	8
	Број ових часова .	13	13	10	10	46
	Број часова свега .	33	35	33	30	131

Нека српска публика пресуди, би ли се могло овако што и код нас извести. П.

ПОСТУПАК ПРИ НАСТАВИ У ЧИТАЊУ И РАЗУМЕВАЊУ НЕДЕЉНИХ И ПРАЗНИЧНИХ АПОСТОЛА И ЕВАНЂЕЛИЈА.

Да би се ученици упознали са светом науком Спаситељевом и апостолском на црквеном језику, одређено је да се сваке недеље и празника, у народној школи на каталогу чита и тумачи апостол и еванђелије, што се тога дана у цркви чита. — Где је год могуће у старијим разредима, треба да се ово и преко недеље чини у часовима за науку вере одређеним. — За читање свагда се предузима онај апостол и еванђелије, које ће се тога дана у цркви читати, али им се одмах зада за домаће вежбање читање из апостола и еванђелија, за идућу недељу или за идући празник.

За ову наставу прописује се следећи поступак:

1. Учитељ позове сву децу на пажњу и каже им у кратко садржај еванђелија и од којега је евангелиста, те стојећи на катедри побожно и достојанствено прочита сам дотично еванђелије, а ученици устану и држећи књигу у руци прате учитељево читање, слушајући што учитељ на глас чита. Који ученици немају књиге и мањи само слушају.

2. Сад ученици сви посседају, а учитељ прозове једно дете из старијег разреда да на глас чита стих по стих из еванђелија. Сви други читају то исто из књиге, а који књиге немају слушају само.

3. Учитељ наводи децу да погоде значење појединe речи или смисао читаве реченице. Сваку непознату реч прибележе деца у свој речник заједно са њеним српским значењем.

4. За тим прозове учитељ још једног ученика, да прочита тај исти стих, други да прочита један стих даље, која пак деца немају књиге та се највише прозивљу, да погоде значење прочитане реченице.

5. Кад се овим начином све прочита, онда заповеди учитељ да један од бољих ученика прочита поново цело еванђелије без тумачења и испитивања.

6. Ако је у еванђелију приповетка или прича, онда се прозове једно дете да садржај њен својим речима каже, а сви се упуте да у цркви пазе, па ће то чути, и да пазе на проповед ако би је тога дана било, па ће то исто чути; затим да родитељима својима то еванђелије прочитају и то најпре на славенски, а за тим да га им и на српски приповеде или из књиге прочитају.

7. Ако се у еванђелију налази поука, онда учитељ зада да ученици ту свету науку неколико пута прочитају, да код куће на памет науче, па да је за правило живота узму.

8. У сваком случају настојавати ваља, да се дотично еванђелије доведе у свезу с катихизисом и осталим учевним предметима из науке вере и да се деца по тој светој науци владају.

Приметити ваља да се за време ускршњег поста сваке недеље на каталогу и школи старијих ученика читају и разјашњавају страсна еванђелија са особитим обзиром на велики четвртак на литургији и на велики петак на вечерњу.

Апостол се чита на исти начин као и еванђелије, само се умају наредити одмах на каталогу или после повратка из цркве у школу, која ће деца следећег празника у цркви апостол читати, и такову децу ваља сваки дан и после школе и на часовима појања у читању и појању апостола вежбати, и то бива овако: Још у почетку године сви старији ученици науче апостол читати на једном малом апостолу н. пр.: божићњем, пошто га најпре добро читати знају, науче од учитеља и појати га и то правилним ударањем гласа без неприродног и неупутног отезања самогласа. Кад се тако сва деца извежбају на једном апостолу, одреди учитељ двојицу који ће тај апостол код куће учити. Ове ученике учитељ првог дана препита и то само захтева првог дана да лепо читају, а кад се у читању извежбају, онда им покаже како се има тај апостол појати где подићи а где спустити гласом, побележи им места где се има отегнути, а где застати и покаже како се има довршити. У томе се деца вежбају све до празника употребљавајући своју сопствену књижицу. У очи празника донесе се апостол из цркве у школу и из тога дотично дете прочита пред учитељем апостол, па пошто учитељ покаже детету све што му је нужно, допусти се да дете однесе апостол кући и да се тога вечера и следећег јутра извежба у читању, па онда се на каталогу прочита сасвим онако, као што ће се у цркви читати.

В.

ДВАДЕСЕТПЕТОГОДИШЊИЦА УЧИТЕЉИЧКОГ РАДА.

Нимфадора Ђорђевић удата *Максимова*, срп. нар. учитељица у В. Бечкереку, навршила је двадесетпету годину свога службовања лицем на дан св. Петке и тај знаменити дан свога живота прославила је свечано у скромном своме породичном кругу са својом најближом својтом, пријатељима и друговима и другаркама, који са њоме за-

једно делају на пољу васпитања народног подмлатка. Заиста је то леп век; 25 година отправљати теретни рад васпитача, вршити кроз толико година узвишени позив учитељски однеговав за то време 25 млађаних нараштаја народа свога, није тако лак рад и пред таким трудбеницима дужни смо се поклонити и захвални им бити, нарочито кад још узмемо у обзир, са каквим тегобама се има да бори један човек у животу своме у времену од 25 година, који се само за своје одржање брине, а шта тек претрпи човек, који је свој живот посветио срећи и напретку свога рода!

На дан св. Петке после св. литургије одржано је свечано благодарење у присуству ученика и наставника им, а после св. литургије учитељски збор на челу са својим управитељем г. Богданом Поповићем учинио је своје подворење слављеници на дому јој, где је управитељ био тумач жеља слављаничиних садругова и садругарака, пожелив јој: да јој Свевишњи подари крепка здравља, како би још својим племенитим радом у просветном храму народном, око васпитања миле нам српчади, ширењем просвете у народу нашем, полажући тако станац-камен бољитку и будућности пађеничког народа српског, користила роду своме, коме је свој живот и тако посветила. Ове речи особито дирнуше срце слављеничино и не могаде се уздржати, а да јој задовољно лице не оросе сузе радоснице, које беху уједно излив захвалних осећаја, јер је одала хвалу Богу, што ју је удостојио своје милости, да је овај век у здрављу провести могла. Од стране овоместне општине поздравио ју је општински подпредседник г. Јован Рашковић желећи јој здравља и да је Бог поживи још много, на корист ове општине, у којој је 25 година провела изводећи на пут нејаку српчад и отварајући умне очи подмладку овомесног срп. живља. У име месног свећенства г. Василије Лучић прот. капелан поздравио је слављеницу са жељом, да дочека у оваком здрављу и 50-годишњицу свога племенитог и родољубивог рада. У име ученика, које је слављеница за ових 25 година својим васпитачким и наставничким радом на пут извела, захвалила се гђца Софија Секулића некадања слављеничина ученица, а сада већ срп. нар. учитељица и пожелела јој дуг и срећан век на корист срп. народа и на понос свију некадањих јој ученица и ученика, којима је она одагнала „са чела облаке“ и не даде им у просијаке. Осим тога још многи пријатељи и знанци поздрављаше слављеницу желећи јој од Бога здравља и сретна живота.

Уважавајући корисни 25-годишњи рад поштоване слављенице

гђе Нимфадоре Максимове велимо јој, да и у будуће има на уму срећу и напредак свога милог рада, па да не клоне у своме родољубивом раду, него нека и надаље остане своме узвишеном позиву верна, па ће тако припомоћи да српско име и опет просија. Бог нека је још поживи много и дуго!

В. Бечкерек. — ћ.

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД.

Az Egészség könyve, mindenkinek érthető tanitás az égeszség ápolásáról, irta *Dr. Békési Géza,* Budapest, Dobrowski és Franke kiadása, 1897. Ara 60 kr.

Књига ова угледала је света пре кратког времена и од вис. кр. уг. министарства унутрашњих дела окружницом под бр. 49208/1897. на распростирање препоручена. Пре но што пређемо на саму садржину, да рекнемо неколико речи у напред. Као што се види из наслова књиге, у њој се говори о неговању здравља. Здравље је човеку најдрагоценије благо. Здрав човек радости живота безбрижно ужива, увек је способан за рад, у стању је да имање своје умножи, породицу да оснује и здраву децу да одхрани; а у старости својој у кругу деце и унучади завршиће живот свој са пријатним осећањем да је уживао овај живот, поштено радио, и здраву децу у добром стању оставио, која ће му са љубављу и поштовањем сачувати спомен.

Како је према овоме жалосна судба болесног човека! Болестан човек пати се и телесно и душевно, а са њиме пати му и околина. Болесном човеку врло често досађују телесни болови, а душу му мучи, што живот не може да ужива, не може да ради, не заслужује те осиромаши, па му се и деца зло пате. Он не зна ништа да ужива, што другима радост прави, без воље је; немио према својима и према осталим људима, због чега га други људи избегавају. Болестан човек не може толико да ради колико здрав, те и не заслужује толико, — а троши више него здрав, на лекарије и лекара, — имање не може стећи, шта више болешћу и раном смрћу упропашћује своју породицу.

Дакле свакоме је у интересу да пази и све учини, како би у здрављу провео свој живот; шта више ово му је и дужност. Дужност му је да породицу сачува од оскудице и патње, а дужност му је да сачува живот, здравље и снагу и домовини својој, јер само радени, здрави људи подижу углед држави. Због болести се многи рад, многи новац изгуби, а са овим не само да болестан човек постаје сиромашнији, већ сиромашнија постаје и држава.

Колики је материјални губитак по државу, ако су јој здравствени одношаји рђави те много људи болују а многи и умиру, рачуном се јасно може показати. У Угарској у последњим годинама у средњу руку од сваке 1000 људи умре 30; дакле у округлом броју 450,000 људи. У Аустрији је нешто боље тамо од 1000 људи умрье 27, кад би тако било и код нас онда би са 50,000 људи мање умрло годишње, него што у ствари умире. Ако сад на сваки смртни случај рачунамо 20 болесника (50,000×20 = 1.000,000),

онда на 50,000 смртних случајева долази 1.000,000 болесника. Ако узмемо да свака болест просечно 15 дана траје, а губитак у раду, као и издавања (на лекове и лекара) кад би дневно само 1 круну износио, била би свака болест губитак од 15 круна, 1.000,000 болести износило би 15.000,000 круна губитка. Дакле кад би здравствено стање у Угарској било слично Аустријском (где је исто, такође доста рђаво), држава би годишње 15.000,000 круна уштедела или са толико би више било имања у становника. А тек кад би тако повољни били здравствени одношаји код нас, као у Енглеској, где само 16 умре годишње од сваке 1000, дакле готово половина оног броја људи што код нас умире!

Ови бројеви уједно нам показују, да се болест да избећи, јер када би болест и рана смрт били такав „удар судбине“, који се не да избећи — као што многи мисле — онда би у свакој држави увек у једнаком броју поболевали и умирали људи. Међу тим видимо, да у оним државама, где људи боље пазе на своје здравље и више бриге полажу, више новаца троше да им места здравија буду, много мање људи умире годишње, односно више њих остаре и број становника већма расте него ли у Угарској. Из овога и то видимо, да онај новац што га издамо за одржање свог сопственог здравља а за поболшање здравствених одношаја места, лепу камату доноси свакоме, јер тиме се сачувамо од издатака, која нам болести проузрокују, од губитка рада, а осим тога сачувамо се и од многих патња.

У Угарској и сама држава троши годишње стотине хиљада на поправку здравствених одношаја. И ако лагано, али здравствено стање државе напредује. 1880 је још 37 људи умрло од сваке 1000 у Угарској, док 1892. 32, 1893. 30, 1894. 30, 1895. само 29 људи. Међу тим ипак је здравствено стање у Угарској још увек много горе него у другим културним државама.

Само се онда можемо надати, да ће се здравље становника битно поправити, ако сваки човек буде настојао да сачува своје здравље, као и државу потпомагао у установама за одржање општега здравља.

У ту цел је и ова књига написана, па ово стоји од прилике и у уводу исте.

Цела књига подељена је на два дела. Први део говори о човечијим потребама у животу. Доста опширно о ваздуху, саставним му деловима, температури и т. д. За тим о води, даје нам упутство какву воду да пијемо, како да ју пречишћавамо; као најбољи филтрови важе данас микромембране. Али и најбољи филтрови издаду, кад се употребљавају дуже времена, спомиње разне врсте воде, особито хвали киселе минералне воде. Под III. расправља хранење и потребу хранења, а под IV. о храни како о биљној тако и о животињској, а по том и о зачинима за тим о кухинским судовима, при чем нам особиту пажњу обраћа на материју из којих су судови зготовљени, као и на последице ако се на то не пази. Одсек V. посвећен је оделу, а VI. стану, овде се опширно разлаже важност здравог стана, зидање куће, разни начини грејања и осветљења, а особито чисто држање стана. Под VII. а под насловом „занимање“ кратко али лепо се говори о потреби рада и одмора.

Други део је дужи од првог, обухвата 114 страна (од 71—185) а у њему нас писац упознаје са неговањем здравља, добрим и рђавим утицајима

на здравље, неколико страна посвећује заразним болестима и њиховом постанку; овде видимо, да је 1895. г. у Угарској само од дифтерије умрло 12,000 деце, а 25,000 у другим заразним болестима, ма да је иста година била једна од најздравијих. Одмах нас упознаје и са различитим начинима дезинфицирања; за тим прелази на поједине врсте заразних болести као: аспу, шарлах, тифус, богиње, овом приликом особито препоручује каламљење деце, и указује на истину, да од кад је исто законом прописано, врло су ретке богиње. О помоћи при несрећним случајевима, налазимо такође доста у књизи. Особито се наглашава и препоручује међу тим при свима случајевима, да одмах треба слати по лекара.

Најпосле у I. додатку (függelék) говори о нези и васпитању мале деце, а у другом додатку о нези болесника. — Желети би било да ову књигу што више њих прочитају.

Сомбор, августа 1897. **П.**

НЕКРОЛОГ.

† **Григорије Надашки** учитељ у малом Бечкереку после дужег и тешког боловања преселио се у вечност 15. Новембра о. г. у 70. години живота свог. — Покојник је свршио подпуну велику гимназију у Дебрецину године 1848. — Године 1853/4. и 1854/5. свршио је редовно учитељску школу у Сомбору, и служио је за тим 42 године непрекидно као учитељ српске школе у Малом Бечкереку. Нека је вечна успомена овом добром и честитом старом српском учитељу!

† **Вук Димић** бивши учитељ на православној српској основној школи у Босанском Новом, преселио се у вечност код својих родитеља у Новоме Саду. Оплакују га тужни родитељи и ојађена супруга гђа Меланија рођ. Андрејевић.

† **Милан Кобали** учитељ вежбаонице кр. учитељске школе у Загребу преселио се у вечност 19. дец. по нов. кал. у 58 години живота, после дуге и тешке болести. Сахрањен је 20 пр. месеца.

Мир праху њиховом!

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

У сомборском православном српском забавишту, предузимају следеће молитве и песмице; Молитва Господња. Прокимени. 1. Буди Господи милост твоја. 2. Крепост моја и пјеније моје. 3. Појте Богу нашему појте. 4. Јако возвеличишасја дјела твоја. 5. Ти Господи сахраниши ни. 6. Спаси Господи људи твоја. 7. Господ крепост људем својим. 8. Помолитесја и воздадите. Тропари: божићни и цветни. Сви јазици. — Песме за певање: Обричем ти Боже благи. Благо нама птицама. Весело сам дете. Хајд на ноге хајд у школу. Голуб седи на стрејици. Ал се небо осмејива. Ми смо деца весела. Узо' деда свог унука. Ја сам Србин српски син. Ја сам млада српкиња. Лети чела малена. Већ се поља сва зелене. Ја сам млади занатлија. Тражила меда

челица мала. Kis katona vagyok én. — Игре: Ево нас, ево нас сви у колу. Полетела мала ласта. У колу се вртимо. Игра коло. Паун пасе трава расте. Покрај пећи цица прела. Декламације: Волим сунце и пролеће. Радујте се јесен дође. Ко се боји сам у соби. Топлим си нас рухом. Кад улицом ти пролазиш. Кад у подне за ручком седимо. Ја сам Србин прави. Родо мила, родо бела. Мали мравак. Гледај гушче како плива. Питали су малог Симу. Ово вам је редуша. Врана гаче, ветар љут. У баштици под ружама. Ја сам човек но још мали. Ту је рода па клепеће. Ево имам уха два. Мајчица ме учи. Ево нам рода долеће. Кад народну песму чујем. Имам лутку тако лепу. Свако јутро умивам се. Живина (пи пи пи пи, бири бири). Дика ми је што сам увек. Данас моја лутка. Има дете у селу. Гушчарица. Да су мени коњи и колица. На прозору кавез стоји. Ја сам српче поносно. Из дивнога српског јата. — 1896/7. год. било је уписано 80 деце од тих је било муш. 35. женск. 45. Од тих је било 4 римокатоличке вере, а 1 лутеранске вере остали су пак све српчад православне вере.

Избори и постављања учитеља. Сава Николић у Српској Неузини; Милан Моцић у Српском Крстуру; Лазар Кекић у Чаковцу; Сава Канурић у Прњавору; Спасоје Томић у Бјелини; Петар Томић и Миливој Загорица прив. у Сентомашу; Светислав Јовановић у Ујми; Војин Жупански у Стоцу; Мирослав Атанацковић за суплента у Сомбору; Боривој Живковић у Бегечу; Михајло Предић у Срп. Ст. Мартону; Светислав Радојчић у Дињашу; Ђорђе Врбашки у Орловату; Душан Каленић у Чуругу; Петар Милетић у Срп. Чанаду; Радивој Коларић у Дероњи; Мара Старчевића у Јамини; Јустина Дурса у Баваништу; Олга Дурса у Срп. Арадцу; Ирина Петровић у Саки; Софија Станковић у Доњој Нани; Јулијана Марић у Сурдуку; Катарина Ђорђевић у Гају; Катарина Ђурић и Софија Павковић у Мостару; Милица Момировић у Ашањи; Анђелија Бугарска у Бјелини; Вера Јагеровић у Раковцу; Вера Милашиновић у Сарајеву; Вукосава Милетић у Карловчићу; Драгиња Станивуковић и Катица Јорговић рођ. Бранкова у Срп. Кларији; Љубица Ползовић и Зорка Кронић на молски салаши. — Коста Јовановић пучки учитељ у Нештину равнајућим учитељем у истом месту; Адам Јовановоћ привр. учитељ у Брачевцима правим учитељем у истом мрсту.

Школство у Абисинији, француски писац Vigneras пише, да се у Абисинији и мушка и женска деца заједно уче и то у главном читању и писању. Полажење школа није обавезно. Обучавање у школама врше свештеници, и обично се предузима читање једино светих књига. У Абисинији се у опште не полаже много на просвету. Међу највишим чиновницима могу се наћи велике незналице, које само читати знају, а писање сматрају за велики труд те га и не уче.

Образовање народних учитеља. Чешки учитељи држали су 6 авг. т. г. скупштину у Буђејовицама, на којој је између осталих предмета учитељ Леглер читао расправу о реформи образовања народних учитеља. Он тражи да учитељи добију темељно образовање, које одговара њихову знамениту и узвишену позиву; основно васпитање ваља да се добије на потпуној средњој школи, а уз ову да се установи стручна школа, у којој би се изучавали ис-

кључиво предмети који су за учитељску службу потребни. У случају, да се то за сада не може остварити, то нека се течај учитељских школа прошири на пет година, а у учитељску школу да се примају само они ђаци, који су свршили потпуну грађанску школу или прва четири разреда које средње школе. Наставни план да се удеси тако, да оспособи ученика, да може продужити науке на вишим заводима. Да ученици уче стенографију, француски језик и ручни рад. Да се сузи обим оних наука које нису непосредно нужне за учитељско звање н. пр. економија, оргуљање и т. д. За учитеље учитељских школа да се постављају људи, који су одлично службовали на основним и грађанским школама и показали се достојнима за дотична места. На вежбаонице да се не постављају подучитељи и привр. учитељи. Учитељске школе да буду узорне како у погледу зграде тако и у погледу унутрашњег уређења. Не треба оснивати интернате. Дотле док учитељи не буду свршавали потпуни течај средње школе и поред ње установљену стручну школу, треба се старати, да се отварају прикладни течајеви за учитеље на високим школама. Да се у будуће нико не припушта испиту за учитељско оспособљење без сведоџбе зрелости, стечене на којој учитељској школи. „Н“.

РАЗНО.

Пренос земаљских остатака Вука Ст. Караџића из Беча у Београд. Указом Њ. Величанства краља Србије Александра I. наређено је, да се земни остаци препородиоца српске књижевности, славног Вука Ст. Караџића, пренесу из бечког Сан-Марксова гробља у Београд. Извршење овога указа поверено је било Српској Краљевској Академији. Пренос костију Вукових обављен је свечано 30. септембра о. г. којега је дана приспео тужни спровод у Београд, где се и обавила сахрана и то код Саборне београдске цркве. Опело је обавило само Њ. Високопреосвештенство АЕ. и Митрополит Михаил с многим свештеницима. Свакоме су познате велике заслуге Вукове, за српски језик и српску књижевност. Њему имамо захвалити, што је језик народни постао књижевним језиком Срба; њему имамо захвалити, што се данас хвалимо и поносимо најсавршенијим правописом међу просвећеним народима Европе; њему имамо захвалити, што је почео прикупљати народно благо (песме, приче, пословице и обичаје), по којему нас данас уважавају сви просвећени народи нашега континента; најзад њему имамо захвалити на скупљању старих српских писаних и штампаних споменика (Србуља), које просуше много светлости на прошлост српске књиге и просвете. Па и српска основна школа не може заборавити Вука због једне му услуге, коју је специјално њој учинио, а та је, што је 1827.

године написао и издао свој „*Први српски буквар.*“ Пренос Вукових костију прослављен је не само у Београду, већ тако рећи у целоме Српству. Ко год није могао поћи на прославу у Београд старао се да и дома прослави овај знаменити дан. И сомборске српске учитељске школе нису пропустиле прославити овај дан. На здању мушке учитељске школе вила се реченога дана црна застава, а у великој дворани женске учитељске школе, у којој су скупљени били управитељ и наставници обе учитељске школе с приправницима и приправницама, одржана је догађају сходна, скромна свечаност. Том приликом је управитељ оба ова завода г. *Никола Ђ. Вукићевић* држао језгровити говор о Вуку Ст. Караџићу. После њега говорио је о делању и заслугама Вуковим на пољу српске књижевности и просвете приправник IV. године *Душан Живић*. Иза тога следовале су још неке декламације, и на послетку је ова свечаност појањем завршена била. — Слава оцу новије српске књижевности Вуку Ст. Караџићу! Слава и хвала му! И.

Св. Синод. Његова Светост Патријарх Георгије, сходно високој одлуци Његоба Величанства краља, сазвао је био високопреосвештену господу епископе у синодска заседања, која се сматрају као продужење синодског рада од јула месеца т. г. Св. Синод продужио је своја заседања 24. новембра и у својим седницама, попунио је и обудовљену епископску катедру будимске дијецезе, изабравши за епископа досадањег администратора и патријарашког мандатара исте дијецезе, високопречасног господина беочинског архимандрита *Лукијана Богдановића*. Од свега срца се радујемо што ће на епископски престо будимске епархије сести тако достојна личност, која ће у сваком погледу и моћи и хтети послужити на благо св. цркве и поверене му паствe духовне. У то име поздрављамо високопречасног господина архимандрита Лукијана желећи, да му преблаги творац небески подари дуга века и здравља, а поред тога и крепости, да у великом делу апостолске службе, до конца века свога послужи на славу Божију и св. цркве и на корист православног српског народа ондашњег, који у њему види свога оца и бранитеља. Живео! И.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

У Мехали код Темишвара тражи се учитељ. Плата је 500 фор., за писаћи прибор 10 фор., за шк. послугу 24 фор., за повторну школу 40 фор., 6 хв. дрва за себе и за школу, 4½ ланца земље и врт ван села, на које учитељ све терете сноси, и слободан стан; ако се оснује певачко друштво дужан ће бити уз поменуту плату и хоровођске дужности обављати и перовођске послове вршити. Молбенице ваља до конца децембра послати општинском председништву.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

„Орао“ велики илустровани календар за 1898. годину уз сарадњу српских књижевника уређује Паја Марковић Адамов. Издање српске књижарнице Јована Радака у В. Кикинди. Цена једна круна или 50 новчића. Овај највећи српски календар доноси врло лепе две насловне дивот слике Стевана Шупљикца војводе српског и Јосифа Рајачића патријарха српског. Календар је врло лепо чисто и на финој хартији штампан у књижари Јована Радака. Дели се на два дела. Први део садржи у себи обични месецослов за 1898. и друга у календар спадајућа обавештења. Други је део забавни са сликама и животописима народних добротвора Барона Милоша Бајића Барадинска, и Јована М. Павловића. Даље следују поуке о пчеларству; Успомене из Историје (1848. године), воћарске, ратарске и виноградарске поуке и т. д. — Између ових одабраних и користних поука налазе се слике народних добротвора Кузмана и Емилије Мунчић; принца Јосифа Батембершког и супруге му Ане кнегињице црногорске; Никанора Поповића епископа Темишварског и Јована Мишковића српског генерала и многе друге лепо израђене предјелне слике.

„Велики Орао“, илустровани српски народни календар за просту 1898. годину уз припомоћ српских књижевника уређује Андрија Матић гимн. професор. Издање српске књижаре и штампарије браће М. Поповића у Новом Саду. Цена је 50 новчића или 1 динар.

„Правда и Слобода“ или тестаменат владике Његуша написао Никола Мусулини учит. Књига је ова велика 19 печатаних табака, и према томе, као и према њеној садржини: цена је 3 динара или 3 круне. за учитеље и и ђаке по 2. кр. или 1. фор. (без рабата). Може се добити код писца, или преко овд. књижара. Ко пошаље новац за 10 књига, добија једанаесту за труд. Поруџбине се шаљу само за готово.

Летопис Матице Српске уређује Милан Савић. Књига 192. 1897. Свеска четврта. Цена 70 новч.

У књигама за народ што их издаје Матица Српска из задужбине поч. Петра Коњевића изашле су следеће свеске; св. 70. *Из школе у живот* од Амалије Бајиш прерадила и за српкиње удесила Даница Чакловићка, III. — св. 71. *Народне приповетке* скупио Владимир Красић II. — св. 72. *Приповетке за децу* дражђанског учитеља Видемана превео Ђорђе Глибоњски. Свака од ових свезака стаје 10 новч.

Мирко и Павао српској младежи приповеда Душан Ђурић српски учитељ у Осеку. Друго попуњено и поправљено издање. Издање српске књижарнице Јована Радака у Вел. Кикинди. Цена 30 новч.

Озбиљно опомињемо наше дужнике, да свој дуг код администрације овога листа што пре подмире, јер се иначе мора приступити другим мерама, да администрација дође до новца који се на дугу налази.

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

Школски Лист.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Предплата је на целу годину **1 ф. 50** новчића, а за Србију **4** динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор.

Бр. 12. **У Сомбору за Децембар 1897.** **Год. XXIX.**

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

Са овим бројем навршује се XXIX. година „Школскога Листа“ а управо тридесет и девет година, како је овај први школски часопис покренуо неумрли обновитељ и препородитељ српских школа др. Ђорђе Натошевић.

Уредник овога листа из пијетета према великом овом покојнику, рад би био да продужи издавање овога листа још и 1898. године, када ће се 1. Октобра навршити управо четрдесет година од постанка овога листа.

Али да би без велике материјалне штете уредникове могао лист овај излазити, нужно је, да се српске школе и српски учитељи на овај лист *претплате.*

Ми смо само оним општинама ове године лист слали, за које смо држали, да могу и да хоће „Школски Лист“ бар у једном примерку за своју школу држати, па ипак више од половине српских црквених општина у Бачкој и у Банату, а и многи учитељи за лист нам дугују, и овај дуг толико износи, да би се њиме подмирити могли сви трошкови, што их је издавалац листа за штампарију дати обвезан, а шта да се рекне за старе неуплаћене дугове од прошлих година, које нам многе, веома многе па и велике српске црквене општине досада не уплатише, ма да смо их већ толико пута озбиљно на дужност опомињали.

Завршујући дакле ову 29. годину „Школскога Листа“ умољавамо све српске црквене општине, као и политичне општине, у којима се налазе српске школе, и сву господу учитеље и учитељице да потпомогну издавање овога листа претплатом још за идућу годину, а досадање велеуважене сураднике и остале књижевнике наше да својим умним радовима у помоћ „Школском Листу“ притеку.

„Школски Лист“ ће и од сада остати прави и искрени заступник интереса православне српске вероисповедне школе и српског

учитељства и примаће радо све ваљане чланке о васпитању и настави, који нису о опреци са начелима наше свете вере и народности српске.

„Школски Лист“ излазиће једанпут у месецу.

Претплата му је на целу годину 1 фор. 50 новч.

Господа учитељи, којих је плата мања од 400 фор. и богослови и приправници могу добити лист у пола цене т. ј. за 75 новч. Нови претплатници за 1898. годину добијају потпуни примерак „Школског Листа“ од 1897. године за 60 новчића.

Ко нам пошље новце за пет претплатника добијаће лист на дар.

Ко не жели листа држати, нека нам одмах први број бесплатно врати, да би се знали за у будуће равнати.

У Сомбору, 27. Децембра 1897.

Никола Ђ. Вукићевић,
уредник и издавателъ „Школскога Листа“.

ШКОЛА И ПОЛИТИКА.

Листак из социалне педагогије.

Разне конфесије и политичке странке у западној Европи увиделе су већ поодавно значај школе по религиозан и социално-политички расположај у животу народа, како у прошлости тако и у будућности, те се увек и у свима државама водила и води непрестано жестока распра о школи. Како конфесије тако и политичке странке теже за тим, да ту велеважну установу људског културног живота у своју сврху употребе, како би лакше и брже своје жеље остварile. Да како да таки рачун није погрешан, јер које се идеје у младежи укорене, без двојбе да доносе и жељена плода. У општем интересу ми би морали жалити ону народну управу, која не би имала толико снаге, да школу из тог вртлога ослободи и спасе. Под слабом управом, виђамо ту најдрагоценију установу народну, школу, предметом политичке трговине разних друштава и политичких странака. Први поглед на школски законик казује нам право државе на школу, јер се од исте захтева да одгаја ваљане држављане, свесне грађане. Из тог пак следи, да је и држава у властном свом интересу позвана и дужна, да задовољи свим праведним захтевима свих својих грађана без разлике, а то чини када пази да се сваки у свом народносном духу образује и одгаја.

Школа има дакле у партајској трзавици наших дана, не само знатну, но често и судбоносну улогу. Сви без разлике стајемо у неке политичке редове, те школу као војници тврђаву претварамо у развалину, бомбардујемо је. Жалосно је то стање не само по школу, но и по народ сам. Плод тога нам је с' дана у дан пред очима: једностраност, непопустљивост, несношљивост, заблуда! Школа би имала да буде народу таква светиња, да не допушта, да је она лопта, са којом се титрају разна друштва и политичке странке. Школа има да даде спољашње уједињењем народу и оно унутрање јединство, те хармонију духа и воље, којом управо постаје народ једнолична целина, угледан и моћан. Ту највишу задаћу своју може школа само тада постићи, када она буде заштићена од сваке једностране намере; када буде стала на чисто педагошко становиште ком је тесло: „Ником за вољу, ником за жао, само целини у прилог!“.....

Свим силама мора се тежити, да се од школе уклони сваки тенденциозан уплив, страначка, конфесијска и народносна омразица, која наших дана све свише и више маха узима, те нас тако у непријатној светлости приказује. Школа, као узвишена културна човечанска установа, треба да је надахнута оним идејама, које нас све људе спајају, а које нам је у аманет дао, наш хришћански узор — Исус Христос.

Школа ће само тада бити права животна потреба, када буде неговала елементе, који нас једне за друге вежу и спајају. Да би школа пак у том правцу свој делокруг развијала, мора она да буде неутрално земљиште, на ком ће се младеж душевно облагорођавати, навикавањем на све што је лепо и добро, што води општем благостању и напретку. Ту се мора још у пријемљиву младу душу улити одушевљеност за истину и гнушање за неупутно деловање. Ту се мора себичлуку и лукавом удварању, чиме наше време тако обилује, корен сасећи. Благослов таквог рада указати ће нам се тим, што ћемо се тако опет упознати и разумети.

И ако школа има да схвати политички расположај у земљи, ипак она не сме бити поприштем политички странки, мржњом распаљени. Таквој политици нема места у школи!... По себи се разумева, да школа уз идеалну, има своју и реалну сврху. Она мора будуће генерације да спреми за практичан живот, да их упути на дужности и права тога живота. То је ето она тачка, где школа

долази у додир с политиком, али опет ни у каквој другој намери, но ли, да задовољи истини.

Између држављански права најважније је изборно право, јер се њиме упливише на политичке одношаје земље, а тиме се обвезују држављани да свом снагом раде за опште добро, дакле за добро целине. — Када би школа отпуштала своје питомце без да их упозна са тим правом, односно са том дужношћу, кад би их у том погледу оставила без да си знају помоћи, дакле тотално у тами незнања, она би свој задатак брзо испунила. — Казали смо да школа не може нити сме да служи буди којој му драго политичкој странци. Али једно не само да треба, него мора школа да поради. Она мора у младежи да побуди разумевање за културни живот наш. Она мора да покаже да ми у том животу сматрамо и уважавамо резултат нашег историјског постања, развијања и напредовања, које није окончано, но непрестано тече. Она мора врх свега тога да покаже органску везу света, т. ј. да цео човечји живот на земљи није ништа но један само потез у том великом нашем напретку и историјском развићу, ком је сврха да божанске мисли у нашој природи оплемени, усаврши и оствари. — Богодана средства за образовање у том смислу су повесница и природне науке. На жалост се ове науке, које воде човека правој мети његовој, у школи још нити у довољној мери, нити у правом смеру не примењују.

Тако спремна младеж одиста би изборно право и поносно обављати знала. Она би знала поштовати и уважавати оно, што је постало; а знала би да поради и на оном, што треба да буде.

Славни енглески државник Lord John Russel вели: „Јавна школа одгаја карактер. Она доводи дечака из очинске куће, где је био размажено љубимче, где му се брбљавост примала за досетљивост, упорство за душевну величину; на место, где узима положај, који одговара правој снази и даровитости његовој. Је ли намрштен, не узима се на ум; је ли срдит, добије ћушку. Тако се спрема његов карактер за ћушке у каснијем животу, као борбом умореног правника, посланика, војника. Али је то далеко важније од свег пуког знања Многи су људи побрали своје знање тек у двадесетим годинама свога живота, али их је мало, који су свој карактер променили, кад су већ двадесет година стари били....“

Где је та школа, која би овде наведене захтеве успешно обављати могла? Она се мора да створи!... Њу створити први је и најважнији корак за постигнуће задовољавајућег стања. Добра

воља лако ће и овде згодна начина наћи. Предрадње су већ почете — и само ваља прећи делу.

„Non scolae sed vitae“, казали су нам већ Латини. Школа мора дакле у свему бити уређена према сувременим потребама у животу. Цели јавни живот наш се за задњих 50 година знатно изменио. Школство се такођер разгранало и проширило; али се идеја народне школе кристализовала, и одржала увек на висини времена. Времена су пролазила; али ту идеју нису ни уздрмала, камо ли разорила. Школа се само према времену модификовала.

Видело се, да је образовање једнострано, да оно шири знање, да развија више ум, а *индивидуално васпитање* захтева хармоничко изображење целог човека. Видело се, да је старо доба одгајало човека на узак неки делокруг, а *социално васпитање* захтева, да се човек одгаја за друштво, за целину. Нервозност, бледоћа, надувеност и остале болести младежи културнога света морају се лечити, те за то *физичко васпитање* захтева телесно здравље, и уноси у школу гимнастику и остале игре. Потреба у животу иште и вредну руку, па с тога *практичко васпитање* захтева у школи спрему за разне ручне радове и домаће послове.

Како видимо наставна грађа узима у обзир науку о здрављу, економију и науку о праву и дужности држављана. Сви ти захтеви не руше, но надозиђују наше садање школско стање. По себи се разуме да би управа школска, која би у том правцу могла да делује, морала бити основана на чисто научно-педагошком принципу, а учитељство слободно, ваљано, уважено, па да како и достојно награђено.

Доста је ето рада пружено сваком на просветном напретку свога народа, и само још треба праве воље.

Митровица. **Радивој Поповић.**

О УЧИТЕЉСТВО ОСНОВНИХ ШКОЛА У РУСИЈИ.

Бавећи се прошлога лета и јесени у Русији, нисам пропустио ма и површно да се упознам са стањем руских основних школâ, а напосе учитељства у поменутим школама. Према истакнутом чланку рад сам да упознам и поштоване читаоце са стањем руских учитеља на основним школама. Узгред морам напоменути нешто и о самим основним школама.

Настава у Русији до данас још није обавезна. Закон само толико вели, да су родитељи дужни својој деци добро васпитање

дати, а којим путем и начином, да ли посредством јавне или приватне обуке, то се оставља родитељима на вољу. Према томе коиздржава школу и оне се деле на: *црквено парохијске*, *на земске*, и *на школе министарства просвете*.

Црквено парохијске школе издржава парохија дотичне цркве при којој је школа установљена, учитеља поставља, и у сваком погледу школом управља, духовна власт (училишни савет, који се налази при конзисторији). У најновије време издаје државна каса св. Синоду, значајну своту на потпомагање школа ове врсте. (Поменута свота износи преко милијон рубаља.)

Земске школе издржава *земство*, и ове школе по најбоље одговарају циљу и задатку, којему треба школа да служи. По броју ове су школе најраспрострањеније у Русији.

Веома малени број школа издржава се министарством народне просвете, које у сваком погледу потпадају под старање министарства.

Осим ових врста основних школа, постоје још ниже, тако зване *школе грамотности*, у којима се само учи читати и писати; али ове се школе не могу ни убројати у ред осталих основних школа, пошто су веома примитивног уређења.

Школе се деле на једно- и двокласне; у првима траје учење две године, а у другима три и четири. Последње се сматрају као више основне школе.

У једно- и двокласним министарским школама плата је учитељима 330 рубаља годишње са станом, што је према онамошњој скупоћи веома мало.

У школама које земство издржава (изузев петроградско и московско земство као најбогатије,) свуда је учитељска плата мања од наведене плате у министарским школама. Подаци из године 1885. сведоче, да је поменуте године у новгородској губернији било учитеља с платом од 120 рубаља, а средња плата за учитеља износила је своту од 268 руб., а за учитељицу 222 рубље годишње. У казанској и орловској губернији такође је просечна учитељска плата износила своту од 120—300 рубаља годишње. Херсонско ујездно (среско) земство, одредило је, године 1884. да учитељи њихова среза при ступању имају плату од 350 руб., а после петогодишњег службовања 400 руб. након пак десетогодишње службе 450 рубаља. Московско ујездно земство определило је, да се учитељима у току од дванаест година службе даје четири пута повишица од 50 руб. тако да се основна плата од 300 рубаља за то време повиси на

500 рубаља годишње. — Петроградско уједно земство определило је 1. јануара 1884. године, да минимална плата за учитеље нижег образовања у том уједу може износити 480 рубаља, а за оне учитеље који су свршили потпуну гимназију с испитом зрелости, учитељску семинарију или виши педагошки курс, да буде минимална плата 600 рубаља У току од 15 година, да им се издају квинквенали од 80 руб., тако да се првима плата повиси до 720 рубаља, а потоњима до 840 рубаља.

Што се тиче награде учитеља и учитељица на црквено-парохијским школама, признати се мора, да је иста тамо најјадније Плате су у опште скоро неуређене, и учитељи их врло неуредно примају.

У опште материјално стање руских учитеља је веома јадно. Велики број учитеља се не жени због сиромаштва, с тешком муком може да набавља стручне књиге и часописе који су му ради усавршавања преко потребни, а о каквим излишностима или раскоши не може бити ни спомена. Руски учитељ није осигуран за случај болести или старости пензијом. Ако се разболи и болест дуже времена потраје он губи своје место без икаква права, да га после поново добити може. То исто бива и са изнемоглим и у учитељском раду остарелим учитељима.

Да би што јасније преставили јадно стање руског учитељства, саопштићемо овде једно *„обращеніе к товарищам“* које је поводом смрти једног учитеља наштампано било у часопису „Руски народни учитељ„ бр. 2. од 1893. године. Ево шта се у њему говори: „12. јануара 1893. године неумолими тиф истрже из наше средине једног трудбеника — учитеља аболдујевске сеоске школе Александра Илијина Терешкина, који је иза себе оставио многобројну породицу (жену, шесторо деце и сестру) без икаквих средстава за живљење. Покојник је учитељевао двадесет и две године. По изјави ревизорâ он је био један од бољих учитеља нашега среза. Ьрађо! Одзовимо се плачу и вапијама несрећне породице покојникове! Ретка је наша породица, која не би могла предвиђати такову исту страшну будућност. Може бити да ће се и наших породица когод сетити, када се у том нужда појави. Помажући другима — помажемо сами себи“. Држимо да се не може јасније представити јадни и жалосни материјални положај у коме се руски учитељ налази.

Сада ћемо прећи на *правни положај* учитеља. Одмах слободно можемо изјавити, да се и овај не налази у бољем стању од

материјалнога. Над учитељском службом и личношћу влада неопредељеност и својевоља. Учитеља поставља на службу нека извесна власт (од поменутих трију: црквена, земска или министарство), утврђује га у дотичној служби, он не склапа ни с ким никаквих уговора и с те стране изгледа нам, да учитељско звање има *чиновнички* (должностној) карактер. Али кад се ово постављање дубље посмотри, можемо се уверити да руски учитељ ни из далека нема оно што имају други законом признати чиновници т. ј. он не може имати почасних одличија, могу га из службе вазда и без довољног узрока одпустити и нема права на пензију.

Преимућства учитељског сталежа, по једном зборнику, састоје се у следећем: 1. Сва она лица која служе као учитељи, а по својему сталежу (рођењу) могу бити кажњени телесном казном, ослобођавају се од исте. 2. Сва лица која служе као учитељи, а припадају сталежу који је дужан плаћати разне подати (порезе) ослобођавају се од натуралних дужности, скопчаних с дотичним сталежем. 3. Имају олакшицу при војничкој служби. 4. Ослобођени су од уписа у списак заклетих заседатеља. 5) Имају право да могу децу своју бесплатно школовати у мушким гимназијама и прогимназијама министарства просвете, служе ли под дотичном министарском или другом школском влашћу.

Што се тиче *образовања* учитељâ, оно је веома различито. Без сведоџбе о учитељској способности не може нико добити учитељску службу. Сведоџбе пак о учитељској способности добијају се по издржаном испиту у учитељским семинаријама. Захтеви за добијање дотичне сведоџбе веома су незнатни. У опште тражи се знање из оних предмета и у оном обиму у коме се исти предају у *градским* парохијским школама. Из горе реченога следи, да у кругу учитељском можемо наћи људи образованих, који су свршили гимназију, духовну семинарију, учитељску семинарију, а на послетку можемо наћи и простих сеоских момака, који су како тако „с грехом пополам“ што рекли Руси, свршили двукласну земску школу и потоме набавили при учитељској семинарији сведоџбу о учитељској способности.

У црквено-парохијским школама по највише обављају учитељске дужности ђакони уз незнатну, а често и уз никакву плату, свештеник пак обично предаје науку хришћанску.

Узгред ћемо напоменути овде и неке *школске власти* које бдију, над земским и министарским школама, а те су: местни инспектор народних школа; срески предводитељ дворјанства (племства)

срески и губернијски училишни савет и директор народних школа. Свака од поменутих власти може да указује учитељу милост и немилост. Учитеља може, да удали из службе срески училишни савет, може да га реши звања и накнадно то да саопшти среском уч. савету и сам председник дотичног савета и сам инспектор народних школа, а по општем школском закону од 1874. године и губернатор (као наш вел. жупан) има право, да захтева од школских власти, да овога или онога учитеља из каквих год разлога са службе уклоне.

Црквено-парохијске школе у сваком погледу подпадају под духовну епархијалну и врховну св. Синода власт.

Из ових неколико редака, могли су се поштовани читаоци бар у неколико упознати са јадним стањем руских народних учитеља. Уверен сам да се свакоме од њих и нехотице наметало питање, шта руководи те људе, да се у таким јадним приликама, ипак одају учитељевању? Одговор на то питање можемо тражити и наћи једино у срцима, тих мученика рускога народа. *Љубав* према народу и *свето одушевљење*, да ону грдну непросвећену масу, бар колико толико изведу из таме незнања на пут светлости, који нам наука указује, јесу главни чиниоци који одводе млађане и ваљане снаге на трновиту стазу учитељског живота и рада; на тешки пут тај полазе они у непоколебљивој нади, да ако и као жртве падну, али ће пасти као борци за просвету свога народа, и њихови гробови служиће за подстрек и другим нараштајима, да још у већем броју следују њихову примеру, а кад се тако буде дуго и дуго делало, срећа милога им народа биће осигурана и њихов прах, утрућен делањем на најузвишенијем и најсветијем позиву, преливаће благодарно потомство вином, и за покој душа њихових шиљаће топле молитве Свевишњему, — тада ће се дух њихов радовати и веселити и то ће им бити најдрагоценија награда за подвиге, које су овде на земљи за благо народа свога поднели. — Срећа и напредак народа, јест само те две речи одводе у учитељску службу младе и одушевљене Русе и за то им се мора сваки са дубоким признањем поклонити и из дубине душе их уважавати, као људе, који су кадри прегорети себе и своје благостање, за срећу и благостање друштва у коме живе.

У Сомбору, 27. новембра 1897. године.

Ст. С. Илкић.

ЗАКОН О УРЕЂЕЊУ ПЛАТА НАСТАВНИКА СРЕДЊИХ И ОСНОВНИХ ШКОЛА У ЦРНОЈ ГОРИ.

Августа месеца о. г. издало је Њег. Височанство књаз Црне Горе и Брда *Никола I.* указ, којим су у ред доведене плате свих наставника који службују на средњим и основним школама у Црној Гори. Тај закон гласи:

ЗАКОН

о уређењу плата средњијех и основнијех школа.

А) Наставници средњијех школа.

1. Плате наставника средњијех школа ове су:

а) Плата од 960 фор. а. вр.; примају је: професори Богословије, који су редовно свршили Духовну Академију; професори Учитељске Школе и Гимназије, који су, свршивши факултет, већ и професорски испит положили; садашњи професори, који су Највишим указом као такви постављени.

б) Плата од 600 фор. а. вр.; примају је супленти Гимназије и Учитељске Школе, који су свршили стручни факултет.

Супленти постају редовни професори Највишијем Указом, на предлог Министарства Просвјете, послије вишегодишње најревносније службе и сталнога врло доброга успјеха у школи.

в) Плата од фор. а. вр. 400.; примају је: учитељи вјештина и језика, који нијесу обвезни предмети.

2. Плата наставника средњијех школа периодично се повишује; прва је повишица почетком шесте године фор. 120; друга је повишица почетком једанаесте фор. 120; трећа је почетком шеснаесте фор. 150; четврта почетком двадесет прве фор. 150; пета почетком двадесет шесте фор. 200; шеста почетком тридесет прве фор. 110 и седма почетком тридесет шесте фор. 110 а вр.

3. Повишица учитељима је, као и учитељима основнијех школа.

4. Наставници средњијех школа имају пенсију по закону о чиновницима грађанскога реда.

5. Наставник губи право на повишицу у оном периоду, у ком би слабо владање и слаби успјех у школи показао.

Б) Наставници основнијех школа.

6. Прва је учитељска плата 360 фор. а. вр. и стан, огрјев и башча. Ову плату имају учитељи, који су редовно свршили четири разреда основне школе, најмање четири разреда гимназије, учитељску школу на страни или Богословско-Учитељску на Цетињу, најмање са добријем успјехом.

У ови ред долазе и учитељице, које су редовно свршиле шестогодишњи течај у Институту Царице Марије на Цетињу и примиле диплом за учитељицу, и оне, које су на страни свршиле учитељску школу.

б) Друга је плата учитељска фор. а. вр. 324 и стан, огрјев и башча. Ову плату добијају учитељи, који су редовно свршили четир разреда основне школе, шест разреда Призренске Богословије. У ови ред спадају и они садашњи учитељи, који су свршили цетињску Богословију прије установљења Гимназије. Учитељи овога реда унапређују се на плату првога реда својом

заслугом по предлогу Главног Школског Надзорништва Министарства Просвјете.

7. Редовнијем учитељима и учитељицама, гдје се увиди потреба у некијем градовима, због скупоће и њиховога друштвенога положаја, даје се годишњи додатак, који ће с платом изнијети сто цекина.

8. Садашњи учитељи, који немају ону школску спрему, која се у 6 чл. тражи од редовнога учитеља, привремени су учитељи.

Привремени учитељи и плате привременијех учитеља престаће да постоје, када све школе добију редовне учитеље.

9. Садашњи привремени учитељи дијеле се према школама, коју су свршили, у четири реда са овијем годишњијем платама, уз стан, огрјев и башчу: а) фор. а. вр. 300; б) фор. 280; в) фор. 240; г) фор. 200.

10. Привремени учитељи се унапређују са ниже на вишу плату привременијех учитеља, када то заслуже примјернијем владањем, сталнијем трудом, врло добријем успјехом своје школе, и кад га по томе Гл. Шк. Надзорништво предложи Министарству Просвјете за унапређење.

11. Привремени учитељи првога реда могу постати стални учитељи, када положе испит пред испитном комисијом, коју одређује Министарство Просвјете.

12. Редовни учитељи основнијех школа добијају периодичне повишице свакијех навршенијех пет година: учитељи првога реда по 60 фор., другога реда по фор. 50.

13. Редовни учитељи основнијех школа добијају пензију по закону о чиновницима грађанскога реда.

14. Привремени учитељи немају права на пензију, а кад полагањем учитељскога испита постану редовни, рачунају им се у службу и оне године, које су провели као привремени учитељи.

15. Учитељ, који буде на својој кући, добија фор. 50 мање плате.

Ако се више мјештана пријави за то мјесто, првијенство има онај, који је боље владање и бољи успјех у школи постигао.

16. Учитељ губи право на повишицу у онем периоду, у ком би слабо владање и слаби успјех у школи показао.

Цетиње, 12. Августа 1897.

Број 860.

МИНИСТАР ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ДЈЕЛА
В. Симо Поповић.

НЕКРОЛОГ.

† **Петар Грујић** и супруга му **Милица** рођ. **Милошевић,** родитељи високопреосвештеног епископа горњо-карловачког господина *Михаила*, преселили су се у вечност, и то покојница 13. (25.) децембра, а покојник 14. (26.) децембра. Покојник је учитељевао пуне 42 године у Горњој Крајини у местима Млиноги, Бовићу, Краљевчанима, Петрињи, Двору и Мајуру, а последње дане живота провео је умировљен у Петрињи. Био је узор савесна учитеља и родитеља

и уживао свуда опште поштовење. Уз велико саучешће корпорација и грађанства сахрањено је обоје у светониколајевском гробљу петрињском. Ожалошћеном благодарном срцу и племенитој синовљој души Његова Високопреосвештенства нека је мелем и оно живо саучешће, којим Његова пространа и Њему тако одана дијецеза, заједно са свима многима изван ње, дели Његов синовљи бол. Честитим покојницима нека је лака земља и вечни спомен!

„С. С.“

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Женска учитељска школа у Горњем Карловцу. У женску учитељску школу горњо-карловачку на почетку 1897/8. шк. године уписано је 59 ученица, и то: У I. разр. 10 православних, 8 рим. кат., свега 18. У II. разр. 10 православних, 3 рим. кат., 1 еванг., свега 14. У III. разр. 7 православних, 5 рим. кат., свега 12. У IV. разр 11 православних, 4 рим. кат., свега 15. Свега 59. — По вери: православних 38, римокатоличких 20, евангеличке 1. Свега 59. — По завичају: из Хрватске 42, из Славоније 4, из Далмације 1, из Угарске 2, из Фијуме 1, из Босне 7, из Истрије 2. Свега 59. — По занимању очевом има кћери: чиновника 21, обртника 13, трговаца 8, професора и учитеља 7, официра 5, свештеника 2, земљоделаца 2, лечника 1. Свега 59.

Јубилеум. Почетком месеца децембра по нов. кал. прославио је четрдесетгодишњицу свога службовања земаљски школски надзорник краљевине Хрватске и Славоније г. *Јосип Стипетић*. Он је уједно и председник Хрватског педагошко-књижевног збора. Г. Стипетчћ је започео службовање као учитељ основних школа, и усавршавајући себе које саморадњом, које похађањем педагогијума у Бечу, заузео је одлично место у државној служби. Честитамо! — 1. новембра по ст. кал. прославио је четрдесетгодишњицу учитељске службе на основним школама госп. *Дамјан Тодоровић* учитељ у Шапини (у Србији код Пожаревца). Том приликом га је краљ Александар одликовао за ревносно службовање орденом Св. Саве, а министар просвете г. Андра Ђорђевић саопштавајући му то честитао му је славље и изразио му је своју захвалност на многогодишњој искреној служби отаџбини. Живео!

ЈАВНА ЗАХВАЛНОСТ.

Мојим велеуваженим пријатељима и поштоватељима, који су ми крсно име Св. Оца Николаја и имен-дан мој ове године честитали, захваљујем на пријатељском сећању, и желим им свака добра.

У Сомбору, 20. Децембра 1897.

Н. Ђ. Вукићевић,
српских учитељских школа сомборских управитељ и заменик гл. школског известиоца.

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.